

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
УЛУТТУК ИЛИМДЕР АКАДЕМИЯСЫ

Ч. АЙТМАТОВ АТЫНДАГЫ
ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ ИНСТИТУТУ

«ЭЛ АДАБИЯТЫ» СЕРИЯСЫ

**ЖАЛАЛ-АБАД ОБЛАСТЫНАН
ЧОГУЛТУЛГАН
ФОЛЬКЛОРДУК
МАТЕРИАЛДАР**

40-том

Академик **Абдылдажан Акматалиевдин**
жалпы редакциясы астында

Түзгөн
Гүлбара Орозова

БИШКЕК
«ТУРАР» – 2018

УДК
ББК

Кыргыз Республикасында 2014–2020-жылдары мамлекеттик тилди өнүктүрүүнүн жана тил саясатын өркүндөтүүнүн улуттук программасы боюнча Кыргыз Республикасынын Президентинин Жарлыгынын (2014-ж. 2-июнь, № 119) жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтомунун (2015-ж. 6-апрель, № 151) негизинде жарык көрдү.

Басмага Ч. Айтматов атындагы Тил жана адабият институтунун Окумуштуулар кеңеши тарабынан сунуш кылынды.

Редкеңеш:

*Акматалиев А.А.
Байгазиев С.
Жайнакова А.Ж.
Маразыков Т.*

*Мусаев С.Ж.
Садыков Т.
Токтоналиев К.Т.
Эркебаев А. Э.*

«Эл адабияты» сериясы. 40-том: Жалал-Абад областынан чогултулган фольклордук материалдар /Түз. Г. Орозова. – Б.: «Турар», 2018. – 576 б.

ISBN

Китепке Жалал-Абад областынын Сузак(мурдагы Октябрь, Ачы), Ноокен (мурдагы Ленин), Базар-Коргон райондорунан жыйналган ар түрдүү жанрдагы фольклордук материалдар кирди. Буга чейин эпикалык жанрдан жомоктор, эпостор, поэмалар жана акындар поэзиясы, айтыштар, макал-лакаптар жарык көрүп келген. Ошондуктан ал материалдар кирбеди. Жалал-Абад областынын калган райондорунан жыйналган фольклордук материалдар томго батпай калгандыктан, аларды кийинки жылга калтырдык.

Жыйнак окурмандардын кеңири чөйрөсүнө сунуш кылынат.

УДК
ББК

ISBN

© КРУИА, 2018
© «Турар», 2018

ТҮЗҮҮЧҮДӨН

Мамлекеттик тилди өнүктүрүү жана тил саясатын өркүндөтүүнүн Улуттук Программасынын негизинде жарык көрүп келе жаткан «Эл адабияты» сериясынын тарыхый да, прикладдык да мааниси зор. Биринчиден, бул жыйнактардагы материалдардан кыргыз тилинин тарыхый калыптанышынан, тилдин бай мүмкүнчүлүктөрүнөн маалымат алабыз. Экинчиден, нукура кыргыз тилинде, диалектилерде, говорлордо жазылган көптөгөн көркөм материалдарды кыргыз тилин өнүктүрүүдө, изилдөөдө кеңири колдонууга болот. Ошондой эле фольклортоануу илиминин түрдүү жанрларын изилдөөдө даяр материал катары кызмат кылат. Ал эми «Сериядагы» көркөм адабияттын үлгүлөрү адамга эстетикалык, нравалык, атуулдук, гумандуулук тарбия берүүдө түп нуска булак катары жана табигый нукуралыгы, табиятына жакындыгы менен руханий азык түрүндө зор таасир берет.

Чындыгында кыргыз жергесинин түндүк, түштүгү бирдей элдик оозеки чыгармаларга, чыгармачыл инсандарга өтө бай. Кайсы аймакты албайлы фольклордук чыгармалардын бардык жанрларын, түрлөрүн жолуктурууга болот. Алардын тематикалык ар түрдүүлүгү, мазмундук көп маанилүүлүгү боюнча түрдүү-түмөн изилдөөлөрдү жүргүзсө болот. Моюнга ала турган нерсе али кыргыз фольклору толук изилдене элек. Бул тексттер ошол кийинки изилдөөлөрдүн жерпайын түзөт, факты материал катары кызмат кылат.

«Улуттук Программанын» 2018-жылкы планына кирген бул томго, Жалал-Абад областынан жыйналган фольклордук материалдар жарык көрмөк. «Облус (область) 1924 – 26-жылдары аймак (округ), 1926 – 28-жылдары кантон болгон. 1928-жылы Ош округуна бириктирилген. 1939-жылы 21-ноябрда облус катары уюштурулуп, 1959-жылы 27-январда кайра жоюлуп, Ош облусуна кошулган. Ал эми 1990-жылы 14-декабрда Эгемендиктин шарапаты менен кайрадан өз алдынча облус болуп түзүлгөн» (Кыргызстан улуттук энциклопедиясы. Б. 2011, 242-бет). Бүгүнкү күндө Жалал-Абад областына Аксы, Ала-Бука, Базар-Коргон, Ноокен, Сузак, Тогуз-Торо, Токтогул, Чаткал деген сегиз район кирет.

Буга чейин деле, өткөн кылымдын ортосунан бери ар кайсы жылдарда жана Эгемендиктин мезгилинде жарык көргөн «Эл адабияты», «Залкар акындар», «Айтыштар» серияларына Жалал-Абад областынан жазылган жомоктор, эпостор, поэмалар, лирикалык жанрдагы чыгармалар, макал-лакаптар, табышмактар, акындар чыгармачылыгы, айтыштар сыяктуу өтө көп материалдар жарык көрүп келген. Бул жолу Кыргыз Республикасынын жети областы боюнча бирден – жети том түзүп, Кол жазмалар фондусунда сакталган материалдарды дагы бир сыдыра карап, сапаты жакшы деп эсептелген кол жазмаларды жарыялоону туура тапканбыз.

Өткөн XIX кылымдын 20-жылдарынан баштап азыркы күндөргө чейин, дээрлик бир кылымга жакын мезгилден бери жыйналган материалдардын көлөмү өтө арбын. Бир томдун белгиленген көлөмү 500 бетти гана түзгөндүктөн томго Базар-Коргон, Сузак, Ноокен райондорунан жыйналган фольклордук материалдар гана камтылды. Анда дагы макал-лакаптар жана түрдүү тематикадагы (жер-суу, жаңы

замандын көрүнүштөрү ж.б.у.с.) элдик ырлар томго батпай калып калды. Ушул материалдар жана калган райондолн жыйналгандар кийинки жылдарда жарык көрөр деген үмүттөбүз.

Бул жыйнакка жогоруда айтылган, Улуттук Программанын алкагында жарык көргөн көлөмдүү жанрларды кошпой, мүмкүн болушунча мурда жарык көрө элек майда жанрлардагы (лирикалык) чыгармаларды киргиздик.

*Ф. и. д.
Г.Ж.Орозова.*

САНАТ НАСИЯТ ЫРЛАРЫ

АЗДЫР¹

Аздыр көптүр ойноп күл,
Алтын жаштык барында.
Топтолгон достор кулак сал,
Тобуңа айтам шекер кеп.
Тоготпостон жүрбөгүн,
Токтотот бизди бекер деп.
Тополоң салып дүрбөбө,
Тобуң менен кетем деп.
Тобурчактай туйлаган,
Түгөнгүр кандай чечек деп.
Топ ичинде ырдаган,
Токтогул болот бекен деп.
Толкунданган жерим жок,
Токтосунга жетем деп.
Туруксуз сөздү айтпаймын,
Туурадан чыгып тепеңдеп.
Томсоруп жүрөм мен дагы,
Тобумдан бир күн кетем деп.
Туурасын айтып жатамын,
Томсортпой көөнүң көтөр деп.
Толкундуу ырды укканда,
Толкундап көңүл өсөр деп.
Эрмек болуп силерге,

¹ Инв.624(5262)

Эми айтамын шекер кеп.
Эси жоктук кылбаңар,
Ээликтирет бекер деп.
Эшикти тиктеп турбагын,
Эмитеден кетем деп.
Эсирип чыккан туурадан,
Ээликкен кандай чечен деп.
Эл ичинде ырдаган,
Эшмамбет болот бекен деп.
Эрегишкен жерим жок,
Эстебеске жетем деп.
Эп келбесе сөздөрдү,
Элге айтпайм тепеңдеп.
Эзилип жүрөм мен дагы,
Эл ичинен өтөм деп.
Эң чындыкты айтып жатамын,
Эркиңче көөнүң көтөр деп.
Эшитсе ырды кулагың,
Эскирген көңүл өсөр деп.
Ардактуу жаштар кулак сал,
Айтамын сага шекер кеп.
Ар түркүн ойдо болбогун,
Азгырат бизди бекер деп.
Апыр-тапыр болбоңор,
Азыртадан кетем деп.

АЛЧАДИЯР ТЕРМЕСИ¹

Алчадияр бир болот,
Арзыбаган нерсеге,
Агаин тууган урушса,
Көңүлдөн кетбес кир болот.

¹ Инв. 638(5276). Жалал-абад облусу, Ленин району, Ленинжол колхозу, Алтыбаев Мундузбайдан жазылып алынды. Жыйнаган М.Зулпуев.

Алчадияр экидир,
Жаман жакшы болмогу,
Ар жандын эркидир.

Алчадияр үч болот,
Жаман жүрсө адамзат,
Кайкып кетип элинен,
Кара жанга күч болот.

Алчадияр төрт болот,
Сыймык кетсе башыңдан,
Өөдөсүнүп жактырбай,
Өз тууганың кас болот.

Алчадияр беш болот,
Алган жарың агайын,
Акылдуу-эстүү жан болсо,
Аманат жанга эш болот.

Алчадияр алтыдыр,
Телегейин тең санап,
Сылык сөз айткан баарына,
Жакшы адамдын салтыдыр.

Алчадияр жетидир,
Жетимди жетим жебеңер,
Жетимдин ашын жебеңер.
Өз элин жайкап башкарган,
Акылдуу жигит кемеңгер.

Алчадияр сегиздир,
Жакшылап баксаң арык мал,
Жылтылдап дайым семиздир,
Эмгек кылсаң элиңе,
Басар жолуң тегиздир.

Алчадияр тогузда,
Алышыңды бек байла,
Сел жүрүп кетсе богузда.

Алчадияр он болот,
Аяк кийсе тон болот.
Алдастап бир иш кылбаган,
Өз алдынча жок болот.

Алчадияр он бир дейт,
Аябай кийсе тон кирдейт.
Ынтымагы жок болсо,
Ага тууган бириндейт.

Алчадияр он эки,
Калкыңа кылгын эмгекти,
Мээнеттен тапкан урмат сый,
Алалбайт эч ким сеники.

Алчадияр он үчтө,
Уяты жок убайлар,
Уйкудан турат чак түштө,
Ал урган көп турбайт
Такыр бир иште.

Алчадияр он төрт дейт,
Арамза, куйту, митаамдар,
Элдин малын жеп коюп,
Өзүнүн башын өзү жейт.

Алчадияр он бештир,
Кыз-келинди сынасаң,
Элден мурун жигиттер,
Колуна берип шоона эштир.

Алчадияр он алты,

Карыялар сүйлөшөт,
Өтүп кеткен санатты.
Алыс жерге жеткирген,
Ат адамдын канаты.

Алчадияр он жети,
Ош Фрунзе арасын,
Асфальттуу жол кетти,
Элибизге беришет,
Биздин каарман чабандар,
Май менен жүн, кой, этти.

Алчадияр он сегиз,
Жайлоодо баккан мал семиз,
Короодо төлдөйт кой эгиз.

Алчадияр он тогуз,
Адамга керек ден-соолук,
Ден-соолук болсо адамда,
Табылат экен ак жоолук.

Алчадияр жыгырма,
Жадырап көңүл ачылат,
Күлүктү минсең сыдырма,
Күлүктү минип сыдырма,
Бак кызырга учура.

АЯЛДАРДЫН ЖАКШЫСЫ ЖАНА ЖАМАНЫ¹

Колу чебер аялдын,
Учугу түшбөйт ийнеден.
Аялдардын сыпасы көп,
Каткырып күлбөгөн.

¹ Инв. 638(5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Сарыбаев Турдубайдан жазылган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Тартиби жок аялдар,
Адеп сактап жүрбөгөн.
Аш барака, той десе,
Алты күнү дүрбөгөн.
Жүк көтөрөт нар деген,
Жигитке жакын жар деген.
Сай бойлоп бүтөт тал деген,
Тал чыбыктай буралып,
Татына болот жар деген.
Жаман катын белгиси,
Аш кыл десең нан кылат.
Орто жерин кам кылат.
Аны жеген адамдын,
Ичи көөп гаң кылат.
Туз баштыгын жоготуп,
Тузун салбай кем кылат.
Баласын төргө чычырат,
Бай дөбөтүн чакырат.
Төшөнчүсүн жыйбастан,
Күйөөсүнө бакырат.
Күйөөсү менен урушуп,
Эрине жумуш кылдырбайт.
Эптеп үйүн шыпырбайт,
Айылда сөздөн кур калбайт,
Көйнөгүн эптеп жууп албайт.

БУЛАР ДА ӨТКӨН ДҮЙНӨДӨН¹

Айкөлдү сүйгөн алыстан,
Аялдан чыккан даанышман.
Кыргыз эмес Кытайда,
Кыраандын атын таанышкан.

¹ Инв.638(5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, СССРдин 50 жылдыгы атындагы совхоз, Үтүров Жакыптан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Каныкей менен Эр Манас,
Кандайча болуп табышкан.
Атанын сыйлап урматын,
Ал тапкан экен кыйбасын.
Ак куу болуп кыдырып,
Алыстан издеп курдашын.
Айчүрөк сулуу Семетей,
Ал кимге таасир кылбасын.
Жүрөк сүйсө кимде айып,
Жети жыл баккан кыйналып.
Туюктан качып кошулуп,
Туулуп өскөн жер калып.
Эңсеген күнгө жетиптир,
Эр Байыш менен Желкайып.
Саргарып көрбөй жер бетин,
Сагынып сүйгөн Кенжесин.
Кенжеке менен Төштүктүн,
Кейпин да жанга бербесин.
Өкүнтүп таш боор табигат,
Өксүтүп келген пендесин.
Калмактын огу жаңылып,
Кара жолдо сабылып.
Айласы кеткен Элдияр,
Айылга кеткен камынып.
Күйүтүн жазган Табылды,
Күкүк кушка жалынып.
Эки күн келген кечигип,
Элдияр торго чалынып.
Дары уудан берип Чачыкей,
Эр Табылды баатырың,
Дартынан кеткен айыгып.
Табылды менен Чачыкей,
Таалайын тапкан зарыгып.
Кайтбаган дешет шартынан,
Кайыптын түшүп артынан.
Адашкан зоодо Кожожаш,

Ажырап кыргыз калкынан.
Кулаган таштан өлүптүр.
Анын да курдашы зарлап артынан.
Жүздөгөн эл карап турганда,
Жүрөккө канжар урган дейт.
Канышай менен Кишимжан,
Калганга мисал кылган дейт.
Окшошуп өткөн дүйнөдөн,
Олжобай менен Курманбек.
Тартышкан азап жарадан,
Тариэл, Нестан Даражан.
Кыз Жибек менен Төлөгөн,
Кыйналып өттү далай жан.
Эркинче ойноп күлө албай,
Арманда өтүп кетишти,
Каныбек менен Анархан.
Кайгыртса кантсин махабат,
Канчага канат жараткан.
Өмүрдүн өлүм душманы,
Өтөбүз биз да санаттан.

ДИНИЙ ЫРЛАР¹

(САНАТ)

Ээй, дениң соодо эринбей,
Бекерликке берилбей.
Теспе тарткын алдалап,
Тирүүлөрдүн барысын,
Жерге коет далдалап.
Чымындай жанга күч келсе,
Каяка барат сандалып.
Кылып кызмат жеткен жок,
Кызматы жеткен пендеси,
Бейиштен ыраак кеткен жок.
Беш убак намаз окусаң,
Бейиштен талап кылганың.
Тобоосуз жүрсөң тоң моюн,
Тозокко жаның кыйганың.
Шарими жок сүйлөсөң,
Шайтанга салам кылганың.
Курсант кылбай сөз айтсаң,
Кудайды муштап урганың.
Боордогу кекилик,
Чыгасың ташка секирип.
Кудайдан ажал келген соң,
Каяка бардың бекинип.
Керегелүү кең үйүң,
Кыйрап калат бир күнү.

¹ Инв. 660(5297). Жормонов Ираштан жазылган диний ырлар.

Келин кызың чыркырап,
Ыйлап калат бир күнү.
Ууктарың, керегең,
Кыйрап калат бир күнү.
Уул кызың чыркырап,
Ыйлап калат бир күнү.
Керегелүү кең үйүң,
Кебинен кетип не пайда.
Керемет жаның өткөн соң,
Келиниң ыйлап бей пайда.
Ууктарың кебинен,
Кеткендиги не пайда.
Урматтуу жаның өткөн соң,
Уулуң ыйлап бей пайда.
Ноктолуу башка бир өлүм,
Акыры бир күн өлөбүз.
Эртесиби, кечиби,
Ноокетине көнөбүз.
Өлбөй калчу пенде жок,
Башка салса көрөбүз.
Таалайга салса чыгабыз,
Ажал жетсе өлөбүз.
Жар агаин туугандар,
Үч жыгачка мингизип,
Көмүп коет өлгөн соң,
Үч жыгачка мингизип.
Үч мертем жерге тийгизип,
Өлгөндүгүң билгизип,
Көмүп коет өлгөн соң.
Эки абдесте суу менен,
Жууп коет өлгөн соң.
Эки карыш бөз менен,
Баш аягын бир тутам,
Бууп коет өлгөн соң.
Кыбла жакка боюңду,
Буруп коет өлгөн соң.

Ооз жагыңа гүвала,
Уруп коет өлгөн соң.
Тегеретип турпакты,
Чачып коет өлгөн соң.
Маңдайыңа бир казык,
Жазып коет өлгөн соң.
Арскы, күрскү бар имиш,
А дүйнө жолу тар имиш.
А дүйнөгө барганда,
Кыл көпүрө бар имиш.
Кылдын үстү жар имиш,
Мындан өткөн пендеси,
Бир кудайга жар имиш.
Өтө албаган пендеси,
Бир кудайга кар имиш.
Я пирим, Алла дегейбиз,
Жакшылап жооп бергейбиз.
Илла, илла дегейбиз,
Эптеп жооп бергейбиз.
Алты канат ак үйүң,
Алты айланып капшырдың.
Алтын башың өткөн соң,
Айлыңды кимге тапшырдың.
Жети канат ак үйүң,
Жети айланып капшырдың.
Жериңден башың кеткен соң,
Жар, ага, ини, туугандар,
Элинди кимге тапшырдың.
Кармаса колго кирбеген,
Капси лазам бул тилек,
Канчалык сөздү сүйлөгөн,
Акундун жайы ар кимде.
Ар нерсени билбеген,
Кара кылкан ак буудай,
Кабынан өксү болбогон.
Кара болот зулпукор,

Жанынан өксү болбогон,
Камкорлор өтөр дүйнөдөн.
Кызыл кылкан ак буудай,
Кабынан өксү болбогон.
Кызыл болот зулпукор,
Жанынан өксү болбогон,
Кыйындар өтөр дүйнөдөн.
Бул дүнүйө бекерсиң,
Бекер дүйнө шекерсиң.
Бул дүнүйө жалгансың,
Жалган дүнүйө армансың.
Малым бар деп мардайба,
Малың калар бу жайда.
Мал эсебин бере албай,
Магдырып кетер о жайда.
Пулум бар деп булкунба,
Пулуң калар бу жайда.
Пул эсебин бере албай,
Бурпуң кетер о жайда.
Ишенбегин малыңа,
Малың талаа чымчыгы.
Ишенбегин балаңа,
Балаң талдын чырпыгы.
Кармаганың тутканың,
Казына, дүйнө, мүлк болуп.
Канчалык айтсаң сөзүңө,
Жүрөккө калар зырк болуп.
Алды кара сөз болуп,
Көрүнгөнгө көз болуп.
Канчалык мезгил айтканда,
Кабарлатар дүнүйө.

ЖАКШЫ АЯЛДАР¹

Жакшы катын жарым ырыс,
Жакшысын таап үйлөн дейт.
Өңү сулуу аялдардан,
Далай эрлер күйгөн дейт.
Жол жоругун байкап жүргүн,
Чылап ичпей чырайын.
Тутка болсо турмушуңа,
Бактылуу болдуң илайим.
Оңой эмес жакшы болуу,
Эгер болсо татыктуу.
Дайым бирге жаз күнүндөй,
Сөзү болсо татыктуу.
Ичкениңде дары болор,
Колуңдагы кашык суу.
Билип болбойт аялды,
Ичин аппак, карасын.
Башка келсе аттиң дейсиң,
Оттой күйүп жанасың.
Жорго базар түгөнгөнчө,
Чоң убайга каласың.
Айыл үйгө ушак жүрсө,
Кантип элге барасың.
Абийириңди ойлобосоң,
Кандай айла табасың.
Чуулдашат жаш балдарың,
Чөнтөгүндө ачкычы.
Жолдо даяр, үйдө даяр,
Көңүлүңүн ачкычы.
Эгер көөнү кемитпесе,
Пулга келбейт саткысы.
Көөнү келсе шыйпаң этет,
Өзү келет жаткысы.

¹ Инв. 648(5286). Жалал-Абад областы, Ачы селосу, Парманов Абжанбайдан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Так ошентип жаман болуу,
Эр жигиттин бактысы.
Бактың барда бажырайып,
Күлүп жүрөт кашыңда.
Даамдуу тамак жасап берет,
Береке бар ашында.
Бир өзүңдү кушбак сүйөт,
Ант-шеррти бер башында.
Бактың качса итиң ээрчип,
Жолоочуга шыйпаңдайт.
Жакшы деген аялың,
Көчөгө басып чыгып,
Көрүнгөнгө жыртаңдайт.
Үйгө келсе долуланып,
Бейжай сүйлөп бир тынбайт.
Абийирдүүгө өлүм артык,
Бакытыңдын качканы.
Жалпы элге маалим болот,
Тетири жолго басканы.
Узун сабак сөз болот,
Ар намызын сатканы.
Абийирдүүлөр ойлонушат,
Кепке сөзгө калышын.
Аруу сактайт алтын башын,
Таза сактайт баарысын.
Ата-энесин абийирим дейт,
Сөз тийгизбейт балага.
Таза сүйлөп таза жүрөт,
Акыры жетет таалайга.
Жакшы аялдар жарым ырыс,
Башы калбайт жалаага.
Үмүтү чоң тилеги чоң,
Кошуларсың эр жигит,
Бактың болсо маңдайда.

ЖАКШЫ МЕНЕН ЖАМАНДЫН АЙЫРМАСЫ¹

Жаман катын эр коруйт,
Жаман эркек жер коруйт.
Жакшы эркек эл коруйт,
Өздү, жатты ылгабай,
Баардыгын тең коруйт.
Боло турган азамат,
Болот кылыч байланып,
Жоого тийсе сүрү бар.
Жоо качырган баатырдын,
Жүрөгүндө оту бар.
Тамды тешкен уурунун,
Сабы кыска чоту бар.
Ак пейилдүү азамат,
Адамга кылбайт кыянат.
Болор, болбос сөз сүйлөп,
Болумсуз сөздөн уялат.
Акылы терең азамат,
Алдоо сөзгө бат кирбейт.
Асылчу болсо бир душман,
Амалын таап жеткирбейт.
Жаман менен баш кошсоң,
Таң атпайт да кеч кирбейт.
Ай тегерек сабы жок,
Алты миң жылдыз жыбырайт.
Аяктай айча тавы жок,
Жарканаттын жүнү жок.
Айванаттын тили жок,
Мектепке атам берген жок.
Мааниге тилим келген жок,
Дыйкандардын карды ток.
Соодагерде нысап жок,
Бирди тапсаң кийип өт,

¹ Инв.624(5262). Байсеркеев Сагын. Ленин району, Энгельс колхозу.

Бирди тапсаң ичип өт.
Кубанышып бир жүрүп,
Курдаштын көөнүн сыйлап өт.
Эсиң болсо жигиттер,
Капа кылып тилдебей,
Кайрыла жүргүн жетимге.
Өтүп кеткен ишиңдин,
Артынан бекер өкүнбө.
Көтөрүлүп көп сүйлөп,
Учураба кесирге.
Баш чапкандай майтарып,
Курчтугунду кетирбе.
Ар ким ойлойт жакшылык,
Талаптуу ишке жетүүгө.
Тамаша кылба жыртаңдап,
Эри өлгөн аял жесирге.
Өлөңдүү жерде саз болот,
Өлчөмү кеткен дайрага,
Өрдөк менен каз конот.
Өткөрө сүйлөп кеп айтсаң,
Өлгүчө кектеп унутпай,
Өз тууганың кас болот.
Ушакчы болгон кишинин,
Урматы болбой элине,
Уурдап кепти ташыган,
Уяты болот бетине.
Ушундай шүмшүк эле деп,
Уяты чыгат бетине.
Ол өңдөнгөн адамды,
Жолотпойт элдин четине.
Туура сүйлөп, түз жүрсөң,
Кадырың болот калкыңа
Кыргыз эмес, кытайдан,
Жетет го балдар баркыңа.
Ошондой сүйлөп кеп айткан,
Обу жок адам көп болот.

Орунсуз жерге көп кирип,
Ошончо журтка кеп болот.
Туура жүрбөй кыйшаңдап,
Туугандан алыс, чет болот.
Кыз кыялдуу кылтыңдап,
Жакшы ат камчы салдырбайт.
Жакшы адамдын белгиси,
Көңүлүңдү калтырбайт.
Сыртыңдан түзөп кеп айтып,
Душманга сырың алдырбайт.
Жакшы көрүп жолдошун,
Жамандык ишке бардырбайт.
Жакшы аялдын белгиси,
Жайдары болот кишиге.
Кызматын эрте бүтүрүп,
Баа жетпейт кылган ишине.
Адамдын пейли берилип,
Ар күнү кирет түшүнө.
Кадырың билбес аял бар,
Караңгы күндүн түнүндөй.
Кылыгы кымбат жакшынын,
Калтардын бермет жүнүндөй.
Карагат көзү мөлтүрөйт,
Кадимки жаздын күнүндөй.
Күлүктүн болот белгиси,
Байгеден чыгат сүйрөтпөй.
Жакшы аялдын белгиси,
Колдогу шумкар түлөктөй.
Ар мүчөсү келишкен,
Тартып койгон сүрөттөй.
Алганың жаман жолукса,
Кулак салбайт кебиңе,
Туяк сойгон чаначтай.
Түшүнбөйт сөздүн жөнүнө.
Куялтуу айтып берейин,
Кулак сал менин кебиме.

Акылы терең азамат,
Айдалып кетсе кокустан,
Ак болот кылыч байланып,
Ак шумкар куштай айланып.
Аманат жанын асырап,
Айланып келет элине.
Азамат болсоң эр жигит,
Туура сүйлө кебиңди.
Ары жок ишти кылганча,
Артык көр андан өлүмдү.
Пейли бузук кишиге,
Ички сырың айтпагын.
Алты саның соо болсо,
Бекер карап жатпагын.
Насыятым ыр менен,
Макал кылып айтканым.
Беш тыйын бербө бузукка,
Бекер оокат ичем деп,
Адам болсоң кызыкпа.
Качкы болот кээ акмак,
Кара чака таба албай,
Кое берет акыры.
Катынын эптеп бага албай.
Иштеп жатса бир дыйкан,
Кыт-кыт күлүп табалайт.
Акылы терең азамат,
Аргымак аттай шайдаңдайт.
Колунда жок дүнүйө,
Курбусунан калышпайт.
Ички сыры бузулуп,
Жамандык ишке барышпайт.
Күчтүү менен күрөшпө,
Алдуу менен алышпа,
Аймалашып акыры,
Калыстарга барышпа.
Ал күчүнөн ажырап,

Өзүңөн өзүң чалышпа.
Эр жигитти жараткан,
Уят менен намызга,
Жок болбой жолуң ачылбайт,
Бар болбой малың чачылбайт.
Башыңа мүшкүл иш түшпөй,
Малың арзан сатылбайт.
Ажал жетпей, күн бүтпөй,
Башыңа жаздык тартылбайт.
Аңдыбай койбойт абысын,
Ак шумкар карайт чабытын.
Акылдуу адам көз салат,
Аскалуу тоонун чавытын.
Кара куш карайт кардына,
Кара жемсөө акмактар,
Канча бөлөк болсо да,
Кайрылбайт экен барына.
Жортуулчу түшөт жолуна,
Кайраты бар азамат,
Карагай найза кармаган,
Карыштырып колунда.
Кара мүртөз акмактар,
Канча бөлөк болсо да,
Кайрылбайт экен тобуна.
Бу дүйнөдө не карып,
Ак калалуу боз карып.
Кадырын жеңе билбесе,
Бойго жеткен кыз карып.

ЖИГИТТИК МЕЗГИЛ УБАКТА¹

Жигиттик мезгил убакта,
Акылың бар күчүң бар.
Тал чыбыктай ийилет,

¹ Инв.356.

Койнуңдагы сүйгөн жар.
Жигиттик мезгил убакта,
Жүрөгүң бар тилиң бар.
Кылтайып катуу кеп айтпайт,
Өмүрлөшүң сүйгөн жар.
Жигиттик мезгил убакта,
Көзүң бар сөзүң бар.
Айтканың даяр ар убак,
Акылдуу болсо сүйгөн жар.
Жигиттик мезгил убакта,
Тишиң бар да ишиң бар.
Ага тууган өзүндө,
Уяттуу болсо сүйгөн жар.
Жигиттик мезгил убакта,
Бутуң бар да колуң бар.
Ээрчип жүрсө баласы,
Эң көрүнөт сүйгөн жар.
Жигиттик мезгил убакта,
Белиң бар да демиң бар.
Айтканыңдан чыкбаса,
Чыгарат атың сүйгөн жар.
Жигиттик мезгил убакта,
Тууганың көп досуң көп.
Айтканыңдын баарысы,
Ар дайым анык баары төп.
Жигиттик мезгил убакта,
Кайда барсаң жол ачык.
Чарчоого моюн бербейсиң,
Нечен күнү жөө басып.
Жигиттик мезгил убакта,
Алышат кабыл саламды.
Шайыр жүрүш шамдагай,
Бир мерте өмүр жаралды.
Жигиттик мезгил убакта,
Самаганга жетесиң.
Кайраттуу бол шартылдап,

Санаа тартып нетесиң.
Жигиттик мезгил убакта,
Дүнүйө баарың өзүңдө.
Бал татыган өңдөнөт,
Бир сүйлөгөн сөзүңдө.

КАЗАЛ¹

Өкмөт жаңыдан уюшулганда, басмачыга жардам бердиң деп, жалган шылтоо менен жалаа жаап, Молдо Жусуп дегенди каматкан экен. Ал Ленин районунун Сакалды деген жеринде туулуп өскөн киши экен. Камакта олтуруп чыгарган казалы экен.

Казал айтып ырдайлы,
Бекер карап турбайлы.
Басмачыга жардам бердиң деп,
Кароол коюп шаршанба,
Кармаганын айтайын.
Бармагыман байлады,
Барсылдатып айдады.
Бекке жардам бердиң деп,
Беш манжадан байлады.
Мейлисалар айдады,
Каракка жардам бердиң деп,
Карып элем айдады.
Базар-Коргон токтоду,
Калганын издеп жоктоду.
Гүлшө менен Алайдан,
Канча адамды кармады.
Кайгырып алым калбады.
Жалал-Абад, Ак баштан,
Жандап адам кармады.

¹ Инв. 638(5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Калинин колхозу, Жунусов Ботобайдан жазылып алынган.

Басмачы менен аксызга,
Жанына адам барбады.
Арстанбап менен Чарбактан,
Канча адамды кармады.
Базар-Коргон, Массыдан,
Басмачы деп кармады,
Бей-бечара калбады.
Өзүбек менен кыргыздан,
Өзү билип кармады.
Беш-Мойнок менен Ноокенттен,
Беш кишини кармады,
Белдүү киши калбады.
Сакалды менен Хилядан,
Санап адам кармады,
Саякта адам калбады.
Басмачы деп сабады,
Базар-Коргон камады.
Колумду бекем байлады,
Арабага салдырып,
Жалал-Абад айдады.
Кыңкылдабай жүргүн деп,
Кызарта чабат белимди.
Онтобой жүргүн деп
Омура чабат белимди.
Колду байлап кыйнады,
Сакалдынын Кадыры,
Ыман айт деп ыйлады.
Колуман байлап жүдөтүп,
Бир күн анда түнөтүп,
Ошту көздөй айдады.
Ош түрмөгө барганда,
Кеперивчи Өмүрзак,
Старшина шайлады.
Акыйкат кылып сурабай,
Азапка салып кыйнады.
Адил экен өкүмөт,

Шорпо берип сыйлады.
Элүү күнчө болгондо,
Элимен кабар болбоду.
Жетимиш күн болгондо,
Допуросун баштады.
Күнөөсү жок пенделер,
Эки көзүн жаштады.
Чынын айтып ыйласак,
Инпулар такыр канбады.
Ажалым жетип күн бүтсө,
Ар жерде калып өлөмүн.
Азалдан болгон иш экен,
Алла өзүндөн көрөмүн.
Каза жетип күн бүтсө,
Каерде болсо өлөмүн.
Каламда жазган шор болсо,
Жараткандан көрөмүн.
Ак кагазды колго алып,
Алладан тилеп кат жазам.
Арстан болуп камалып,
Абакта да мен жатам.
Карандаш, калем колго алып,
Казал айтып кат жазам.
Караңгы тамда камалып,
Камактарда мен жатам.
Күнөкөр болуп камалып,
Күн көрбөс жерде мен жатам.
Алтындан эгер, ак кабак,
Атка тынчы жок болсо,
Алтынын алып отко жак.
Акылдуу тууган жок болсо,
Арсандап күлүп жатка чап.
Күмүштөн ээр ак кабак,
Атка тынчы жок болсо,
Күмүшүн алып отко жак.
Күйөрман тууган жок болсо,

Күлө сүйлөп жатка чап.
Аргымак болгон куландан,
Арык да болсо майлига,
Алты асый болгон ат жакшы.
Акылдуу тууган болбосо,
Алыңдан кабар албаса,
Арсандап күлгөн жат жакшы.
Базарга минсең ат жакшы,
Пайдасы жок туугандан,
Байлашып жүргөн жат жакшы.
Узакка минсең ат жакшы,
Урматы жок туугандан,
Урушуп жүргөн жат жакшы.
Белинен пулун сарп кылып,
Бел байлаган жан атам.
Андижан деген шаардан,
Аргымак тандап алдырган.
Ак кайыш жүгөн салдырган.
Уулумдун минген аты деп,
Ар кыл тердик токуткан.
Өлгөндө куран окуйт деп,
Акундарга окуткан.
Гүлшө деген шаардан,
Күлүк атты алдырган.
Күлүк аттын башына,
Күмүштөн жүгөн салдырган.
Уулумдун минген аты деп,
Гүлгүн тердик токуткан.
Өлгөндө куран окуйт деп,
Мени тул мектепке окуткан.
Бээжин деген шаардан,
Бедөөнү тандап алдырган.
Бедөө аттын башына,
Беш кайыш жүгөн салдырган.
Өлгөндө куран окуйт деп,
Беш мектепке окуткан.

Карыя атам мазарым,
Сага бир өттү азарым.
Абакта жатып баш калды,
Аркамда балам жаш калды.
Кандай жаздым пейлимен,
Камалдым калың элимден.
Ушул түшкөн түрмөдөн,
Чыгар күнүм бар бекен.
Азап менен кайгыдан,
Кутулар күнүм бар бекен.
Ата мүлкүм Жалпак-Таш,
Жүрөр күнүм бар бекен.
Ак шумкарым талпынтып,
Салар күнүм бар бекен.
Эне мүлкүм Жалпак-Таш,
Жүрөр күнүм бар бекен.
Көөдак пачча баламдын,
Пешенесин мен сылап,
Сүйөр күнүм бар бекен.
Ушул азап тозоктон,
Чыгар күнүм бар бекен.
Кыз алганым койнумда,
Жетер күнүм бар бекен.
Эли журтум көп эстеп,
Эңкиреп агат жашканам,
Эсимден кетбейт жаш балам.
Көзүмдөн агат жашканам,
Көнүлдөн кетбейт жаш балам.
Жамгырдай агат жашканам,
Жадымдан кетбейт жаш балам.
Ажы-Аскар ташынан,
Өбөр күнүм бар бекен,
Пайгамбардай атамды,
Көрөр күнүм бар бекен,
Кулаалы деген курган куш,
Кулаалы келбейт жем үчүн.

Каза жетип биз өлсөк,
Куран окуң биз үчүн.
Карчыга деген түлөк куш,
Карчыга келбейт жем үчүн.
Камакта жатам эл үчүн,
Каза жетип күн бүтсө,
Кайры кылгыла биз үчүн.
Бүркүт деген үлкөн куш,
Бүркүт келбейт жем үчүн,
Түрмөдө жатам эл үчүн.
Каза жетип биз өлсөк,
Бата кылың биз үчүн.
Атайлап издеп баргыла,
А дүйнө кетсем кокустан,
Атамдан кабар алгыла.

КАЗАЛ¹

Байсеркенин казалы,
Байкап сөздөн жазалы.
Сагындын айткан казалы,
Сандатып сөздөн жазалы.
Эскирип кетти эсиз баш,
Эски күндү ойлосоң,
Эзилип агат көздөн жаш.
Карып кетти кайран баш,
Карыптык күндү ойлосоң,
Кайталап агат көздөн жаш.

¹ Инв.624(5262).

МОЛДО ЖОРО КАЗАЛЫ¹

Молдо Жоро казалы,
Айтып сөзгө жазалы.
Калем алып оң колго,
Элге кабар жазалы.
Ажал жетип күн бүтсө,
Кай жер болот мазары!
Базар-Коргон базарын,
Ак Тайлак ата мазарын.
Арадан кетип баратам,
Баатыр ууру Камчыбек,
Каралап кетип баратам.
Кара үңкүрдүн сайында,
Кечип кетип баратам.
Эки колум ышкалып,
Чечип кетип баратам.
Докур арык, Сакалды,
Арыгың калды Өмүрзак.
Молдо Сыдык аксакал,
Карыбың калды Өмүрзак.
Катта пункт ичинде,
Чырагың калды Өмүрзак.
Молдо мейман Дарманкул,
Ынагың калды Өмүрзак.
Тумшугу жок Паязды,
Туура жолго салабыз.
Туугандардан ажырап,
Кайсы жерге барабыз.
Канаты жок Паязды,
Кайрып жолго салабыз.
Калың элден ажырап,
Кайсы жакка барабыз.

¹ Инв. 638(5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, XXII парт съезд колхозу, Парманов Аалиден жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Сары аргымак сыздарым,
Сардалып атам кетти деп,
Саргарып ыйлайт кыздарым.
Саргайып ыйлап көнөрсүң,
Саргайбагын кыздарым,
Саламат келсем көрөрсүң.
Боз аргымак жалдарым,
Бостонум атам кетти деп,
Бостоюп ыйлайт балдарым.
Бостоюп ыйлап көнөрсүң,
Бостойбогун балдарым,
Бошонуп келсем көрөрсүң.
Ак талдан чапкан жүрөгүм,
Аттай туйлайт жүрөгүм.
Жаныш балам эстесем,
Аттай туйлайт жүрөгүм.
Көк талдан чапкан жүрөгүм,
Жаныш балам эстесем,
Көмүрдөй күйөт жүрөгүм.
Алтындан саат бурама,
Тагынамын дечү элем.
Айда балам көрбөсөм,
Сагынамын дечү элем.
Күмүштөн саат бурама,
Тагынамын дечү элем.
Күндө балам көрбөсөм,
Сагынамын дечү элем.
Күмүштөн саат бурама,
Тагынганым канакей?
Күндө балам көрбөдүм,
Сагынганым канакей.
Алтындан саат бурама,
Тагынганым канакей.
Айда балам көрбөдүм,
Сагынганым канакей.
Эстесем жүрөк сыздарым,

Эстесем атам келбейт деп,
Эчкирип ыйлайт кыздарым.
Кызылын кийбей күрмөнүн,
Кызыгын сүрбөй дүйнөнүн.
Кызыгын суар убакта,
Кыйноосун тарттым түрмөнүн.
Жашылын кийбей күрмөнүн,
Жакшысын сүрбөй дүйнөнүн.
Жакшысын тартар убакта,
Жабырын тарттым түрмөнүн.
Астымдагы күрөң ат,
Алганыма бир күйөм.
Жаман катын, жаш бала,
Калганына күйүнөм.
Жазып жаткан калемди,
Өчүргөнгө бир күйөм,
Жаман катын жаш бала,
Көчүргөнгө бир күйөм.
Үстүмдөгү чепкенди,
Чечкенине бир күйөм.
Тепилдеди ичине,
Тепкенине бир күйөм.
Булардын кылган иштери,
Акыйкатка жеткен жок.
Менин ишим суралып,
Прокурорго жеткен жок.
Камчыбек турат камынып,
Паганымды тагынып,
Абакка түштүм айланып,
Эки колум байланып.

АКЫН МОЛДО НУРИДИНДИН ЫРЫ¹

Акын молдо Нуридин,
Ажал жетсе курудуң.
Булбул молдо Нуридин,
Бурулуп кетсең курудуң.
Акын Нуридин асили,
Аңгеме сөздү ырбатпай.
Асил сыя адамдар,
Алтын күмүш кынаптай.
Кепке тарткан жаман сөз,
Кышкы суук сыркактай.
Бактысы бардын маңдайы,
Жанып турган чырактай.
Жаман көргөн айылың,
Жакын да болсо ыраактай.
Акылсыздын көңүлү,
Суу акпаган булактай.
Ашыклардын көңүлү,
Ат алышкан ынактай.
Түнт эшендин пейили,
Дүлөй болгон кулактай.
Жорголоп сүйлөп ар түрдүү,
Жоргосу жакшы сур аттай.
Эси жок бир кыл адам бар,
Элүүгө чыкса чоңойбой.
Акылы жок адамдар,
Алтымышка чыкса ям,
Сүйлөгөн сөзү оңолбойт.
Уурулар таап албаса,
Кылбаттап жаткан буюмуң,
Кырк жылга чейин жоголбойт.
Пейили бузук жандар бар,
Беш түлүк малы болсо ям,
Береке күтүп оңолбойт.

¹ Инв.660(5297). Ырсалы Сулайманов айтып берген.

Беш намазды билбеген,
Бейиштин үйүн ойлонбойт.
Күнөөсү арбын жүнүктөр,
Күн чыккыча ойгонбойт.
Ыманы бар адамдар,
Азанды эрте чыкыраар.
Алла таала куданын,
Беш парзынан кутулар.
Орозо кармап өң азып,
Бул өңдөнгөн адамга,
Бейиштин үйү гүл азык.
Шарият айтпа жунукка,
Алданын сөзүн унутпа.
Молдонун сөзүн укпаган,
Поруму окшойт дудукка.
Азезилге алдатпа,
Азезилге алдатсаң,
Түштүм деп ойло кудукка.
Кара жердин түбүндө,
Кудук бар дейт от жаккан.
Арашан кылып кайнаткан.
Оозунда миңден тиши бар,
Ажыдаарга чайнаткан.
Ажыга барып өлгөндүн,
Оруну болот жанаттан.
Акиретте малбилдап,
Окуй көргүн аяттан.
Мусулмандын баласын,
Совоп үчүн жараткан.
Дини бүткөн алладан,
Дилиңди тарткын айбаттан.
Бейлиңди оңдоп мусулман,
Беш намазга кайраттан.
Бурканын окуп сөздөрүн,
Булбул болду акунуң.
Булбулдай тилин сайраткан,

Амалда болгон аяттан.
Да кыл болбо жанатка,
Жакын болбо наалатка.
Акылсыз эрге дос болбо,
Айтышкан сөздөн козголбо.
Эсиң болсо эр жигит,
Экинчи кылба сөзүңдү.
Айтышкан сөзгө жетпесең,
Азамат эрдин өлүмү.
Чыгып кетсе чымын жан,
Чыкыrsa кайтып келеби.
Азрейил париштем,
Алган соң жанды береби.

НАКЫЛ ЫРЛАР¹

Жол билбеген жортоктор,
Иш билбеген чортоктор.
Эл багышты билбеген,
Эстен танган коркоктор.
Элдин баарын кыйнаган,
Эскилик салтты жыйнаган.
Эсептешип иш кылат,
Өзү эмес элди сыйлаган.
Мугалим көздүн чырагы,
Көңүлгө жакын ынагы.
Бар ишимди үйрөткөн,
Билимдин өскөн убагы.
Күбүр шыбыр жок болсо,
Кууланган душман токтолсо.
Ак ишинди булгаган,
Ошол замат соттолсо.

НАСИЯТ²

Сөз баштайын аңгеме,
Албан түрлүү ар деме.

¹ Инв. 648(5286). Жалал-абад облусу, Ленин району, Рахманжан колхозу, айткан Эгембердиев Сулайман. Жыйнаган М.Зулпуев.

² Инв. 638(5276). Жалал-абад облусу, Ленин району, Рахманжан колхозу, Рыскулов Аширалиден жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Айтып өтөм ушинтип,
Акылы бар пендеге.
Нелер келип не кетбейт,
Жумуру баш каллага.
Казал айтам ушинтип,
Калайык калың эркекке.
Кайры зекет бербесең,
Каласың катуу тергөөгө.
Сүйлө тилим сүйлөгүн,
Сөздүн түрүн гүлдөгүн.
Наадан болбой акылсыз,
Насият сөздөн сүйлөгүн.
Дана болсоң акылым,
Дариядай үндөгүн.
Пайда залал алладан,
Бары агайын момундар,
Башкадан асти көрбөгүн.
Акыл ойлоп насият,
Айтайын сөздүн эрмегин.
Амал кылып жашыңдан,
Арам ишке көнбөгүн.
Диниңди тутбай алласыз,
Биймансыз болуп өлбөгүн.
Амирин тутбай алланын,
Азаптуу болуп өлбөгүн.
Шарият айтам азыраак,
Жардам болсо бир эгем,
Жакшылап айтам насият,
Акылың болсо сал кулак.
Акыретин ойлосоң,
Арам иштен бол ыраак.
Алла таала амири,
Шариятка бол ынак.
Байсап өтөм насият,
Бар кудай ачса дилиңди.
Байгамбардын мурасы,

Окуп билчи билимди.
Илимдүү болсоң билесиң,
Бусулмандык дилимди.
Бул заманда ойлосоң,
Илимдин баркы билинди.
Бул дүнүйө жалганда,
Соолдурбагын гүлүңдү.
Амал кылбай илимге,
Өткөрбөгүн күнүңдү.
Кызыл тилим ойлонуп,
Илимден бир пас сайрачы.
Илимдин жайын сурасаң,
Эки дүнүйө пайдасы.
Илимге амал кылбаса,
Адамдын кетер айласы.
Амал кылып жакшылар,
Шарият жолун кармачы.
Көңүл берип шайтанга,
Күнөөлүү ишке барбачы.
Аманат жаның барында,
Ак жолуңан тайбачы.
Амирин тутсаң алланын,
Алал-арам ылгачы.
Акирет күнү берерсиң,
Адамдын акын албачы.
Азапты катуу көрөсүң,
Арам ишке барбачы.
Адамзат бир күн өлөсүң,
Ак жолуңан тайбачы.
Айыбын айтып бирөөнүн,
Калайыкка жайбачы.
Тутуп алла амирин,
Тууралыктан жанбачы.
Айтып өтөм насият,
Кулак салып тыңдачы.
Насият айтсаң кызыл тил,

Акыл эсиң жыйначы.
Жан жаныбар барысын,
Жамандык ишке кыйбачы.
Жан аманат өткөндө,
Жаткан жериң тупурак.
Бул дүнүйө жалганың,
Ага-ини пенделер,
Акыл менен ойлоп бак.
Беш исламдуу пендеге,
Амир кылган жалгыз ак.
Амири үчү алланын,
Илим билмек жаш убак.
Окусаң илим жашыңан,
Акыл-эстүү болгун чак.
Ага-ини дилиңди,
Амал кылып жакшы бак.
Жаш жигиттик чагыңда,
Диниңди тутсаң жакшыраак.
Жан аманат өткөндө,
Көрүңдө жанар шам чырак.
Казал айтам насият,
Сүйөнүп кагаз каламга.
Амир кылган кырк парзды.
Дин мусулман адамга,
Өлүм келсе бир күнү
Барасың жооп сабалга.
Тобо кылгын пенделер,
Токтобойт өлүм каралга,
Ирайим кылбайт кудурет,
Имансыз болуп барганда.
Бул дүйнөдөн пенделер,
Өтөсүң ошентип арманда.
Арып жүрөт адамзат,
Алданып ушул заманда.
Эшиткенде ал адамзат,
Жооп бересиң сабалга.

Налат кылса асман жер,
Ар бир баскан кадамга.
Тобасыз жүрсөң пенделер,
Болосуң акыр арманда.
Кутулбайсың азаптан,
Акыретке барганда.
Азиз жандуу жаныңдан,
Азирейил алганда.
Ага-иниң чогулуп,
Алпарып көргө салганда.
Карып болуп кайран баш,
Караңгы көрдө калганда.
Азап кылат суранчы,
Аракет кылып жыйган мал,
Анда кылбас жардам да.
Иман тилеп кудайдан,
Этият кылгын амалга.
Амалсыз болсоң айла жок,
Карагын пенде абалга.
Эсептеп тапкан мал үчүн,
Эсеп берет алалга.
Азап берет ар түрлүү,
Адамзат кылган арамга.
Алал жүрмөк катуу парз,
Дин мусулман адамга.
Акыретин ойлосоң,
Аракет кылгын амалга.
Амал кылбай өмүрүң,
Өткөрбөгүн шамалга.
Өмүрүң өтсө амалсыз,
Өз жаның калар абалга.
Өткөндө өмүр пайда жок,
Башыңды урсаң дубалга.
Аркаңда калат бир күнү,
Айдаган малга кубанба.
Пайдасын тийгиз малыңдын,

Ага-ини тууганга.
Амал кылбай ишенбей,
Ирсалада тумарга.
Казап кылат кудайым,
Катык азап кыларга.
Өмүрүңдү өткөрбө,
Бозо, арак, кумарга.
Адамзатты жараткан,
Алла таала сынарга.
Акыры бир күн өлтүрүп,
Кара жерге тыгарга.
Периште келет өлгөндө,
Таладан жооп сурарга.
Талга кирет жан кайтып,
Баш көтөрүп турарга.
Пендезат анда айла жок,
Баш көтөрүп турарга.
Аракет кылып чыгарга.
Жигиттикке толгондо,
Жүгөнү жок аттайсың.
Жүгүрүп жаман иштерге,
Түктө үйдө жатпайсың.
Бекер басып айылга,
Безип үйгө жатбайсың.
Жигиттикке толгондо,
Жылдыз болсоң айдайсың.
Жаныңда болсо кыз келин,
Жарды болсоң байдайсың.
Маселе маани мажулус,
Курган жерге барбайсың.
Оюн-күлкү тамаша,
Курган жерден калбайсың.
Мойнуңду толгоп керсейип,
Айткандын сөзүн албайсың.
Жакшыны көзгө илбейсиң,
Жигиттик колдон бир күнү,

Кетерин аны билбейсиң.
Катын балаң чуркурап,
Каларын аны билбейсиң.
Карындаш, урук, малыңды,
Таларын аны билбейсиң.
Билген менен пендезат,
Туура жолдо жүрбөйсүң.
Өлүм келсе бир күнү,
Өксүп жаның зилдейсиң.
Баягыдай чамаң жок,
Жабыгып көөнүң кирдейсиң.

НАСИЯТ, СҮЙҮҮ ЫРЛАРЫ¹

Белинде пулуң болбосо,
Бек демеклик бекер бар.
Элинде сулуу болбосо,
Дегдемеглик бекер бар.
Колуңда кушуң болбосо,
Куу дегенде бекер бар.
Алдыңда атың болбосо,
Чу демегиң бекер бар.
Тоо кыдырган мергенди,
Тосуп бир саат ырдайын.
Тоюңдан чыккан жамалды,
Кошуп бир саат ырдайын.
Элимдеги жамалды,
Эрмегин бир саат ырдайын.
Эки чарчы кештени,
Бергенди бир саат ырдайын.
Бир жамалды элжиреп,
Даргөйүңдө от күйөт.
Карыса болду жаш башым,
Дарыя болду көз жашым.
Куурай болду билегим,
Кусадар болду жүрөгүм.
Он экимден быякка,
Оң келбеди тилегим.
Ак оюңду жаман жол,
Атыңдан Жамал аман бол.

¹ Инв.624(5262)

Көк оюнду жаман жол,
Көзүңдөн Жамал аман бол.
Көзүңдөн дедим мен сени,
Көр болгур дедиң сен мени.
Кашыңдан дедим мен сени,
Кар болгур дедиң сен мени.
Эгиз козу төлдө бейм,
Ээлимде жоктур сендей бейм.
Сен дебейин сиз дейин,
Сиздейди кайдан издейин.
Кары көзү толдудур,
Калкымда жоктур сендейдир.
Сен дебейин сиз дейин,
Калкымдан сизди издейин.
Эгиз козу түгөйдүр,
Эгем кошуп койбоптур,
Эгинде бирге жүрөдүр.
Кара козу түгөйгө,
Калкым кошуп койбоптур,
Кармашып бирге жүрөргө.
Бак аралап жүргүздү,
Башыңды чайкап күйгүздү.
Жок аралап жүргүздү,
Жигитти мынча күйгүздү.

НАСИЯТ¹

Көптү көргөн чалдарга,
Уул келин кыздарга.
Узатып койдум мынакей,
Ушунумду сындарга.
Жерде көркөм болобу,
Үстүндө эл турбаса.
Ичине камап нетейин,

¹ Инв. 601(5239).

Журтума ушул угулса.
Ак калпак кыргыз элини,
Алтындай сөзүм жетеби.
Аземин журттан ашырып,
Тартуулайм ушул термени.
Ар бир сөздү жамадым,
Айтылбай сөзүм калбасын.
Начар экен ары деп,
Ак калпак кыргыз чанбасын.
Калемимди учтадым,
Той оюнда куштарың.
Ушак сөзгө илешип,
Үй ичиңи бузбагын.
Көркөм деп айтам термени,
Көрө элек элим мендейди.
Көпчүлүк элдин ичинде,
Көрүнүп эле жүбөйбү.
Болор бала жөн эле,
Башка болот мүнөзү.
Ал баланы өстүрүш,
Ата эненин милдети.
Жаштыктын келер бир кези,
Билинип турат жөн эле.
Жайкысын жайлоо экени,
Жетесинен урганды,
Сүт менен жуусаң кетеби.
Арына келип олурган,
Айтканымды билеби.
Эртеңкини ойлобойт,
Ойлонгон адам кор болбойт.
Жакшы болгун деп айтсаң,
Уруучудай ороңдойт.
Эмгектен атак аласың,
Эмгектүүнү карагын.
Жаман турсаң өзүң бил,
Как талаада каласың.

Эмгектүүнү өкүмөт,
Кадыр сыйга чакырат.
Эки төшүн карачы,
Алтын орден жаркырап.
Айтамын укса адамга,
Самолёт учат асманга.
Ракета да жөнөдү,
Саякат жасап Марска да.
Бүт жер жүзүн айланып,
Таң калтырды адамды.
Ушуларды чыгарган,
Көрдүңөрбү адамды.
Сөздүн кени акында,
Окуунун түбү акылда.
Ушуларды ойлогон,
Кубанамын заманга.
Малдан да болот карала,
Жылкыдан көптүр сарала,
Жетим жесир гүлдөдү,
Кубандым ушул заманга.
Кор болуп ыйлап жүрчү элек,
Мурунку өткөн заманда.
Ушул күндү көрсөткөн,
Арманым жоктур жалганда.
Айнектей таза күн келди,
Суктандырат көргөндү.
Мына бул жолго жүргүн деп,
Атабыз Ильич үн берди.
Айландырып айтайын,
Ачылган кызыл гүл жакшы,
Азамдуу күндө сайраңдап,
Ачылды бачым ырдачы.
Бакчадан мөмөң чачылды,
Ак пахтаң кардай ачылды.
Пенсияга чыгарып,
Кубантып жатат чалдарды.

Өтүп кетет өмүрүң,
Саат сындуу билинбей.
Кызыл тилди талдырып,
Сайрайынчы элим эй.
Ысыктан согот керимсел,
Чала сабат элем мен.
Каталык кеткен жер болсо,
Кадырлаштар кечирсең.
Чөп катса булбул сайрабайт,
Эмгегин элдин баалабайт.
Чоң бол деп жүрсө тууганы,
Тууганды тууган көрө албайт.
Ачып кара көзүңдү,
Бийик сезбе өзүңдү.
Жолдошум начар экен деп,
Кыйыгын салба көзүңдүн.
Адамдан адам кем эмес.
Беш колуң кара бир эмес.
Малы жок деген жигиттер,
Алар да сенден кем эмес.
Рахмат улуу оруска,
Тил үйрөндүк орусча.
Баары жокту чыгарган,
Билимдин кени оруста.
Бир убакта биз деле,
Кул болуп жүрдүк болушка.
Ошолордон бошоткон,
Рахмат улуу оруска.
Нускалуу теңдик оруста,
Боорукер экен карышка.
Никалайды кулатып,
Бекем турган намыска.
Мына ошондон бер жака,
Эркиндикти колго алдык,
Атасыз балдар көп эле,
Аталуудай жыргадык.

Көп көрдүк элим биз ишти,
Урушуп жеңдик немецти.
Биримдиги жок экен,
Немецтер бизден жеңилди.
Каяка катып жүрөйүн,
Ичимдеги сөзүмдү.
Жашырбайын ийменип,
Жалындуу жүрөк сезимди.
Ичимден ойлоп жазамын,
Энеден жетим баламын.
Эки тууган урушса,
Ачып койгун чатагын.
Кайберен жүрөт зоолордо,
Ушундай иштер оңолсо.
Төө тапан жол эле,
Машина келди тоолорго.
Айланган көлдүн өрдөгүн,
Жашасаң эле көрөсүң.
Эки көзүң соо болсо,
Бир өлүмдөн бөлөгүн.
Өлүм жаман баарынан,
Жанданган заман абыдан.
Ушул күндү көрүүгө,
Төрөлсөм кайта жаңыдан.
Көчөлөрдү карасаң,
Кооз болду саймадан.
Атаганат дүнүйө,
Үч жүзгө чыгып карысаң.
Кучагыңа сулуудан,
Алып жатып уктадың.
Кадыр көөнүн калтырып,
Аялыңды урбагын.
Сүйбөгөнгө сүйкөнүп,
Аржаңдап колуң сунбагын.
Каап алса кокустан,
Уяты жаман жаш жандын.

Кээ бирөө качат эмгектен,
Үй турмушун билбестен.
Отуз кырк сом таба албайт,
Мандикар иштеп күн өткөн.
Отуз сом тийсе колуна,
Айылдын ичин чаңдатат.
Уят сөз айтып уялбай,
Энеси менен кармашат.
Энесин сөгөт кеткин деп,
Аялын калат тепкилеп.
Дагы бир пас турганда,
Атасын калат өпкүлөп.
Куруттун иши курут да,
Тең болбойсуң угутка.
Ачуу кычкыл сөздөрдү,
Унутсаң ушул турмушта.
Убактысы өткөндө,
Чөп дагы катат саргайып.
Ичиң деп сөзүң алмака,
Душманың калат тор жайып.
Техника өркүндөп,
Ар нерсе чыкты жарыкка.
Бир кезекте кор болдук,
Онунчу лампа чыракка.
Пахталуу билик өткөзүп,
Шайтан чырак жакчы элек.
Мына эми карачы,
Үй үйдө болду ак свет.
Бир кезекте кыйналып,
Тезек терип жакчы элек.
Карап турсаң бир кызык,
Ар бир үйгө газ күйөт.
Дагы мындан быяка,
Өлбөгөн адам көп көрөт.
Мас болуп сүзүп чочкодой,
Кайран жашты өткөзөт.

Такылдап тилим талбасын,
Көргөн билген калбасын.
Чөнтөгүңдө акчаны,
Көргөндөр колун салбасын.
Алдырып ийип кокустан,
Арманда болуп калбагын.
Көзүн салат чөнтөккө,
Башка жерден келгенге.
Ошентип оокат тапканча,
Уяты жок шерменде.
Кылгылыкты кылгыдай,
Сактанып шаарда жүргөндө.
Ошентип жүрүп шимшилеп,
Силерге айткан кайран кеп.
Шүмшүк болуп жүрөсүң,
Көрүнгөндөн түрткү жеп.
Кор кылбагын өмүрдү,
Милициядан келтек жеп.
Көч бүтүп мезгил жеткенде,
Агарган аппак кар түшөт.
Артта калган күлүктү,
Саяпкер начар деп билет.
Намыскөй жакшы жигитке,
Каалап жүрүп кыз тиет.
Айбандардын ичинен,
Суур ченде көп жатат.
Тамыңдын башын оңдогун,
Тамчы агып турса жадатат.
Суутусу болбосо,
Чуркашы кыйын семиз ат.
Акыл насаат кеп болсо,
Эч жака кетип кутулбас,
Кылт этсең түшүп кетесиң,
Эки бутту түздөп бас.
Алтын денең соо болсо,
Нелерди көрбөйт алтын баш.

САНАТ¹

Жорго жолду арбытат,
Жокчулук эрди карытат.
Жорго жолдун парманы,
Жокчулук эрдин арманы.
Күлүк жолду арбытат,
Күңчүлүк эрди карытат.
Күлүк жолдун парманы.
Аргымак атта жал жок деп,
Жолго таштап кетпеңер.
Азамат эрде мал жок деп,
Журтка таштап көчпөңөр.
Аргымак атка жал бүтөр,
Азамат эрге мал бүтөр.
Армандуу жалган дүйнөдө,
Мал күткөнчө ал кетер.
Тобурчак атта жал жок деп,
Жолго таштап кетпеңер.
Томаяк эрде мал жок деп,
Журтка таштап көчпөңөр.
Тобурчак атка жал бүтөр,
Томаяк эрге мал бүтөр.
Токтолуп тууган угуп ал,
Томаяк эрдин шанысы,
Мал күткөнчө ал кетер.
Колуңда дүйнө бар болсо,
Аргымак минип дуулап ал.
Адырдан коен уулап ал.
Аз күнчөлүк дүйнөдө,
Аманат жаның барында,
Акылман болсоң ойлоп бил,
Азыраак ойноп күлүп ал.
Колуңда дүйнө бар болсо,
Күлүктү минип дуулап ал,

¹ ИИВ.660(5297)

Күңгөйдөн коен уулап ал.
Күлпөт жаның барында,
Күлүстөн жүрүп жыргап ал.
Аргымак минсең айда мин,
Айда жаның кубансын.
Алганың жакшы болбосо,
Акылман тууган ойлоп көр,
Айда малың жоо алсын.
Күлүктү минсең күндө мин,
Күндө жаның кубансын.
Көргөнүң жакшы болбосо,
Көзөмдүү тууган кулак сал,
Күнүгө малың жоо алсын.
Көгөргөндүн бардыгы,
Манат болот турбайбы.
Көргөн иштин бардыгы,
Санат болот турбайбы.
Көркөмдүү иштин бардыгы,
Көңүлдөн чыккан иш болсо,
Көбүнчө ойлоп отурсаң,
Адат болот турбайбы.
Кыяргандын бардыгы,
Манат болот турбайбы.
Кымбаттуу иштин бардыгы,
Санат болот турбайбы.
Алтындан ээр атка бак,
Атка сыны келбесе,
Алтынын алып отко жак.
Айтарман тууган болбосо,
Абайлап балдар ойноп бил,
Алтынын алып отко жак.
Күмүштөн ээр атка бак,
Атка сыны келбесе,
Күмүшүн алып отко жак.
Күйөрман тууган болбосо,
Күлүстөн балдар ойноп бил,

Күлө багыш жатка жак.
Эзелтен элдин нускасы,
Эп келет сөздүн башкысы.
Эңкейип келет карылык,
Эпкиндүү ушул турмушта,
Элиңдин болор максаты.
Малым бар деп мардайба,
Малың калар бул жайда.
Пулум бар деп булкунба,
Пулуң калар бул жайда.
Бурду жок ишке булкунуп,
Бурулуп кетер ал кайда.
Топордон салба айгырды,
Тойбостон алба кайныңды.
Токтотуп сөздү айта албай,
Тобунан бузат айлыңды.
Жалдуудан салба айгырды,
Жамандан кылба кайныңды.
Жамандын кызы жай билбей,
Жайытын бузат айлыңдын.
Колуңда дүйнө бар болсо,
Адырдын суусун буруп ал.
Амалың жетсе кор болбой,
Алтындан коргон куруп ал.
Колуңда дүйнө бар болсо,
Адырдын суусун буруп ал.
Амалың жетсе жалтанбай,
Алмаңдан коргон куруп ал.
Гүл аралаш бакта бол,
Колуңдан келсе кор болбой,
Гүлүшөнү сураган,
Гүнадырдай¹ датка бол.
Алма аралаш бакта бол,
Асыл мөмө мыкты бол.
Амалың келсе жашыңда,

¹ Гүнадыр – губернатор

Алматыны сураган,
Аким заада датка бол.
Алтын башың барында,
Айнектей жапжаш чагыңда,
Ар сөзүң иште барында,
Акыры бир күн өтөсүң.
Айнектей жаштар жалында,
Элибиз сапар жол тартат,
Эпкиндүү кыргыз ак калпак.
Эзелтен бери белгилүү,
Эстеген жандан сөз артат.
Кайратың баштан кеткенче,
Каза таап ажал жеткенче,
Карчыга сындуу ынтылгын,
Кадырлуу балдар кулак сал.
Кайран жанды өткөрбө,
Бирди тапсаң сүйлөп ал,
Бир кыйкырсаң үндөп ал.
Билимиң болсо жыргап кал,
Билинбей өтөт бул дүйнө.
Билдирем балдар кулак сал.
Айтабыз сөздүн асылын,
Ак мөңгү кыргыз жакының.
Абайлап ойноп отуруп,
Акылман балдар кулак сал.
Айтабыз сөздүн асылын,
Суу аккан тунук булактан.
Суйсалтып сөздү чубалткан,
Суктанып жүрүп күн өтөт,
Сурасаң жаштар кайрылбайт,
Сүлпөттүү жаштык убактың.
Карчыгы куштай эргиген,
Каалоого сөздү ким билген.
Каргадай башың өткөн соң,
Кадырман жаштар кулак сал,
Кайрылып келбейт теминсең.

Жаш убакта ойлосоң,
Жаңылбайт элең эргиген,
Жаныңа келсе бир нерсе,
Жагоолу куштай теминген.
Күлгүн жашты эстесең,
Күлгүн куш элең эргиген.
Күлпөттүү жашың өткөн соң,
Күкүктөй жаштар ойлогуң,
Көп сөзүң иштен ким билген.
Саймалуу колдо калемиң,
Сан жылга жазган барагың.
Сардалдай жаның барында,
Сайрандап балдар жырлагын.
Акыры кетет балалык,
Ар сөздү айтып жазабыз.
Алмадай жаштык убактан,
Айрылсак кайдан табабыз.
Ойлогон менен ой жетпейт,
Ойноо кез эстен түк кетпейт.
Ошентип өткөн өмүрүң,
Отурсаң кайра элестейт.
Бактылуу кезек балалык,
Баарынан кабар алалык.
Баркырап келсе карылык,
Байкачы кайдан табалык.
Элесиң кетпейт көңүлдөн,
Эпкиндүү жаштык өмүрдөн.
Эстелик үчүн сөз айтып,
Эстесем көңүл бөлүнгөн.
Жаркырайт жаштык убагың,
Жаш кезде күйөт чырагың.
Жашообуз канча ким билет,
Жалындап өтөт убагың.
Саймалап тиккен дарактай,
Сагынсаң жаштык каякта.
Сайрандап ойноп жүрө бер,

Самасаң өтөт убакты ай.
Өзөндүү жердин багындай,
Өрнөктүү жаштык жалындай,
Өмүрүң өтүп кеткенде,
Өксүтөт кайра табылбай.
Эстелик жаштык убагы,
Эстебей адам турабы.
Эзелтен ойдун болгону,
Элирип тиктеп турабы.
Жашыл гүл жаштын убагы,
Жашчылык ойдо турабы.
Жашообуз канча ким билет,
Жакшылык болсун түп жагы.
Карчыга болуп элирсең,
Канатың жайып теминсең.
Карылык келет башыңа,
Канчалык сөзгө берилсең.
Ак шумкар болуп керилсең,
Аябай ооздук кемирсең.
Акыры бир күн өтөсүң,
Алга карай теминсең.
Сагызган шакта сайраса,
Сан дарак бүрүн байлаган,
Сардалдай өмүр кеткен соң,
Сагынып шоруң кайнаган.
Айтабыз сөздүн ал жайын,
Аман бол чолпон балдарым,
Ак пахта эгип талаага,
Арымдап өскүн ар дайым,
Кымбаттуу менин балдарым,
Кыдыртып айтам ал жайын,
Кызылча эгип кант үчүн,
Кымбатым өскүн ар дайым.

САНАТ ЫР АЛЧАДИЯР¹

Ээй элге добур² бир келет,
Жерге добур бир келет.
Жакшыга добур бир келет,
Жаманга добур бир келет.
Сартка добур бир келет,
Бакка добур бир келет.
Элге добур келгенде,
Элиртип күлүк ат байлайт.
Эт жүрөгү бат кайнайт.
Жерге добур келгенде,
Жер чымырап чөп чайнайт.
Жакшыга добур келгенде,
Намаз окуп, парс болот.
Жаманга добур келгенде,
Көтөрө албай мас болот.
Сартка добур келгенде,
Самовардай чай кайнайт.
Бакка добур келгенде.
Экита булбул тең сайрайт.
Арым-арым жүгүрсө,
Аттын чери жазылат.
Чабандестер чогулса,
Бирин-бири кысташып,
Улакта чери жазылат.
Кыз-келиндер чогулса,
Бирин-бири ымдашып,
Булакта чери жазылат.
Кош өгүзүн байлаткан,
Шамиясын шайлаткан.
Тил болот ташты чайнаткан,
Тишиң барда таш чайна,
Арманың болбойт ат барда.

¹ Инв.660(5297)

² Добур – доор

Эңкейиште тизгин тарт,
Атча дүйнө тирилик,
Арман менен дүйнөдөн,
Өтүп кетти жигиттик.
Бабалар баштап кетишкен,
Эң түбүнө жетишкен.
Санат ырдан ырдашкан,
Элдер аны сындашкан.
Ошо санат ырдан бирөө бар,
Алчадияр деген ал.
Алчадияр бир болот,
Айтпаса көңүл кир болот.
Алчадияр экидир,
Айрылыштан беркидир.
Алчадияр үч болот,
Караандай кара жыйынга,
Шымаланган күч болот.
Алчадияр төрт болот,
Эки бир тууган урушса,
Орто жери өч болот.
Алчадияр беш болот,
Беш убак намаз окусаң,
Чымынча жанга эш болот.
Алчадияр алтыдыр,
Жигит өкүмү антыдыр.
Алчадияр жетидир,
Атадан бөлүп энчи алсаң,
Түгөнбөс кара кенчидир.
Алчадияр сегиздир,
Короондо коюң эгиздир.
Алчадияр тогуздур,
Тегирмен бузган богуздур.
Алчадияр он болот,
Оңдоп бычса тон болот.
Алчадияр он бир та,
Кыз он беште дангаса.

Алчадияр он эки,
Эр жигиттин кумарын,
Оңдоп жазган тамеки.
Алчадияр он үчтө,
Эртең менен болгондо,
Элдер жейди нанүшта.
Алчадияр он төрттө,
Чарбазарда мал көп та.
Алчадияр он беште,
Катталарда кеңеште.
Алчадияр он алты,
Кыздар кийер манатты.
Алчадияр он жети,
Аркабыздан жоо жетти.
Алчадияр он сегиз,
Малканаңда мал семиз.
Алчадияр он тогуз,
Жигиттер киер бир тогуз.
Алчадияр жыйырма,
Жоргону минсең сыдырма,
Жолуксаң кожо кызырга.

САНАТ ЫР¹

Жез эскирсе дат болот,
Жакшыда санат кеп болот.
Жакшы менен бир жүрсөң,
Убактың курсант чек болот.
Жаман менен бир жүрсөң,
Көөнүң калып дак болот.
Теректин түбү тыш болот,
Жаман адам кырт болот.
Каарына алганда,

¹ Инв. 638(5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Арал совхозу, Туманов Касымдан жазылган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Ак жайдын күнү жут болот.
Мүнүшкөрдүн салганы,
Бозум түлөк куш болот.
Моймолжуган сулуу кыз,
Март жигитке туш болот.
Арабаны токтоткон,
Кара балчык керт болот.
Карып кылган жигитти,
Кара мээнет дарт болот.
Жоргонун мойнун жол кесет,
Күлүктүн мойнун ок кесет.
Жаралуу жакшы жигиттин,
Көкөйүнү жок кесет.
Азгана өтөр дүйнөнүн,
Мыйратына ким жетет.
Чилде чыкса муз кетет.
Буйлалаган төөдөй,
Буйруган жакка кыз кетет.
Сулуунун бети ак болот,
Султандын жайы так болот.
Ага-ини карындаш,
Катташбаса жат болот.
Желеде кулун жетилсе,
Аргымак бодо ат болот.
Индистан көздөй куш кетет,
Назирин катта бербесе,
Нааразы болуп жер кетет.
Коргондуу жердин орду бар,
Улуктун катта зору бар.
Эгин эксе болбогон,
Кембагал элдин шору бар.
Өткөн өмүр билинбейт,
Өлгөндөр кайра тирилбейт.
Колунда пириң болбосо,
Боз карчыга илинбейт.
Ойлогула жакшылар,

Өлгөндөр кайра тирилбейт.
Ынтымагы жок болсо,
Ага-тууган бириндейт.
Жарылбай жара сакайбайт,
Онтобой касал жаталбайт.
Бирөөнө экөө баталбайт,
Өдөмү жок жамандар,
Өз малын эптеп саталбайт.
Башыңа мүшкүл иш түшсө,
Чоркоктор сөзүн айталбайт.
Маңдайлашкан жоо келсе,
Баатырлар жолдон кайталбайт.
Чечилбеген доо болсо,
Чечендер тилин тарталбайт.
Кумарлуу пенде куш салат,
Армандуу пенде ат минет.
Таш чайнагын тиш барда,
Санды кылгын мал барда.
Кайыр кылгын жан барда,
Чабандес ойнойт улакта,
Чабактын жайы булакта.
Ал ал менен аралың,
Ажырайт бир күн эсепта.
Таңды заар суракта,
Жакшынын жайы гүл бакта.
Жаңжал кылба ушул убакта,
Жаңжал кылсаң даниң кетет,
Жалган айтсаң жаның кетет.
Теги жоош ыйлабайт,
Эгем эки кылбаса,
Эч ким сени сыйлабайт.
Бышкан оокат кем болбойт,
Бакылдын ичи кең болбойт.
Сакынын ичи тар болбойт,
Саламат болсо эр жигит,
Ар жерде жүрсө кор болбойт.

САНАТ ЫРЫ¹

Иллалла дос тартып,
Илабыма нас тартып.
Акыл-эске пеш тартып,
Азапка түшкөн бул башым,
Дария болот көз жашым.
Индыстан алыс куш келет,
Бир жакшыга бир жаман,
Сабаб менен туш келет.
Он эки айда жыл келет,
Айтам десем калайык,
Ар сабактын башынан,
Албан түрлүү ыр келет.
Айтбайм десем калайык,
Көөнүңөргө кир келет.
Мөөжизасы чай болгон,
Ажал жетип күн бүтсө,
Бирибиз эмес баарыбыз,
Боз турпакка жай болот.
Эски көвна дүняны,
Эстүү банда апкетет.
Этегиге салып кетет.
Карып көвна дүняны,
Кайыр кылса апкетет,
Кап куржунга сап кетет.
Сап кеткандин мааниси,
Айтып берем силерге.
Байтулла барып каж кылат.
Хайырга койгун колуңду,
Таап баскын жолуңду.
Өзүңө койбо бинаны,
Башыңа үйбө күнаны.
Малым-малым дебеңер,
Малың талаа чымчыгы.

¹ Инв.165(378)

Үйүм-үйүм дебеңер,
Үйүң талдын чырпыгы.
Күчүм бар деп кубанба,
Күчүң кетер күн болор.
Саар менен турмак парз,
Сууну көздөй басмак парз,
Бети колун жуумак парз,
Пайы таарат кылмак парз.
Окубасаң момундар,
Моюнга түшсө бул ям карз.
Уста өлсө не калар,
Чарчы темир дат калар.
Молдо өлсө не калар,
Ала кагаз кат калар.
Баатыр өлсө не калар,
Маңдайлашкан жоо калар.
Чечен өлсө не калар,
Чечилбес кара доо калар.
Бул өлүмү курусун,
Чабар камчы сүйлөргө,
Чеченди алган бу өлүм.
Жамы журтту кыдырган,
Эшенди алган бу өлүм.
Кызыл жибек түрүндөй,
Кыздарды алган бу өлүм.
Байчечекей гүлүндөй,
Башайынын түрүндөй.
Балдарды алган бу өлүм.
Тигилип ажал келгенде,
Атка минсе буттаган,
Алкымыңдан жыттаган,
Атаңды алган бу өлүм.
Аяздуу күндө айланган,
Муздуу күндө муңайган,
Токсондуу күндө тоорулган,
Тоорулуп эмчек эмизген,

Баламды коюп мени ал деп,
Тигилип ажал келгенде,
Энең турбайт арага.
Аркаңда синиң бу калса,
Белин кындай буунуп.
Бетин канга жуунуп,
Айланайын акам деп,
Акамды коюп мени ал деп,
Синниң¹ турбайт арага.
Алты кары додана,
Авра кылат бир күнү.
Алты молла чогулуп,
Давра кылат бир күнү.
Жети кара додана,
Авра кылат бир күнү.
Жети молла чогулуп,
Давра кылат бир күнү.
Этеги жок жеңи жок,
Желбегей тонду кийгизет.
Жыгач атка мингизет.
Үч мартам жерге тийгизет,
Калганын боорун күйгүзөт.
Эшиги жок, төрү жок,
Көристанга киргизет.
Чыгайын десе эшик жок,
Шыкааларга тешик жок.
Жатсаң койсоң алла де,
Калмага келсин тилиңер,
Айткан элге бир нуска,
Жунусаалы иниңер.
Бириң эмес баарыңды,
Колдоп жүрсүн илайым,
Мухаммед улук пириңер.

¹ Синниң – карындашың.

САНАТ¹

Ай кеткенде түн келет,
Айтсам санат ыр келет.
Аз гана ырдап бербесем,
Көөнүцөргө пир келет.
Айтсам айтып берейин,
Ар кайсыдан терейин.
Коянда калган көк тилим,
Колдой көргүн я пирим.
Койгум келбейт кой десе,
Уйкум келбейт той десе,
Кете берем жүр десе,
Калгым келбейт кал десе.
Ээ десем тилим дал беде,
Силерге ырдап берерим.
Эски наамда бар беде,
Аттигиң өмүр тириглик,
Өтүп кетти жигитлик.
Таманы тайкы тулпардын,
Канаты кайкы шумкардын,
Турумтай учат чегеден,
Капилет баскан адамзат,
Туулбайт кайра энеден.
Тиш ырыскы, тил дөөлөт,
Балдар тирилигиң куп дөөлөт.
Баш ырыскы бир дөөлөт,
Баш жаздыктан кеткен соң,
Бар тапканың не пайда?
Айтпаймын сөздүн жалганын,
Айтып өтөм бир далай
Абалкыдан калган сөз.
Сүйлөймүн сөздүн баянын,

¹ Инв.624(5262) Бул ыр Ленин районуна караштуу «Ленин-жол» колхозунун мүчөсү Орозалиев Маткабылдан жазылып алынган.

Арманы күчтүү дүйнөнүн,
Байчечекей гүлүндөй,
Башайынын түрүндөй,
Балдарды алган бул өлүм.
Кызгалдактын гүлүндөй,
Кыздарды алган бул өлүм.
Керимселдей керилген,
Келинди алган бул өлүм.
Ашыктуу жилик жотом деп,
Айланайын ботом деп,
Атаңды алган бул өлүм.
Кары жилик жотом деп,
Кагылайын ботом деп,
Энеңди алган бул өлүм.
Байчечектин гүлүндөй,
Башайынын түрүндөй,
Балдарды албас болсочу?
Кызгалдактын гүлүндөй,
Кызыл жибек түрүндөй,
Кыздарды албас болсочу?
Керимселдей керилген,
Келинди албас болсочу?
Шыктык жилик жотом деп,
Айланайын ботом деп,
Атаң турса башыңда,
Бул да сабат эмеспи!
Мурунтан калган адамга,
Өлүм нообат эмеспи!
Кары жилик жотом деп,
Кагылайын ботом деп,
Атаң турса башыңда,
Бул да сабат эмеспи!
Баштадан бери келаткан,
Өлүм нообат эмеспи!
Өлбөйт эмес өлөбүз,
Пенделикке көнөбүз.

Жер жылса суу бөгөйт,
Жалгызың өлсө ким жөлөйт?
Жер жыгылса суу чыкпайт,
Жалгызың өлсө чуу чыкпайт.
Беш күнчүлүк өмүрдө,
Бирди тапсаң кийип өт.
Бирди тапсаң ичип өт.
Малым, малым дебеңер,
Малың токой чырпыгы.
Үйүм, үйүм дебеңер,
Үйүң талдын чырпыгы.
Алтын сарай ак үйүң,
Кыйрап калат бир күнү.
Алган жарың тул болуп,
Быйлап калат бир күнү.
Жети канат ак үйүң,
Кыйрап калат бир күнү.
Кыз келиниң чогулуп,
Быйлап калат бир күнү.
Алты арчын бөз менен,
Абира кылат бир күнү.
Жек жааттарың чогулуп,
Дайра кылат бир күнү.
Алты кетмен топурак,
Айбан оет бир күнү.
Жети кетмен топурак,
Жерден оет бир күнү.
Жети карыш бөз менен,
Баш аягың бир кылып,
Бууп коет бир күнү.
Алты абдесте суу менен,
Жууп коет бир күнү.
Алты карыш бөз менен,
Баш аягың бир кылып,
Бууп коет бир күнү.
Өлгөндөн соң адамзат,

Жыгач атка мингизип,
Желбегей жон кийгизет.
Үч мерте жерге тийгизип,
Калганыңды күйгүзүп,
Караңгы көргө киргизип,
Көөмп коет бир күнү.
Караңгы көрдүн ичинде,
Жатасың пенде буластап,
Кара жерди кулачтап.
Чыгайын десең эшик жок,
Шыкааларга тешик жок.
Чарбадарлык чакчылык,
Дыйканчылык токчулук.
Он экичилик ойчулук,
Өтүп кетер өмүрүң,
Элиңе кылгын жакшылык.

САНАТ¹

Ырчы дейт бизди көп адам,
Кудайымдан бейамир,
Жүрө албайбыз бир кадам.
Сынчы дейт бизди көп адам,
Жараткандан бейамир,
Баса албайбыз бир кадам.
Эки колду жууп жүр,
Мине жешиңди билесиң.
Шок оозду тыйып жүр,
Мине дешиңди билесиң.
Ачылган бакта гүл чаман,
Адамзат көңлүн ооруткан,
Ачык заар тил жаман.
Өтпөй калса пул жаман,

¹ Инв. 638(5276). Калматов Суерден жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Окулбаган кат жаман.
Кыштын күнү чилдеде,
Минилбеген ат жаман.
Жүк көтөрбөс нар жаман,
Насийкат айтып олтурсаң,
Тил билбесе жар жаман.
Сүт бербеген мал жаман,
Он эки кыя кусулда,
Жалганчы жок ушунда.
Өз дилин бекем кош,
Дүйнөлүү бусурман.
Бусурман жаш балдар,
Жалган айтып жазбагын.
Жан бейиштен азбагын.
Күпүр айтып күлбөгүн,
Күнөкөр болуп жүрбөгүн.
Асыл дүйнө жыйнагын,
Акылың болсо жаш балдар,
Ата-энеңди сыйлагын.
Тегинки дүйнө жыйнагын,
Теңтушуңду сыйлагын.
Туу куйруктуу тунук суу,
Төө бойлоп кечкен жок.
Ата мекен, эне нур,
Кылып кызмат жеткен жок.
Кызматы жеткен Момункул,
Бейиштен ырам кеткен жок.
Ойноп ал жигит жашыңда,
Абжи делбе масыңда.
Жушап ал жигит жашыңда,
Жинди делбе масыңда.
Азамат болсоң арийсың,
Акыры бир күн карыйсың.
Жыгырма беш жашым деп,
Акыры бир күн зарыйсың.
Эр жигит болсоң карыйсың,

Эсиз өмүр жашым деп,
Арман менен зарыйсың.
Колунда дөвлат болбосо,
Эки кол кайдан узарсын.
Эл ичинде кара бак,
Жүрөбүз ичин аралап.
Кайран өмүр кайран жаш,
Кара кул акча табам деп,
Катын бала багам деп,
Өтөбүз бир күн ааламдан.
Үйүм үйүм дебейли,
Үйүң талдын чырпыгы.
Малым малым дебейли,
Малдар талаа чырпыгы.
Пулум пулум дебейли,
Пулдар оттун гүлүдүр.
Бала калса мал табар,
Бар чымындай жаныбыз,
Кайда барып жай табар.
Аял калса эр табар,
Бир чымындай жаныбыз,
Акирет барса жай табар.
Тиш ырыскы, тил дөөлөт,
Жигиттер тариклигиң зор дөөлөт.
Кол ырыскы, бут дөөлөт,
Бул тирилик зор дөөлөт.
Жалган айтып чалынба,
Жамандык ишке малынба.
Ууру менен бир жүрбө,
Ушагы кирет башыңа.
Жаман менен бир жүрсөң,
Жалаасы кетбейт кашыңан.
Жакшы менен бир жүрсөң,
Жетесиң балдар муратка,
Жаман менен бир жүрсөң,
Каларсың балдар уятка.

Ай тийген тоого күн тийбейт,
Ашык чакка ким күйбөйт.
Куш жүргөн жерге куу жүрбөйт,
Кызыклык чакка ким күйбөйт.
Эки жакшы бир жүрбөйт,
Эркин доорун бир сүрбөйт.
Жалпы жакшы бир жүрбөйт,
Жакшылык доорун бир сүрбөйт.
Бартырек деген куш болот,
Бардык жүнү жыш болот.
Бир жакшы менен бир жаман
Бала кезден туш болот.
Кыргыек деген куш болот,
Көкүрөк жүнү жыш болот.
Бир жакшы менен бир жаман,
Кыз экенде туш болот.
Чапса болот кетилет,
Чагылгандын ташына.
Нелер келип не кетбейт,
Эр жигиттин башына.
Атты минсең тандап мин,
Арып жолдо калбасын.
Бирди сүйсөң тандап сүй,
Арманың ичте калбасын.
Талды кессең таарып кес,
Тагинда керки калбасын.
Карчыганы учурган
Эки түгөй канаты.
Айтып ырды олтурган,
Акундарлын санаты.
Уга турган момунга,
Насийхаттуу сөз айттым.
Укбай турган момунга,
Тесияттүү сөз айттым.
Айчылык жолдон чыгарсың,
Айтып турган сөзүмдү,

Акылың менен угарсың,
Кызыл куйрук карылар,
Мен санатты ырдадым,
Куш келипсиң баарыңар.

ТЕРМЕ¹

Айткан сөздө жалган жок,
Ач бала түздө калган жок.
Айры жаак айры тил,
Айтарыңды өзүң бил.
Сүйрү жаак сүттүү тил,
Сүйлөрүңдү өзүң бил.
Туяктын көркү тулпарда,
Канаттын көркү шумкарда.
Кулундун көркү желеде,
Перзенттин көркү энеде.
Акылын билбес көп акмак,
Жумуш кылат жемеде.
Жакшы адамды чогултуп,
Жамандарга теңебе.
Шаады себет пал менен,
Сулуу жүрөт кал менен.
Тулпардын иши тер менен,
Турмуштун иши эл менен.
Төөнүн көркү нар менен,
Үйдүн көркү жер менен.
Аялдын көркү желекте,
Темирдин көркү өөгөдө,
Аштыктын көркү ороодо,
Жигиттин көркү жородо,
Сопунун көркү азанда,
Соргоктун көркү казанда.
Дубана көркү желеде,

¹ Инв.638. Калматов Суерден жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Молдонун көркү саллада,
Напси жаман бир кыл чал,
Аш мараке той болсо,
Эси дарты каллада,
Караңгыда жол жүрсө,
Коркоктуң чери жазылат.
Ак ийнеде иш көрсө,
Чоркоктуң чери жазылат.
Алганың бейсаз болгондо,
Торпокту бош байласа,
Мөңгүштөп чуркап ойносо,
Торпоктуң чери жазылат.
Жазга маал болгондо,
Адыр жерге тиккенде,
Чатырдын чери жазылат.
Алдынан кайтбас жоо келсе,
Арбалышып чабышса,
Баатырдын чери жазылар.
Кыз келиндер чогулса,
Булакта чери жазылар.
Чабандестер чап болсо,
Улакта чери жазылат.
Акундарды жаман деп,
Кепти кайдан табасың.
Аз дүйнөнү жаман деп,
Көптү кайдан табасың.
Ак теңгени жаман деп,
Пулду кайдан табасың.
Баш алганың жаман деп,
Кызды кайдан табасың.
Айры туяк жаман деп,
Нарды кайдан табасың.
Баш коргонуң жаман деп,
Жарды кайдан табасың.
Асманда жамгыр жаман деп,
Сууну кайдан табасың.

Асыл жыгач жаман деп,
Туугандар үйдү кайдан табасың.
Күрпөң күрпөң жүгүрүп,
Күлүктү минсең бир кылып.
Күжүрмөн эри табылса,
Күзгүдөй сулуу жар кызык.
Адым адым жүгүртүп,
Аргымак минсе бир кызык,
Азамат эри табылса,
Айнектей сулуу жар кызык.
Жаңы өспүрүм балдарга,
Жарышмак кара тай кызык.
Аба ак сакал чалдарга,
Кайнатма кара чай кызык.
Кожо молдо эшенге,
Катымы куран дин кызык.
Базарга барса пул кызык,
Көргөн күнүң көп кызык.
Капка салса дан кызык.
Денеңден чыгып кеткиче,
Бир чымындай жан кызык.

ТУРБАЙБЫ¹

Караңгы үйдүн жарыгы,
Чырак болот турбайбы.
Аталап турса балдарың,
Кубат боло турбайбы.
Атасы башка туулган,
Бөлөк болот турбайбы.
Ага-ини бир тууган,
Жөлөк болот турбайбы.
Акылмандын айтканы,
Өрнөк болот турбайбы.

¹ Инв.660(5297)

Айдалыңды жашырган,
Көйнөк болот турбайбы.
Убайымды көп тарткан,
Карып болот турбайбы.
Көп жыл мурун өткөн иш,
Тарых болот турбайбы.
Алтын күмүш кендери,
Жерден чыгат турбайбы.
Акыл насаат айткан сөз,
Элден чыгат турбайбы.
Бак таалайга жеткирген,
Эмгек болот турбайбы.
Балалуу үйдүн энеси,
Сергек болот турбайбы.
Каз, өрдөктүн ордосу,
Көлдө болот турбайбы.
Жай саратан ысыгы,
Чөлдө болот турбайбы.
Жакшы адамдын сөздөрү,
Сылык болот турбайбы.
Бүтүн идиш бүлүнсө,
Сынык болот турбайбы.
Куйрук майды эритсең,
Сызык болот турбайбы.
Кууга момун достошсо,
Кызык болот турбайбы.
Сүт уюса коюлуп,
Айран болот турбайбы.
Өкүнүч салып өткөн иш,
Арман болот турбайбы.
Миң булактан чыккан суу,
Дайра болот турбайбы.
Эмгектен кирген киреше,
Пайда болот турбайбы.
Дукабанын асылы,
Манат болот турбайбы.

Ыр сабынын каймагы,
Санат болот турбайбы.
Аргымак буудан желеси,
Керме болот турбайбы.
Жан жаныбар ырысы,
Жерде болот турбайбы.
Жыл он эки ай баспаса,
Бечел болот турбайбы.
Жылбай жатса сары оору,
Кесел болот турбайбы.
Акмактыктын белгиси,
Копол болот турбайбы.
Айткан тилиң албаса,
Осол болот турбайбы.
Акшумкар салсаң боосу,
Колдо болот турбайбы.
Аңгеме сөздүн кызыгы,
Жолдо болот турбайбы.
Атың чыгып байге алса,
Олжо болот турбайбы.
Арабча китеп окуган,
Молдо болот турбайбы.
Аргымак аттын бир түрү,
Жорго болот турбайбы.
Бууданыңды булкунткан,
Торбо болот турбайбы.
Эки балбан эңишсе,
Эл чогулат турбайбы.
Эрегеишсе маңдайдан,
Тер согулат турбайбы.
Ар бир элдин ар башка,
Салты болот турбайбы.
Кашаң атты желдирген,
Камчы болот турбайбы.
Жамгыр жааса жалаң үй,
Тамчы болот турбайбы.

Жарыя кылган аш тойдо,
Жарчы болот турбайбы.
Жакшы менен бир жүрсөң,
Көңүл өсөт турбайбы.
Жашоо бүтүп бир күнү,
Өмүр өтөт турбайбы.
Жаман менен бир жүрсөң,
Жалаа болот турбайбы.
Кайгы түшүп башыңа,
Санаа болот турбайбы.
Дүнүйөнүн жыргалы,
Өмүр болот турбайбы.
Өмүрүңдү жашарткан,
Көңүл болот турбайбы.
Баары жогун өксүткөн,
Өлүм болот турбайбы.
Элди өзүнө караткан,
Ырчы болот турбайбы.
Акылы толук азамат,
Сынчы болот турбайбы.
Топ жыйынды башкарган,
Көсөм болот турбайбы.
Көпчүлүктө сайраган,
Чечен болот турбайбы.
Баатырдын атын чыгарган,
Жарак болот турбайбы.
Барчындын баркын чыгарган,
Канат болот турбайбы.
Чырпык эксең жетилип,
Чынар болот турбайбы.
Чыр чатакты баштаган,
Кумар болот турбайбы.
Улуу тоодо сайраган,
Улар болот турбайбы.
Эрден чыкса кыз бала,
Жубан болот турбайбы.

Элик, кийик, кайберен,
Зоодо болот турбайбы.
Эр жигиттин сырттаны,
Жоодо болот турбайбы.
Алды-сатты базарда,
Соода болот турбайбы.
Эски салт өтсө жаңысы,
Моода болот турбайбы.
Кыз-келинди кулпункан,
Атыр болот турбайбы.
Көп олтуруп көчкөн журт,
Такыр болот турбайбы.
Жалкоо жигит жалтанчаак,
Жакыр болот турбайбы.
Жарыбаган ичи тар,
Бакыл болот турбайбы.
Адамзатты башкарган,
Акыл болот турбайбы.
Асыл сөздү даана айткан,
Акын болот турбайбы.
Ата-баба нускасы,
Элде калат турбайбы.
Алтын башың өткөн соң,
Жерде калат турбайбы.
Айыбы жок бирөөнү,
Сөккөн жаман турбайбы.
Адеби жок аржактап,
Өскөн жаман турбайбы.
Көрбөй билбей сыртыңан,
Саткан жаман турбайбы.
Ар намысын бекерге,
Ачкан жаман турбайбы.
Бул заманда уурулук,
Кылган жаман турбайбы.
Ууру атагың өчбөстөн,
Калган жаман турбайбы.

Алыс жака айдалып,
Кеткен жаман турбайбы.
Жабыр жапа кыйындык,
Чеккен жаман турбайбы.
Айлыңда акмак аталып,
Калган жаман турбайбы.
Айтсаң сооп, баркы жок,
Жалган жаман турбайбы.
Жергеңди бөлгөн жетиге,
Ушак жаман турбайбы.
Карындаштан жат кылган,
Шыкак жаман турбайбы.
Кыйла жерге кылбырлык,
Кылган жаман турбайбы.
Атага наалат келтирген,
Хулиган жаман турбайбы.
Болбос ишке кектешип,
Жүргөн жаман турбайбы.
Өлүм болгон жерлерде,
Күлгөн жаман турбайбы.
Каралууга какшык сөз,
Айткан жаман турбайбы.
Тоголок арызды топ кылып,
Жазган жаман турбайбы.
Эрме чөлдүн суусу жок,
Өткөн жаман турбайбы.
Үйүң бузуп үңшүйүп,
Көчкөн жаман турбайбы.
Акылы толук жигиттер,
Ага көңүл бурбайлы.
Айлыбыздан кезиксе,
Айабастан сындайлы.
Жолотбогун жаныңа,
Жоругу жаман мындайды.

ЖАКШЫ ЭКЕН¹

Эмгеги менен элине,
Жаккан жигит жакшы экен.
Душманды жеңип туу сайып,
Кайткан жигит жакшы экен.
Сыр жашырбай теңтушка,
Шайыр жигит жакшы экен.
Камкордугу калкына,
Дайын жигит жакшы экен.
Намыс алып душмандан,
Келген жигит жакшы экен.
Касташканын көзгө аткан,
Мерген жигит жакшы экен.
Түрдүү өнөр башкарган,
Адис жигит жакшы экен.
Кара кылды как жарган,
Калыс жигит жакшы экен.
Жылдан жылга планы,
Ашкан жигит жакшы экен.
Алтын жылдыз төшүнө,
Таккан жигит жакшы экен.
Кадыр-баркы элине,
Сиңген жигит жакшы экен.
Айттырбастан сырыңды,
Билген жигит жакшы экен.
Келбети сындуу, кең пейил,
Балбан жигит жакшы экен.
Эл намысын ар убак,
Алган жигит жакшы экен.
Кары жаштын кадырын,
Билген жигит жакшы экен.
Жазгы күндөй жайдары,
Күлгөн жигит жакшы экен.
Кызматынан даңк алып,

¹ Инв.660(5197)

Чыккан жигит жакшы экен.
Ак шумкар минип асманда,
Учкан жигит жакшы экен.
Кылган иши шамалдай,
Ыкчам жигит жакшы экен.
Баатырдыгын бардык эл,
Уккан жигит жакшы экен.
Аймагына ак алтын,
Эккен жигит жакшы экен.
Атак даңкы ааламга,
Жеткен жигит жакшы экен.
Социалдык мелдешти,
Жеңген жигит жакшы экен.
Арбын акча эмгекке,
Бөлгөн жигит жакшы экен.
Шаңданып шайыр шаңкылдап,
Күлгөн жеңем жакшы экен.
Алган жарын алпештеп,
Сүйгөн жеңем жакшы экен.
Кең бейилдүү мейман дос,
Ачык жеңем жакшы экен.
Кызматына баа жеткис,
Артык жеңем жакшы экен.
Турган үйүн таптаза,
Туткан жеңем жакшы экен.
Түрлүү кийим формасын,
Бычкан жеңем жакшы экен.
Тамекинин устаты,
Болгон жеңем жакшы экен.
Бакыт таалай башына,
Конгон жеңем жакшы экен.
Эмгек десе эртелеп,
Турган жеңем жакшы экен.
Келин-кызды өзүнө,
Бурган жеңем жакшы экен.
Он баланы өстүрүп,

Баккан жеңем жакшы экен.
Баатыр эне орденин,
Таккан жеңем жакшы экен.
Колхоз малын өстүргөн,
Чабан жеңем жакшы экен.
Гүлдөткөн жүзүм бакчасын,
Багван жеңем жакшы экен.
Ак алтынды азандан,
Терген жеңем жакшы экен.
Делегат болуп шайланып,
Келген жеңем жакшы экен.
Тетиги көп болот ат,
Минген жеңем жакшы экен.
Темир сырын беш колдой,
Билген жеңем жакшы экен.
Жаңы мода жараткан,
Чебер жеңем жакшы экен.
Ашык план ай сайын,
Берген жеңем жакшы экен.
Фаврик, завод өлкөмө,
Курган жеңем жакшы экен.
Эл мүдөөсүн аткарып,
Турган жеңем жакшы экен.
Беш жылдык план төрт жылда,
Бүткөн жеңем жакшы экен.
Улам кайра жаңысын,
Күткөн жеңем жакшы экен.
Кызылчаны тоо кылып,
Үйгөн жеңем жакшы экен.
Эмгек сырын эң жакшы,
Билген жеңем жакшы экен.
Атак даңкы ааламга,
Жеткен жеңем жакшы экен.
Ак алтын менен сырдашып,
Өскөн жеңем жакшы экен.
Аскасы бийик атыр жел,

Жайлаган жеңем жакшы экен.
Совхоздун коюн чубуртуп,
Айдаган жеңем жакшы экен.
Кайберен жүргөн белести,
Ашкан жеңем жакшы экен.
Колхоз малын ардактап,
Баккан женем жакшы экен.
Кош ооз мылтык асынып,
Баскан жеңем жакшы экен.
Алтын жылдыз төшүнө.
Таккан жеңем жакшы экен.

АШЫКТЫК ЫРЛАРЫ

АЙБАРА СУЛУУ¹

Ташла десең ташлайын,
Ашыглыктан башлайын.
Ашыглыктын колуна,
Аманат жаным кашлайын.
Аргымак минсем кечейин,
Агын дайра сувуну,
Айт десеңер айтайын,
Ай чырайлуу сулууну.
Сулуум айың гаптарда,
Энди айлына баралбай,
Боз улан жаның баткарда.
Илгеркинин ибраты,
Сейипжамал, Бозжигит.
Түшүндө көргөн бир-бирин,
Дүнүйө элдин ичинде.
Сени көрбөдүм Дилгирим,
Сейипжамал сен болдуң,
Саргайган ашык мен болдум.
Уктасам түштөн кетпедиң,
Үшкүрдүм чарчап жетпедим.
Көңүлүмдөн кетпедиң,
Көп какшадым жетпедим.
Кызыл жибек тор түйүп,

¹ Инв. 624(5262).Сатыбаев Мамыттын айтуусунда.

Кыранды сактап жетпесем.
Кыргыйды кайдан тосоюн,
Чындап кудай айтпаса,
Жылдызым кайдан кошойун.
Ак бетке койгон калыңдан,
Айлансын акең жаныңдан.
Осмону койгон кашыңдан,
Оромол салган башыңдан.
Чын он беште жашыңдан,
Айт арапа күн болсо,
Ана ошондой той болсо.
Атлас кымкап тон кийсең,
Алтын зор деймин тышкысын.
Пендем десе салбасын,
Сулуумдун ышкысын.
Ак үйүңө кир дебей,
Түшүңдө жатып туйладым.
Жараткан жыпар эгемге,
Мунажат кылып ыйладым.
Жигит пири Шаймардан,
Колдогойсуң кудая.
Өзүң салдың ушул ойго,
Ондогойсуң кудая.
Алоону бердиң илайим,
Амир кылчы кудайым.
Иланы бердиң кудайым,
Ирайим кылчы кудайым.
Ирайим кылсаң кудайым,
Он тилектен бир тилек,
Берер бекен кудайым.
Он тилектен бир тилек,
Берер болсо кудайым,
Мага дагы он дөөлөт,
Берер бекен кудайым.
Бакыт таалай башыма,
Берер болса илайим.

Азим шаар кокондон,
Атлес алып тон кылган,
Ардактап багып зор кылган.
Атаңыздын өзүнө,
Айдап барып кой берсем.
Абал башы интида,
Ак сакалга той берсем.
Аяздуу күндө айланган,
Айланып эмчек эмизген.
Токсондуу күндө толгонгон,
Толгонуп эмчек эмизген.
Энеңиздин өзүнө,
Эки саан уй берсем.
Эки жүз сом пул берсем.
Желини карыш бээ берсем,
Желпилдеген төө берсем,
Берер бекен сулууну ай.
Берер болсо сулууну,
Шаршенбиден той сойсом.
Айлыңдагы аялдын,
Амасы келип жандаса,
Алты сомго пул берсем,
Жеңелерим жандаса.
Жети сомчо пул берсем,
Сардалдардай жеңеңиз,
Сардал күйөө кел десе,
Садага кагар бер десе.
Сулууга эки, мага эки,
Дарияр болот төрт эчки.
Аксакалдар чогулуп,
Тойгон күйөө кел десе,
Тоянаны бер десе.
Үйүнөн чыксам жүгүрүп,
А кудайлап сүйүнүп,
Тогуз сомчо пул берсем.
Чабандестер чогулуп,

Үлөктү энди бер десе,
Үч жашар бара уй берсем.
Сайга улак чаптырсам,
Санатын элдин арттырсам.
Ар чабандес таштаса,
Бар тыйынын каматпай,
Бешта сомдон пул сайсам.
Сарт мазардын башына,
Жабуусу менен ат сайсам.
Берер бекен сулуум ай.
Берер болсо сулууну,
Чаршенбе тоюн түшүрүп,
Пайшанба ойнун өткөрсөм.
Жума күнү кечинде,
Кечинде эмес пешинде,
Эркин бойлуу жеңеңиз,
Эки та кылса чачыңды.
Мага карап учурлап,
Алиптай кара кашыңды.
Сулуум келген күнүндө,
Ак сарбашыл кой сойсом.
Ак боз бээ тай сойсом.
Ак өргөнү көтөрүп,
Кардан таза ак кылсам.
Убактыңды чак кылсам.
Жегениң набат кант кылсам.
Оң колуңду отунга,
Сол колуңду сокуга,
Тийгизбесем сулуувум.
Бир кыл баскина бейкасам,
Кийгизесем сулуум.
Өрүүдө торко кийгизсем,
Кечинде жорго мингизсем.
Өйдө карап койбосом,
Арадагы душмандын,
Айтканына болбосом.

Эмесе Самаркандан кез келсе,
Баар көктөм жаз келсе,
Аткоолго чыгып консун деп,
Орозаалы Алибайдан,
Өзүбүздүн Сартбайдан,
Айпаридай сулууга,
Атам барып болсун деп,
Арага койдум үч адам.
Арага койсом үч адам,
Өзүмөн тууган болбосо.
Алар болсо балама
Чакса болуп чокою
Деп ушинтип жатканда,
Канетерим биле албай.
Арка жагым карасам,
Жылжып келет бир жорго.
Минип келет бир молдо,
Жоргону колдон бурадым,
Жол тааныган молдо экен,
Маанисин айтып сурады.
Маанисин айтып сурасам,
Балам, атанын тилин албаган,
Ата безер болуучу.
Эненин тилин албаган,
Эне безер болуучу.
Чакса болуп чокою
Жарыбастан өтүүчү.
Деп ошентип айтканда,
Нокетерим тил албай,
Катуу жерге кире албай,
Аткөөлгө алдым кыйма пол.
Тийген сыйра тал,
Жады барча кыйма пал.
Жаңыдан тиккен сыйра тал,
Катта авлига пакта айдап,
Амасини алты айдап,

Шагыл чыкты жерибиз.
Тасмадай сиздин белиңиз.
Таради¹ кылып мен барсам,
Жаман көрөт элиңиз.
Мен көбөгө баргыча,
Карактап кетти Жунус кал.
Мен базарга баргыча,
Базбаздан чыкты көтөрүп,
Пулун санап алгыча,
Болуп кетти Жунус кал.
Ай тийгизсиз чынарга,
Алтын боолуу кар конду,
Караса көзү болк эткен,
Кагаздай өңү жарк эткен.
Айберидей сулууга,
Айылдагы кал болду.
Алтын менен колону,
Кадагандай көрүнөт.
Атилеске курумшу,
Жамагандай көрүнөт.
Эмесе сулуум туруп муну айтат,
Муну айтканда шуну айтат.
Ак жибектен төр алып,
Ак кептерден түр алып.
Ак белес чыгып куш тоскон,
Алибина келтирип,
Боз уул бизди зор кошкон.
Кызыл жибек төр алып,
Кыраанды сактап куш тоскон.
Кынабына келтирип,
Боз уул бизди зор кошкон.
Алтын шумкар колума,
Алтындан жүздүк салындым.
Алообум чыгып ичимден,
Ак урган жерди сагындым.

¹ Таради – даярдык

Күмүш каухар колума,
Күмүштөн жүздүк салындым.
Күйгөн жарды сагындым.
Сагынып самап отурсам,
Сагынган жарың келди деп,
Сага кудай берди деп,
Жүгүрүп келет бир бала.
Баладан угуп карасам,
Боз уул келет талаадан.
Талаадан чыгып келгенде,
Таршыган жүрөк басылар,
Үйгө кирип келгенде,
Арбагыла дегенде,
Бар болуң аке дегеймин.
Камчыңды алып илемин,
Кадырыңды билемин.
Атыңды алып байлаймын,
Атлес көрпө үч басып,
Оң капшытка жайлаймын.
Кармап алып колуңдан,
Тосуп алып жолуңдан.
Кашыңдан ака арба дейм,
Караңгы чөлгө барба дейм.
Көзүңдөн ака арба дейм,
Койгон көлгө барба дейм.
Койгон көлгө сен барсаң,
Мандикер салып эртелеп,
Түштө жатпай энтелеп,
Кайратың болсо өргүң дейм,
Базарга жете болгун дейм.
Талаадан чыгып келгенде,
Меникинде конгун дейм.
Аргымак минсең тапта дейм,
Аптада тоого катта дейм.
Күлүктү минсең тапта дейм,
Күнүгө тоого катта дейм.

Талаага сыра жатпа дейм,
Абалкы көргөн Боз уул,
Амадан жакшы көрүнөт.
Жаштыкка көргөн боз уул,
Жанымдан артык көрүнөт.
Ынак кымыз суу татыйт,
Боз уулду эстесем,
Ар кандай даам уу татыйт.
Түндө жатып толгоном,
Боз уулду эстесем,
Аары чаккан эмедей,
Түн жарымда ойгоном.
Алтын калаба жез мончок,
Тагынсам жок койнумда.
Абалкы көргөн боз уул,
Сагынсам жоксуң койнумда.
Атасына ал жетпей,
Энесине тил өтпөй.
Арсар болгон боз уул.
Бизди алып аркага,
Көчөр болгон боз уул.
Оо боз уул, шашпайлы,
Андаша кыл, качпайлы.
Жол көрө элек жаш эдик,
Жоо көрө элек мас эдик.
Үйдөн чыкпас көзү эдик.
Агыны катуу суулар бар,
Ашуулар бийик тоолор бар.
Аркабызда куугун бар.
Өлтүрүп кетсе бир адам,
Атабыз менен энебиз,
Кимден көрөт миң адам.
Беш салалуу колума,
Бедерлүү жүздүк салбаймын.
Белиңди бекем байлагын,
Бек болсо да барбаймын.

Кайчы кулак кар атка,
Кажары токум салбаймын.
Капа болуп ойлонбо,
Кан болсо да барбаймын.

ЭЛДИК СҮЙҮҮ ЫРЛАР¹

Белек түйүп белиме,
Бергени келдим беш көкүл.
Кичик элем зор болуп,
Көргөнү келдим беш көкүл.
Ак кагазга жазылып,
Катың чыкты беш көкүл.
Алтымыш үйлүү муңдузда,
Атың чыкты беш көкүл.
Дарайдан көйнөгүң,
Сүзүлбөсүн беш көкүл.
Дайым бизден көңүлүң,
Үзүлбөсүн беш көкүл.
Алчамбардан көйнөгүң,
Сүзүлбөсүн беш көкүл.
Дайым бизден көңүлүң,
Үзүлбөсүн беш көкүл.

АШЫКТЫК ЫРЛАР²

Карарып жаткан түз менен,
Карышкыр жойлойт из менен.
Кол кармашып жүрүүгө,
Каршы эмесмин сиз менен.

¹ Инв. 660(5297)

² Инв.660(5297). Жалал-Абад облусу, Сузак району, Сузак совхозу, Ак-Тоок кыштагы. Рахманалиева Токтокандан жазылып алынган.

Түнөрүп жаткан түз менен,
Түлкүлөр жойлойт из менен.
Түбөлүк турмуш күтүүгө,
Тилектешмин сиз менен.
Биринчи колум бармагым,
Кат жазып сага арнадым.
Катымдын жообу келет деп,
Канча бир жолу карадым.
Экинчиси сөөмөйүм,
Апкелчи колуң көрөйүн.
Азабың тартып жүргөнчө,
Коргошун жутуп өлөйүн.
Үчүнчүсү ортонум,
Айнектей болгон чолпонум.
Көп эшикке чыкпачы,
Көз тийет деп коркомун.
Төртүнчүсү аты жок,
Аныктап жазган катың жок.
Унутпай мени жүрсүн деп,
Минуттап берген саатың жок.
Бешинчиси чыпалак,
Айнектен карайм шыкаалап.
Өз башыңа ээ болбой,
Калбагын жерди сыйпалап.
Алтынчысы билегим,
Ушундай менин тилегим.
Тилекке тилек кошулса,
Жалындап күйөт жүрөгүм.
Атымды толук билесиң,
Алтыным эсте жүрөсүң.
Алышып ойноп күлөрдө,
Алдамчы тилге кирерсиң.
Түндө бир жатып түш көрсөм,
Түшүмдө бирге жанашам.
Эртең менен болгондо,
Эч кимди таппай адашам.

Ич көйнөгүм шайыдан,
Ичке жип менен кайыган.
Сен эсиме түшкөндө,
Ич оору болуп айыгам.
Көк тикен гүлдүн арасы,
Көк көйнөк кимдин баласы.
Көп ойлонтуп кеч келет,
Ал кайсы бир элдин баласы.
Белиң бир ничке тал чыбык,
Жеталбайм сага талпынып.
Сен үчүн өлсөм арман жок,
Тапанча менен атылып.
Базардан алган ак чайнек,
Кийгениң патси ак көйнөк.
Ажырашар кез келди,
Кош аман кал көз айнек.
Аткол менен Узун-Кыр,
Айтышканым быйылдыр.
Айтышып арман чыгалы,
Ажырап кетсек кыйындыр.

АШЫКТЫК ЫРЛАР¹

Отурамын столдо,
Ой курбу такыр түңүлбөй.
Жетишербиз бир күнү,
Ойлонгон ойдун түбүнө.
Ашыкта болуп жетишкен,
Абалтан калган салт экен.
Ажырап кетсең эки жаш,
Айыкпас оору дарт экен.
Кош эмесе кош эми,

¹ Инв 660(5297). Жалал-Абад облусу, Сузак району, Сузак совхозу, Орток лесхозу. Абдиназар Кенжекуловдон жазылып алынган.

Унутпаймын мен сени.
Унутуп мени кетти деп,
Таарынбай жүрчү сен эми.
Арпанын башы куба кол,
Алыска барат ушул жол.
Жайлоого кетип баратам,
Жаныңдай дайым аман бол.
Кеңколдун сайы кеткен сай,
Келерсиң ойноп бир эки ай.
Кеңколго кетип калды деп,
Кейишиң тартат «А» тамга ай.
Жылдыздай болуп жаркырап,
Алыста сенсиң серегим.
Аялым болуп калса деп,
Ошондо менин тилегим.
Атаңдан коркуп сен кеттиң,
Ант буруп башка балага.
Ашыкта болуп сүйгөндөн,
«А» тамга калды талаада.
Арманым көптүр ичимде,
Айтпаймын эч бир кишиге.
Ыразы кнтп болоюн,
Атаңдын ушул ишине.
«Ш» тамга сага жетпедим,
Пас экен менин таалайым.
Формалап туруп кат жазчы,
Почтодон өзүм алайын.
Эстедим калем кармадым,
Эскерме жазып арнадым.
Эсен соо бол жакшы жүр,
Элимден кеткен ардагым.

ӨКТӨМҮМ¹

Ээй, ырда десең ырдайын,
Бир эки ооз ырдайын.
Бекер карап турбайын,
Жармы төгүн жармы чын,
Жарандардын көөнү үчүн.
Теңи жалган теңи чын,
Теңтуштардын көөнү үчүн.
Ырдай берем умтулуп,
Жин тийгендей булкунуп.
Ичимде ырдын кени бар,
Оргуп чыгат жаныбар.
Ырды койдой бакканбыз,
Ыр жагынан калганда,
Келин-кызга жакканбыз.
Эртең менен жаккан от,
Өчтү бекен Өктөмүм.
Биздин айыл Күрөвөч,
Көчтү бекен Өктөмүм.
Көчкөн болсо Өктөмүм,
Жүрбөйсүңбү кетели.
Пияда² басып жетели.
Пияда калган жарыңа,
Ат жиберсең болбойбу.
Атка кошуп саламды,
Бат жиберсең болбойбу.
Чукуранып ойгонуп,
Оң жагыңа толгонуп,
Үркөр ооп жер келди,
Өктөм кандан тил келди.
Тил келгенде не дейди,
Койнум бир салкын жел дейди.
Кош алмам катуу без дейди,

¹ Инв.660(5297)

² Пияда -жөө

Сагынсаң бозой кел дейди.
Санааң айтып бер дейди.
Көкөлөп учкан көгүчкөн,
Жүндөрү сонун көгүштөн.
Адамга жыргал эмеспи,
Ашык болуп жүрүшкөн.
Сизиң менен бизиңден,
Майдалай баскан изиңден.
Сизиңди кошуп ырдаган,
Бизиңди кудай жалгасын.
Арадагы душманды,
Арада балээ жалмасын.
Көчкөндө минген Көчкөңдүн,
Көкүлүнөн кыркылсын.
Ак бетиңди жашырган,
Оромолуң жыртылсын.
Босогоңдо калтырап,
Турайынбы Өктөмүм.
Сага тийген балдарды,
Урайынбы Өктөмүм.
Капшытыңда калтырап,
Турайынбы Өктөмүм.
Сага тийген балдарды,
Урайынбы Өктөмүм.
Өктөм мага бөлө эле,
Өктөмдө акыл көп эле.
Өктөм-Өктөм деп жүрүп,
Даргөйүңө көп күйүп,
Дария болду көз жашым.
Дартмандуу болду жаш башым,
Оорукчал болду оң бутум.
Кургабайт менин көз жашым,
Өктөм сенин дартыңдан.
Ойлоп-ойлоп нетейин,
Окууга кирип кетейин.
Окууга кирсем келбесмин,

Оюмду кызга бербесмин.
Самаркандан келбесмин,
Санаамды кызга бербесмин.
Баргандан кийин келмек жок,
Балдарга белек бермек жок.
Кеткенден кийин келмек жок,
Келинге белек бермек жок.
Амандыгың миң дөвлат.
Тил ырыскы тиш дөвлат,
Тирүүлүгүң миң дөвлат.
Арманың калбайт ат барда,
Кумарың канбайт куш барда.
Алиги дубал сартта бар,
Өктөм сендей мартта бар.
Жаз болбой терек бүр албайт,
Суу болбой терек бүр албайт.
Сулуулар жарсыз жүрө албайт,
Сулуулар менен бир жүрсөң,
Суктанган душман көрө албайт.
Суунун көркү тал болот,
Сулуунун көркү кал болот.
Жардын көркү тал болот,
Жакшынын бети кал болот.
Кызылга сепкен буудайым,
Өктөм кандай балага,
Кызык кылды кудайым.
Адырга сепкен буудайым,
Өктөм кандай балага,
Ашык кылды кудайым.
Өктөмкан деп көп ырдап,
Кияр болуп калыпмын.
Аркы берки көп ырдап,
Аяр болуп калыпмын.
Бази-бази күндөр ай,
Оолукканда ырдаймын.
Аты Кызыр пайгамбар,

Жолукканда ырдаймын.
Айдалыда кулпунган,
Чачыңды бир пас ырдайын.
Уктап коюп сүзүлгөн,
Көзүңдү бир пас ырдайын.
Тал чыбыктай ийилген,
Белиңди бир пас ырдайын.
Куштар элем өзүңө,
Кашың менен көзүңө.
Ийне жип тиккен ишиңе,
Илептей кашка тишиңе.
Айдалыңда кулпурган,
Чачыңа булбул сайрасын.
Сардал бир жубан Өктөмүм,
Сарсанаа болдум кайдасың.
Мукам бир мукам сайраган,
Касака тилин кайраган.
Булбул да тең мен да тең,
Муңканттың Өктөм мынча сен.
Караңгыда сайраган,
Касака тилин кайраган.
Каскак да тең, мен да тең.
Ак жибектен күчүм бар,
Ар жерден тосуп кеп урсам,
Опо бир сулуу Өктөмүм,
Алымкулча күчүм бар.
Көк жибектен күчүм бар,
Көп жайдан тосуп кеп урсаң,
Опо бир сулуу Өктөмүм,
Борбугулча күчүм бар.

ЭЛДИК ЫРЛАР¹

Гүлү бир болсоң талаанын,
Күйүтүн басчы баланын.
Дабасы болор бекенсиң,
Жүрөккө чыккан жаранын.
Ушул го менин арманым,
Бирге окубай калганым.
Бир мектепте бирге окуп,
Биригип билим албадым.
Үйүңө үйүм бет маңдай,
Үмүтүм үзбөйм эч кандай.
Үйүңө жаман көрүндүм,
Үгүттөп бузуп жаткандай.
Көчөңө көчөм бет маңдай,
Көңүлүм бурбайм эч кандай.
Күйөөңө жаман көрүндүм,
Күнүгө бузуп жаткандай.
Жайлоонун башы Рабат,
Жайкысын муздак суу агат.
Жарокер сендей алтынды,
Жайлоодон издеп ким табат.
Кыштоондун башы Рабат,
Кышкысын муздак суу агат.
Кыялдуу сендей алтынды,
Кыштактан издеп ким табат.
Бастым жолдун майдасын,
Таппадым жандын айласын.
Айтып коюп бир сөздү,
Анткор келин кайдасың.
Кийдим шапке сарысын,
Асынып паке саймасын.
Айтып коюп бир кепти,
Акыры анткор кайдасың.
Саар бир турсам багымдат,

¹ Инв.660(5297).

Саар итиңден күүдүм дат.
Эрте бир турсам багымдат,
Эки итиңден күүдүм дат.
Жайлоонун башы Күрөбөс,
Жайкысын адам жүдөбөс.
Кайда жүрсөң аман жүр,
Жаркылдап ойноп шайыр жүр.
Акырында кошулган,
Азамат менен Айнагүл.
Махабат тили тилсиз тил,
Жүрөгүм согот сырын бил.
Көңүлгө таасир келтирген,
Тинатин менен Автандил.
Баштатан айткан сөзүңдү,
Жүрчү элем курбум эске албай.
Ортобуз алыс болду го,
Таризэл менен Нестандай.
Мендеги сүйүү гүлдөрүн,
Тагайын келчи төшүңө.
Жалганды кантип айтайын,
Чын ашык элем өзүңө.
Улам бир улам карасам,
Упадай бетиң агарган.
Жагыштуу кылып кеп сүйлөп,
Жаштардан артык жаралган.
Жаралсаң керек ак келин,
Жайлоонун соккон желинен.
Албырып соккон жаш жүрөк,
Айрыкча саган берилген.
Ачылсын менин көңүлүм,
Айтчы бир таттуу кебиңден.
Жезиттин жаткан торунда,
Жети жыл жаткан орунда.
Елкайып менен эр Байыш,
Жетишкен экен оюна.
Карындаш алып эрмекке,

Кат жазып салам бермекке.
Сүйүүдөн барып кошулган,
Төштүк менен Кенжеке.
Аска, аска аска таш,
Аска таш эмес башка таш.
Аскада туруп сүйлөшкөн,
Зулайка менен Кожожаш.
Асмандап учкан алты куш,
Арзан эмес бул турмуш.
Сүйгөнүнө жетпеген,
Кайраттуу баатыр Жаңыл кыз.
Жазгы чыккан камыштай,
Же мурунтан таанышпай.
Өлгөнчө довраң сүрөлү,
Кабылан Манас, Каныштай.
Байлардын түшкөн колуна,
Ашым деген бир бала.
Акыры барып шол алды,
Жамалкан деген сулууга.
Күйгөндөн жазам бир азды,
Күйгөнүң мага ыраспы.
Күйгөнүң мага чын болсо,
Өлгөнчө жаным сага ыраазы.
Таш көпүрө кысыкта,
Таш жарылат ысыкта.
Душманга шылдың болбойлу,
Антыңды бекем бышыкта.
Атпаган таңдын эркиби,
Айтышсак наркы-беркини.
Сүйбөгөн таңдын эркиби,
Сүйлөшсөк наркы-беркини.
Карагоо ичин таш басты ай,
Калтар бир түлкү таш касты ай.
Кейигенден ак Калтар,
Көнүлдү чырмап муң басты ай.
Ак жибек торду жаярмын,

Ар дайым сага даярмын.
Ак Калтар эске түшкөндө,
Азапка башым саярмын.
Көрүп өттүм чарбакты,
Көп ылачын төр какты.
Көңүлдөшүм Калтарым,
Көмөгө салдың көп дартты.
Аралап кеттим чарбакты,
Ак ылаачын төр какты.
Асылкечим Калтар ай,
Азапка салдың көп дартты.
Жаңы район Ачыдан,
Жайкалган кара чачыңдан.
Кантип айтпай коеюн,
«Ш» деген сенин атыңдан.
Ат-Башы менен Чым-Коргон,
Арыктап жүрбөйт сур жоргом.
Бул ашыктын айынан,
Алкымдан жыттап тил соргон.
Тычанда менен Теке бел,
Теңтушум алтын колду бер.
Көпүрө менен Таш Жарма,
Көп адам сенден арманда.
Ачынын өдө чоң жолу,
Ак боз ат минер чоңдору.
Чкаловдун чоң жолу,
Чың боз ат минет чоңдору.
Барып келип турууга,
Базарым болсоң жолдогу.
Атыңдан айтсам эл билет,
«Ш» тамга десем ким билет.
Курулай күлүп койгонуң,
Жаш жанымды сергитет.
Жүргөнүң жайлоо Көк-Ойрок,
Жүдөдүм сени көп ойлоп.
Кагазың короп калса да,

Кат жазып койсоң не болот.
Жазы-Кечүү, Арашан,
Жалдырайт көзүң карасаң.
Жалындап ичим өрт болду,
Жаш шайыр сени самасам.
Тоодон шамал жел болсо,
Тал терек башы ыргалат.
Тотугуш өзүң кол берсең,
Адамда кантип муң калат.
Адырдан шамал жел болсо,
Ак терек башы ыргалат.
Алтын куш өзүң кол берсең,
Адамда кантип муң калат.
Ак Жар менен Жер Көрбөс,
Ак зоодо жүрөм эл көрбөс.
Көк Жон менен Бөрү Көрбөс,
Көк зоодо жүрөм эл көрбөс.
Көк тикен менен бурадым,
Көк зоодо жүрүп куурадым.
Кадырың терме малында,
Капаны салып калдың да.
Этегиң терме малында,
Эңсетип түшүп калдың да.
Кара Жылга, Сынташты,
Капталдай басып жылкы ашты.
Кадырың эске түшкөндө,
Кайыктай болуп өң азды.
Кызыл-Кыя, Сынташты,
Кыркалай басып жылкы ашты.
Кыялың эске түшкөндө,
Кыяктай болуп өң азды.
Ак жибек торду жаярмын,
Ак Жибек сага даярмын.
Ак Калтар эске түшкөндө,
Азапка башты саярмын.
Көк жибек торду жаярмын,

Көк Калтар сага таярмын.
Көк Калтар эске түшкөндө,
Күнөөгө башты саярмын.
Кайта келип эл конот,
Кашка-Суу салкын булакка.
Барсаң салам айтып кой,
Кара көз биздин ынакка.
Аргымак аттай чалышым,
Айлымдан чыккан таанышым.
Азап болбой эмине,
Ажырап сенден калышым.
Тобурчак аттай чалышым,
Тоо-Белден чыккан таанышым.
Тозок болбой эмине,
Томсоруп сенден калышым.
Жазуу кечүү жолу таш экен,
Сүйлөшкөнүң жаш экен.
Жаш экен деп ойлонбой,
Башымда акыл аз экен.
Көйнөгүң кызыл атлес,
Көп айттым сага акыл-эс.
Акыл – эс айтсам болбойсуң.
Көп эле көөнүң менде эмес.
Ашуунун жолу беш кабат,
Алтындан куйрук жез канат.
Жеткенден сүйүү бизде эмес.
Илгертен калган салтанат.
Көпүрө менен Азыкты,
Көрүнө чыкты азыткы.
Пычан-Жай менен Текебел,
Теңтушум алтын колду бер.
Ушинтип өтүп кетпейли,
Убара болуп койбоюн.
Жалал-Абад суусу кайнабайт,
Жаңгактын паркин чайнабайт.
Жаш экенде жүрөлү,

Жаштыкты сага байлабайт.
Өзгөндүн суусу кайнабайт,
Өрүктүн парин чайнабайт.
Өзүң бир жакшы жүрө бер,
Өмүрдү сага байлабайт.
Алтындын гүлү жубайым,
Ар дайым болдум убайым.
Эстелик ушул сүрөтүм,
Эсен бол кандай кылайын.
Арпанын башы боо качты,
Азапты кудай не жазды.
Азалтан кудай кошкондо,
Ажырап кетпес болсокчу.
Буудай башы боо башты,
Мурунтан кудай не кошту.
Мурунтан кудай кошкондо,
Бузулуп кетпес болсокчу.
Кызарып бетиң нурланган,
Кыялың артык кууланган.
Кыргызда биздей бар бекен,
Кызышып жүрүп кур калган.
Албырып бетиң нурланган,
Акылың артык кууланган.
Адамда мендей бар бекен,
Алам деп жүрүп кур калган.
Арпанын башы буба кол,
Алыска барат ушул жол.
Жайлоого кетип баратам,
Жароокерим аман бол.
Жиденин башы буба кол,
Кеңколго барат ушул жол.
Жүрөбөс кетип баратам,
Көзүңдөн жаным аман бол.
Ак көйнөгүң этеги,
Элбир-делбир этеби.
Алыста жүргөн Сакишке,

Дилгирем урсам жетеби.
Бастым жолдун майдасын,
Таппадым жандын айласын.
Айтып коюп бир сөздү,
Анткор келин кайдасың.
Үйүңдүн үстү сар камыш,
Жаңыдан болдук көз тааныш.
Көз тааныш болуп алалы,
Убада сөздө турсаңыз.
Көз тааныш болбой кокустан,
Ажырап кетсек көп намыс.

АШЫГЛЫК ЫР¹

Жаз кечүүдө жайылган,
Жалбыздын башын кайырган,
Жашыл куйрук нар экен.
Жалдыратып таштаган,
Түмөнгүр курдун жары экен.
Кырк-Кечүүдө жайылган,
Кубулжуп башын кайрган.
Кызыл куйрук пар экен,
Кыжалат кылып таштаган,
Түмөнгүр курдун жары экен.
Жакадан келет жазгы кер,
Жамбулактын кызыл сел.
Жабылып иштейт аял, эр,
Жакында келин сен кетсең,
Жалдырап гана агат ээй көздөн сел.
Кулжадан келет кулан эр ээй,
Кумбулактын кызыл сел.
Кубанып иштейт аял, эр,
Көңүлдөш келин сен кетсең,

¹ Инв.660(5297). Жалал-Абад облусу, Сузак району, Сузак совхозу, Ак-Тоок айылы. Ташиев Ысактан жазылып алынган.

Куюлуп агат көздөн сел ээй.
Кашкардын жолу кум болот,
Кайрылып учуп куш конот.
Кайрылбай кетип баратсаң,
Эми кайрылар сиздей ким болот.
Букардын жолу муз болот,
Бурулуп учуп куш конот.
Бурулбай кетип баратсаң,
Муңканткан келин сизди айтам,
Буларда сиздей ким болот.
Капталга бүткөн тал белең,
Кант менен шекер бал белең.
Калкымда сендей жар белең,
Какшатып сени кетет деп,
Менин капарымда бар белең.
Эмилге бүткөн тал белең,
Эриткен шекер бал белең.
Элимде сендей жар белең,
Эгерде сени кетет деп,
Ченешкен анда бар беле.
Арчалуу ыргай калың тоо,
Кайраттуу жүрөт көңүл ток.
Капамды айтар сиздей жок,
Кадимкидей алым жок,
Карыпка салдың жалын чок.
Оомалуу ыргай калың тоо,
Мас болгон жүрөк көңүл шок,
Муңумду айтар сендей жок.
Мурункудай алым жок,
Муңдууга салдың жалын чок.
Аргымак атта шалдырайт,
Айлымдан келин сен кетсең,
Айлам жок көзүм жалдырайт.
Элик сур аты шалдырайт,
Элимден келин сен кетсең,
Эки көзүм жалдырайт.

Алмадан бакан буралдың,
Айрылыштан суу алдың.
Аралап өтүп шаркырап,
Айлымда келин сен турсаң,
Айылдын көркү жаркырайт.
Эмилдин башы кубандың,
Эңкейиштен суу алдың.
Элимде жүрсөң шаркырап,
Элдин көркү жаркырап.
Ак сото бышып сеңселет,
Аркарлар оттоп теңселет.
Ажырап кетип баратсаң,
Армандуу болуп сени айтам,
Азаптуу үйгө ким келет.
Козугат бышып сеңселет,
Кулжалар оттоп теңселет.
Кылчайбай кетип баратсаң,
Көркөмдүү келин сени айтам,
Курусун үйгө ким келет.
Көлкүлдөп учкун көп айры,
Көрбөдүм асел муңуңду,
Көздөчүмүн булуңду.
Көп көңүлдө мен кургур,
Көңүлүмдө муңумду.
Сан гүлдөн учкан сан айры,
Сагындым асел муңуңду,
Сайдан чыккан булуңду.
Зарлап ырдап мен кургур,
Санаамда жүрчү муңумду.
Кар күрөгөн күрөгүм,
Каңтырган аттай зирегим.
Кайт болду менин жүрөгүм,
Какшатып сени кетет деп,
Ушундай беле тилегим.
Суу күрөгөн күрөгүм,
Суу болду менин жүрөгүм.

Сууткан аттай зирегим,
Сумсайтып мени кетет деп,
Ушундай беле тилегим.
Буудайлуу жерлер саз бекен,
Бурулуш жолу таш бекен.
Буурулду минсем кашка экен,
Буйруктан тагдыр башка экен.
Адырлуу жерлер саз бекен,
Айрылыш жериң таш бекен.
Аргымак минсем кашка экен,
Арманга салсаң мен кургур,
Азалдан тагдыр башка экен.

БОТО КӨЗ¹

Ээй бото көз сенин жылдызың,
Жайкөйүңө көп күйүп,
Каным калды бир кашык,
Этим калды көк жашык.
Ботокөз сизге ким ашык,
Ашыглыктан биз ашык,
Билбейт элем Бото көз,
Бизден бөлөк ким ашык.
Конуп өттүм коргошун,
Талаасына Ботокөз.
Куштар болдум көзүңдүн,
Карасына Ботокөз.
Кал болоюн кашыңдын,
Арасына Ботокөз.
Суутуп койгон байлардын,
Туучасындай Ботокөз.
Парда ачылган кызыл гүл,
Кынчасындай Ботокөз.

¹ Инв.660(5297).

Өжөрлөнүп ыйласаң,
Өзүңкүлөр сыйласаң.
Сыйлабасаң ыйласаң,
Паризат боюң багынсам,
Барбай койсом сагынсаң.
Өзүңдү алдеп оңдосоң,
Өз билгениң койбосоң.
Өз билгениң өзүңө,
Өңгөнүн тилин албасаң.
Эри жок сади жок,
Бекер басып барбасаң.
Элиңде мейман бала элем,
Кокус көзгө көрүнүп,
Уят болуп калбайлы.
Талапкер болсо пул берсем,
Табу эгем буюрса,
Дааратыма суу берсең.
Ачык кебим урбасам,
Артылтып камчы салбасам,
Алганым деп сыйласам.
Көнбөстүн асты шу чакта,
Жашчылыкта ойноп күл.
Арман кылба бир чакта,
Көк жалаңдай көйкөлүп,
Көк шурусун Бото көз.
Күн тийбес сарай шамалың,
Куттуу болсун Ботокөз.
Караның көрсө жүрөгүм,
Үшүп турат Ботокөз.
Чырайыңды эстесем,
Саябанды башыма,
Түшүп турат Ботокөз.
Мажира менен Зайырдай,
Зуура менен Дайырдай,
Кошор бекен кудайым.
Экөөбүздү айырбай,

Зулайка менен Жусуптай,
Чын ашык жар болсокчу,
Бир куданы унутпай.
Муунумду курутпай,
Бул ишиңди койсоңчу.
Ак тасмадай белиңиз,
Ак шумкарга окшош пейлиңиз.
Аз гана өтүп кетти деп,
Ашык болбо дедиңиз.
Кылдан тутам белиңиз,
Кыргыектей сиздин пейлиңиз.
Кыйчалыш өтүп кетти деп,
Кызык болбо дедиңиз.
Кызыклык өзү кыйын иш,
Кыямат жайга барганда,
Кыл көпүрө бар имиш,
Кылдан үстү тар имиш.
Кылдан өткөн пенделер,
Бир кудайга жар имиш.
Өтпөй калган пенделер,
Иттен жаман кар имиш.
Ашыклык өзү арам иш,
А дүйнө жайга барганда,
Азабы артык бар имиш.
Ашыклык өзү иш эмес,
Адамды жолдон чыгарган,
Бото көз өзү киши эмес.
Кашың кара казандын,
Көөсүндөй Бото коз,
Боюң уздун сарбандын,
Түйөөсүндөй Бото көз.
Бото көз калды тараксыз,
Боз улан калды жараксыз.
Көйнөк кийдиң жибектен,
Ой көзүңдөн Бото көз.
Кайыңдан чапкан кашыкмын,

Кайманаңча¹ ашыкмын.
Каймана сөз болгуча,
Калбүлөрдөн кеп угуп.
Мен кудайга койгомун.
Үмүтүң болсо туура бол,
Жаныңдан кечсең уур бол.
Жакшылык кылсаң аман бол,
Өзүңдөн кечсең аман бол.
Көп көтөрбө кашыңды,
Көп көтөрсөң кашыңды,
Сени өлтүрүп Бото көз,
Бул шаардын өзүнө,
Алып кетем башыңды.
Жаз болбой терек бүр албайт,
Жакшылар жарсыз жүрө албайт.
Жакшы менен жар болсоң,
Жаман душман көрө албайт.
Абайласа күн боздойт,
Ботосу өлгөн нар боздойт.
Боз уулдун дартини,
Бир Бото көз жар козгойт.
Керкини таап кеспесе,
Сырдан кыйын көрбөдүм.
Териштирип айтпаса,
Ырдан кыйын көрбөдүм.
Айнектен бетин караган,
Ай чырайлуу Бото көз,
Айда чачын тараган,
Күзгүдөн бетин караган,
Күн чырайлуу Бото көз,
Күнүгө чачын тараган.
Ай асмандын боорунда,
Ай чырайлуу Бото көз.
Айда ырдаймын жолуңда,
Алтындан чачпак соорунда.

¹ сыртыңдан

Ай асмандан батпайбы,
Ай чырайлуу Бото көз,
Алганына ажырап,
Айда бир жалгыз жатпайбы,
Азабын бозой тартпайбы.
Күн асмандан батпайбы,
Күн чырайлуу Бото көз,
Күйөбүнөн ажырап,
Күнүгө жалгыз жатпайбы,
Күйүтүн бозой тартпайбы.
Көлдө камыш курактай,
Жытың жийде бурактай.
Көлдө бир камыш жоо сактай,
Көркөм боюң тоорчактай.
Казды көрдүм асмандан,
Каздай мойнун көтөрүп,
Ой Ботой жан сулуу кыз,
Сизди көрдүм баскандан.
Өрдөктү көрдүм асмандан,
Өрдөктөй мойнун көтөрүп,
Өзгөчө сулуу Бото көз,
Сизди көрдүм баскандан.
Жашыл жибек лапарман,
Кемселдүү экен Бото көз.
Чакырган жерге наз кылбай.
Келсеңиз экен Бото көз.
Тал чыбыктай ыргалып,
Такымга чачың чырмалып,
Ийилесиң Бото көз.
Ичимдеги дардимди,
Сен билесиң Бото көз.
Ичимде дардим көп үчүн,
Ырдап такыр тынбадым.
Арыз, абалым айтарга,
Асти такат кылбадың.
Булбулум болуп сайрасам,

Төшүңө төшүң кайрасам,
Кирер беле дарманым,
Чыгар беле арманым.
Алтын буйла кергени,
Ай чыкканча тизебиз.
Айчылык кетсең Бото көз,
Ат жиберип атайлап,
Азабың тартып издейбиз.
Күмүш буйла парчаны,
Күн чыккыча тизебиз.
Күнчүлүк кетсең Бото көз,
Күйүтүң тартып издейбиз.
Сен санасаң ыйлачы,
Мен санасам ырдайын.
Ашыглыктын жолуну,
Уламадан сурайлы.
Уламалар жол берсе,
Кыябын таап ойлойлу,
Кыяматка койбойлу.
Эгиздеп учкан илбесин,
Ботокөз деп ырдасам,
Калкыңдан эч ким билбесин.
Атыңдан айтсам уят деп,
Дос душманың туят деп.
Буруп айтам атыңды,
Ой Ботойжан сулуу кыз,
Мен кимге айтайын дартымды.

АЙЫМХАН¹

Ак мечитти калайлап.
Миздеп келдим Айымхан.
Ашуу даван бел ашып,
Сиз деп келдим Айымхан.

¹ Инв.165(378).

Анжияндын нар жагын,
Намангандын бер жагын,
Ак мачит Алай дээр экен.
Бөрүлөрдүн эли экен,
Бөрүлөрдүн каттасын,
Таштамбек бийлер дээр экен.
Таштамбек бийни зайбини,
Ак Турсунжан дээр экен.
Чийбаркыттан көйнөгүң,
Чечип көрдүм этини,
Өбүп көрдүм бетини.
О ям сизге пар келбейт,
Сиз сулуусуз Айымхан.
Кашкарда бардир бир сулуу,
Онуң аты Калмаман.
Карашы сизге окшобойт,
Аркадагы Алтын чач,
Тарашы сизге окшобойт.
О ям сизге сар келбейт,
Сиз сулуусуз Айымхан.
Ташкенде бардир бир сулуу,
Ониң аты Гүлжахан,
Күлүшү сизге окшобойт.
Ак оромол салынып,
Жүрүшү сизге окшобойт.
О Айымхан, Айымхан,
Окшобойт эч бир сиздей жан.
Сымбатыңа болдум таң,
Сулууда болбойт сиздей жан.
Келбетиңе болдум таң,
Келинде болбойт сиздей жан.

АК ДИЛБАР¹

Боюң талдын Ноодасы,
Ак бетиң айдын шооласы.
Ак бетинден өптүрсөң,
Аманат жандын соодасы.
Боюңду көрүп боздоймун,
Элесиң көрүп эстеймин.
Карааның көрүп какшаймын,
Тамагың көрүп тамшанам.
Ак Дилбар бала сулуувум,
Алыс кеттиң курудум.
Алоону тартып ичимен,
Арыкта сууну мен жуттум.
Жаккан отуң кызыл чок,
Суу сепбесе басылбайт.
Ак Дилбар сени ойлосом,
Сурданып кабак ачылбайт.
Жериң алыс жол экен,
Ала канча келет арасы.
Өзүң жубан сарасы,
Өлтүрөт көздүн карасы.
Бейажал өлүп кетбесин,
Бир мусурман баласы.
Мен күйүп ырдайм сен үчүн,
Күлүп койчу мен үчүн.
Күлүстөн боюм жеңилет,
Менин күйүп ырдап жүргөнүм,
Күлдүү кыргыз эл билет.
Коктунун ичи агынды,
Койнунду бозой сагынды.
Жылганын ичи агынды,
Жытыңды бозой сагынды.

¹ Инв.638(5251). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Арал совхозу. Туманов Касымдан жазылып алынган, жыйноочу: М.Зулпуев.

Адырды шамал айдады,
Сенин аркардай көзүң жайнады.
Аркардай көзүң көргөндө,
Шараптай ичим кайнады.
Боз ойду шамал айдады,
Сенин ботодой көзүң жайнады.
Ботодой көзүң көргөндө,
Бозодой ичим кайнады.
Атаңыз минген аргымак,
Азим шаар улуктан.
Азил кеп угар бекенбиз,
Ак Дилбар сиздей тунуктан.
Жайлооңуз жакшы мага жай,
Жаныңда жүрсөм көңүл жай.
Ашыклык жолу бек кыйын,
Алкымдан өтбөйт кызыл чай.
Сенебей өткөн оюңдан,
Мен секетиң болоюн,
Сакадай болгон боюңдан.
Жайнаган көзүң жакуттай,
Тамагың аппак акактай.
Сен зыңгырайсың тилладай,
Көрбөдүм сендей дүнүйөдө ай.
Корукка бүткөн кообундай,
Кообундун кагы курмадай.
Көзүңө койгон сурмадай,
Салкындыгың ак Дилбар,
Шаархандын багындай.
Көтөрүп колуң булгайсың,
Кысып көзүң ымдайсың.
Убада сөзгө турбайсың,
Ич кимге бапа кылбайсың.
Ээрибейсиң бооруң таш,
Билбеймин көөнүң кимден кош,
Өмүрүң орто болгон жок.
Отузга жашың толгон жок.

Кыркка жашың толо элек,
Кыз чырайың кете элек.
Ойносоң күлсөң дообуруң,
Бейжай жерге туш болуп,
Бейзаада кетти өмүрүң.
Көркөм боюң көрбөсөм,
Көп эзилет боорум.
Кирсең айткан сөзүмө.
Акылың болсо кирбегин,
Арада душман сөзүнө.
Кирбесең айткан сөзүмө,
Көп аалам кылат өзүмө.
Согат булак бараңда,
Сокур болдум ак Дилбар.
Араванга барганда,
Алаамыңа чыдабай,
Баскач болдум ак Дилбар.
Ала кабак байланып,
Азабыңа чыдабай,
Наскач болдум Дилбарым.
Ак Дилбардын айылы,
Кыз келини чогулуп,
Болгон экен сейили.
Сиздерге түштү мейили,
Куш төрөсү сар бекен.
Куштарлыктын дартынан,
Кунаба жуткан бар бекен?
Өрдөк сойдум айлыңа,
Өтпөсө оокат мейлига.
Ойнобойсуң күлбөйсүң,
Ойноп дообур сүрбөйсүң,
Сен ашыктыкты билбейсиң.

АК ДИЛБАР¹

Букары бото жарашкан,
Бурамадай белиңе,
Мен мусапырмын элиңе.
Мусапыр болуп мустайсам,
Мустар кылдың өзүңө.
Куп чырайлуу Дилбаркан,
Куштар кылдың өзүңө.
Канттан ширин сөзүңө,
Кайналыдай көзүңө,
Ай чырайлуу Дилбархан,
Ашык болдум өзүңө.
Куюн тийсе козголгус,
Сайдын кулу Дилбархан.
Шайырдык менен ырдаса,
Жигиттин шуму Дилбархан.
Шамал тийсе козголгус,
Сайдын куму Дилбархан,
Куштар болуп ырдаса,
Жигиттин шуму Дилбархан.
Жылганын башы Жылтыркан,
Жылкымды салсам жошулса,
Жылмаңдаган Дилбархан,
Быйыл ырга кошулса.
Колоттун башы койтурган,
Койгинам салсам жошулсун.
Карасаң көзүң жакуттай,
Тамагың таги акактай.
Ашык бир жарың келгенде,
Ай чырайлуу Дилбархан,
Эркелейсиң талыкпай.
Көлдө камыш бурактай,

¹ Инв.638(5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Ленин жолу колхозу, Хашинов Асанбайдан жазылып алынган, жыйнаган М.Зулпуев.

Көздөрүң жанган чырактай.
Элиртип кулун ат байлап,
Эт жүрөгүм дак кайнап,
Эзилген изам куш болду.
Элинде ырдап жүрөм деп,
Эркин башым шум болду.
Каңтарып кулун ат байлап,
Как жүрөгүм дак кайнап,
Кайрылган изим кум болду.
Ак Дилбар сенин айыңан,
Кара башым шум болду.
Челекке куйган балыңыз,
Ак Дилбар экен атыңыз.
Ак Дилбар болсо атыңыз,
Ашык болгон жарыңды,
Бир кече алып жатыңыз.
Бир кече алып жатпасаң,
Бир кечелик койнуңду,
Чарван¹ пулга сатыңыз.
Куп чырайлуу Дилбаркан,
Сообопко дакыл болуңуз.
Соодагер атка конуңуз.
Боюбуз менен болобуз,
Бойлош экен Дилбаркан.
Бу дүйнөнүн кызыгы,
Ойнош экен Дилбаркан.
Аттиң өмүр тириклик,
Бир ак Дилбар деп жүрүп,
Арман менен дүйнөдөн,
Өтүп кетти жигитлик.
Кашкалдактын париндай,
Каштуу жубан Дилбаркан,
Мектепке берген баладай,
Баштуу жубан Дилбархан,
Кашкалдактын париндай,

¹ Червон

Кашкинадан Дилбархан,
Как далинда кулпурган,
Чачкинадан Дилбархан.
Миң тиллалик жоргодой,
Жүрүшүндөн Дилбархан.
Беш кана жашар баладай,
Күлүшүндөн Дилбархан.
Көйнөгүң кызыл тобардан,
Дилбархан сиздей баланы,
Көргөндө чыгам кумардан.
Жоолугуң кызыл тобардан,
Дилбархан сиздей балага,
Жолуксам чыгам кумардан.
Ак көйнөк кийдиң пар кылып,
Акирек жагын тар кылып.
Арзы айтышып келгенде,
Ашык бир болгон жарыңдан,
Ажырап алыс сен кеттиң.
Акылы жокко зар кылып.
Көк көйнөк кийдиң пар кылып,
Көкүрөк жагын тар кылып.
Көз таанышып келгенде,
Көрүнбөй алыс сен кеттиң,
Көңүлсүзгө зар кылып.
Агарган тоону нар алды,
Ак менен жаткан кар жаман.
Арзы айтышып келгенде,
Ажырап кеткен жер жаман.
Көгөргөн тоону нар алды,
Көк менен жаткан кар жаман.
Көз таанышып келгенде,
Көрүшбөй калган жер жаман.
Кара тоону этектеп,
Көчүң барбы Дилбархан.
Көп какшатып жарыңды,
Өчүң барбы Дилбархан.

Кара тоону этектеп,
Мен коноюн Дилбархан.
Кара бакмал тон кийсең,
Жең болоюн Дилбархан.
Караңгы түндө жан жолдош,
Мен болоюн Дилбархан.
Кызыл тоону этектеп,
Мен коноюн Дилбархан.
Кызыл бакмал тон кийсең,
Жең болоюн Дилбархан.
Кыяматтык жан жолдош,
Мен болоюн Дилбархан.
Кызыл мунар чөлдө бар,
Кызыл өрдөк көлдө бар.
Кыз экенде ойноп ал,
Кыз ойнобос көрдө бар.
Жашыл өрдөк көлдө бар,
Жаш экенде ойноп ал,
Жаш ойнобос көрдө бар.
Улуу тоонун боорунан,
Улар болуп сайрасам,
Угар бекен Дилбархан.
Үй айланып эшикке,
Чыгар бекен Дилбархан.
Улуган жарым кайда деп,
Сурай бекен Дилбархан.
Карайган тоонун боорунан,
Кар көтөрүп дем алып,
Туар бекен Дилбархан.
Карып бир жарым кайда деп,
Сурай бекен Дилбархан.
Пас оромол таштасам,
Жуубар бекен Дилбархан.
Карыптын көөнүн аларга,
Ынар бекен Дилбархан.
Муздак тоонун боорунан,

Муз көтөрүп дем алып,
Турар бекен Дилбархан.
Мустайган жарым кайда деп,
Сурай бекен Дилбархан.
Оббо Дилбар жаргинам,
Күйүп турат тенгинам.
Күйгөндөн ырдайт жаргинаң.
Күйдүм десем түтүн жок,
Дилбархан сенин дартыңдан,
Жүрөгүмдун башында,
Жүгөрүдөй бүтүн жок.
Алаамыңа чыдабай,
Айда чектим насбайды.
Булам бир кумар басбайды.
Кыл ышкыңа чыдабай,
Кыйла чектим насбайды.
Булам бир кумар басбады ай.
Кыраңга сепкен буудайың,
Кызыл чырай бетиңе,
Кызыктуу кылды кудайым.
Адырга сепкен буудайың,
Ай чырайлуу бетиңе,
Ашык кылды кудайым.
Ашык болдум алайна,
Ак Дилбар сендей балага.
Ашыктыктан жыгласам,
Көзүмдүн жашы дария.
Көрдүм сизди алайна,
Катарлашып учкандан,
Казды көрдүм асмандан.
Каздай мойнуң көтөрүп,
Сизди көрдүм баскандан.
Өрдөктү көрдүм асмандан,
Өрдөктөй мойнуң көтөрүп,
Өзүңдү көрдүм баскандан.
Эшигиң алды имарат,

Өзүңдөн ымдат болбосо,
Биздерден басып ким барат.
Кара сууда каймак жок,
Как жыгачта салмак жок.
Жаным үка Дилбархан.
Өзүңдөн ымдат болбосо,
Биздерден басып бармак жок.
Ак көйнөк кийсең лаладай,
Акылың орсок баладай.
Азабыңды мен тарттым,
Арманда жүрөм баралбай.
Кызыл бетиң анардай,
Кылыгың орсок баладай.
Кылыгыңды мен самап,
Кыжалат болом бир далай.
Кызылды кийсең сен өзүң.
Парылдайсың Дилбархан.
Кызыктыктан кеп урсам,
Кызыктык жолун билбейм деп,
Зырылдайсың Дилбархан.
Ак пари кабыш сөблатиң,
Айтып ырдап жүргөнүм.
Бул да сенин даблатиң.
Ак пари кабыш сообуруң.
Айтып ырдап жүргөнүм,
Бул да сенин дообуруң.
Бедеил маасы сообуруң,
Безилдеп ырдап жүргөнүм,
Бул да сенин дообуруң.

АК ЖАЙНАК¹

Ай чыккандан күн чыкан,
Ак жуураттан май чыккан,
Алайды көздөп бай чыкан.
Аңдап туруп байкасам,
Адамдын барын күйгүзүп,
Ак Жайнак деп ыр чыккан.
Айтылып санат таштайын,
Анан ырга кулак салыңар,
Ак Жайнактан баштайын.
Анжияндай шаардан,
Манат алып байбачак.
Мадыраса жанындай,
Жай салыптыр Жайнагым.
Алымкул деп ат болгон,
Бір калыптыр Жайнагым.
Кайчы кулак акырың,
Карат болсун Жайнагым.
Калкыбызда бир кыйла,
Санат болсун Жайнагым.
Букаранын жайлары,
Букта болсун Жайнагым.
Бизден кийин калганга,
Нуска болсун Жайнагым.
Таразага тең кылып,
Тартып жүрсүн Жайнагым.
Бизден кийин калгандар,
Айтып жүрсүн Жайнагым.
Ак мечиттин ичине,
Сыр болупсуң Жайнагым.
Амма журттун барына,
Бір болупсуз Жайнагым.

¹ Инв.660(5297). Жалал-Абад облусу, Сузак району, Карл Маркс колхозу, Кызыл-Сеуир селосу, Сулайманов Ырсалыдан жазылып алынган.

Көк мечиттин ичине,
Сыр болупсуз Жайнагым.
Бу Жала-Абаддагы балдарга,
Ыр болупсуз Жайнагым.
Отун терип сен жүрсөң,
Олдо сулуу Жайнагым,
Оолжуп ырдап мен жүрсөм.
Суу көтөрүп сен жүрсөң,
Алда сулуу Жайнагым,
Суктанып ырдап мен жүрсөм.
Жетемби деп жете албай,
Бейжай жерге жата албай,
Курусун жердин тарлыгы.
Тор мончогуң мойнуңда,
Шылдырайды Жайнагым.
Карагаттай көзлөрүң,
Гүлбурайды Жайнагым.
Ырдап жүргөн ырчы уулдар,
Зар жырлайды Жайнагым.
Экинчектин балдары,
Ойноп кумар жазам деп,
Жалал-Абад балдары.
Барып келип Жайнагым,
Акак менен наватты,
Алып келди Жайнагым.
Татты мейиз минесин,
Алабысыз Жайнагым.
Таңдайыңа тамшанып,
Салабысыз Жайнагым.
Шабдалунун шагындай,
Шаар бадам багыдай.
Жүзүм мейиз кабыдай,
Качан жетем жакындай.
Ырдабасам эртең дейт,
Эртең барсам кечке дейт.
Бизге бапа кылбачы,

Бизге бапа кылсаңыз,
Уулундан урмат көр дейбиз.
Кызындан сууга сүрдөгөн,
Көч башы бешик өңөрүп,
Көлдөлөң бешик өңөрүп,
Көч башы жубан бол дейлик.
Каз элечек оронуп,
Калк башы жубан бол дейлик.
Аң менен басканың,
Ак Ыргалдын кызындай.
Салмак менен басканың,
Саркелденин кызындай.
Беренжи кийип белсенип,
Бек датканын кызындай.
Ашынаң болбой биз мындан,
Аса болду Жайнагым.
Сыр ышкыңа биз күйүп,
Сарсан болдук Жайнагым.
Көлдө камыш курактай,
Көзгүнөң жанган чырактай.
Жыткинаң ыйба бурактай,
Салкының таңкы саардай.
Жамалың жазгы бааридай,
Кыймат бага тубардай.
Зымгуругуң куладай,
Зыңгыраган пилладай.
Ачылбастан кой айдап,
Катыны жок бой айдап.
Чынчиярга келгенде,
Чындап кудай алат деп.
Көк дөбөгө келгенде,
Көрүнө кудай алат деп.
Базарбайга макулдап,
Назарбайга жакындап.
Кожомкулга кой айтып,
Табалдыга тай айтып.

Эркинбайга эчки айтып,
Бир кудайга мал айтып.
Билалбадым тагидай,
Иттен коркуп ыйлашып.
Абдан сулуу Жайнагым,
Оспиналы ягиндай.
Суулдашың балдардай,
Суксундашың Мамандай.
Элбирешип сүйлөшүң,
Эгемберди ажыдай.
Айткан кебиң бир сырдуу,
Абдан сулуу Жайнагым.
Жаккан отуң арчадай,
Жамынганың барчадай.
Атка салган шалчадай,
Семиздигиң байкадым.
Абдан сулуу Жайнагым,
Назирдин уулу Калчадай.
Конгон жери колоттой,
Мырзалыгың полоттой.
Сыланганың орустай,
Эки жаглап жешигиң,
Мурзакулбек болуштай.
Семиришиң пулудай,
Күркүрөшүп сүйлөшүң,
Ата сулуу Жайнагым,
Сейиттин сегиз уулундай.
Аппак эти пулайып,
Төрөкүл бийдин төшүдөй.
Эки көзү жоодурап,
Алыкул бийдин көзүңдөй.
Сандыкка салган кутудай,
Мукам менен басканың,
Ата сулуу Жайнагым,
Алымбай бийдин бутундай.
Жыйылып карап турушуң,

Чоң ооз бийдин оозундай.
Сууга түшкөн балыктай,
Чулгурлугуң Сарыктай.
Айткан кебиң карыдай,
Акундугуң сарыдай.
Курбалганың күрөкөй,
Өзүң байкап билгидей,
Сулуулугуң чүрөктөй.
Нучалганың байкасам,
Нур эшендин боюндай.
Супсактыгың карасам,
Байгеси жок ат чапкан,
Бакырдын кожо тоюндай.
Аппактыгың манайсам,
Салтакаттин этидей.
Эки бетиң кызарып,
Курманкул бийдин бетидей.
Чечендигиң мийнасам,
Түлөкө бийдин өзүңдөй.
Чекчейип карап турушуң,
Моллояр бийдин көзүңдөй.
Кыйгыл кылып ичерге,
Байлап ичер бием жок.
Тооктон башка малым жок,
Чыдай албай чыккамын,
Чымчык жардын башынан.
Көргөн адам тура албайт,
Көздөн аккан жашымдан.
Ал биягым карасам,
Ак Жайнак келет аңкайып,
Ак боз аттай маңкайып.
Күзгүлү бешик өңөрүп,
Аркасында кеп чачкак,
Катарлап маржан чөгөрүп.
Келген экен Ак Жайнак,
Күлүп ийдим баркырап,

Ай тийген тоодой жаркырап.
Ушу Жайнак жүзүндөн,
Сасылуу булак сайыңдан.
Ушул Жайнак күйдүргөн.
Жаздырмактын тайыңдан.
Алты пулдук пал экен,
Айдай сулуу Жайнагым.
Ак падыша отурган,
Тагдай кылдым Жайнагым.

Ушул келин Доорон деген акынга, мени кошуп ырда деп жүз кило күрүч берген экен. Кийинкилер нуска кылып айтып жүрсүн деген ой менен. Жайнак ушул Кызыл-Сеңирден чыккан. 80 жашында өлдү, бир уулу бар.

АК ЖАЙНАКТЫН ЖООБУ¹

Колтуктап сизди аткарып,
Койо албадым ардагым.
Колуктуң эмес экемин,
Ошондо менин арманым.
Жаныңа келип аткарып,
Койо албадым ардагым.
Жарың эмес экемин,
Ошондо менин арманым.
Кылычың келчи тагынып,
Кыйын болдум сагынып.
Кол көтөрүп фашисттер,
Жалынсын бизге багынып.
Автомат мылтык асынып,
Ардагым келчи шашылып.
Кабарың угуп жалжалың,
Алдыңдан чыксын ашыгып.

¹ Инв.660(5297).

Жоо жарагың асынып,
Жоокерим келчи шашылып.
Жан биргем келет экен деп,
Жолуңдан чыksam ашыгып.
Күн батыш жактан өрт күйөт,
Күйүгүп фашист өчүгөт.
Күч алган өрттөн коркбостон,
Күмүшүм барып өчүрөт.
Алыскы жактан от күйөт,
Ары жок фашист өчүгөт.
Алоолоп күйгөн ал отту,
Алтыным барып өчүрөт.
Согушта жүрөт ардагым,
Соко айдап жүрөт жалжалың.
Советке каршы чыккандын,
Соолутуп көзүн кандагын.
Аскерде жүрөт ардагым,
Араба айдайт жалжалың.
Айлыма бүлүк салганды,
Автомат менен жайлагын.
Майданда жүрөт ардагым,
Машине айдайт жалжалың.
Мекенге тийге канкордун,
Мээсине атып жайлагын.
Кампачы мында жалжалың,
Командир анда ардагым.
Кыжынган душман кыйрасын,
Кылычтын мизин кандагын.
Дан камдап жатам полкуңа,
Далай кампа толтура.
Даңкың чыксын кыргызга,
Душманга киргин кол суна.
Белегим бар полкуңа,
Бет аарчы жоолук толтура.
Белинди бууп берендер,
Берлинге баргын кол суна.

Кам санаба элиңден,
Кат барат биздей теңиңден.
Касташкан душман эзелтен,
Кайра качып жеңилген.
Сар санаа болбо элиңден,
Салам кат барат теңиңден.
Советке тийген душмандар,
Соо кетбей бири жеңилген.
Кол салды фашист чек бузуп,
Кырк биринчи жылында.
Көз арткан ач көз эсерлер,
Кара деңиз, Крымга.
Антты шертти бузушту,
Тынч жаткан элге кол салып.
Ниети кара канкорлор,
Элимден кетмек олжо алып.
Ою бузук оңбогур,
Он жылдыкка кол койгон.
Өзүм түшбөйм дегенсип,
Өлкөмө көрдү кең ойгон.
Кара ниет кан соргуч,
Калкымдын көбүн аксаттың.
Кары кемпир чалдарды,
Каргышын айтып какшаттың.
Көңүл бур курбум сөзүмө,
Көркоонун аткын көзүнө.
Кас душманды жеңет деп,
Кайрат кылам өзүңө.
Оймогум боосу жашылдан,
Ойлонбой фашист асылган.
Оң келсе көзүн оюп ал,
Ошону көрмөк ант урган.
Шакегим боосу жашылдан,
Шаарыма фашист асылган.
Шамшардын мизин камдагын,
Шайы кетсин ант урган.

Жоокерден күндө кат келет,
Жеңиштүү кабар алып келет.
Жоо жеңилсе эртерээк,
Жолуңдан чыksam эркелеп.
Аскерден күндө кат келет,
Адилет кабар алып келет.
Айгышкан душман жеңилсе,
Алдыңдан чыksam эркелеп.

АК ЖАМАЛ¹

Асмандагы айланган,
Ак кардан бир саат ырдайын.
Ар адамды күйгүзгөн,
Жамалдан бир саат ырдайын.
Ак Жамалга ким ашык,
Алты жашар бала ашык,
Алтымышта чал ашык,
Жети жашар бала ашык,
Жетимиште чал ашык,
Жер баскандын баары ашык.
Бул Жамал кимге ынасын,
Булбул менен гүл ашык.
Ак Жамалга барам деп,
Айыл үйдөн бата алдым.
Тамга салган карысы,
Жымак сакал баарысы,
Мындан алдым батаны.
Кудайга пулдан ал деди,
Бу Жамалдан кал деди.
Аллага пулдан ал деди,
Ай Жамалдан кал деди.
Аллага пулдан албайм деп,

¹ Инв.624(5262).Жалал-Абад облусу, Ленин району, Кызыл-
уүкүр совхозу. Эгембердиев Ажыматтан жазылып алынган.

Ак Жамалдан калбайм деп.
Кудайга пулдан албайм деп,
Бу Жамалдан калбайм деп.
Жөнөп кеттим шол жерге,
Элим өйдө көчкөндө,
Энекем үйдү чечкенде,
Жамалды көрбөй калам деп,
Өйдө-төмөн жүгүрүп,
Кара башыл ак серке,
Таап келдим бешимде.
Аста басып ыргалып,
Секин басып сенделип,
Өзүм келдим кечинде.
Эртеректе келбейт деп,
Жамалым турат таарынып.
Арчалуу жерге ашынып,
Алчалуу жерге жашынып.
Өзүң келдиң түндөсү.
Там айлана мен келсем,
Жамалым жатат жаркырап,
Жаңырган айдай баркырап.
Оң жагына мен өтүп,
Оң сөйкөсүн көтөрүп,
Оң бетинен бир өптүм.
Сол жагына мен өтүп,
Сол сөйкөсүн көтөрүп,
Сол бетинен бир өптүм.
Жамалым турат таарынып,
Эртеректе келбейт деп,
Беш жарым күн жол жүрүп,
Кирип бардым Алайга,
Алайдан кийин далайга.
Ош пиринге тен бардым,
Жамалдын оозун ширин кылам деп,
Алып алдым ак набат.
Беш жарым күн жол жүрүп,

Кирип келдим Күлайга,
Күлайдан ары далайга,
Үргүлөймүн кудайга.
Кагыламын тобого.
Эстесе акам келди деп,
Эстегеним берди деп.
Самасам акем келди деп,
Самаганым берди деп.
Атакеси үйүнөн
Кетип калган жай экен.
Атасы үмөт киши эле,
Жамалым жалгыз үй пайлап,
Жатып калган кези экен.
Атымды алып байлады.
Алдыма килем шайлады.
Камчымды алып төргө илди,
Кадырымды зор билди.
Самоорунда чайлары,
Кайнап турат Жамалдын.
Тасторкондо нандары,
Жайнап турат Жамалдын.
Чөнтөгүмдө ак набат,
Алып бердим Жамалга.
Кычыр-кучур чайнады,
Көзү шондо жайнады.

АК КЕЛИН¹

Айлыңдан чыккан ак келин,
Азабың тартып мен сенин.
Бала кезде табып кат,
Бактысын аччы пенденин.

¹ Инв.675. Жалал-Абад облусу, Сузак районунан жыйналган материалдар, Барпы айылы. Анарбаев Асанбайдан жазылып алынды, жыйнаган Элебаева Г.

Кагымың болуп жүрө бер,
Эсимден чыкбайт бир гебиң.
Тайлактын тода жүнү бар,
Булбулдун мукам үнү бар.
Жоо жүрөктү кичитип¹,
Жолборско жакын сүрү бар.
Абайлап айткан сөзү мен,
Акылың болсо билип ал.
Жүргөнүң сонун сүлкүлдөп,
Күлгөнүң сонун бүлкүлдөп.
Кайыр кемпир жемелейт,
Ичинен сүйлөйт гүңкүлдөй.
Кемпирдин какшык сөзүнө,
Моюн бербей дүңкүлдөйт.
Көпбөгөндөй билегим,
Койнуңда менин тилегим.
Ургачынын айтарын,
Убара кылбай билемин.
Кокустан барып калганда,
Кополдук кылба ак келин.
Ак келин деп күйөмүн,
Азабын тартып жүрөмүн.
Мен барганда үйүңө,
Баалап кой колун күйгөнүн.
Ак келин сенин кыялың,
Тартканым жок зыянын.
Сагынгандан саргайып,
Кетти менин сыягым.
Ак келин сенин порумуң,
Тилеймин сенин соолугуң.
Кемпирлер алсын оорусун,
Ийне сайган колунун.
Тара деп ойлойм ак келин,
Ак келин өскөн жериңди.
Салам айтам миз тартам,

¹ Кичирейтип

Алып жаткан ариңди.
Айтмакчы болдум келинге,
Аркан байлап белими.
Ак келин турганда ат тарабда,
Айтмакчы болуп келет го.
Атайлай байлай белиңди.
Ак келинге жүрдүм акырын,
Ак келиндин айылы,
Жөнөт ыраак чакырып.
Жанына жакын барганда,
Өңү өчкөн көк дөбөт,
Кемпирлер турат заңкылдай,
Дөбөт үрүп каңкылдай.
Кемпир туруп гап айтат,
Быякка турчу деп айтат.
Келини мындай урчу эмес,
Балаа көрдү деп айтат.
Анда абышка кеп айтат,
Мамындага деп айтат.
Итти көрүп ит үрөт,
Өткөнүң санап из кууйт.
Күнүгө келет шул жерге,
Бир ак мойнок ит жүрөт.
Ала качып кеткидей,
Атаңын малы тыштачы.
Эсептеп алып кеткидей,
Энеңдин малы тыштачы.
Кой десе болбойт куу кемпир,
Эргулга эки муштады.
Кудай урган куу кемпир,
Унчукпай көзүн жумду го.
Эринен эки муштум жеп,
Абышкаңдын күчүнө,
Аябай моюн сундуң го.
Унчукбай калганда,
Үрүп турган көк итке,

Нан сындырып таштадым.
Эки наным жеген соң,
Үнүң өчкөн көк дөбөт,
Унчукбай барып жаттыңа.
Апапакай боз үйдүн,
Эшигин тартып аштым а.
Камыш таштай койуптур,
Кире бериш астына.
Ар жорукка саласың,
Атаңдын гөрү жаштыга.
Эшиктен кирип барганда,
Муундарым карсылдайт,
Басылбастан тарсылдайт.
Ак келин кайда жатты деп,
Жүрөктүн башы зырпылдайт.
Адашып барып калыпмын,
Муз аралаш чылпылдайт.
Акырын жүрдүм келинге,
Караганы кыркалай.
Жакын жеттим келинге,
Эмгектей басып сыйпалай.
Экиягым сыйпасам,
Колума кирди көшөгө.
Көшөгөнүн аркасы,
Ак келин жаткан төшөгү.
Таккан айдай чырагым,
Болорсуң деп ынагым,
Уйкуда жаткан келинди,
Маңдайынан сыладым.
Каталык кетбей өзүмөн,
Уйкуда жаткан келинин,
Созулуп туруп бир өптүм,
Жумулуп жаткан көзүнөн.
Анда келин ойгонду,
Аракет кылып толгонду.
Сөз айта турган ойлонуп,

Кырынан жатып ойгонду.
Ууру экенсиң билдим дейт,
Уялбастан көздөн өөп,
Уяты жок сен ким дейт.
Анда жигит кеп айтат,
Мамындайча деп айтат.
Убара болуп мен келсем,
Ууру деп не үчүн айтасың.
Убактың өтүп кеткен соң,
Ууру келбейт жаныңа,
Уят болуп жатасың.
Өтпөс болот таптакыр,
Мизи төкөк ороктун.
Алып жатып узайга,
Алыстан келген конокмун.
Анда гелин кеп айтат,
Мамындайча деп айтат.
Өтпөс болот таптакыр,
Мизи төкөк ороктун,
Ысмыңды айтып баян кыл,
Кай жактан келген коноксуң.
Анда мен жигит геп айтат,
Мамындайча деп айтат.
Сурасам сага жолдошлук,
Көп келинге жолгуштум.
Өзүңдөн айла болбосо,
Башкага асыт болбосмун.
Анда гелин кеп айтат,
Мамындайча деп айтат.
Атамдын аты Асилбек,
Айылымда асыл көп.
Мени кой бирди табайын,
Түлкү жүрүш маршындай.
Күйөөмдүн аты Элчибек,
Ал да жөн жүрбөйт экен сенчилеп.
Койнуна албай койсо экен,

Калтыратып менчилеп.
3-4 күн болду көрүнбөй,
Ар жерде жүрөт тентиреп.
Кайненем аты Карача,
Кыялы жаман балача.
Кайнене деп тергебейм,
Кыялына жараша.
Кайнатам атын тергеймин,
Жибектей болуп карыган.
Өткөнүн санап олтурат,
Шонусу сонун баринан.
Айланып кетсек аз келет,
Биз ал өңдөнгөн карыдан.

АК МАКТЫМ¹

Өткөн замандын биринде Керметоо аттуу жери бар, желеге жылкы байлашып, Керметоону жайлашып Нойгут уруусунан бир топ кыргыздар жашаган экен. Ошол айыл ичинен Ашырбай аттуу атактуу бай болот. Ашырбайдын алма жесе тамагынан, аш ичсе сагагынан көрүнгөн Мактым деген сулуу кызы болот. Бир күнү ошол айылдан бирөө күйөөгө кыз узатат. Ал кыздын тоюнда айыл жаштары бүт чогулат, шакек салмай, токмок салмай аттуу түрдүү оюндар ойнолот. Ошол айылдан Сарыгул деген кедейдин Зарыл деген уулу Ак Мактымга ашык болуп калат. Зарылдын Ашым деген жолдошу болот. Мактым сулуунун Күйкө деген сырдаш кызы болот.

Зарылдын Ак Мактымга арнаган ыры

Уругу нойгут узун чач Мактым,
Уйкуда болсоң көзүңдү ач Мактым.
Ашырбай кызы узун чач Мактым,
Айлыңа келдим көзүңдү ач Мактым.
Гүлзаада кызы бейлиң ак Мактым,
Көргөнү келдим бей убак Мактым.
Бекзаада кызы бейлиң ак Мактым,
Белегим алчы бери бас Мактым.
Керегең түрүп баш бактым,
Келиңиз деп каш кактың.
Келбетиң кетбей оюман,
Кейишке салдың жаш Мактым.
Босогоң түрүп баш бактым,
Боюңду салып каш кактың.
Борумуң кетбей оюман,
Боздоттуң мынча жаш Мактым.

¹ Инв.660(5297)

Жайлоонун башы жалпак таш Мактым,
Жайма көкүл узун чач Мактым.
Кыштоондун башы кызыл таш Мактым,
Кыйма көкүл узун чач Мактым.
Үйүндүн үстү үйдөй таш Мактым,
Үйлөнсөк деймин эки жаш Мактым.
Айлыңдын үстү аска таш Мактым,
Акылга толбойт башка жаш Мактым.
Тескейиң толгон терме таш Мактым,
Дегдеттиң мынча керме каш Мактым.
Суу алган жериң сурма таш Мактым,
Сумсайттың мынча керме каш Мактым.
Кыз оюн кайдан башталды Мактым,
Кыйноого салдың жаш жанды Мактым.
Ашыглык кайда башталды Мактым,
Азапка салдың жаш жанды Мактым.
Айлыңа келсем кете албай Мактым,
Арманым ичте жете албай Мактым.
Кыштооңо келсем кете албай Мактым,
Кыйналып жүрөм жете албай Мактым.
Аркаңа чачың төгүлөт Мактым,
Алкымың айдай көрүнөт Мактым.
Белиңе чачың төгүлөт Мактым,
Беткинең айдай көрүнөт Мактым.
Көйүнүң жыпар жыттанат Мактым,
Кошулбай жарың муңканат Мактым.
Жытың бир жыпар жыттанат Мактым,
Жете албай жарың муңканат Мактым.
Кедейдин уулу Зарылбек Мактым,
Кейиште жүрөт сени издеп Мактым.
Томаяк уулу Зарылбек Мактым,
Тозокто жүрөт сени издеп Мактым.
Ак көйнөк кийсең чатырдай Мактым,
Акылың айтчы жашырбай Мактым.
Көк көйнөк кийсең чатырдай Мактым,
Кеңешиң айтчы жашырбай Мактым.

Жергеңе жети сойо албай Мактым,
Жер каратып койомбу ай Мактым.
Айлыңа алты сойо албай Мактым,
Арманда кылып койомбу ай Мактым.
Жетелеп келер малым жок Мактым,
Жергесиз кедей алым жок Мактым.
Айдап келер малым жок Мактым,
Аргасыз кедей алым жок Мактым.
Өксүгөн жерим малым жок Мактым,
Өзөгүм күйүп жалын чок Мактым.
Аксаган жерим малым жок Мактым,
Албырат жүрөк жалын чок Мактым.
Аргымак минсем тердетип Мактым,
Азапка салдың дегдетип Мактым.
Тобурчак минсем тердетип Мактым,
Тозоко салдың дегдетип Мактым.
Агын дайра кече албай Мактым,
Арманда жүрөм жете албай Мактым.
Кирген дайра кече албай Мактым,
Күйүттө жүрөм жете албай Мактым.
Арманым айттым Ашымга Мактым,
Азилкеч элек жашымда Мактым.
Күйүтүм айттым Ашымга Мактым,
Көңүлкеч элек жашымда Мактым.
Акылын угуп Ашымдын Мактым,
Ардактап бактым атымды Мактым.
Кеңешин угуп Ашымдын Мактым,
Келтирип бактым атымды Мактым.
Керме-Тоо белин ашсак дейм Мактым,
Кемерге кире качсак дейм Мактым.
Арка-Тоо белин ашсак дейм Мактым,
Алыс бир жерге качсак дейм Мактым.
Ашымдын сөзү жагабы Мактым,
Анжиян кетип калалы Мактым.
Мен айткан сөзүм жагабы Мактым.
Маргалан кетип калалы Мактым.

Сайганы жыгып кандаган Мактым,
Сайышка найза камдагам Мактым.
Жолукса жыгып кандаган Мактым,
Жоого деп найза камдагам Мактым.
Жалгызсың дебе Ашым бар Мактым,
Жигиттен чыккан асыл бар Мактым.
Бир өзүң дебе Ашым бар Мактым,
Бендеден чыккан асыл бар Мактым.
Колумда малым болгондо Мактым,
Корооңо сүрүп бармакмын Мактым.
Кор болбостон мынчалык Мактым,
Колукту кылып алмакмын Мактым.
Адырда малым болгондо Мактым,
Айлыңа сүрүп бармакмын Мактым.
Азапка түшпөй мынчалык Мактым,
Азилкеч кылып алмакмын Мактым.
Бири кедей бири бай Мактым,
Бири күн да бири ай Мактым.
Бар киши күндөй жаркырап Мактым,
Жок киши айдай алсырап Мактым.

Мактымдын жообу:

Сырдаштык кыздын тоюнда Зарыл,
Сүйүү жок болчу оюмда Зарыл.
Тааныштык кыздын тоюнда Зарыл,
Такыр жок сүйүү оюмда Зарыл.
Ээрчиштик кыздын тоюнда Зарыл,
Эсте жок сүйүү оюмда Зарыл.
Көрүштүк кыздын тоюнда Зарыл,
Келе элек сүйүү оюмда Зарыл.
Секелек экен курагым Зарыл,
Сезбепмин сүйүү кумарын Зарыл.
Он беште экен курагым Зарыл,
Ойлобой сүйүү кумарын Зарыл.
Сыладың өргөн чачымды Зарыл,

Сурадың ким деп атымды Зарыл.
Кармадың өргөн чачымды Зарыл,
Кааладың ким деп атымды Зарыл.
Кулак салдым сөзүңе Зарыл,
Куштар болдум өзүңе Зарыл.
Уюдум айткан сөзүңе Зарыл,
Убада бердим өзүңе Зарыл.
Колотко келсең түндөп кел Зарыл,
Койчуман болуп үндөп кел Зарыл.
Жылгага келсең түндөп кел Зарыл,
Жылкычы болуп үндөп кел Зарыл.
Жолуңда жатат илбесин Зарыл,
Жолуксак эч ким билбесин Зарыл.
Аңдып жатат илбесин Зарыл,
Айлымдан эч ким билбесин Зарыл.
Булакка барып чач тарайм Зарыл,
Бук болуп күндө жол карайм Зарыл.
Сары-Өзөн барып чач тарайм Зарыл,
Саргайып күндө жол карайм Зарыл.
Түндөсү жатып түш көрөм Зарыл,
Түпөйүл болуп үшкүрөм Зарыл.
Жалгыз бир жатып түш көрөм Зарыл,
Жапаңды тартып үшкүрөм Зарыл.
Он бештен өттү курагым Зарыл,
Ойлонттуң мынча ынагым Зарыл.
Бойго бир жеткен курагым Зарыл,
Бозорттуң мынча ынагым Зарыл.
Кызгалдактай убагым Зарыл,
Кыйнабай келчи ынагым Зарыл.
Гүлбурап турган убагым Зарыл,
Күйгүзбөй келчи ынагым Зарыл.
Айлыма кайдан сен келдиң Зарыл,
Азабың тартып сенделдим Зарыл.
Калкыма кайдан сен келдиң Зарыл,
Кайгыңды тартып сенделдим Зарыл.
Көргөндүн айтам ачыгын Зарыл,

Көңүлүм сизде ашыгым Зарыл.
Билгендин айтам ачыгын Зарыл,
Бикирим сизде ашыгым Зарыл.
Азып кеттим байкалбай Зарыл,
Атама сырым айталбай Зарыл.
Эзилет жүрөк байкалбай Зарыл,
Энеме сырым айталбай Зарыл.
Куса болом байкалбай Зарыл,
Курдашка сырым айталбай Зарыл.
Жеңилем күндө байкалбай Зарыл,
Жеңеме сырым айталбай Зарыл.
Белеске чыгам гүл терип Зарыл,
Белегим алчы бир келип Зарыл.
Адырга чыгам гүл терип Зарыл,
Арманым укчу бир келип Зарыл.
Карымшак келди айылдан Зарыл,
Мактымга кетти кайындан Зарыл.
Кайгыга түштү Мактымың Зарыл,
Капасын келип жазгының Зарыл.
Камчыбек экен аларым Зарыл,
Көзүмдөн учту карааның Зарыл.
Каран күн түштү башыма Зарыл,
Кадырың билчү жамалың Зарыл.
Атакем жооп кылды окшойт Зарыл,
Алардын гөөнү тынды окшойт Зарыл.
Ак төөгө була байланды Зарыл,
Алардын гөөнү жайланды Зарыл.
Кыздарга болгон энчи жок Зарыл,
Кылчайып басар эрки жок Зарыл.
Энеме айтсам биле албайт Зарыл,
Атама айтсам тил албайт Зарыл.
Аңдытып койгон тыңчы бар Зарыл,
Ак саптуу жарак курчу бар Зарыл.
Көмүскө койгон тыңчы бар Зарыл,
Көк саптуу жарак курчу бар Зарыл.
Жанымда Күйкө сырдашым Зарыл,

Жанымдай көргөн курдашым Зарыл.
Кашымда Күйкө сырдашым Зарыл,
Кадырым билген курдашым Зарыл.
Күйкөнү сизге жиберсем Зарыл,
Күйгөнүмдү билерсиң Зарыл.
Салам дуба жиберсем Зарыл,
Сагынганым билерсиң Зарыл.
Айлымдын берем кабарын Зарыл,
Ачылбайт менин кабагым Зарыл.
Билгенден айтам кабарын Зарыл,
Бүркөлгөн күндөй кабагым Зарыл.
Ак тулпар минип сызсак дейм Зарыл,
Ак шумкар болуп учсак дейм Зарыл.
Көк тулпар болуп сызсак дейм Зарыл,
Көк шумкар болуп учсак дейм Зарыл.
Ак ирим дайра кечербиз Зарыл,
Арзыган жерге жетербиз Зарыл.
Көк ирим дайра кечербиз Зарыл,
Көздөгөн жерге жетербиз Зарыл.
Аргымак камдайм мен байлап Зарыл,
Аракет кылгын бел байлап Зарыл.
Тобурчак камдайм мен байлап Зарыл,
Тобокел кылгын бел байлап Зарыл.

АК НАРИ¹

Ак кыядан толгонум,
Атиң сулуу ак Нарин,
Абалдан ашык болгонум.
Күн кыядан толгонум,
Күндөй сулуу ак Нарин,
Күйүп ашык болгонум.

¹ Инв.604(5242). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Ленин жолу колхозу, Макенбаев Сапарбайдан жазылып алынды. Жыйнаган Зулпуев М.

Кара ат минген теминбейт,
Кан кызындай ак Нарим.
Ак Нарима жетем деп,
Желиккеним эл билбейт.
Саз жылгадай ак Нарим,
Саар айдап малыңды,
Саримсар кылдың жарыңды.
Желеде саап малыңды,
Жез жылгадай ак Нарим.
Желиктирдиң жарыңды,
Ашыклык ойнойт саримсар.
Жар ойномок касмиңар,
Жаним бала ак Нарим,
Жарыңды кылдың дардисар.
Агарып өткөн ак көлгө,
Ак алма салып бурасам.
Ашыклыктын жолдорун,
Молдолордон сураам.
Ашыклык жолу бар деди,
Акырет жолу тар деди.
Көгөрүп өткөн көк көлгө,
Көк алма салып бурасам.
Кызыклыктын жолуну,
Молдолордон сураам.
Кызыклык жолу бар деди,
Кыямат жолу тар деди.
Азирети Арсланбап,
Эгизимсиң ак Нарим.
Жар ичинде мүчөсү,
Тегизимсиң ак Нари.
Азирети Арстанбап,
Тайып келем ак Нари.
Таманыма таш өтүп,
Тайып келем ак Нарим.
Арстанбаптын ылдый жак,
Чарбагымсың ак Нарим.

Беш колума ылайык,
Бармагымсың ак Нарим.
Медет кылып көрсөткөн,
Ардагымсың ак Нарим.
Ак кыянын тагынан,
Ак кептер учса барт этип.
Ак өргөгө жөлөнүп,
Ак Нарим чыкса жарк этип.
Көк кыянын тагынан,
Көк кептер учса барт этип,
Көк өргөгө жөлөнүп,
Көрүнгөн айдай жаркырап,
Ак Нарим чыкса жарк этип.
Ак Нарим десем ким билет,
Атыңдан айтсам эл билет.
Ичким бир билбейт мен билем,
Ичимден сыздап көп күйөм.
Таштак жерге гүл кылдым,
Тамашаң кошуп ыр кылдым.
Кумдак жерге гүл кылдым,
Бир ак Нарим деп жүрүп,
Даргөйүңдө көп күйүп,
Күйгөнүмдөн ыр кылдым.
Жазга-жазга деп жүрүп,
Жазга калдык ак Нарим.
Жазооду көздөн айрылып,
Сизге калдык ак Нарим.
Күзгө-күзгө деп жүрүп,
Күзгө калдык ак Нарим.
Күзөөдү көздөн айрылып,
Сизге калдык ак Нарим.
Таш кыядан өтөлбай,
Нарың калды ак Нарим.
Таршан уруп жеталбай,
Жарың калды ак Нарим.
Кум кыядан өтөлбай,

Нарың калды ак Нарим.
Кулач уруп жеталбай,
Жарың калды ак Нарим.
Мойнуңдагы акагың,
Бозокордо майлушта.
Бир ак Нарим деп жүрүп,
Болду сенин такыгың.
Мойнуңдагы маржаның.
Бозодогу майлушта.
Болду сенин такыгың.
Кусадар болом көрбөсөм,
Кучактармын өлбөсөм.
Тасадур болом көрбөсөм,
Таштабасмын өлбөсөм.
Ак көйнөк кийип суйсалсаң,
Акирекке кол салсам.
Акыретке барганда,
Азабыңды тең тартсам.
Көк көйнөк кийип суйсалсаң,
Көкүрөккө жол салсам,
О дүйнөгө барганда,
Тозогунду тең тартсам.
Кунажын куйрук нарыңар,
Куш келипсиң барыңар.
Курчак ойнойт бакшылар,
Куш келипсиң барыңар.

АК НООДА¹

Ордолуу чеке бак болот,
Олжуган сулууга,
Оңдоп кебин уралбай,

¹ Инв.660(5297). Жалал-Абад облусу, Сузак району, Карл Маркс колхозу, Кызыл-Сеңир айылы. С.Маатовдон жазылып алынган. Жазып алган Алимбай.

Ошондо бозой дак болот.
Сулуу чеке бак болот,
Сулуусунган селкиге,
Суктанып кебин уралбай,
Сумсайып бозой дак болот.
Карал шакка түнөгөн,
Карчыга учкул куш бекен.
Караңгыда ойноп бир жүргөн,
Ашыктык мүшкүл иш бекен.
Тура шакка түнөгөн,
Турумтай учкул куш бекен.
Түндө ойноп айрылган,
Ашыктык мүшкүл иш бекен.
Булбулдун доошун эшитпей,
Буралып лолаң ачылбайт.
Буралып үйдөн чыкпасаң,
Муңдуунун доошу басылбайт.
Күкүктүн доошун эшиткен,
Күн чайналып ачылбайт.
Күймөнүп үйдөн чыкпасаң,
Күңгөйдүн доошу басылбайт.
Таң саардын салкыны,
Аттиң айдын жаркыны.
Сындырдым гүлдүн баркини.
Сынагамын бир жүрүп,
Ак Ноода сенин даңкыңды.
Экме тал чыгат солк этип,
Эстесе жүрөк болк этип.
Сайма тал чыгат солк этип,
Санааса жүрөк болк этип.
Бир Ноодайым деп жүрүп,
Даркөйүңдө көп күйүп.
Куса болом көрбөсөм,
Кутулбайсың өлбөсөм.
Куса болгон жүрөккө,
Курулай ичти кайнатып,

Курандай көзүм жайнатып.
Боз торгойдой сайратып,
Бозойдун ичин кайнатып.
Каз торгойдой сайратып,
Карыптын ичин кайнатып.
Бек салынган жабдыктай,
Жылтылдайсың Ак Ноода.
Белестен чыккан айга окшоп,
Кылтылдайсың Ак Ноода.
Кант салынган жабдыктай,
Жылтылдайсың Ак Ноода.
Капталдан чыккан айга окшоп,
Кылтылдайсың Ак Ноода.
Ай тийбес тоонун арчасы,
Ак Нооданын кийгени,
Анжияндын барчасы.
Күн тийбес тоонун арчасы,
Ак Нооданын кийгени,
Кең Кокондун парчасы.
Ай тийбес тоого күн тийбейт,
Ай тийбес тоого күн тийсе,
Ак булут кетет сөгүлүп.
Акылың болсо жар ойно,
Албанда түрлүү көрүнүп.
Күн тийбес тоого ай тийбейт,
Күн тийбес тоого ай тийсе,
Көк булут кетет сөгүлүп.
Көңүлүң болсо жар ойно,
Албандар түрлүү көрүнүп.
Тегирмендин ичинен,
Бүтүн чыкбайт Ак Ноода.
Ашыктыктын отунан,
Түтүн чыкпайт Ак Ноода.
Ашыктыктын отуна,
Күйөлүбү Ак Ноода.
Айылда балдар билет деп,

Жүрөлүбү Ак Ноода.
Ак жибектен бүчүңүз,
Биз Ак Ноода деп жүрүп,
Ак түтүн болду ичибиз.
Көк жибектен бүчүңүз,
Биз Ак Ноода деп жүрүп,
Көк түтүн болду ичибиз.
Аяктай таштын алдында,
Алтындар жатат бирикпей.
Ай көрүңгүс тоолордо,
Ак Ноода жатат эрикпей.
Күрөктөй ташта катылган,
Күмүштөр жатат бирикпей.
Күн көрүңгүс тоолордо,
Ак Ноода жатат эрикпей.
Беш колуң башы берерлүү,
Бермет бир десем күмүштөй.
Бек кызындай Ак Ноода,
Кандай бир адам көрүштөй.
Калайлуу сенин оң колуң,
Калай бир десем күмүштөй.
Кан кызындай Ак Ноода,
Кандай бир адам көрүштөй.
Караңгы тамды салкын деп,
Бир отуруп алабыз.
Кара көздү бир жашка,
Бир толтуруп алабыз.
Эриккенде чыгамын,
Чымчык жардын башына.
Жанымда адам тура албайт,
Көздөн аккан жашыма.
Ак оромол салынып,
Пастан чыктың Ак Ноода.
Ак кагазга чызылып,
Каттан чыктың Ак Ноода.
Көк оромол салынып,

Пастан чыктың Ак Ноода,
Көк кагазга чызылып,
Каттан чыктың Ак Ноода.
Таянычың мейманкана,
Түркүгүндөй Ак Ноода.
Жарашыгың жылкынын,
Үртүгүндөй Ак Ноода.
Калктар минет канзада ат,
Карагым келет кечинде,
Кадимки жайдан кол узат.
Элдер минет бейдаба ат,
Бейдабаң келет кечинде,
Белгилүү жайдан кол узат.
Мен коноюн Ак Ноода.
Кара тоону этектеп,
Кара макмал тон бычсаң,
Жең болоюн Ак Ноода.
Караңгыда кан жолдош,
Мен болоюн Ак Ноода.
Кызыл кырды этектеп,
Мен коноюн Ак Ноода.
Кызыл макмал тон бычсаң,
Жең болоюн Ак Ноода.
Кыяматтык кан жолдош,
Мен болоюн Ак Ноода.
Жүрөгүмдүн жанынан,
Жүгөрүдөй жер күйөт.
Жүгүрүп жүрүп ала албай,
Жүдөдүм чачым тең түлөп.
Койкойгонун корооздун,
Куйругундай Ак Ноода.
Дайра көйнөк Ак Ноода,
Даричаңдан кол узат.
Гүлдүү көйнөк Ак Ноода,
Күйүп бир турган чагыңыз,
Көп күйгүзбөй кол узат.

КАРЫНДАШ¹

Жылкы ичинде боз жорго,
Сен минесиң карындаш.
Кабыргасын капшыра,
Теминасиң карындаш.
Эл билбейт менин сырымды.
Сен билесиң карындаш.
Мен көргөндө карындаш,
Балтыр бешик кыз элең,
Балапан кырчын тал элең.
Жана айланып мен келсем,
Босого бойлоп бой чапчып,
Калган элең карындаш.
Бозойуң карап көз артып,
Калган экен карындаш.
Избаскендин суусуну,
Бир кечелик карындаш.
Жер ортолук деңизге,
Жүр кетелик карындаш.
Кокон жолу алыс жол,
Кой көздүү карындаш аман бол.
Андижан жолу алыс жол,
Жан карындаш аман бол.
Жан карындаш жаныңдан,
Жапкан буудай наныңдан.
Бүлкү-бүлкү бүлкүңдөн,
Бүлкүлдөп күлгөн күлкүңдөн.
Ожу делбе чагыңда,
Ойной турган табыңда,
Атка кондуң карындаш.
Чарбагыңдын этеги,
Чатка кондуң карындаш.
Суук кырдын этеги,
Кырга кондуң карындаш.

¹ Инв.660(5297)

Быйылкы жылда өзүңдү,
Ырга коштум карындаш.
Жабуулап аттан тер албай,
Жан дүйнө коюп сени албай.
Акшагылдын этеги,
Чыйыр болду карындаш.
Аппак боюң көрүүгө,
Ашыктыктын дарттары,
Быйыл болду карындаш.
Көк шагылдын этеги,
Чыйыр болду карындаш.
Көркөм боюң көрүшүм,
Быйыл болду карындаш.
Абалап учкан ак куштай,
Сызып келем карындаш.
Аппак боюң көрөм деп,
Кызып келем карындаш.
Ооро-Төбө залимди,
Кырлап келем карындаш.
Он күндөн бери жол жүрүп,
Ырдап келем карындаш.
Сыркоологон сары атым,
Сатып келем карындаш.
Калың кыргыз элиңе,
Жатып келем карындаш.
Жолдо жаткан жыгачты,
Жандап өтөм карындаш.
Жолочулап үйүңө,
Конуп өтөм карындаш.
Ак шагылдын этеги,
Мака болду деп уктум.
Ак кагазын жоготуп,
Капа болду деп уктум.
Көк шагылдын этеги,
Мака болду деп уктум.
Көк кагазын жоготуп,

Капа болду деп уктум.
Мака бир болсо чабылар,
Ак кагаз болсо табылар.
Зирегим капа бир болбой,
Салам жазып кат салгын,
Кат салганда бат салгын.
Жайдын бир күнү көп каттап,
Жададым жолдун ташынан,
Жайдары сулуу ашинам.
Күздүн бир күнү көп каттап,
Күйдүм жолдун ташынан,
Күйдүргү сулуу ашинам.
Мелжелдеп учкан илбирсин,
Элимде бирөө билбесин.
Элимде бирөө билген соң,
Эрмек кылып жүрбөсүн.
Каккылап учкан илбирсин,
Калкымда бирөө билбесин.
Калкымда бирөө билген соң,
Кападар кылып жүрбөсүн.
Тобурчак минген чалышым,
Тобумдан чыккан таанышым,
Томсоруп сенден калышым,
Тозок эмей эмине.
Аргымак минген чалышым,
Айлымдан чыккан таанышым.
Ажырап сенден калышым,
Азап эмей эмине.
Комбайн оргон буудайын,
Кырманга төгөт буудайын.
Сүйгөнүнө кошпосо,
Жаратпай койсо кудайым.
Сары ала чымчык болсомчу,
Сайрап бир талга консомчу.
Санаанды тартып жүргүчө,
Сайрандап ойноп калсамчы.

Тектирге эккен буудайды,
Термелтип шамал ыргасын.
Тегеле жанга бир өлүм,
Келсеңчи бирге жыргайлы.
Курбушка эккен буудайды,
Кулпунтуп шамал ыргасын.
Тегеле жанга бир өлүм,
Курдашым келчи жыргайлы.
Карала чымчык болсомчу,
Карала талга консомчу.
Капаңды тартып жүргүчө,
Кармашып ойноп калсамчы.
Сүйгөнүм арпа мен буудай,
Сүйгөнүмө кошкудай.
Сүйгөнүмө кошпосоң,
Сүдүрүлтпөй ал кудай.
Тепшинин жолу тербелди,
Базарга барган эл келди.
Байланган селки келбеди,
Теңтушум селки келбеди.
Эшигиң алды эки суу,
Эртең менен бетиң жуу.
Эндигиң сууга жошулсун,
Эси кеткен селкилер,
Эми бир мага кошулсун.

АК ТОЛГОН¹

Куш байладым коргонго,
Куштар болдум Толгонго.
Ат байладым коргонго,
Ашык болдум Толгонго.
Ак белес ашып күн чыккан,

¹ Инв.638(5276). Жалал-абад облусу, Ленин району. Калматов Суерден жазылып алынган. Жыйнаган Зулпуев М.

Алайна муңдуз ичинен,
Айнеги жок баркырап,
Алайна жанды күйгүзүп,
Ак Толгон сулуу ыр чыккан.
Көтөрмө ашып күн чыккан,
Күзгүсү жок баркырап,
Күндө жанды күйгүзүп,
Бир Ак Толгон ыр чыккан.
Чөнтөгүң оозу тумарча,
Насия барбы Толгонум.
Бизди мынча күйгүздүң,
Кастың барбы Толгонум.
Бөксө жолдон чаң чыгат,
Көчүң барбы Толгонум.
Бизди мынча өксөтүп,
Өчүң барбы Толгонум.
Боз дөбөнү түш кылып,
Нан жабасың Толгонум.
Боз уландын табгирин,
Сен табасың Толгонум.
Ай дөбөнү түш кылып,
Нан жабасың Толгонум.
Адамзаттын табгирин,
Сен Табасың Толгонум.
Күлүктү минсем күндөмүн,
Күлүстан бойлор кубансын.
Кучканым Толгон болбосо,
Күлөн пулду жоо алсын.
Аргымак минсем айдамын,
Асыл бойлор кубансын.
Алганым Толгон болбосо,
Айдаган малды жоо алсын.
Жакшыны көрсө дарт көзүр,
Жалпайган жаман алганча,
Жалгыз жүргөн жан өзүр.
Сулуну көрсө дарт көзүр,

Сумсайган жаман алганча,
Бойдок жүргөн жан өзүр.
Ак Толгон сенин дардыңдан,
Арып кетип баратам.
Айдаган малдын жогунан,
Алтымышка мен барып,
Карып кетип баратам.
Ак оромол башыңда,
Төрт бүктөйсүң Толгонум.
Араф болуп жүргөнчө,
Азабымы көп тартып,
Өлгүн дейсиң ак Толгон.
Таза оромол башыңда,
Төрт бүктөйсүң Толгонум.
Дарди сар болуп жүргөнчө,
Өлгүн дейсиң Толгонум.
Ак жибек кылып ныл кылдым,
Ак кагаз кармап пул кылдым.
Ак Толгон сендей сулууну,
Алыс сабак ыр кылдым.
Көк кагаз кармап пул кылдым.
Кыз Толгон сендей сулууну,
Көрүнө сабак ыр кылдым.
Кара тоо башы кар жайлоо,
Кар эрибей суу кайда,
Кайрылып келип ойнорго,
Картайып кетип баратам,
Кадимки өмүр күн кайда.
Көк тоонун башы муз жайлоо,
Муз эрибей суу кайда.
Бурулуп келип ойнорго,
Муңайып өтүп баратам,
Мурунку өмүр күн кайда.
Ак көйнөк кийсең буралып,
Айылда жүрсөң суйсалып.
Ак Толгон сенин айыңдан,

Атылып өлсөм арман жок,
Алма-Ата сотто суралып.
Кызылды кийсең буралып,
Кыргызда жүрсөң суйсалып,
Кыйналып өлсөм арман жок,
Кыз Толгон сенин айыңдан,
Глав сотто суралып.
Алтын ооз жез байнек
Бычагымда болсоңчу,
Айтышкан жарым ак Толгон,
Кучагымда болсоңчу.
Күмүш ооз жез байнек,
Бычагымда болсоңчу,
Күйгөн жарым ак Толгон,
Кучагымда болсоңчу.
Сүйлөдүм сөздү жат кылдым,
Ашыклыктын арманын,
Көкүрөккө жат кылдым.

АК ТОЛГОН¹

Көркөм бала Ак Толгон,
Көк көйнөккө жык толгон.
Ай чырайлуу Ак Толгон
Ак көйнөккө жык толгон.
Үйүндүн үстү кыр жоонос,
Кырлап өтөм Ак Толгон.
Сырт ышкыңа чыдабай,
Сөөрдөн өтөм Ак Толгон.
Асемдеп уста жасаган,
Ак жубаңдын кардини.
Пендем десе салбасын,

¹ Инв.648(5286). Жалал-Абад облусу, Ленин району, XII Партсъезд колхозу. Жумабаев Ибраимден жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Ашыглыктын дардини.
Минген атым тору де,
Айбандардын зору де.
Ак Толгон деп ырдасам,
Тамагымдын шору де.
Күндү карайт дарбазаң,
Күйгүзөт сени андазаң.
Андазаңа не дейин.
Кудайга жетпейт не датым,
Седеп болсом мойнуңа,
Сегиз жашар баладай,
Салып жатсаң койнуңа.
Ак мончок болсом мойнуңа,
Алты жашар баладай,
Алып жатсаң койнуңа.
Койнуңда жатып кааласам,
Төшөгүңдө оонасам.
Көкүрөктө кош алмаң,
Бирин бер деп дооласам.
Чыгар беле арманым,
Кирер беле дарманым.
Башарты карып өлгүчө,
Сен болсоң менин алганым.
Болбос эле арманым.
Жашылды кийсе жарашкан,
Жаш жубандын шааниси.
Кызылды кийсе жарашкан,
Кыз жубандын шааниси.
Ырдамаглык күлмөклүк,
Жаш жигиттин шааниси.

АК ЫРГАЛ (ЛИРИКАЛЫК ЫР)¹

Ташла десең ташлайын,
Ашыглыктан баштайын.
Ак Ыргалдын өзүнчө,
Аманат жаным кошлайын.
Элимден чыккан Ыргалдын,
Эрмегин бир саат ырдайын.
Журтуман чыккан сулууну,
Кошуп бир саат ырдайын.
Үркүтгөн келген кундуздай,
Үч бүктөлүп кулбурган,
Чачыңды бир бас ырдайын.
Оромол салса жарашкан,
Башыңды бир пас ырдайын.
Тартибим тартип боюнча,
Бузулган жок Ыргалым.
Ич пенде биздей ичинен,
Сызылган жок Ыргалым.
Атаңыз берди мектепке,
Тилиңиз кирди адепке.
Менин кушум түшүптүр,
Көкүрөктө маржан седепке.
Бизди эстесең ар дайым,
Күйбөйсүңбү Ыргалым.
Бизиңдер менен жарым жыл,
Жүрбөйсүңбү Ыргалым.
Койкойгонуң коендун,
Куйругундай Ыргалым.
Өкүмдүгүң өкмөттүн,
Буйругундай Ыргалым.
Тезаблигиң Ташкенттин,
Паязиндей Ыргалым.

¹ Инв.638(5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, , XII Парт съезд колхозу, Парманов Алиден жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Майиндигиң Маскөөнүн,
Шайысындай Ыргалым.
Маз беришиң Манейдин,
Тору атындай Ыргалым.
Өткүрлүгүң Кудайкул,
Сары атындай Ыргалым.
Сөвлөттүгүң Камбардын,
Кара атындай Ыргалым.
Кыйырлыгың Көр уулу,
Гератындай Ыргалым.
Бак алмаңыз загырдын,
Зийратындай Ыргалым.
Мүчөң тегиз Алинин,
Дулдулундай Ыргалым.
Тилиң ширин бактардын,
Булбулундай Ыргалым.
Ийилгениң дарактын,
Шаалысындай Ыргалым.
Ачылганың Акмандын,
Козосундай Ыргалым.
Кайнаганың чарбактын,
Бозосундай Ыргалым.
Азирет айыл Арстанбап,
Чарбагымсың Ыргалым.
Беш колума зар келген,
Бармагымсың Ыргалым.
Сыныкты дароо бүткөргөн,
Мумиядай Ыргалым.
Кымбат баа чынынын,
Кетигиндей Ыргалым.
Өкмөттөн келген дүрбүнүн,
Тетигиндей Ыргалым.
Сулуулугуң перидей,
Сурап алган бирөөнүн,
Үр кызындай Ыргалым.
Алтындан супа тилла так,

Шыпырасың Ыргалым.
Айчылык жолдон кол булгап,
Чакырасың Ыргалым.
Күмүштөн супа тилла так,
Шыпырасың Ыргалым.
Күнчүлүк жерден кол булгап,
Чакырасың Ыргалым.
Эшигиң алды катта арык,
Мурап болдум Ыргалым.
Көп ышкыңды мен карап,
Куунак болдум Ыргалым.
Бир байламдан үч байлап,
Курумду алдың Ыргалым.
Көп каратып көзүмдүн,
Нурун алдың Ыргалым.
Эшигиң алды такта там,
Эшитбепмин баштатан.
Убалым сенин мойнуңа,
Убара кылып таштасаң.
Канжыгаң кайыш соорусун,
Кайрылбасаң майлига.
Нилерден көөнүм оорусун.
Тизгиниң кайыш соорусун,
Тил албасаң майлига,
Нилерден көөнүм оорусун.
Кара күңгөй жерибиз,
Калың муңдуз элибиз.
Камчы саптай белиңиз,
Ыргалым, какшатбай бери келиңиз.
Кызыл күңгөй жерибиз,
Кылым муңдуз элибиз.
Кыйчалыш өтүп кети деп,
Кыйышбай бери келиңиз.
Сен Ыргалым деп жүрүп,
Жүрөгүм кабап, боорум чок.
Сүлдөрүм калды дарман жок.

Сен ыргалым деп жүрүп,
Абал бар кош айдап,
Кош айдасам бош айдап,
Тиш учурдум Ыргалым.
Тишиңе тишкел салганда,
Көрүш болду Ыргалым.
Мен ошо күнү барганда,
Шал иш болду Ыргалым.
Эшигиң алды эки суу,
Эртелеп туруп бетиң жуу.
Эндигиң сууга жоошулсун,
Эңсеп жүргөн жеталбай,
Элиңден бозой кошулсун.
Жан-жан Ыргал, жан Ыргал,
Жайкалган карай далыңдан.
Эңилген кымча белиңден,
Кетким келбейт элиңден.
Эки кашың ортосу,
Түтөгөн аппак жериңен.
Кештеңди салдың барчага,
Барабарсың барчага.
Бизиңдей күйгөн боз жарды,
Чыгарып алсаң болбойбу,
Кымбат жайга дарчаңа.

АЛКЫМДАН ЖЫТТАП ТИЛ СОРУП¹

Кызыл гүл өсүп теңселип,
Ала-Тоо бүгүн кубанды.
Кыргыек учуп айланып.
Кыз-келиндер буралды.
Сайма гүл өсүп теңселип,
Саргайган тоолор кубанды.
Сайрандап учуп кыргыек,
Салкын желге буралды.

¹ Инв.356.

Ак туйгун учуп айланып,
Ала-Тоо көркү жаңырды.
Көлөкөсү жалбырак,
Дарактар сөйкө тагынды.
Тегереги тегис гүл,
Дарактын көркү жалбырак.
Шаңшып булбул сайраса,
Угулду элге магырап.
Теректин көркү жалбырак,
Салкын жел айдап буралды.
Саякатка чыгышып,
Сайрандап жаштар кубанды.
Кыядан ашып шамдагай,
Кыргыйек учуп кубанды.
Кыргыйеке үн берип,
Кызыкташ болуп туралык.
Кайкыдан ашып шамдагай,
Карчыга учуп кубанып.
Карчыгага үн берип,
Карсылдап ойноп туралык.
Көңүлүңдү көтөрөт,
Кубанычтын убагы,
Көбүрөөк ойноп жыргасаң,
Көңүлүңдүн бурагы.
Сүйүп алган жактырып,
Таштабайм колдо гүлүмдү.
Таңга маалкы булбулдай,
Бузбаймын эч бир түрүмдү.
Жытың жыпар жыттанат,
Жылгадан соккон шамалдан.
Жылмайып койсоң бир күлүп,
Жарыкдык дүйнө жаралган.
Эриктирбейт карасаң,
Эшиктен төргө гилемиң.
Эсен жүрчү эчен жыл,
Эзелден күткөн тилегим.
Кайгылатбайт карасаң,

Капшыттан төргө гилемиң.
Кайра да нечен жыл жаша,
Качантан күткөн тилегим.
Ак сайдын суусу гөбүрөт,
Аскадан түшкөн тунугу.
Ар дайым өңү бузулбайт,
Алтындын асил уругу.
Көк сайдын суусу көбүрөт,
Көшүлүп түшкөн тунугу.
Көп кылымдар бузулбайт,
Күмүштүн асил уругу.
Шаттанган жүрөк кубанып,
Шартылдап ойноп гүлүштөн.
Артыгы дагы болобу,
Алтын менен гүмүштөн.
Асмандап учкан ак куштун,
Акырын коноор жери бар.
Акырын айтып көп сүйлөп,
Ар кимдин ашык теңи бар.
Көкөлөп учкан көк куштун,
Көрүнө коноор жери бар.
Көркү ашык, сөзү ашык,
Көңүлдөн гүткөн теңи бар.
Аралайт куштун канаты,
Асмандагы булутка.
Акылы толук алтындан,
Ар дайым эсте унутба.
Кыргыйек учуп аралайт,
Көктөмдөгү булутка.
Кызыкташ болуп бир жүрүп,
Кылымдар бою унутба.
Булут тарап күн чыгып,
Балкыды денем кан толуп.
Ар убакыт ойнойлу,
Алкымдан жыттап тил соруп.

АБДЫКАДЫРДАН ЖАЗЫЛГАН ЫРЛАР¹

Өзөнгө чыгат тал деген,
Өрдөктүн жүнү пар менен.
Өлгөнүңчө ойносоң,
Өзгөчө болот жар деген.
Жакага чыгат тал деген,
Жайылып оттойт мал деген.
Жаш кунүңдө ойносоң,
Жакшына болот жар деген.
Айлыңан төмөн белдеме,
Айлыбыз конот бир жерге.
Кошулушуп ойносок,
Коктунун ичи жеңгелге.
Короодон чыksam жөтөлүп,
Корооздой мойнум көтөрүп.
Койнуңда эриң жок болсо,
Козголуп койчу жөтөлүп.
Карадан сенин чапаның,
Кат жазбасаң капамын.
Карагат көзүң жайнатып,
Качан алып жатамын.
Кереге бою кар жааса,
Кеменге кемпир каргаша.
Келиндин чери жазылбайт,
Кемпирлер өлүп калбаса.
Үйүңдөн төмөн үч порум,
Көйнөгүң кызыл чок порум.

¹ Инв.474

Убаданда бек болгун,
Жете албасам өз шорум.
Кара суу башы капчыгай,
Кайгырасың ачылбай.
Кайгыларың билгенде,
Кат жазбай койбой башында ай.
Суусамыр башы капчыгай,
Сумсаясың ачылбай.
Сумсаярың билгенде,
Сурашпай койбой башында ай.
Өрүлүп чыккан талдайым,
Өзгөчө шекер балдайым.
Өзгөгө көөнүң бурулса,
Өлгөнчө ырдайм ар дайым.
Арчалуу-Булак биз жакта,
Алышып ойно жаш чакта,
Самаган көңүл калышпайт,
Сан жылдар ойноп жатсак да.

ЫР¹

Ак кагаз алдым колума,
Аскердин түштүм жолуна.
Ар дайым ойноп бир жүргөн,
Алганым турат оюмда.
Кызылдан жака белгим бар,
Кыйладан берки кебим бар.
Кыргында алыс мен жүрөм,
Кымбаттуу курбум эсиңе ал.
Кум арыктын ичинен,
Куюлуп агат кызыл кум.
Күйүгүп алыс мен жүрөм,
Курдаштын көрбөй ысыгын.

¹ Инв.474. Жалал-Абад облусу, Үч-Коргон району, Сталин атындагы колхоз, Аттакаров Чаңгылдан жазылып алынган.

Айланамды карасам,
Айкын турат биздин жол.
Айрыкча менин айтарым,
Айтышкан антка бекем бол.
Арунзадан Түлкүбаш,
Баркымды билчи аял аш.
Кайрылып барам айлыма,
Кубанар ага карындаш.
Аскарланган Ала-Тоо,
Жеримди көрөр бекемин.
Арасында жайлаган,
Элимди көрөр бекемин.
Иликтирдин шам чырак,
Күйүп турат жаркырап.
Каарын салып кан согуш,
Турамын посто калтырап.
Беш атар мылтык мойнумда,
Беш патрон колумда.
Элимди ойлоп ар убак,
Жүрөмүн согуш жолунда.

* * *

Азыркы жазган катымды,¹
Ардагым сага беремин.
Алгачкы учкун жүрөктөн,
Сүйүү деп берген белегим.
Ушул жазган катымдын,
Мааниси терең окуп бил.
Мүмкүн болсо сиз менен,
Түбөлүккө жашайм бир.
Буралып гүлдөр ачылса,
Булбулдар сайрап конбойбу,

¹ Инв.474(1902). Жалал-Абад облусу, Жаңы-Жол району,
Калназаров Маматайдан жазылып алынган.

Кырдалың барда ойноп күл,
Кызыл гүлүң солбойбу.
Акыл ойлоп карагын,
Алыс менен жакынды.
Аныктап окуп терең чеч,
Ардактап жазган катымды.
Эстеймин сени күнүгө,
Киресиң дайым түшүмө.
Эстеп бир жүргөн себебим,
Сүйгөнүм сага жетүүгө.
Өзүм бир сага кат жаздым,
Өрттөнүп жүрөк жалындап.
Экөөбүз кылган иш эмес,
Илгертен калган ата салт.
Айры-Таш менен Кум-Белди,
Ар убак эстейм ал жерди.
Көңүлүмдөн чыгарбайм,
Гүл терип ойноп жүргөндү.
Кызыл гүл сенсиң жайнаган,
Жаш булбул менмин сайраган.
Кызыл гүл болсоң ачылган,
Кызартып колго кармаган.
Жаңы-Жол менен Обутту,
Жазыпсың секет жоопту.
Жообуңду мен окуп,
Жаш жүрөк жаман оолукту.
Сыялап жазган себебим,
Сымбаттуу болсун дегеним.
Сыр билгизбей окуп кой,
Сырдашың берген белегин.
Таң гүлүндөй ыргалып,
Таң чолпндой нурданып.
Таалайдын сырын чечели,
Турмуштун сырын колго алып.
Колумда куйма каламым,
Койнуңа колум салайын.

Козголуп койчу ордуңан,
Колуңдан тартып алайын.
Кокуй мейман колуң тарт,
Койкоңдобой ары жат.
Кармаба колум кайрылат,
Тартпачы жууркан айрылат.

АР УБАКТА¹

Тотудай кооз жалтырап,
Кийгениң жибек жылтылдап.
Чаң жугузбай боюңа,
Сыладың кыйнап кылтылдап.
Көңүлүн бузат жигиттин,
Кош алмаң төштө былкылдап.
Күн тийгендей жарк этип,
Күлгөнүң сонун шыңкылдап.
Жүрсөм деп сендей жаш менен,
Жүрөгүм согот зырпылдап.
Ырактан сени көргөндө,
Ырдагым келет кыңкылдап.
Тамаша кылсам мен барып.
Тартынбассың тырсылдап.
Кантээр элең мен барып,
Кармалап койсом чымчылап.
Оорутпассың көңүлдү,
Акылдуу болсоң чыркырап.
Сүйбөсөң жообун айтаарсың,
Урушпай мага ыркырап.
Көңүлүң болсо каларсың,
Мен менен болуп ынтымак.
Сыр чечишип кетээриң.

¹ Инв.624(5262). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Хилия кыштагы, Калинин колхозу, Мамадинов Шынардан жазылып алынган, 1928-жылы туулган, уругу саяк.

Божурашып сыр сурап.
Көздөрүң бышкан алчадай,
Көркөмдүү экен сылыгың.
Кишинин көөнүн оорутпас,
Жумшак экен кылыгың.
Сүйлөшсөм деп ойлоймун,
Айбыккансып турамын.
Эртели кеч эки убак,
Оюмду сага бурамын.
Шаштырса сүйүү махабат,
Бурбастан кантип чыдаймын.
Жаш өтсө кийин таппаймын,
Азыр ойноп күлөр убагым.
Маңызын чачар кез келди,
Жыйырма үчтө курагым.
Бул кезде ойноп күлбөсөм,
Кийин арман кыламын.
Кишини баалап сыйласа,
Соопко жатат бу дагын.
Жаштыкта кылган көп ишти,
Кечирет деген кудайым.
Эгерде маакул сен болсоң,
Мен болоюн ынагың.
Сүйдүрүп кой бетиңден,
Бир кумардан чыгайын.
Кыз чырайлуу нур бетиң,
Кызыктырат келбетиң.
Мүчөсү сенде көрүнөт,
Саринжи сүйгөн Берметтин.
Оюмду буруп өзүңө,
Отурсам, турсам дегдеттиң.
Окуучу атым болбосо,
Өзүңө мен теңдешмин.
Теңдешмин десем мен сага,
Айтканыма көнбөссүң.
«Көпкөндүктөн айтат» деп,

Көңүлүңдү бөлбөссүң.
Уятты коюп мен сага,
Кагаз жазып бермекмин,
Өзүң да жакшы билесиң,
Жаштыктын эки келбесин.
Бир-бирин өтө сүйдүрүп,
Жасаптыр кудай пендесин.
Сен үчүн ойго мен баттым,
Айтайын сага өңгөсүн.
Көңүлүң бөлүп куп десең,
Көп убак сага эрмекмин.
Байчечек гүлүн ачкандай,
Башайы мата кийгениң.
Жаш көңүлдү дегдетип,
Жаркылдадың түрлөндүң.
Адамдын боюн эритет,
Аралашып жүргөнүң.
Секунд сайын ойлонуп,
Сен үчүн кыйын күндөмүн.
Күн тийгендей жарк этип,
Күйдүрдү мени күлгөнүң.
Ышкым түшүп өзүңө,
Ысыгыңа күйгөмүн.
Жаның башка болгон соң,
Аны сен эч бир билбедиң.
Жаныңа барып бир нече,
Жандама кептен сүйлөдүм.
Эби келе калганда,
Эптеп айтып үндөдүм.
Сени сүйөм дегенден,
Көп уялып сүрдөдүм.
Жандашып доорон сүрөлү,
Жаркыраган дүйнөнүн,
Жарпын жазсак болбойбу,
Жай күндө салкын түндөрүн.
Уйкуга көзүм илинсе,

Кошулуп бирге жүрөсүң.
Жаркырап шайыр түн менен,
Жадырап сонун күлөсүң.
Жаралыпсың башкача,
Жайдары экен мүнөзүң.
Сымбаты сенде көрүнөт,
Семетей сүйгөн Чүрөктүн.
Жаш баладай эркелеп,
Жайымды качан билесиң.
Дарысын качан табасың,
Жараланган жүрөктүн.
Жабыр кылып жаш селки,
Жаш жанды мынча жүдөттүң.
Баланын боюн эритет,
Бал кошконсуп сүйлөшүң.
Эч оюмдан кетпейсиң,
Эсиме түшүп күнү түн.
Жалыны шундай болобу,
Жаштыктагы сүйүүнүн.
Чечерсиң бооруң ооруса,
Жүрөктүн чие түйүнүн.
Бардык оюн баяндап,
Айттым сага атайын.
Ашык болуп сыртыңдан,
Айтпай кантип жатайын.
Сүйгөнүм анык болгон соң,
Сырымды кантип катайын.
Ушуну менен аяктайт,
Бардык сага айтарым.
Маакулбу, жокпу карындаш,
Жообун тезден кайтаргын.
Күтөмүн сенден жооптун,
Сүйүнүчтө кайтарын.
Жактырып калсаң кокустан,
Жаныма жакын тартайын.
Божурашып сүйлөшүп,

Боорума басып жатайын.
Сени менен сырдашып,
Сергитип көңүл ачайын.
Ышкыңда күйүп жүргөнчө,
Ичтеги черди жазайын.
Моюндашып бир басып,
Моокумду басайын.
Турмуш көрүп сен менен,
Түбөлүк бирге жашайын.

АШЫК ЖАР

Ашыклыкта адеп бар,
Мойнуңда маржан седеп бар,
Седебиңден кетейин.
Билдирбей сенин ойногон,
Адебиңден кетейин.
Балык десе чабактай.
Билегиңден кетейин.
Ашыктыгы курусун,
Ай караңгы кечеси,
Алаамы карды бастырат,
Акылыңдан шаштырат.
Кызыктыгы курусун,
Кыш чилденин күнүндө,
Кычыратып карды бастырат,
Кыялыңды шаштырат.
Ашыктыгы курусун,
Ада кылат жигитти.
Барса кадыр кылбаса,
Зада кылат жигитти.
Колдо камыш бурактай,
Көзүң жанган чырактай.
Мачитта жанган чырактай,
Эки бетиң анардай,

Өпсө кумар канардай.
Отурсам кетбейт оюмдан,
Олда барна боюңдан.
Жатсам кетбейт жадымдан,
Жанна барна каныңдан.
Богогуңдан сагагың,
Боз уланды какшаткан,
Бөдөнө тумшук мамагың.
Жазгы келген сононун,
Жашыл ала мойну бар.
Жаңы келген бурактын,
Жаннаттан жыттуу койну бар.
Күзүндө келген сононун,
Күлгүн ала мойну бар.
Күзүндө келген бурактын,
Гүл жыттанган койну бар.
Ак көйнөк кийдиң сер жакка,
Алайна чыкчы бер жакка.
Алайна чыксаң көрөйүн,
Айнегиң пулуң берейин.
Айнегиң пулуң бербесем,
Мен азабыңды тартып өлөйүн.
Көк көйнөк кийдиң сер жакка,
Көрүнө чыкчы бер жакка.
Көрүнүп чыксаң бер жакка,
Көйнөгүң пулун берейин,
Көйнөгүң пулун бербесем,
Мен көрүнбөй жүрүп өлөйүн.
Кызыл бото шал бекен,
Кыз экенде кайтыпсың,
Кыямат жолу тар бекен?
Жашыл бото шал бекен,
Жаш экенде кайтыпсың,
Жанаттын жолу тар бекен?
Ашыклык жолу бар дейди.
Акирет жолу тар дейди.

Кызыклык жолу бар дейди,
Кыямат жолу тар дейди.
Кыл көпүрө кыйын жол,
Кыйналбай өтсөң пайда ошол.
Тар көпүрө тайгак жол,
Тайгылбай өтсөң пайда ошол.
Колунда бардыр барагың,
Ичиңде бардыр ар кебиң.
Желбир бир желбир желегиң,
Эми жел комуздан белегиң.
Белегиңден бербесең,
Сууга барган жериңде,
Сынсын сенин челегиң.
Жазгы буудай коо пая,
Жаз ойнодук көч сая.
Күзгү буудай коо пая,
Күз ойнодук көп сая.
Жазгы буудай митесиз,
Жаз ойнодук никесиз.
Күзгү буудай митесиз,
Күз ойнодук никесиз.
Кызылдан сенин кыргагың,
Кыйчалыш келдим ырдадым.
Манаттан сенин кыргагың,
Маңдайлаш келдим ырдадым.
Өзгөндүн үстү мунарсың,
Өзүм барсам ынарсың.
Ынабасаң майлига,
Өзүң жаның кыйнарсың.
Андижанда мунарсың,
Асакеде чынарсың,
Акыры бир күн ынарсың,
Ынабасаң майлига,
Өзүң жаның кыйнарсың.
Заар менен үн тарткан,
Саргалдаң тоонун улары.

Санаганда бир туткан,
Ак жубандын кумары.
Эрте менен үн тарткан,
Эгизги тоонун улары.
Эстегенде бир туткан,
Ак жубандын кумары.
Жашыл өрдөк көлдө бар,
Жаш ойнобос көрдө бар.
Кызыл өрдөк көлдө бар,
Кыз экенде ойноп ал.
Кыз ойнобос көрдө бар.
Жашыл ала өрдөгүм,
Жаш кара көз мөлмөлүм.
Кызыл ала өрдөгүм,
Кыз карай көз мөлмөлүм.
Мөлмөл, мөлмөл болбой кал,
Мөлмөл атка конбой кал.
Өйүзгө тиктиң чөп кепа,
Баски чөлдү ысык деп.
Беш капанын талаасы,
Кырга кондуң мөлмөлүм.
Өзүң жакшы бала үчүн,
Ырга кондуң мөлмөлүм.
Мен ырдаймын сөз кылып,
Машинага тергендей.
Баарысы санжап келгендей.
Тоо кыдырган мергендей,
Тосуп бир күн ырдайын.
Тобумдан чыккан сулууну,
Кошуп бир күн ырдайын.
Элимден чыккан сулууну,
Эрмегим бир күн ырдайын.
Чарчы оромол кештелеп,
Бергенин бир күн ырдайын.
Тоолоргон түшкөн булуттай,
Этин бир күн ырдайын.

Бээжинден келген күмүштөй,
Бетин бир күн ырдайын.
Букардан келген кундуздай,
Чачын бир күн ырдайын.
Кылса кабар токулган,
Ишин бир күн ырдайын.
Жаркыраган күмүштөй,
Тишин бир күн ырдайын.
Беш алты күн ырдадым,
Бекер карап турбадым.
Жармы жалган жармы чын,
Жоролордун көөнү үчүн,
Теңи жалган теңи чын,
Теңтуштардын көөнү үчүн.
Аз деп арман кылбаңар,
Узакта уктап калбаңар.
Ээй ала баар жазында,
Акискенин сазында.
Жазында эмес күзүндө,
Кең Акмандын түзүндө.
Таш-Коргондун оюнда,
Катта сайдын боюнда.
Чыймылбайдын тоюнда,
Мен көрдүм эле боюңду.
Көргүм келет көзүңдү,
Уккум келет сөзүңдү.
Кармагым келет колуңду,
Сылагым келет жонуңду.
Тар кыямат болгуча,
Сана кылдым оюмду.
Ала баар жаз келди,
Жаз келгенде каз келди,
Колума кара куш келди,
Кушту алдым байладым.
Маңдайыма ай келди,
Айды көрүп жайнады.

Бешенеме гүл келди,
Гүлду көрүп сайрадым.
Он эки жаштан быяка,
Ашырып бердим ак деди,
Анүчүн кумар дак деди.
Кызыгып бердим ак деди,
Кыйлага кумар дак деди.
Атаң Алай көчкөндө,
Энең үйдү чечкенде.
Ак тайлакка жүк артып,
Аргамжыны бош тартып.
Көк тайлакка жүк артып,
Көтөрмөнү бош тартып.
Көчтүң Алай тоосуна,
Көчкөндө көчүң жандайын,
Көз карашың аңдайын.
Көз карашың түз болсо,
Көчүңдөн калбай барайын.
Кыстарганың чекеңе,
Кызыл гүлдүн парки экен.
Кырчындай ырдап жүргөнүм,
Кызыглыктын дарти экен.
Сайынганың чекеңе,
Сары гүлдүн парки экен.
Самап ырдап жүргөнүм,
Ашыглыктын дарти экен.
Сай боюнда толтура,
Сардар боюң быркырап.
Сардар боюң көрбөсөм,
Бу сандалган элде ким турат.
Көл боюнда тал турат,
Көркөм боюң буркурап.
Көркөм боюң көрбөсөк,
Көп элинде ким турат.
Сай жакалай коносуң,
Сарала моюн соносуң.

Сагызгандай кулпуруп,
Кимдин жары болосуң.
Көл жакалай коносуң,
Көк ала моюн соносуң.
Көгүчкөндөй кулпуруп,
Кимдин жары болосуң.
Жандамада булагың,
Эңилип атым сугардым.
Элимдеги сулуу деп,
Жакшы деп намиң чыгардым.
Эңкеймеде булагың,
Эңилип атым сугардым.
Элимдеги сулуу деп,
Эстүү деп намиң чыгардым.
Элинден башка чоюлган,
Эстүүгө намың коюлган.
Жазгы буудай ак мыя,
Мен дамалиң болоюн.
Жаз отуруп тердесең,
Мен шамалың болоюн.
Күзгү буудай ак мыя,
Мен дамалиң болоюн.
Күз отуруп терлесең,
Мен шамалың болоюн.
Эгиз козу түгөйгө,
Элибиз жайлай күнгөйгө.
Эрмектеш кылам деп жүрүп,
Эми салдың шүгөйгө.
Кара козу түгөйгө,
Калкыбыз жайлайт күнгөйгө.
Кадырлаш кылам деп жүрүп,
Кайдан салдың шүгөйгө.
Камчыдай белиң ийилген,
Кашың кара чийилген.
Көркөм боюң ийилген,
Көзүң сонун коюлган.

Көп сөзүң чыкпай оюмдан.
Беш-бештен чачың өрүлөт,
Бетиң айдай көрүнөт.
Белгилүү сенин айылың,
Санасам көзгө көрүнөт.
Тааныбайт элем мен сизди,
Тарки кылат эл сизди.
Көрө элек элем мен сизди,
Көп макташат эл сизди.
Таркиңизге тан берем,
Айлыңызга кам келем.
Чымкенде болот туз деген,
Чырайлуу болот кыз деген.
Атан төөнү тиздеген,
Адамдан чыгат биз деген.
Азирет али периште,
А дүйнө жолун издеген.
Аттиң сизди деп жүрүп,
Арманда өтгү өмүрүм.

* * *

Кыргыек салсам, мен салсам¹,
Кызылдан боосун сен чалсаң.
Кызылдан боосу жибектен,
Кылыгың кетпейт жүрөктөн.
Жагалмай салсам мен салсам,
Жагалмай боосун сен чалсаң.
Жагалмай боосу жибектен,
Жалының кетпейт жүрөктөн.
Түндө бир жатып түш көрсөм,
Түшүмдү сууга жоройлу.
Эки кат жазсам жооп жок,
Кат жазсаң колуң ооруйбу?

¹ Инв.474(1902). Буланов Шакы – 21 жашта. Жаңы-Жол районундагы Сталин атындагы колхоздун зоотехниги.

Келбетиң гүлгө жанашкан,
Жакшына кийип жарашкан.
Мойнуңа колум артылып,
Бирге эле кетип баратсам.
Камчымдын учу кадама,
Камчымды илдиң кадага.
Какшанып минтип жүрчү элең,
«Каргадай боюм садага».
Эки жаш бирге кошулуп,
Эркибизче ойносок.
Эркин куруп турмушту,
Эртеңкини ойлосоң.
Жылдызың ысык жаралган,
Чыкпайсың менин санаамдан.
Айтылган сөзгө бек болгун.
Артыкча көрөм адамдан.
Кыскача жазган эскермем,
Кыялдан сизге эстелик.
Капасын жазчы баланын,
Кат аркылуу сөз берип.
Жанаша басып жүрөлүк,
Жаш кезде ойноп күлөлүк.
Тилекке азыр жеттик деп,
Баш кошолу түбөлүк.
Ак маралдай өзүңүз,
Айнектей жарык көзүңүз.
Артыкча мени кубантты,
Сүйөмүн деген сөзүңүз.
Суу аласың шар жерден,
Кез келесиң тар жерден,
Мен күлсөм да күлбөйсүң.

АШЫКЛЫК ЫРЛАРДАН¹

Убада үчүн кат бердим,
Угузгун секет кебинди.
Ашык болуп мен сага,
Арнаймын ушул ырымды.
Күйгөндөн катты сунамын,
Көңүлдү сага бурамын.
Ашыктык үчүн кат бердим,
Аягын кандай угамын.
Түбөлүк бирге бололу,
Туруктуу болсун ойдогу.
Түбөлүк болсок өкөөбүз,
Түнөөлү куштай тоодогу.
Катар айыл Кадууга,
Кызыгат анда барууга.
Макул болуп жооп жаз,
Махабат жолун табууга.
Туурда бирге отуруп,
Түбөлүк болсо кошулуп.
Армансыз турмуш өткөрсөк,
Ар жактан жыргал жоошулуп.
Санаам жетсе ой жетпей,
Санаалаш куп де дегдетпей.
Санаасыз бирге жүрөлү,
Сарынжы менен Берметтей.
Камчымды илер када жок,
Капамды жазар адам жок.
Кат жазып турсаң болбойбу,
Кайгыда жүргөн балага.
Сыя менен кат жаздым,
Сызылтып салам жиберем.
Жазылган каттын ичинде,
Жалыны кетти денимден.
Асмандагы жылдызга,

¹ Инв.601(5239)

Сунган менен кол кыска.
Кайрылып кайра келеби,
Жаш өмүр колдон бир чыкса.
Жалал-Абад электр,
Жарыгы жерге тийиптир.
Ушунча кыздын ичинен,
Бир сени сүйөм билип жүр.
Кат жазган оң кол бармагым,
Катымды сага арнадым.
Арнаган менин катымды,
Айрыбай жакшы кармагын.
Өрүктүү менен Курама,
Өрдөшү сайын Улама.
Өзүңдөн көңүл бурбаска,
Беремин астым убада.
Кашка Терек жаңы Арык,
Кандай сонун балалык.
Мүмкүн болсо жаш сулуу,
Түбөлүк болуп алалык.
Өзүң жээн мен тага,
Өзгөчө күйөм мен сага.
Өзүмдөн башка жигитке,
Өптүрүп койсоң тарынам.
Өзөнгө түшкөн талдайсың,
Эзилген сары майдайсың.
Эриксем жолдош болууга,
Азали өзүң кандайсың.
Сенделе бышкан өрүксүң,
Түшүмдө сени көрүпмүн.
Капилеттен көргөндөй,
Кучактап алып өөпмүн.
Асманда учкан бир чүрөк,
Алып бир учат жаш жүрөк,
Сүйүшкөн экен жашынан,
Семетей менен Айчүрөк.
Көргөндө көөнүм кубанды,

Көрбөдүм сендей жубанды.
Көңүлдөш кылып алсаңчы,
Жаш өспүрүм уланды.
Эскерип түшкөн сүрөттү,
Эскирип нечен күн өттү.
Күкүктөп кайда жүрөсүң,
Күйгүзүп коюп жүрөктү.
Түзгө бүткөн шыргойсың,
Көлгө конгон кыргыйсың.
Эмчегиңден кармасам,
Бүрүшө түшүп ыргыйсың.
Сүйгөнүм сага арнадым,
Колуңду бекем кармадым.
Кемчилик болсо кечиргин,
Көңүлүңө албагын.
Жайдары сенин мүнөзүң,
Жарк этип куйкум күлөсүң,
Жашырбай айтсаң болбойбу,
Сен өзү кимди сүйөсүң.
Сүйгөндөн бастым жанаша,
Сүйлөсөң күлөм тамаша.
Ар мезгилге жараша,
Адам болбой калайын,
Көңүлүм сенден жадаса.
А деймин сенин атыңды,
Унутпа жазган катымды.
Көрүнгөн менен көп жүрүп,
Кетирбе секет баркыңды.
Кат жаздым кагаз бетине,
Атымды койдум четине.
Ашыглыктык чын болсо,
Ала жүр секет эсиңе.
Ишенемин өзүңө,
Чыгарбайт деп эсинен.
Ошондуктан секетим,
Элестейт көзүң көзүмө.

Гаванын тушу Бел Терек.
Кабарың айтчы эртерээк,
Кабарын алып катыңдын,
Кат жазайын энтелеп.
Ойлоймун ойдун майдасын,
Тапбадым жолдун айласын.
Сүйгөнүм сени көп эстеп,
Карачы өңдүн азганын.
Кош эми сөздү бүтөмүн,
Катымдын жообун күтөмүн.
Келбесе сенден салам кат,
Жалынга күйүп жүрөмүн.
Ойдогу сырды айта албай,
Аптыгып кетет жүрөгүм.
Кат жазсаң боло жактырсаң,
Анан качанга минтип жүрөмүн.

СЕН КЫЗЫЛ ГҮЛ МЕН БУЛБУЛ¹

Сен кызыл гүл мен булбул,
Бутагыңа конойун.
Кожо бир болуп кайгырсаң,
Себепкер балаң болойун.
Жүргөн жерим курулуш,
Көчөсү алыс бурулуш.
Кадырлуу беле «Б»тамга,
Кат алышып туралы.
Кызыл кыта мактынын,
Жолунда жүрөт Болотжан.
Совет менен германдын,
Колунда жүрөт Болотжан.
Кара кыйса шахтыны,
Жолунда жүрөт Болотжан.
Герман менен советтин,

¹ Инв.551. Шекер Орумбаева, 16 жашта.

Колунда жүрөт Болотжан.
Кызыл-Кыйа, Карын сув,
Бойлоп келгин Болотжан.
Аскерлик кызмат аткарып,
Ойноп келиң Болотжан.
Этегим толгон жаш буркан,
Ташбуркан кайдан эрисин.
Бөлөмдүн жайын эстесем,
Көңүлүм кайдан сергисин.
Коктудан аккан кош дайра,
Кош коңурук салдырсам,
Колумдан келер иш болсо,
Кат жиберип алдырсам.
Эшигиң алды топ терек,
Топ теркекке суу керек.
Аскерге кеткен бөлөмө,
Беш атар мынтык ок керек.

СҮЙГӨН ЖАРГА¹

Ак шумкар салдың сен салдың,
Ак жибек боосун мен чалдым.
Алышкан жоого сен кетип,
Арка тылда мен калдым.
Көк шумкар салдың сен салдың,
Көк жибек боосун мен чалдым.
Көркөмдүү аскер сен кетип,
Кылгырып көзгө жаш алдым.
Абалап учкан ак куштун,
Ак жибек боосу кер бекен.
Алыста жүргөн кур ышкы,
Алдырар дүйнө бар бекен.
Көкөлөп учкан көк куштун,
Көк жибек боосу бар бекен.

¹ Инв.551. Батма Нишановадан жазылып алынган.

Көрүнбөй кеткен курдашты,
Көрсөтөр дүйнө бар бекен.
Кайгы салган жаштарга,
Алыскы герман жок болсо.
Санасам беш кол тең эмес,
Санабай койчу мен эмес.
Санасам кандай кылайын,
Санап көрөр жер эмес.
Ойлосом беш кол тең эмес,
Ойнобой койчу мен эмес.
Ойлосом кандай кылайын,
Санап көрөр жер эмес.
Прунзе, Пишпек борборуң,
Жалалабат сенин чоң жолуң.
Чачтарың алып турарга,
Мен жаныңда болбодум.
Касташкан жоону жок кылсам,
Ана шо сенин болгонуң.
Оймогуң бову жашылдан,
Ойноп кеттиң жашыңан.
Ойго бир салды жаштарды.
Алчыго герман башыдан.
Кара бир тоонун боорунда,
Карчыга десем куш экен.
Кан жолдошум кеткени,
Кахраман совет иш экен.
Улуу бир тоонун боорунда,
Улар бир десем куш экен.
Улутунба жаш кыздар,
Туугандардын кеткени,
Улук совет иш экен.
Палапан куштай айланып,
Өкүнбө десе шайланып.
Окуган окууң орусча,
Ойком бир кеттиң алыска,
Германды жеңип кайт акыр,

Тапшырдым алла калыска.
Алтын менен коргошун,
Айда бир булут тордосун.
Агаларын койбодуң,
Алыскы герман оңбосун.
Күмүш менен коргошун,
Күндү булут тордосун.
Күйөрүң алга койбогон,
Күйдүргү герман оңбосун.

АШЫГЛЫК¹

Каламнын сыйа жөлөгү,
Адамдын жолдош өбөгү.
Көңүл бирге тен бөлөк,
Курусун жандын бөлөгү.
Жазганым жашыл карындаш,
Жаштардан сиздей табылбас.
Ант кылабыз экөөбүз,
Өлгөнүңчө айрылбас.
Порумуң ашык адамдан,
Чыкпайсың менин санаамдан.
Калп айтсам өлүп кетейин,
Артыкча көрөм адамдан.
Тишиң бир аппак тизилет,
Тиктесем ичим эзилет.
Асыл сөз арнайм антымды,
Билесиңби паркымды.
Кагазга жазып берейин,
Жүрөктө арман дартымды.
Биринчи колум билегим,
Жаш жолдош сизди тиледим.
Экинчи колум бармагым,
Кат жазып сизге арнадым.

¹ Инв.551.

Капа болбой тек туруң,
Аркадан издеп барбадым.
Үчүнчү колум сөөмөйүм,
Кат жазып берчи көрөйүн.
Сүйгөнүм жазган каты деп,
Жаныма салып жүрөйүн.
Төртүнчү колум аты жок,
Төрт жылдан бери каты жок,
Билбеймин кандай болгонун.
Бешинчи колум чыпалак,
Кат жаздың ичти куйкалап.
Беш жылдан бери карадым,
Кетип бир калсам кокустан,
Каларсың ордум сыйпалап.
Атлес шайы кийгеним,
Колхоздо иштеп жүргөмүн.
Көп балдардын ичинде,
Ардактап сизди сүйгөмүн.
Окудуң Өзгөн шаарыда,
Ойлобойт деп таарынба.
Эртели кеч элестеп,
Көлөкөң менин жанымда.

БЕЙДАБА¹

Абал бир баар көктөмдө,
Көк чымырап бөрткөндө,
Беш бедерлүү гүл чыкты.
Бейпайда жанды күйгүзгөн,
Бейдаба деген ыр чыкты.
Көлдөн учкан көп өрдөк,
Парини көрдүм Бейдаба.

¹ Инв.638(5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Калинин колхозу, Жунусов Ботобайдан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Тоодо кыргыз, чөлдө өзүбек,
Баарини көрдүм Бейдаба.
Кош тегирмен жүргүзгөн,
Дардини көрдүм Бейдаба.
Экбей-тикбей чыгарган,
Кетмен чапбай сугарган,
Көкүрөктө кош алма,
Дардиң көрдүм Бейдаба.
Базар-Коргон мал коргон,
Майсасында мал тойгон.
Оромолун дал койгон,
Оң бетине кал койгон.
Коюмду жайдым коктуга,
Жибек алдым токтуга.
Токтуга алган жибегим,
Токтоно элек жүрөгүм.
Конокко сайган күрөгүм,
Кой ичинде козу алсам,
Козголуп жатат жүрөгүм.
Кызылга сайган күрөгүм,
Кызыл талды жибегиң.
Кыз ичинде олтурсам,
Кыпылдап жатбайт жүрөгүм.
Түрү бар кызыл жибегиң,
Түбөлүк кебиң көп ойлоп,
Түпөйүл болду жүрөгүм.
Эшигинден өтөйүн,
Ээ, Бейдаба нетейин.
Чилки кара жүзүмдөй,
Көзгинандан кетейин.
Күйүп кетип күндө ырдайм,
Күйүтүңө чыдабай,
Кобо калып түндө ырдайм.
Кадырың эске түшкөндө,
Кармаганым туталбайм,
Чайнаганым жуталбайм.

Күйүп жүрөм арманда,
Көп ырдадым зарманда,
Кудайым кылба шарманда.
Күйүтүнө чыдабай,
Ырдадым таруу кырманда.
Көп жайладым даранды,
Көп убара кылбачы,
Күйүп жүргөн балаңды.
Кызарган аппак бетиңди,
Актыгын карап отурсам,
Ак тооктун канындай.
Этиңиздин ысыгы,
Арчалуу оттун табындай.
Көзүңүз көлдүн суусундай,
Көкүлүң бектин туусундай.
Кашың кара кундуздай,
Көзүң аба жылдыздай,
Өзүңүз байдын Үр кызы ай.
Катта үйүңдүн ичинде,
Каплашбадым күндүзү.
Көйнөгүң кытай кырмызы ай,
Өзүңүз тоо жеринин кыргызы ай.
Капишиндин такасы,
Букардын каухар ташындай,
Билбеймин нечеде жашың ай.
Андижан менен Маргалаң,
Барбаган жерим калбаган.
Сендей сулуу көрбөдүм,
Ичкилик менен Абаддан.
Малакай кийдиң кундуздан,
Сендей жакшы көрбөдүм,
Ак үйлүү кыргыз муңдуздан.
Айландырып карасам,
Аялда жок сыягың.
Чыныдан аппак суягың.
Ушундай да бүтөбү,

Пенде заттын баласы ай.
Олуя-Ата, Меркини,
Көргөнмүн андан беркини.
Кайкайлаган казактан,
Каштууну сендей көрбөдүм.
Мектепке берген баладай,
Баштууну сендей көрбөдүм.
Кызыл-Жар менен Шамайдан,
Кыйланы көрдүм далайдан.
Кадырлуу сендей көрбөдүм,
Казак менен кыргыздан.
Кызыл-Суу менен Жумгалдан,
Кыйланы көрдүм дубандан.
Сендей жакшы көрбөдүм,
Ак элечек жубандан.
Төмөн этек аялдын,
Төрөсү болуп жүрүңүз.
Төмөнкү жаткан аялдын,
Жоросу болуп жүрүңүз.
Алдыңкы этек аялдын,
Айымы болуп жүрүңүз,
Айбыкбастан айтайын,
Атаңдын аты Ырысбай.
Ырга кошуп кетти деп,
Ачууң келип урушбай.
Узакка кетип баратам,
Улуу тоонун бооруна.
Улукмандар салган жол,
Мен узактан келгенче,
Улгайганча аман бол.
Кара тоонун бооруна,
Нух пайгамбар салган жол.
Мен кайрылып келгенче,
Картайганча аман бол.

БОТОКӨЗ¹

Мал айдадым дананын,
Дан жеринен Ботокөз.
Кол булгайсың даранын,
Кам жеринен Ботокөз.
Камчы таасын болорун,
Жан жеринен Ботокөз.
Атаң минген Телтору,
Жорголосун желбесин,
Ботокөз деп ырдам,
Ачууңуз келбесин.
Атаң минген ак кашка,
Айгыр десем ат экен.
Атаны бала Ботокөз а,
Алышып ойнор тапта экен.
Секин басып сен келип,
Сен өлбөдүң Ботокөз,
Сени кошуп көп ырдап,
Мен өлбөдүм Ботокөз.
Ботокөздүн мингени,
Айгырдын кара тулаңы.
Ботокөзгө кошулсам,
Аманат жандын кудайы.

БУРАКЖАН²

Эмесе ташта десе ташлайын,
Ашыклык иштен баштайын.
Жармы жалган жармы чын,
Жарадарлар көөнү үчүн,
Ак Бурактан баштайлы.

¹ Инв.624 (5262).

² Инв.638(5276). Калматов Суерден жазылып алынды. Жыйнаган М.Зулпуев.

Укурук салдым алага,
Барсаң салам айтып кой,
Ак Бурактай балага.
Укурук салдым ак бозго,
Барсаң салам айтып кой,
Ак Бурактай балага,
Турар бекен бир сөзгө.
Көл жакалай оттогон,
Көкала моюн чүрөгүм.
Көркөм сулуу Буракты,
Көргөндө күйөт жүрөгүм.
Сай жакалай оттогон,
Сарала моюн чүрөгүм.
Зак чырайлуу Буракты,
Самасам күйөт жүрөгүм.
Өрдөктүн жүнү пар бекен?
Өзгөчө сулуу Буракжан,
Өксөгөнчө бар бекен?
Суксурдун жүнү пар бекен?
Сулуу деймин кыйладан,
Суктанганча бар бекен?
Алманы жардың как кылдың,
Адамды мынча дак кылдың.
Сай жакалап оттогон,
Сарала моюн казым бар,
Сенден бөлөк Буракжан,
Саналуу он төрт жарым бар.
Жакшы болсоң Буракжан,
Он төрт жердин гүлүсүң.
Жаман болсоң Буракжан,
Он төрт жердин бирисиң.
Агарып аккан дария,
Ак Бурак деп ырдасам,
Айлыма болсун жария.
Көгөрүп аккан дария,
Кыз Бурак деп ырдасам,

Короого болсун жария.
Калың элдин ичинде,
Кечте тиктиң манаттан,
Калың элдин ичине,
Бір кылыпмын санаттан.
Минген атым тер жорго,
Алыс минсем желбесин.
Ак Бурак деп ырдамсам,
Ачууңуз келбесин.
Кызлар кызлар кызлар жан,
Кызлар жанга бизлар жан.
Маргалаңда Базар жан,
Барганда кумар жазарсың.
Шайы көйнөк Шаанихан,
Сайраган бозой дардиңдан.
Калами көйнөк Калдаржан,
Какшаган Бозой дардиңдан.
Ак зоонун башы ныл болсун,
Аркамда калган жаштарга,
Ак Бурак менен бу сүйүү,
Алыс сабак ыр болсун.

ЖАЗАМЫН КАТТЫ СҮЙГӨНДӨН¹

Жыргалдуу совет турмушта,
Жыргаган жериң кыргызда.
Жалындуу салам айтамын,
Жанымдай көргөн бир кызга.
Жазамын катты сүйгөндөн,

¹ Инв.474(1902). Жалал-Абад облусу, Жаңы-Жол районунан жана Наманган областы Үч-Коргон районундагы кыргыздардан жыйналган элдик чыгармалар. 1956-1957-ж. Жыйноочу: Тургунаалы Молдобаев. Жалал-Абад облусунун Жаңы-Жол районунан жыйналган элдик ырлар жана асилдер. Байысбек Өмөрканов – 19 жашта, кесиби тракторист, Сталин колхозунда жашайт. Жети жылдык мектепти бүтүргөн.

Жалындап жүрөк күйгөндөн.
Жанымы өрттөп баратат,
Жазып кой өзүң билгенден.
Куштун го болот берени,
Кебиндин бардыр терени.
Адамга адам болбосо,
Кимдин го кимге кереги.
Басканың сонун мелтиреп,
Жүрөккө таасир келтирет.
Көкүрөктө жүрөктү,
Сиз үчүн койдум энчилеп.
Орусча менен кыргызча,
Ар ким билет тырышса.
«можно гулять» деп жүрөм,
Ошондуктан бир кызга.
Ак кептер менен ылаачын,
Арманда мени кыласың.
Айтышкан сөзгө жетсем деп,
Ардагың жаят кулачын.
Көзүң кара жоодурап,
Көңүлдөш бозой кол сунат.
Сүйүүнүн татаал жолунда,
Жүрөгүм сага талпынат.
Эстеликке жардамдаш,
Эзиле сыя карындаш.
Ойлобо жалаң сыя деп,
Жүрөктүн дарты аралаш.
Ойлономун өзүмчө,
Үшкүрөм элдин көзүнчө.
Сүйүү бир деген эң кыйын,
Дарт экен бул да өзүнчө.
Жаныңа башка жолотпо,
Алтын башты коротпо.
Сүйсөң тандап бирди сүй,
Жаныңа жолдош болотко.
Жаш селки сенден бөлүнүп,

Элесиң көзгө көрүнүп.
Алыстап менден кетти деп,
Жүрбөгүн асти түңүлүп.
Саамайың сенин булайып,
Самаган жанга ылайык.
Саламат болсом көрөрмүн,
Санаба селки муңайып.
Ак чымчык болуп сен учсаң,
Көк туйгун болуп мен куусам.
Көкөлөп барып бир сермеп,
Көлөкө жерде отурсам.
Кара-Тып менен Сөгөттү,
Кадырың мага көп өтгү.
Аныгын айтсам жаш селки,
Каалабайм сенден бөлөктү.
Ак-Кала менен Кызылды,
Айланат күндүн кызылы.
Акылың барда ойноп күл,
Аманат жандын ысыгы.
Асмандап учкан чүрөктүн,
Нечөөсүн колго түнөттүң.
Акылың болсо ойноп күл,
Ичпейсиң суусун мүрөктүн.

ЖАМАЛХАН¹

Бир Жамалым деп жүрүп,
Даркөйүңдө көп күйүп.
Дардисер болду жаш башым,
Дарыя болду көз жашым.
Куурай болду билегим,
Кусадар болду жүрөгүм.

¹ Инв.638(5276). Жалал-абад облусу, Ленин району. Ачы лесхозу. Назаров Касымбеттен жазылып алынган, жыйнаган М.Зулпуев.

12 жаштан бер жакка,
Оң келбеди тилегим.
Бичкыр согуп соголоп,
Берип жүргүн Жамалым.
Ышкырганда жаныма,
Келип жүргүн Жамалым.
Чарчы тигип соголоп,
Берип жүргүн Жамалым,
Чакырганда жаныма,
Келип жүргүн Жамалым.
Ойлонтот сенин заманың,
От болуп күйүп жанамын.
Кайда эле жүрсөк аман жүр,
Угулса болду кабарың.
Кат жазамын эскерип,
Кадырыңды эскерип.
Кантейин тагдыр ушундай,
Каалаган ойго жетпедик.
Сакталсын ушул эстелик,
Сагынам келин эскерип.
Сагыныч качан таркайсың,
Самаган жерге кез келип.
Эгизге бүткөн талдайсың,
Эзилип бышкан жалдайсың.
Эзилишип ойнорго,
Эрмегим Жамал кандайсың?
Жантая бүткөн талдайсың,
Жайылган кызыл талдайсың.
Жалтаңдашып ойнорго,
Жаным Жамал кайдасың.
Ак чыбык кыйдым кырчындан,
Ашык болдум сыртыңдан.
Ашык болуп адаштым.
Абалкы көнгөн журтуңан.
Көк чыбык кыйдым кырчындан,
Көрүнө ашык мен болдум.

Көркөмдүү амал сыртыңдан.
Көп ашык болуп адаштым,
Көктөмдө конгон журтумдан.
Сай боюна оттогон,
Сарала моюн чүрөгүм.
Сардал бойлуу Жамалды,
Самасам күйөт жүрөгүм.
Көл боюна оттогон,
Көк ала моюн чүрөгүм.
Көркөм бойлуу Жамалды,
Көргөндө күйөт жүрөгүм.
Түнүндө жатып ойлоном,
Түш көрүп чочуп ойгоном.
Түңүлбөй Жамал жүрө бер,
Түбөлүк жарың мен болوم.
Ак терек сенин маңдайың,
Ак жибек сенин саамайың.
Акиректен жыттасам,
Ак набат татыйт таңдайың.
Күңгөйдөгү Койкүрөң,
Куйушкан салбай мен минем.
Курдашым Жамал жогунда,
Куурула басып мен жүрөм.
Тескейдеги Телкүрөң,
Тердик салбай мен минем.
Теңтушум Жамал жогунда,
Телмирип басып мен жүрөм.
Катыңды алдым почтодон,
Кайталап алып коштошом.
Карааның Жамал көрүнбөйт,
Кайгымды айтып боздосом.
Эгиз козу түгөйгө,
Элиң жайлайт күңгөйгө.
Эгем кошуп койбоптур,
Элимде бирге жүрөргө.
Кара козу түгөйгө,

Калкың жайлайт күңгөйгө.
Кадыр кошуп койбоптур,
Калкымда бирге жүрөргө.
Королошум саз болсо,
Койбойт элем Жамалды.
Айылдашым саз болсо,
Алат элем Жамалды.

ЖАШ КӨҢҮЛДҮН ЭРМЕГИ¹

Жалындатып жүрөктү,
Жашчылык жаман жүдөттү.
Жароокерим сен болсоң,
Жараткан берсе тилекти.
Асманда турган айдайым,
Ашык жар сенсиң жайдарым.
Ашыктыгың чын болсо,
Аныктап колуң кармайын.
Жаш көңүлдүн эрмеги,
Жаныма жакын кел бери.
Жарокер сага жетсем деп,
Жаш жүрөгүм дегдеди.
Жатканда сени ойлодум,
Жамалыңа тойбодум.
Жаш селки көзгө элестеп,
Жүрөгүмө орнодуң.
Жайдары сенин мүнөзүң,
Жалжыдаган чүрөгүм.
Жаштыктын сырын чечүүгө,
Жанымда жоксуң бир өзүң.
Караймын сенин жолуңду,
Кармасам дейм колуңду.
Кадыр түндө баш кошуп,
Качан айтам оюмду.

¹ Инв.624(5262).

Көз таанышым кара каш,
Көргөндө сени болом мас.
Көздөгөнгө жетишсе,
Кошулуп бирге эки жаш.
Тиштериң теңген берметтей,
Тиктеттиң көздү ирметпей.
Тилегиң кошчу оюма,
Түбөлүк болсоң дегдетпей.
Акылды кошсок шаттыкка,
Арман болбос жаштыкта.
Аткаралы милдетти,
Ашыктык турат астыда.
Кусадар болом күнүгө,
Кулак сал менин үнүмө.
Кандайсың курбу карындаш,
Кошулуп өмүр сүрүүгө.
Экөөбүз жетип муратка,
Өмүрдү кошуп кубатка.
Өткөрсөк бирге турмушту,
Өлгүчө калбай уятка.
Кел курбум бирге бололу,
Келечек ишти оңойлу.
Кеңешип курган максатты,
Кечиктириш болобу?
Акылды кылат алагды,
Асылкеч сенин жумушуң.
Алдыга койгон максатты,
Аркага туруп турушуң.
Сага арнадым бул ырды,
Сактап жүргүн жоготпой.
Жооп жазгын сен дагы,
Жабыркатып ойлонтпой.
Угар деп сени үн каттым,
Уйкудан безип түн каттым.
Кечиктирбей тезирээк,
Жообун кайтар бул каттын.

Элимден кетсең бөлүнүп,
Элесиң көзгө көрүнүп.
Эми кантип жай алат,
Эт жүрөк муңга бөлүнүп.
Шаңшытып комуз сен чертсең,
Кетүүчү кайгым бөлүнүп.
Канткенде жүрөк тынч алат,
Калкымдан кетсең бөлүнүп.
Келбетиң көзгө көрүнүп,
Келбесең көз жаш төгүлүп.
Кейишти салып жүрөккө,
Кетесиң эми бөлүнүп.
Жаңы-Арык болор конушуң,
Жаш жүрөктү жаралап,
Арманым ичте көбөйөр,
Артыңдан издеп баралбай.
Жай аралап көңүл ач,
Жаңы-Арыктын багында.
Жаш жүрөк кантип жай алат,
Жамалың ойлоп сагынса.
Суусуз жерде кызыл гүл,
Өзөгү сынып куурайбы?
Сүйгөнүнөн бөлүгөн,
Өлүмдөн жаман турбайбы?
Арман муңга аралаш,
Өтүп барат алтын жаш.
Ажырап алыс барсаң да,
Аман болгун алтын баш.
Эми журттан сураармын,
Эсендигиң угармын.
Эжекеңе кез келсең,
Эсиңден мен чыгармын.
Кадырга жетсең кат жазгын,
Кайгыга салбай катташкын.
Кадырың эске түшкөндө,
Капаланып жатпасмын.

Сага арнаймын эстелик,
Сагынамын эскерип.
Санаанын ордун баса жүр,
Сагынтпастан тез келип.
Кол алышып койгон соң,
Калп эле сөзгө кубантпа.
Калкымдан кетип барасың,
Капаланып муңайтпа.
Айылым жакын акылдаш.
Айтылган сөздү бек сакта,
Акмакка кылбай айырбаш.
Билим берип жаштарга,
Иштеген жерим Жаңы-Арык.
Күн артынан күн келип,
Өтүп жатат саналып.
Иреңимди аздырды,
Ичимде кайгы камалып.
Арылдап өтүп баратат,
Алтындай жаштык балалык.
Кусадар болуп кыйналып,
Кызылдуу өңүм агарып.
Сен экөөбүз бир жылда,
Калбадык неге жаралып.
Кошулбайт белек тең болсок,
Тоту куштай таранып.
Орундайт эле жаш тилек,
Жүрөктүн чери таралып.
Тең болсом сени алууга,
Шерт кылат элем ант алып.
Албасам жүрбөйт болчумун,
Жигит болуп атанып.
Айтканымдай болбостон,
Абыдан ашты капалык.
Кантейин жүрөм айласыз,
Калыпмын кийин жасалып.
Же карындаш болуп өзүмө,

Сен туулбапсың жашарып.
«Бизди кичирейт же чоңойт» деп,
Кимге барып айталык.
Эч ким албас болгон соң,
Асылып кимге саталык.
Асылы болсо тең көрүп,
Азабы болсо тарталык.
Кадырлашып жүрөлүк,
Калганча өмүр картайып.
Сен кызыл гүл бүрдөгөн,
Жайы-кышы гүлдөгөн.
Мен булбулуң болсом шагыңда,
Ар убак конуп үндөгөн.
Жашайлы бирге кошулуп,
Жайнаган көркөм түр менен.
Жыргалда болуп өтөлү,
Жарыктык заман дүйнөдөн.
Сен тоо гүлү болсоң жайнаган,
Токтонуп жаштар жандаган.
Мен торгой куш болсом жаныңда,
Таңыркап сага сайраган.
Жайдары торгой мен болсом,
Жандагандан талбаган.
Эңсеген гүлүм сен болсоң,
Оюнга эч бир канбаган.
Сен гүл бакча ачылган,
Гунчасы жайнап чачылган.
Таанышам деп өзүңө,
Көп болгондур асылган.
Сүйүүнүн оту албырып,
Ичине батпай ташыган.
Кызыккандар болгондур.
Кете албастан кашыңан.
Мен күкүк куш шаңшыган,
Талбастан таңшып сайраган.
Ошол асылгандар катары,

Мен да ашык болдум жашыман.
Эс тарткандан бер жакка,
Ашыкмын сага арзыган.
Макул болсоң кебиме,
Гүл бакчаңа коноюн.
Мен болоюн ашынаң.
Оозундагы сөзүң гүл,
Ойноктогон көзүң гүл.
Жумшак пейил, ак көңүл,
Жайдары келин өзүң гүл.
Бал кошкондой сүйлөсө,
Баарынан сулуу кызыл тил.
Жароокер келин аты гүл,
Жаштыкта болот ар бир түр.
Жактыр деп сени кыйнабайм,
Сүйсөң да койсоң өзүң бил.
Каран-Дөбө сазында,
47-жыл жазында.
Калпа өлгөндүн кайкысы,
Бака-Терек башында.
Аркы бети Аңгирек,
Аркайган аска ташында.
Жашчылыкты ойлонуп,
Ар нерсе келди акылга.
Жолуктум сага кез келип,
Дал он алты жашымда.
Кызыгып калдым туралбай,
Кыргыз көз сендей асылга.
Ошондо жаңы көргөмүн,
Көрүп көңүл бөлгөмүн.
Кызыктым сенин өзүңө,
Кыялы жакпай өңгөнүн.
Көзүм түшүп көзүңө,
Колумдан гүлүм бергемин.
Сүйөбү, жокпу мени деп,
Ой жүгүртүп дегдедим.

Бозодой ичти кайнатып,
Мас кылды кээ бир сөздөрүң.
Калтыруунду ойлодум,
Чын достук сүйүү өрнөгүн.
Чынында пери экенсиң,
Байкап көрсөм түрүңдү.
Маакул деп көңүл оорутпай,
Колумдан алдың гүлүмдү.
Чын сүйгөнүң белгилеп,
Оозумдан сордуң тилимди.
Жумшак пейил, ак мүнөз,
Боорукерлигиң билинди.
Бааладың деп сүйүүүнү,
Баланын көөнү сүйүндү.
Көркөмдүү жаштан экенсиң,
Көргөндүн көөнү бөлүнгөн.
Сулуу экенсиң кыйладан,
Нур балкып турат өңүңдөн.
Кулк мүнөзүң жакшы экен,
Бул ортодо келинден,
Бир беттешип өтсөм деп,
Бир канча жигит элирген.

ЖАШТАРДЫН ЧЫГАРМАЛАРЫНАН¹

Тереземди караймын,
Телмирип сени самаймын.
Ушул жазган ырымды,
Теңтушум сага арнаймын.
Арка бир чачым тараймын,
Ар күнү сени самаймын.
Ушул жазган ырымды,
Ардагым сага арнаймын.
Желке чачым тараймын,
Желигип сени караймын.
Ушул жазган ырымды,
Жолдошум сага арнаймын.
Арал совхоз багында,
Булбулу сайрайт багында.
Сайрандап ойноп күлүп ал,
Бактылуу жаштык барында.
Аралдын суусу шар агат,
Көзүң бир бышкан карагат.
Кайда болсоң аман бол,
Жүрсөң болду саламат.
Алдымда турсаң буралып,
Каламын жыргап кубанып.
Гүлдөгөн ушул заманда,
Ойноп күлүп туралык.
Кыргоонун башы кызыл гүл,

¹ Инв. 648(5286). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Арал совхозу, Акматова Зулпиядан жазылып алынган, жыйнаган М.Зулпуев.

Кыйарып ачат эчен түр.
Кызыл гүлгө окшогон,
Кымбаттуу бала эсен жүр.
Колума калем кармадым,
Көргөндө мени арбадың.
Жүрөктөн чыккан саламды,
Жолдошум сага арнадым.
Жаркырап ойноп гүлдөгүн,
Жайнап бүрдөп көктөгүн.
Жаш өмүр өтсө кайрылбас,
Жалооруп кийин жүрбөгүн.
Асманда жылдыз көп болот,
Таң атканда жок болот.
Кызды сүйсөң тандап сүй,
Шойкомдуусу көп болот.
Кытайдын тоосу Гималай,
Бир жазам сага бир далай.
Жыргалдуу ушул заманда,
Жүрөлү ойноп карыбай.
Ай жарыкта жол тегиз,
Колхоздо баккан кой семиз.
Алышып ойноп жүрөлүк,
Айлансаң келбейт он сегиз.
Асмандан учкан самолет,
Абалап учуп баратат.
Ашык болдум мен сага,
Азабың мени саматат.
Арал совхоз кең талаа,
Ашык болдум мен сага.
Айткан сөзгө жетүүгө,
Оюңда бар не сана?
Асманда учкан алты өрдөк,
Алтоонун экөө боз өрдөк.
Сүйүүгө кантип жетишкен,
Семетей менен Айчүрөк.
Ак зоону шамал айдады,

Ашык болуп мен сага,
Айнектей көзүм жайнады,
Айткан сөзүң арбады.
Көл боюнда тегирмен,
Көгүчкөн оттоп семирген.
Көп жигиттин ичинен,
Көргүм келет сени мен.
Сай боюнда тегирмен,
Сагызган оттоп семирген.
Сан жигиттин ичинен,
Сагынам сени күндө мен.
Колумдагы алтын саат,
Жоготпоймун деп жүрөм.
Сен турганда сүйгөнүм,
Башкаларды мен тоготпоймун деп жүрөм.
Колумдагы күмүш саат,
Жоготпоймун деп жүрөм.
Сен турганда сүйгөнүм,
Кээ бир, кээ бир жигитти,
Тоготпоймун деп жүрөм.
Колумдагы алтын саат,
Тегерете бураймын.
Мүмкүн болсо сүйгөнүм,
Сүрөтүңдү сураймын.
Окуганым алты саат,
Орус тили турбайбы.
Сени эстен чыгарсам,
Мени кудай урбайбы.
Камчатка жарым аралы,
Тынч океан боюнда.
Окуп билим алалы,
Жаштыктын ушул баралы.
Зоология физимат,
Билимге жаштар кызыгат.
Окуй берсек акырын,
Бактыбыз бир күн ачылат.

Кыргыз тил менен орус тил,
Мектептин окуу куралы.
18 жаш менен 20 жаш,
Жаштыктын ойноо убагы.
Бул ырды сага арнадым,
Тилектеш болом ардагым.
Алдыңда максат окуудан,
Ачылсын бакты таалайың.
Кызыктырат мүнөзүң,
Кылт этип эске түшөсүң.
Жазган ушул ырымды,
Эстесең окуп жүрөрсүң.
Эстелик жаздым эки бет,
Эстесе жүрөк эзилет.
Ичине жаздым сырымды,
Көрсөм деп көзүм тешилет.
Эстен чыккыс эстелик,
Элестетип окурсуң.
Эсиңе түшсө эскерип,
Калбаса болду тепселип.
Ыр жаздым мен кичине,
Эсине алчуу кишиге.
Оңдоп окуп коёрсуң,
Катасы болсо ичинде.
Сен кеттиң борбор шаарына,
Кайыл болуп баарына.
Мен калдым сени узатып,
Туулуп өскөн айылда.
Жол карап далай күн өттү,
Жоругуң мени түгөттү.
Жалооруп сени мен күтүп,
Жаз айланып күз өттү.
Көп окудум тарыхты,
Көңүлүм чөгүп зарыкты.
Көрүнбөсөң мейли эле,
Билсең болду баркты.

Ай тийген тескей тескей тескейби?
Алтыным мени эстейби.
Алтыным мени эстесе,
Айттырбай издеп келбейби.
Күн тийген тескей тескейби?
Күкүгүм мени эстейби.
Күкүгүм мени эстесе,
Күттүрбөй мени келбейби.
Арча менен кайыңдан,
Койчунун болот таягы.
Ушуну менен кыскарат,
Мен жазган ырдын аягы.
Эстелик жазган себебим,
Эсине алсын дегеним.
Эсиңе албай сен кетсең,
Эзилип кайгы жебейин.
Эстелик жазам эстелик.
Кадырыңды эскерип.
Капа болбой окуп кой,
Катасы болсо кечирип.
Адырдагы гүлдөрдү,
Акырын барып үзөлү.
Ардактуу ушул заманда.
Алышып ойноп жүрөлүк.
Ушуну менен кыскача,
Аяктаймын бүтөмүн.
Чыдамсыздык менен мен сенден,
Катымдын жообун күтөмүн.
Кат жазамын каждый день,
Кайгырамын мында мен.
Капалантып адамды,
Кат жазбайсың анда сен.
Канаттуунун учкулу,
Кыргый деген куш экен.
Капа болбой окуп кой,
Бир аягы ушу экен.

ЖИГИТТИН ЫРЫ¹

Арка чачың минайым,
Аркаңа карай сылайын.
Алдап мени таштасаң,
Арсланбаб ата урсун илайым.
Желке чачың минайым,
Желкеңе карай сылайын.
Жеткирбей мени таштасаң,
Жедигер урсун илайым.
Жыгылган терек гүлдөйбү?
Тил чыкбай бала сүйлөйбү?
Жаш кезде ойноп күлүп ал,
Кайрадан өмүр гүлдөйбү?
Сагындым сени сүйгөнүм,
Санаанды тартып жүдөдүм.
Сар оору дартка чалдыгып,
Качан ойноп күлөмүн.
Көчөдөн келсек бир басып,
Көңүлдөн жумшак тил катып.
Алдыртан шекер сөз менен,
Коёсуң жанды жыргатып.
Ышкын түп менен сарымсак,
Ышкыңа күйүп болдум дак.
Ынтымак менен ойнойлу,
Кек кылбай сөздөн тарынсак.
Ак кыядан күн батты,
Алтындай болгон кымбаттуум.
Бир да жазган катың жок,
Бир барак кагаз кымбатпы.
Алтындын баркы жездейби,
Ашыкты ашык издейби.
Жаным сүйгөн жан курбум,
Жаштардын баары сиздейби.
Абалап учкан соносуң,

¹ Инв.638(5276).

Ак мейкин түзгө коносуң.
Акылды тартып кулпуруп,
Кимдин жары болосуң.
Көкөлөп учкан соносуң,
Көк мейкин түзгө коносуң.
Көңүлдү тартып кулпуруп,
Кимдин жары болосуң.
Окуган менин сабагым,
Орус тил менен табигат.
Ойлобойсуң мени сен,
Ошонуңа мен дыкат.
Айтайын десем чоң жыйын,
Айтууга мага эң кыйын.
Алтыным өзүң турганда,
Ар кими мага бир тыйын.
Сүйлөйүн десем көп жыйын,
Сүйлөшүм мага эң кыйын.
Сүйгөнүм өзүн турганда,
Сүйлөгөн сөздөр бир тыйын.
Карайсың мени кылгырып,
Какшык сөз айтып жылдырып.
Качан бир колго тийесиң,
Кайгырган жанды тындырып.
Сагызган конот саманга,
Сар жорго салдым дабанга.
Мен сапардан келгенче,
Сырыңды айтба жаманга.
Көгүчкөн конот саманга,
Көк жорго салдым дабанга.
Мен аскерден келгенче,
Көңүлүң бузба жаманга.
Жакандын учу жылт этет,
Жакутуң барбы мойнуңда.
Жаталбаймын демигип,
Жалының барбы койнуңда.
Пөпрөс чектим кумарга,

Сен үчүн түштүм убайга.
Муңайтып мени зарлантсаң,
Арманым айтам кудайга.
Букардан келген бурул ат,
Таманы ташка урулат.
Сен эсиме түшкөндө,
Заманам жаман куурулат.
Сыя челек ширенке,
Сырдаш элек бир кезде,
Сыздатып көңүл оорутат,
Сырыңды айтба билбеске.
Адырды тайган жойлойбу?
Алтынды шагыл жойбойбу?
Айтышкан жарың мен турсам,
Алыста жарым ойлойбу?
Күңгөйдү тайган жойлойбу?
Күмүштү шагыл жойбойбу?
Күйгөн жарың мен турсам,
Күнүгө жарым ойлойбу?
Арпанын Ала-Тоосунан,
Аркарын атсам зоосунан.
Айдай болгон сулууну,
Жалынтып өпсөм оозунан.
Кыргыздын тоосу Тянь-Шань,
Кыл чокусунан гүл ачкан,
Ошол гүлдөй гүлдөсөк,
Экөөбүздө не арман.
Ай караңгы жол тегиз,
Адырда баккан кой семиз.
Жаш кезекте ойноп ал,
Кайрылып келбейт он сегиз.
Сай боюнда тегирмен,
Сагызган оттоп семирген.
Сан кыздардын ичинде,
Сага көөнүм берилген.
Көл боюнда тегирмен,

Көгүчкөн оттоп семирген.
Көп кыздардын ичинде,
Сага көөнүм берилген.
Ай чыгат экен ороктой,
Күлсөң тишиң болоттой.
Аз эле ойноп күлгөндө,
Кеттиңби мени тоготбой.
Алтындан сенин билерик,
Айда эле барам имерип.
Ачык сөз сага айтууга,
Айлыңдан сенин ийменип.
Күмүштөн сенин билерик,
Күндө эле барам имерип.
Күнчүлүк жүрсөң эсен бол,
Сүйүүнүн жолун билелик.
Салынганың гүлгүндөн,
Самаганың ким билген.
Самаганың бир бала,
Солдатка барып тил билген.
Оромолуң гулгүндөн,
Ойногонуң ким билген.
Ойногонуң бир бала,
Оруска барып тил билген.
Ак көйнөк кийдим тогунан,
Айткан сөз чыкбай оңунан.
Калем алып кат жаздым,
Сөзүңдүн бурду жогунан.
Шаркыратма доо базар,
Шашкандан жигит жөө басар.
Атлес көрпө жамынып,
Күн бар бекен бир жатар.
Алчалуу майдан Ак-Булак,
Атырдай жытың гүл бурак.
Дагы эле эстен кеткен жок,
Ойногон күлгөн жаш убак.
Казар-Мазар, Бел-Терек,

Кадыркечим сени ойлоп.
Кабатыр болом энтелеп,
Кабар берчи эртерээк.
Таш-Башат суусу шоролуу,
Түбөлүк жолдош бололук.
Түбөлүк жолдош болбосок,
Ушул баштан коёлук.
Ак кыядан күн батты,
Ак коргошун салмактуу.
Өз элимдин ичинде,
Ак нази мага кымбаттуу.
Көк кыядан күн батты,
Көк коргошун салмактуу.
Көчүлүк элдин ичинде,
Көркөмүм нази кымбаттуу.
Сыртындан байкап ар дайым,
Сырыңды билбейм кандайын.
Күлүмсүрөп бек тиктеп,
Күйгүздүң жанды ансайын.
Жатарда жанган чырагым,
Жалындап жанып турабы.
Жадырап жайнап ачылган,
Жаш курбум гүлдүн бурагы.
Сен бир бышкан анделек,
Ар кимге сендей жан керек.
Азабыңды тарткыздың,
Кандай жан сага пар келет.
Костюмуң окшойт жибекке,
Жалынды салдың жүрөккө.
Ичимде арман көп калды,
Кошулуп түшбөй сүрөткө.
Сар жайыктын тулаңы,
Сарыгып агат булагы.
Санаанды бузбай жүрө бер,
Жүрөктүн сүйгөн ынагы.
Ичиме түшүп жалының,

Тынчы кетти жанымдын.
Тымызын ичим тызылдап,
Күлкүңдү сенин сагындым.
Ойноп күлүп жүрөсүң,
Оюмду качан билесиң.
Ойдогу жүрөк мүдөөсүн,
Аны бир качан чечесиң.
Негедир мага таарынып,
Келбейсиң күтсөм зарыгып.
Жоодурап көзүң элестеп,
Жол тосом күндө карыгып.
Арадан далай күн өтсө,
Азабың мени жүдөтсө.
Арман болуп калбайбы,
Ашык болгон жүрөккө.
Айлың бир тоонун түбүндө,
Ой курбум менден түңүлбө.
Эсен болсок жетербиз,
Ойлогон ойдун түбүнө.
Сүйүүнүн сүйүү шарты бар,
Сүйгөнгө жүрөк артылар.
Сүйүүнүн жолу мында бар,
Магнит болуп тартат ал.
Шаркырап аккан дайранын,
Улуулугу не пайда.
Сүйгөнүң шайыр болбосо,
Сулуулугу не пайда.
Ботинкемдин такасы,
Баскан сайын такылдайт.
Оюма түшүп күндө сен,
Жүрөгүм куюн лакылдайт.
Ленинград, Москва,
Кийгениң шайы ак була.
Менден башка бирөөнүн,
Катын алып окуба.
Коргон сиздин жериңиз,

Каттын жообун бериңиз.
Кайрат болду канчалык,
Катта жазган кебиңиз.
Көйнөгүң шайы тобардан,
Көргөндө чыгам кумардан.
Көрүнбөй кайда жүрөсүң,
Коркбойсуңбу убалдан.
Жалал-Абад окурук,
Жаныңда турсам мен күлүп.
Көралбаган көп душман,
Өлүп кетсин өкүнүп.
Таң агарып атканда,
Тараза жылдыз батканда.
Шамал болуп мен барсам,
Жалгыз үйдө жатканда.
Тянь-Шань тоонун чокусу,
Тынбай сайрайт тотусу.
Экөөбүздү бир кылган,
Фрунзенин окуусу.
Түндө жатып түш көрдүм,
Түшүмдө мүшкүл иш көрдүм.
Сен үчүн көргөн ал түштү,
Өзүмчө жатып үч бөлдүм.
Алтыным колдон кармаган,
Өзүңө белек камдагам.
Кыздардан түлкү көп болот,
Бал тилге салып алдаган.
Эскерме берем колуңа,
Түшөсүң менин оюма.
Түрдүү сөз жазып кат жаздым,
Түбөлүк жолдош болууга.
Калем алдым колума,
Кат жаздым сенин жолуңа.
Капилет иш деп ойлобо,
Түшөрсүң менин торума.
Суу жайылса саз болот,

Айланып келип каз конот.
Сүйгөнүн ачык айтпаган,
Сулуу кызда наз болот.
Ойдундуу жердин тулаңы,
Оргуштап агат булагы.
Оюңда болсо ойноп күл,
Жаштардын ойнор убагы.
О тамгасы тегерек,
Окуудан башка не керек.
Ойнобоймун десем да,
Койбойт экен жаш жүрөк.
Ташкенттен келген таш фонар,
Үшкүрүгүм таш жарар.
Үч күн кечке көрбөсөм,
Окшобойт экен башкалар.
Балтика суусу түз агат,
Ичинде өрдөк каз агат.
Сүрөтүңдү белек кыл,
Алып жүрөм аманат.
Ак деңиздин боюнда,
Архангельский порту бар.
Ардактап туруп кат жазам,
Ардактуу курбум тосуп ал.

КАЙНАГАСЫНЫН ЫРЫ¹

Баламдай болгон келиним,
Бал сөзүн угуп эридим.
Мээримиң төгүп ойночу,
Мен болоюн шеригиң.
Балам, пайдалуу иштен качпачы,
Мен зар какшап көзүм жаштадым.
Күкүк куш болуп сайраган,
Күйүтүмдү баспадым.

¹ Инв.624(5262).

Кучактап келин акендин,
Кумарын өзүң жазбадың.
Кекилик куштай сайраган,
Кейишиң тартты кайнагаң.
Секетиң болуп жүрөйүн,
Сенин сереңдеген караандан.
Табакел кылып кел мында,
Мен тосуп турам аралдан.

Келиндин жообу:

Ортого койдун жеңемди,
Ойнойлу аке кел эми.
Алдын ала айтайын,
Алганың ичи кененби?
Мен кызыл гүл гүлдөгөн,
Сен боз туйгун үндөгөн.
Баштатан аке кеп айтпай,
Кайнага кайда жүрдү элең.
Быйыл беш айча бирге жүрдү элек,
Беш-Таштын башы ойдунда.
Ошондо эле сен келсең,
Албайт белем койнума.
Кайын сиңдим бар эле,
Кайним коруйт дагы эле.
Ошолор билип койбосо,
Ойной турган чак эле.
Кеп кылышат угулса,
Келин-кыздын баары эле.
Сар чолпон чыгып толгондо,
Кебезден чапан жамынып,
Келип тур биздин коргонго.

КАЙНАРЫМ (ЛИРИКАЛЫК ЫР)¹

Оолдо Кайнар күйдүргү,
Оттой күйдүм билдиңби.
Жаным Кайнар күйдүргү,
Жалынсыз күйдүм билдиңби.
Үйүңдүн үстү жоңучка,
Каалап келем Кайнарым.
Кош алмаңдын бирини,
Доолап келем Кайнарым.
Доолап келсем Кайнарым,
Жума күнү кел дедиң.
Жума күнү мен барсам,
Койгаптан чыгат дөө пери.
Жолду тосуп калбайбы,
Бизди мээнет албайбы.
Кызыл жээрен ат минип,
Мен тосконмун Кайнарды.
Мала кашка ат минип,
Мен кошконмун Кайнарды.
Оолдо Кайнар күйдүргү,
Жалынысыз күйдүм билдиңби.
Жата албадым туйладым,
Жан күйгүзгөн Кайнарым.
Жадыма түштүң ырдадым,
Эстеймин арзиз амал жок,
Заар турсам шамал жок.
Санаймын арзиз амал жок,
Ай көрүнгүс керегең.
Алтындан сөйкө илбейсиң,
Ай чырайлуу Кайнарым,
Ак урдум аргыз билбейсиң.
Күн көрүнгүс керегең,
Күмүштөн сөйкө илбейсиң.
Күн чырайлуу Кайнарым,

¹ Инв. 638 (5276).

Көргөнүмдү билбейсиң.
Ай көрүнгүс керегең,
Алтындан сөйкө зоокуң бар.
Ай чырайлуу Кайнарым,
Айттырмакка моокуң бар.
Күн көрүнгүс керегең,
Күмүштөн сөйкө зоокуң бар.
Күн чырайлуу Кайнарым.
Күйгүзмөккө моокуң бар.
Көтөрмөдө талыңмын,
Көп күйгөндөн ырдаган,
Карып пачча жарыңмын.
Кайырмада талыңмын,
Какылдап жаңшап ырдаган,
Карып пачча жарыңмын.
Алган жарың эрбейип,
Эрте менен сербейип,
Төшөгүңдөн турганына бир күйөм.
Алдына койгон ашыңды,
Эптеп алып иче албай,
Төккөнүнө бир күйөм.
Акарат кылып өзүңдү,
Сөккөнүнө бир күйөм.
Багымдатта сайраган,
Булбулумсуң Кайнарым.
Кандай сенин баркың жок,
Кургурумсуң Кайнарым.
Адегенде алымды,
Алдың Кайнар малымды.
Үү дегенде үшүмдү,
Алдың Кайнар күчүмдү.
Торулуш тоону айланып,
Торгой куш консун кадага.
Толгон айдай Кайнарым,
Тон өтүгүм садага.
Айланыш тоону айланып,

Ак шумкар консун кадага.
Алтын айдай Кайнарым,
Аты тоонум садага,
Желбегей кийген каптиңиз,
Жез сыргадай аптиңиз.
Өптүргөнгө болбогон,
Курусун биздин напсибиз.

КАЙНАРЫМ¹

Аттиң өмүр тирилик,
Арман менен дүнүйөдөн,
Өтөт экен жигитлик.
Кең-Кол менен Алайды,
Көрүп келдим далайды.
Көп көргөндөн ырдадым,
Көркөм сулуу Кайнарды.
Сар-Көл менен Алайды,
Санап келдим далайды.
Сагынгандан ырдаймын,
Сары жүздүү Кайнарды.
Ак боз аттын куйругун,
Ашыкка мелжеп күйгүздүң.
Ай чырайлуу Кайнарым,
Азапка салдың күйгүздүң.
Көк боз аттын куйругун,
Көчүккө мелжеп күйгүздүң.
Көркөм сулуу Кайнарым,
Көйгөйгө салып күйгүздүң.
Көлдөн учкан өрдөктөй,
Көздөтөсүң Кайнарым.
Көчтө жетим тайлактай,
Боздотосуң Кайнарым.
Эрте учкан өрдөктөй,

¹ Инв. 638 (5276).

Көздөтөсүң Кайнарым.
Энеси өлгөн тайлактай,
Боздотосуң Кайнарым.
Ак Кайнар сенин дардиңдан,
Үргезек чыгып жайладым,
Өлүмгө башты байладым.
Акизек чыгып жайладым,
Ак Кайнар сенин айыңдан,
Ажалга башты байладым.

САБИРОВ КИЙИКБАЙ АКЕНИН ЖАШ КЕЗИН- ДЕ ҮЙЛӨНҮҮ ЖОЛУНДА СҮЙГӨН КЫЗЫНА АРНАП ЫРДАП ЖООП СУРАП ТУРГАН КЕЗИ

Ак жайдын ысык күнүндөй,
Жайлоонун жашыл түрүндөй.
Жаш кезиңде ойноп өт,
Жаш өмүр өтөт билинбей.
Аркары оттоп жайылган,
Ак карлуу зоонун аскасы.
Айла жок сага жетүүгө,
Айылдын алыс башкасы.
Агарган зоонун боорунан,
Ак шумкар куштай айланып,
Алганың турса жаныңда,
Атырган жүрөк жайкалып,
Адыры өзөн куру эмес.
Адыры толгон мал менен,
Арманы болбойт жигиттин,
Алышып ойноп бирге өтсөң,
Айнектей сулуу жар менен.
Элирген тоонун улары,
Эстеген кезде бир тутат,
Эрмегим сенин кумарың.
Жаңшоодон тилим талбайсың,

Жамалың шекер балдайсың,
Жайнаган чолпон нур жүздүү,
Жашчылыкка кандайсың,
Кызыл тил сайрап талбайсың,
Кыялың шекер балдайсың,
Кыярган чолпон нур жүздүү,
Кызыклыкка кандайсың,
Ойногон жаштар гүлүндө,
От жаккандай күрүлдө.
Ойдогу сырды чечишип,
Олтурсак бактын түбүндө.
Жедигер менен бээ көргөн,
Желкеси кыргыз эл толгон.
Жеткизип койсо кудурет,
Жеңе деп желпинип жатсак бирге ойноп.
Жадырап ойноп гүлүндө,
Жадында сырды чечишип,
Жатсак бактын түбүндө.
Жашлык жайдын бурагы,
Жаздагы бойдон турабы.
Жашында ойноп күлбөсө,
Жазылбайт жаштын кумары.
Экинчи ак жар жетеген,
Эзелде кетбейт жүрөктөн.
Эрмегим алтын кейибе,
Эми азырак кечиргин,
Элирип айткан кебимди.

КАРАЙ КӨЗ¹

Кандуулар чабат кунанды,
Карай көз тагат тумарды.
Барсаң салам айта бар,
Карай көзгө саламды.
Бойлуулар чабат куланды,
Бото көз тагат тумарды.
Барсаң салам айта бар,
Бото көзгө дубаны.
Карайган тоонун боорунан,
Кар айланып ачылбайт.
Карай көздү эстесем,
Какшаган доошум басылбайт.
Бозоргон тоонун борунан,
Күн боройлоп ачылбайт.
Ботокөздү эстесем,
Боздогон доошум басылбайт.
Карайган тоодо мөңгү кар,
Жаным бир бала Карай көз,
Бир көргүчө болдум зар.
Бозоргон тоодо мөңгү кар,
Жаным бир бала Карай көз,
Бир көргүчө болдум зар.
Кар калың тоонун ыраңы,
Кандардын минчи бурагы.
Айтканыңдай болсочу,
Адамзат сүйчү зиласы.
Чапса болот кетилет,
Чарыкка тутса жетилет.
Ак бетинден өптүрсөң,
Чалдыккан өпкөм жетилет.
Курчту чапса кетилет,

¹ Инв. 638 (5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Ленинжол колхозу, Маманбаев Сапарбайдан жазылып алынды. Жыйнаган М.Зулпуев.

Кумга тоссо жетилет.
Ак бетинден өптүрсөң,
Куураган өпкөм жетилет.
Алоо деймин туяңды,
А дүнүйөгө барганда,
Тартышармын күнөөңдү.
Жазында келет көп карга,
Жаным бала Карай көз,
Соодагер болсом Букарга,
Бей касам чапан бетинде,
Беш катар түймө төшүңдө,
Чече албадым Карай көз.
Сени таштап бир жакка,
Кете албадым Карай көз.
Бир Карай көз курдашым,
Кургабайт менин көз жашым.
Бир Карай көз Ашинам,
Сүйлөсө сөзү жакшынам.
Сен тескейдин аңызы,
Сен күнгөйдүн жалбызы.
Сен бирөөнүн азизи,
Мен бирөөнүң жалгызы.
Жалгызда жүргөн жашыма.
Комутка койдун башыма.
Комутумду алайын,
Кол булгасаң барайын.
Кол булгасаң барбасам,
Комудун тартып калайын.
Наска кумар сен болсоң,
Тамекиңмин Карай көз,
Атаң менен туушкан,
Аманыңмын Карай көз.
Чү дегенде делгирдим,
Шайтан тили не кирдим.
Бакта бышкан алчадай,
Өтө устап экенсиң.

Чыныгы жашың канчада ай.
Караңгы тамды жаркыткан,
Орустун асма фонары.
Кармаса колду кубанткан,
Карай көздүн анары.
Атыңдан айтсам эл билет,
Карай көз десем ким билет.
Жандамада булагың,
Жайдак атым сугардым.
Бир Карай көз деп жүрүп,
Жанзанымдан чыгардым.
Эшик ачып кол таштап,
Кубанасың Карай көз.
Жоңучкөнүн гүлүндөй,
Бураласың Карай көз.
Алты кар баскан түлкүдөй,
Чубаласың Карай көз.
Ак мамактан кармасам,
Уяласың Карай көз.
Бир Карай көз деп жүрүп,
Даркөйүңдө көп күйүп.
Акыректен төш качып,
Ак бадаңдан көш качып.
Мүчөм калды Карай көз.
Көкүрөктө көп дартым,
Күчөп калды Карай көз.
Билегиңдин чырайы,
Ак балтанын сабындай.
Ак бетиңдин актыгы,
Пияланын агындай.
Бетиндин сырткы ажары,
Арчалуу оттун табындай.
Ай караандуу Карай көз,
Адамга жакшы ширин сөз.
Алты пакса дубалдын,

Сардубалы¹ Карай көз.
Сарсан болгон акаңдын,
Кимге убалы Карай көз.
Жети пакса дубалдын,
Сардубалы Карай көз.
Жеталбаган акаңдын,
Кимге убалы Карай көз.
Капталдан учкан илберсин,
Кадалуу бала Карай көз.
Какшап жүргөндүгүмдү,
Калкыңдан бирөө билбесин.
Эгизден учкан илберсин,
Эстүү бала Карай көз,
Эзилип ойноп жүргөндү,
Элинден эч ким билбесин.

КАРЫНДАШКА²

Карагай өсөт буралып,
Кара шагы чубалып.
Аз күнчүлүк өмүрдө,
Кат жазышып туралык.
Аска бир аска, аска таш,
Аскадай болбойт башка баш.
Аскада туруп сүйлөгөн,
Сулайка менен Кожожаш.
Асмандагы алты өрдөк,
Алтоонун бири жаш өрдөк.
Кандайча боуп кошулган,
Семетей менен Айчүрөк.
Асманда жылдыз жетиген,
Ал эмне үчүн жетиден.

¹ Эң үстүнкү дубал

² Инв 638(5276) Жалал-Абад облусу, Ленин району. М.Зулпуев жыйнаган материалдар.

Бул сүйүүнүн айынан,
Тариел баатыр тентиген.
Жетишбеген кайыштай,
Суу жетбеген Алыштай.
Жетишербиз бир күнү,
Желкөгөн менен Байыстай.
Кыярап турган көңүлдү,
Кыйыр сөз менен бастыңыз.
Кыялга келбес сөздөрдү,
Кайдан таап жаздыңыз.
Жабыгып турган көңүлдү,
Жалгыз сөз менен бастыңыз.
Жадыман чыкбас сөздөрдү,
Кайдан таап жаздыңыз.
Карайган тоонун бооруна,
Чай кайнаттым көмүрсүз.
Калкыман ушак кылгандар,
Өтүп кетсин өмүрсүз.
Үйүмө үйүм бет маңдай,
Үмүтүм үзбөйм эч кандай.
Улутунуп келбейсиң.
Үгүттөн бирөө бузгандай.
Айлыма айлың бет маңдай,
Айрылбайм сенден эч кандай.
Айткан сөзгө турбайсың,
Айтып сени бузгандай.
Сен тоодогу кекилик,
Ата албадым тоо бийик.
Акыры колго түшөрсүң,
Жаңылып барып ок тийип.
Сен таштагы кекилик,
Жүрөсүң ташта бекинип.
Ылачын болуп илерде,
Токойго киресиң бекинип.
Тепкеним темир араба,
Теңтушум алды сураба.

Теңтуш деп мени санасаң,
Душмандын сөзүн караба.
Суусун кечтим Чычкандын,
Тилине кирбе душмандын.
Тилине кирсең душмандын,
Тилеги катсын бузгандын.
Асмандагы жылдызга,
Сунган менен кол кыска.
Сүйгөнгө сүйгөн көп боздойт,
Сүйгөнгө кудай не кошбойт.
Сүйгөнгө кудай кошбосо,
Соолуп калган гүлгө окшойт.
Эпке куйган коргошун,
Элимен чыккан жолдошум.
Эрчишип ойноп бир жүрсөк,
Эч кимдин иши болбосун.
Жийде-Булак көрүнөт,
Жийдеси бышып төгүлөт.
Жыпар жыттуу жалжалым,
Элесиң көзгө көрүнөт.
Алмалуу булак көрүнөт,
Алмасы бышып төгүлөт.
Атыр жыттуу жалжалым,
Элеси көзгө көрүнөт.
Базар-Коргон багында,
Булбулу сайрайт шагында.
Жатып туруп түш көрсөм,
Жүрөмүн сенин жаныңда.
Жүргөнсүп бирге элестеп,
Түнкүсүн түштөн түк кетпей.
Түшүнтө албайм такыр мен,
Түгөнгүр мокок тил жетбей.
Туура жол салды Акманга,
Турмуштун көркүн ачканга.
Ичимде арман көп калды,
Башка жолдош тапканга.

Саар менен сайраган,
Сарала куштун үнү экен.
Саламат болгун сүйгөнүм,
Ырымдын аягы ушу экен.
Оюмда канча сырлар бар,
Айтууга анын жолу бар.
Аны байкап өзүң бил,
Сүйгөнүм сенсиң ашык жар.
Дем алып ойноп жүрүүгө,
Абасы таза Ырымдын.
Аз экен деп таарынба,
Аягы ушул ырымдын.
Кат жазамын баракка,
Катасы болсо жаратпа.
Менин жазган катымды,
Жан адамга карматба.

КЕЛИНЖАН¹

Кызылдан сенин өңүрүң,
Кыйбады менин көңүлүм.
Кыйбады го деп жүрүп,
Кыйлага жаман көрүндүм.
Карадан сенин өңүрүң,
Калбады менин көңүлүм.
Калбады көңүл деп жүрүп,
Калкыңа жаман көрүндүм.
Оромолуң ой сары,
Сени бир ойнойт деп жүрүп,
Менин кызыл өңүм кер сары.
Оромолуң булбулдан,
Ойногонуң ким билген.
Ойногонуң бир бала,

¹ Инв. 638(5276). Жумагулов Абдымомундан жазылып алынды. Жыйнаган М.Зулпуев.

Оруска барып тил билген.
Ак шайыдан пар жастык,
Ак кептер куштун пары экен.
Айкалышып бир жатсак,
Алланын кадыр түнү экен.
Мен эле бир кийик тоодогу,
Ок жетбес бийик зоодогу.
Мергенчи болсоң атып ал,
Түшөрмүн бир күн ок тийип.
Базардагы сарт кепич,
Тамандары тептегиз.
Эми тааныш болгондо,
Ажырап кетсек кантебиз.
Эски пахта эски бөз,
Элден уктум ушак сөз.
Ушак сөзгө көнбөй жүр,
Сен өзүң убадандан танбай жүр.
Кыялай басып жүрөсүң,
Анан сен кылт этип келин күлөсүң.
Кызыктырып кеп урсам,
Келинжан жыргалың бербей жүрөсүң.
Жайыла басып жүрөсүң,
Жарк этип келин күлөсүң.
Жанаштырып кеп урсам,
Келинжан жактырбагандай жүрөсүң.
Суунун башы Ак сайдай,
Кумар кылдың насбайдай.
Сулуулугуң мен айтсам,
Суусар менен калтардай.
Агарган тоонун аскасы,
Өкөөбүзгө тең арман,
Курусун жандын башкасы.
Ай тийген тоонун нар жагы,
Аркарлар жайлайт кыйыр кум.
Айтышкан жарың болбосо,
Бул жүргөнүң эки кул.

Кечмеликте буудай бар,
Кел өкөөбүз ойнойлу,
Кечире турган кудай бар.
Туура эле шакта бир өрүк,
Урсам түшбөйт топ этип.
Ак бетинден келинжан,
Өптүрүп койчу чоп этип.
Кызыл кайыш батинке,
Кийбейсиңби келинжан.
Кытайга өтүп кетели,
Жүрбөйсүңбү келинжан.
Кара кайыш батинке,
Кийбейсиңби келинжан.
Кашкарга өтүп кетели.
Жүрбөйсүңбү келинжан.
Ак терек сенин маңдайың,
Ак жибек сенин саамайың.
Акиректен жыттасам,
Ак набат татыйт таңдайым.
Көк Терек сенин маңдайың,
Көк жибек сенин саамайың.
Көкүрөктөн жыттасам,
Көк набат татыйт таңдайым.

КӨҢҮЛҮҢӨ АЛБАГЫН¹

Сагындым сизди сагындым,
Келбейсиң неге таарындың?
Убакыт өтүп баратат,
Улгайып калган «багымдын».
Мүнөзүңдү байкасам,
Башкача мага көрүндү.
Кандай акыл кылдым деп,
Көңүлүм көпкө бөлүндү.

¹ Инв.624(5262)

Сен деп келсем күнүгө,
Көрүнбөйсүң көзүмө.
Уктабай чыгам ойлонуп,
Ишениң жаным сөзүмө.
Улгайып өмүр калганда,
Торуңа кайдан чалындым.
Беш күн болду көрбөдүм,
Сагындым жаным сагындым.

КЫЗДЫН ЖООБУ¹

Кар, кар булак, кар булак.
Кар булактын көзү экен.
Көркөмдүү жигит деп жүрсөм,
Кар буканын өзү экен.
Шор, шор булак, шор булак.
Шор булактын көзү экен.
Шаанилүү жигит деп жүрсөм,
Шал буканын өзү экен.
Биз жигитти сынайбыз,
Бою узун теректей,
Жакбай калса көңүлгө,
Чыгарабыз керектен.
Үркөрдүн кызы Үлпүлдөк,
Жанга батты кыялың.
Качып жүрөм күн-түндөп,
Жандап келсең кимсиң деп.
Алмалуу тектир ак тектир,
Алмасын барып мал жептир.
Айткан сөзгө турбасаң,
Адам болбой жерге кир.
Жийделүү тектир көк тектир,

¹ Инв.638(5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Ачы селосу, Алжанбаева Медеттен жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Жийдесин барып мал жептир.
Баягы шартка турбасаң,
Жигит болбой жерге кир.
Колумдагы чылапчын,
Калп эле мени сынапсың.
Алдаган сөзүң мен билбей,
Калп сөзүңө ынапмын.
Таш үстүндө кекилик,
Учканы турат секирип.
Бизди көргөн жигиттер,
Чыгалбайт үйдөн бекинип.
Ачы менен Моголду,
Айтышкан адам көп болду.
Айтышкан сөзгө турбаган,
Арада жүрүп жок болду.
Чолок-Терек үч колот,
Сүйгөнүң эми ким болот.
Айтышкан сөзгө турбасаң,
Гүлгүндөй жашың бир соолот.
Базар-Коргон, Маргалаң,
Барбаган жериң калбаган.
Көрүнгөн кызды алам деп,
Көп кыздарды алдаган.

КЫЗДЫН ЫРЫ¹

Ич көйнөгүм шайыдан,
Ийне жип менен кайыган.
Сен оюма түшкөндө,
Ич оору болуп айыгам.
Басасың жолдун тегизин,
Сүйлөйсүң сөздүн негизин.
Сүрөтүңдү жибер деп,
Коемун суроо белгисин.

¹ Инв.638(5276).

Шар агат суунун түзүгү,
Так сүйлөйт куштун булбулу.
Ачыгын айттым жообун жаз,
Жигиттин болсоң туйгуну.
Сулууланган жигиттин,
Чөнтөктө болот күзгүсү.
Көрүнгөн кызга көп сүйлөйт,
Жигиттин эки жүздүүсү.
Кээ жигиттер сүйлөсө,
Таласың да каласың.
Кээ жигиттер сүйлөсө,
Балакетке каласың.
Минген атың карагер,
Чапса чыгат кара тер.
Жаш кезде ойноп күлүп ал,
Акыры сорот кара жер.
Суу түбүндө ылай бар,
Сулуу кыз издеп сен кетсең.
Үстүбүздө кудай бар,
Жаш көңүл чөгүп муңайар.
Ручка учун бураймын,
Убаданды сураймын.
Убадага качан турат деп,
Убайым тартып куураймын.
Оң колумда билерик,
Оңдоп салам имерип,
Азыркы жаштар туруксуз,
Болбойт экен түбөлүк.
Карадан кийим сен кийсең,
Камчыңды алып төргө илсем,
Кадырлашым сен менен,
Катарлашып бир жүрсөм.
Карадан сенин киймиңди,
Кармап турсам ийниңди,
Ушунча калктын ичинен,
Тандап сүйдүм билдиңби.

Сайраган кызыл тилиңби,
Таптап жуусам кириңди.
Тамашалуу сөз айттым,
Таянып турсам ийниңди.
Ачык дайның биле албай,
Алыста жериң жеталбай,
Санаган күткөн максатка,
Зарыгам асты жеталбай.
Аркама чачым өрүлгөн,
Алтынсың айдай көрүнгөн.
Өкөөбүздөй бар бекен,
Аз гана жүрүп бөлүнгөн.
Мендеги болгон санаалар,
Ысык-Көл менен барабар.
Зарланып жүрүп көргөнчө,
Кайда барсаң аман бар.
Күмүштөн деймин тишинди,
Күйдүрдүң менин ичимди.
Кимге барып жорутам,
Сен үчүн көргөн түшүмдү.
Алтындан деймин тишинди,
Арсар ойлойм ишинди.
Алыстан жүрүп ойлоймун,
Айтышып жүргөн кишинди.
Саалды менен Бүрөндү,
Сагындым ойноп күлгөндү.
Санаанда болсо билерсиң,
Саргайып сен деп жүргөндү.
Гүлгүн мончок гүл мончок,
Гүлгүнүнөн тагыным.
Күлүп коюп ойногон,
Күлкүңдү кыйын сагыным.
Саатым сары алтындан,
Сагынам таппай калкыңан.
Санитар болуп шылтоолоп,
Издеп барсам артыңан.

Мен жүрөмүн кенебей,
Эч кимге сени теңебей.
Жаныңа түшсөм топ этип,
Эзилип бышкан мөмөдөй.
Беш бадамдын талаасы,
Беш колумдун салаасы.
Сүйгөнү менен бир жүрөт,
Кандай адам баласы.
Оймогум боосу жашылдан,
Ойнобой койбой жашымдан.
Ойноп коюп жашыман,
Оорукчан болдум жашыман.
Айнегим боосу жашылдан,
Айтышбай койбой башынан.
Айтышып коюп жашыман,
Арсар болдум жашыман.
Жалал-Абаддын көчөсү,
Цемент кошкон таштардан.
Сени ашык көрөмүн,
Азыркы өскөн жаштардан.
Тордомо жоолук салындым,
Торуңа кайдан чалындым.
Токтобойт экен жаш жүрөк,
Толгонуп сени сагындым.
Алыштан чыкты алты атчан,
Алтоо тең салт атчан.
Салт атчандын ичинде,
Сүйгөнүм менин калпакчан.
Белестен чыккан беш атчан,
Бешөөбү тең салт атчан.
Беш атчандын ичинде,
Сүйгөнүм менин калпакчан.
Машине мотор бурама,
Ак жигит сырды сураба.
Ак жигит сырды сурасаң,
Баягы айткан убада.

Салынганга жараша,
Сарысы жакшы жоолуктун.
Сарсанаа кылдың мени сен,
Кайдан сага жолуктум.
Каба менен Бел-Терек,
Кабарың берчи эртерээк.
Кабарыңды угалбай,
Кабатыр болду жаш жүрөк.
Карадан сенин тердигиң,
Кайрып салып токусаң.
Кол кармашып экөөбүз,
Фрунзеге барып окусак.
Кызыл манат тердигиң,
Кыя салып токунсаң.
Кыйышбасым өкөөбүз,
Ташкентке барып окусак.
Ташкенттен келген таш алма,
Койнума салсам буркурайт.
Мен сүйгөнүмдү эстесем,
Бүткөн боюм зыркырайт.
Кокондон келген таш алма,
Койнума салсам буркурайт.
Мен сүйгөнүмдү эстесем,
Бүткөн боюм зыркырайт.
Алма бышат айланып,
Шак шагына байланып.
Эсен болсок окуйбуз,
Фрунзе шаарын айланып.
Ош шаарында чаң көчө,
Ойлойм сени өзгөчө.
Ойлонсом жаным кантейин,
Саламат болгун көргөнчө.
Эшикке койдум шам чырак,
Эсен болсун бул бурак.
Окууңду бүтүп келгенче,
Сүйгөнүң күтүп олтурат.

Чоң алыштан суу алам,
Уруксат берсең бир барам.
Кадырыңды эскерип,
Арык койдой ыргалам.
Таш көпүрө сайда экен,
Окуунун жайы кайда экен.
Окууну окуп бүтсөңүз,
Өзүңүзгө пайда экен.
Ыргалып өскөн терекке,
Булбулдар келип конбойбу.
Чын сүйүшкөн эки жаш,
Түбөлүк бирге болбойбу.
Кашка Терек сар жайык,
Кападар болдум саргайып.
Кабар алсаң болбойбу,
Тосуп турам ар дайым.
Сүйлөгөн сөзүң булбулдай,
Сөзүңө көңүл бургудай.
Сүрөтүң менде болсочу,
Эстесем көңүл бургудай.
Бийик тоонун арасы,
Түркүн куштун уясы.
Түбөлүккө бир жүрсөм,
Ошондо болом ыраазы.
Кыргыек салсаң сен салсаң,
Кызылдан боосун мен чалсам.
Кыргыек боосу жибектен,
Кызыктык кетпейт жүрөктөн.
Жагалмай салсаң сен салсаң,
Жашылдан боосун мен чалсам.
Жагалмай бооң жибектен,
Жашчылык кетбейт жүрөктөн.
Күйүп турган чырагым,
Бир азырак чыдагын.
Эсен болсоң келерсиң,
Эзилип сүйгөн ынагым.

Ак көйнөк кийсем тең тайлаш,
Айлыңа айлым маңдайлаш.
Маңдайлаш туруп келбесең,
Ким кылды сени айланпаш.
Көк көйнөк кийсем тең тайлаш,
Көчөмө көчөң маңдайлаш.
Көчөлөш туруп келбесең,
Ким кылды сени айланпаш.
Арманым толду ичиме,
Айтбас болдум кишиге.
Акылдуу жигит өзүңдү,
Аламын күндө эсиме.
Өзгөндүн башы Батырхан,
Өзгөчө сени сагынам.
Өзүмөн башка бирөөгө,
Карап койсоң таарынам.
Токтогул колхоз интернат,
Токойлуу жайлоо Отуз-Арт.
Тозокко мени салбачы,
Томсортпой мени келчи бат.
Кара пальто кайрыма,
Кат жаздым сенин айлыңа.
Кадырды билсең сүйгөнүм,
Кадимки сөздөн айныба.
Күңгөйлүү жерде куу арча,
Күмүштөн сөйкөм кумарча.
Сүйгөнүм жүрсөң алыста,
Күйүтүң тартам бир канча.
Жипти жибекке теңейби,
Жигитти жигит дебейби.
Айткан сөзү бек болсо,
Ошону жигит дебейби.
Алтындан менин керегем,
Керегем сынса кенебейм.
Көйрөңдөгөн балдарды,
Бир өзүңө теңебейм.

Ачынын ичи караган,
Уругу алыс тараган.
Адамдын көөнүн оорутпайт,
Ашыклык ишке жараган.
Ош област талаасы,
Ысык болот абасы.
Окуп билим албаса,
Калат адам баласы.
Сай боюнда чүрөктүн,
Сарысын кийбей жибектин.
Сагынтып кайда жүрөсүң,
Санаасын басбай жүрөктүн.
Карагат менен бүлдүркөн,
Кадыркеч менен бир жүрсөм.
Кадырман капа болгондо,
Кашымды кагып күлдүрсөм.
Уктасам уйкум бөлүнөт,
Элесиң көзгө көрүнөт.
Жүргөндөй мени жанымда,
Жүзүңөн нуруң төгүлөт.
Костюмуңдун форуму,
Кавказдагы дигиналды сонунун.
Баягы сөзүң чын болсо,
Алып кел жигит колуңду.
Көзүң сонун дүрбүдөй,
Көргөн адам сүйгүдөй.
Саатың болуп калсамчы,
Колуңа тагып жүргүдөй.
Ким билет кимдин арманын,
Тараза билет салмагын.
Өткөрүп коюп өмүрдү,
Артыман арман кылбагын.
Сугатчы жүрөт суу бойлоп,
Сумсайба жигит көп ойлоп.
Көп баркыңды кетирбе,
Көрүнгөн менен көп ойноп.

Нарындын суусу шар агат,
Көздөрүң бышкан карагат.
Көрүшбөй калсак эсен бол,
Жүрсөң болду саламат.
Ыр жаздым кагаз бетине,
Атымды салдым четине.
Кош аман болгун эмесе,
Ала жүргүн эсиңе.
Кат жазамын эскерип,
Кадырыңды эскерип.
Кантейин тагдыр ушундай,
Каалаган ойго жетпедик.
Тал-тал мончок, тал мончок,
Тал-талынан тагындым.
Таң эрте таңшып ойногон,
Тамашанды сагындым.
Элибиз конбой Нарынга,
Эрмегим жоксуң жанымда.
Эмгекке туулуп калыпбыз,
Ээрчишип ойноор чагымда.
Калкыбыз конбой Нарынга,
Кадыркеч жоксуң жанымда.
Кайгыга туулуп калыпбыз,
Кармашып ойноор чагымда.
Ойлосом ойдо турасың,
Оюмду бала бузасың.
Оюма дайым түшкөндө,
Окууга тоскоол кыласың.
Санасам ойдо турасың,
Санаамды бала бурасың.
Санаама бала түшкөндө,
Сабакка тоскоол кыласың.
Колго руча кармадым,
Кат жазып сизге арнадым.
Тытып ийсең катымды,
Арманда болуп калбайын.

Карадан сенин костюмуң,
Чечип берчи оңдойун.
Көңүлүң менде болбосо,
Мен убара болбойун.
Биринчи менин арманым,
Онду бүтүп калганмын.
Институтка бир кирип,
Андан билим албадым.
Карайган тоону карасам,
Карааныңды санасам.
Картайгансып баратам,
Кадырың эстеп жаратам.
Тилектеш болуп ар дайым,
Бул ырды сага арнаймын.
Максатыңа сен жетип,
Ачылган гүлдөй жайнагың.
Ойлонуп жазып эскерме,
Оюма түшөт ар деме.
Окууну бүтүп сен келсең,
Тилектеш болом мен деле.
Окудуң орто мектептен,
Орус тил тарых китебин.
Алыста жүрсөң кат жазгың,
Оюңдан чыгып кетпейин.
Ыр жаздым сага эстелик,
Ырымды окуп эстерге.
Ырым окуп болгон соң,
Калбасын жерде тепселип.
Ак кагаздын бетине,
Гүлдү сайган себебим.
Күлпөттүү совет элинде,
Гүлдөп жүрсүн дегеним.

КЫЗЫКЛЫК ЖӨНҮНДӨ ЫР¹

Күмүштөн аппак тишиңди,
Күйдүрөсүң ичимди.
Күзөр болуп жүргөндө,
Көрө албадым жүзүңдү.
Оозуңан сүйүп жатканым,
Өңүмбү менин түшүмбү.
Кайрылып келбейт өткөн күн,
Капа болбой доорон сүр,
Кадимкидей ойноп күл.
Карааныңды сагындым,
Кантейин калкам аман бол.
Уктап жаткан ордуңан,
Ойготуп тартсам колуңан.
Чукуруанып ойгонуп,
Оң жагыңа толгонуп,
Сагынганда келдиң деп,
Тосуп чыксаң жалооруп.
Жүрөгүм далай сабылып,
Жүргөнүм сени сагынып.
Кечигесиң келбейсиң,
Кеттиңби менден таарынып.
Ак оромол колго алган,
Ак жибектей нур чалган.
Алганым сендей болбосо,
Аңтарылсын шум жалган.
Алкымың жарык жылдыздан,
Акылың артык кыргыздан.
Бу дүнүйө жалганга,
Алмашып келдиң нур кыздан.
Билериктүү оң колуң,
Перилердей болжолуң.

¹ Инв.638(5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Арал совхозу, Туманов Касымдан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Убаранды көп тарттым,
Убайга салып койбогун.
Күйдүрүп ичти жүргөнчө,
Көрүнбөй неге койбодуң.
Ойдон кетбей болдуң дарт,
Ошончо антың мойнумда,
Ойгонсом жоксуң койнумда.
Сүлөөсүн кийип суйсалсаң,
Суйкайып барып суу алсаң.
Жүрөгүм сыздайт көргөндө,
Күлүп коюп муңайсаң.
Форумуң алтын сары жез,
Моймолжуруң ушул кез.
Кудайдын күнү бек узун,
Батырак кирбейт мага кеч.
Оодарылат көргөндө,
Ордуна турат акыл эс.
Барайын деймин аркаңан,
Абир кылам калкыңан.
Закымдай жүзүң жымылдап,
Алкымыңды көргөндө,
Аябай сөөгүм зырылдап.
Эрине басып теңселип,
Элимде жок сенчелик.
Эп келтирип ыр ырдап,
Эзелде жок менчелик.
Арпи менен сөз айткан,
Адамда жок сенчелик.
Айтбаса акыл бөлүнгөн,
Ашык болбойт менчелик.
Көргөндө көөнүм эзилген,
Кылыгың кетбейт эсимден.
Артылып жатып жыттасам,
Ак саргыл болгон бетиңден.
Күндөй болгон жаркыным,
Күйдүрөт ичти алкымың.

Кылыгың жандан бир башка,
Келбетің артык алтыным.
Мурунтан билбей паркыңды,
Буруп жалгыз сүйлөшбөй,
Муңайып тарттым дартыңды.
Башынан билбей паркыңды,
Барып жалгыз сүйлөшбөй,
Мас болуп тарттым дартыңды.
Муңайып туруп кеп айтсаң,
Боор басар кара салкынты.
Алганың сөөрүк неме экен,
Биле албастыр паркыңды.
Болот калем колго алып,
Болжодум сөздүн орунун,
Ашык болуп мен күйдүм,
Түзөтөйүн форумун.
Ашык болуп чыдабай,
Алсам кылды жоругуң.
Чыдай албай ойлонуп,
Чыгардым сөздүн сонунун.
Айтсам арман арылбайт,
Адамда сендей табылбайт.
Ашык болуп күйбөсө,
Адамды адам сагынбайт.
Кандуу кызыл бетиңен,
Кашкайган кызыл тилиңен.
Капаң ичке жык толду,
Кайрылып чыкбайт эсимен.
Өмүрүм өтүп өлгөнчө,
Кетбейсиң менин түшүмөн.
Жаямын элге баркыңды ай,
Салмагың оор алтындай.
Артыкча турган форумуң,
Бейиште Үрдүн катындай.
Мурунтан көзгө илинбей,
Буралып басып жүргөнүң.

Бураган эркин үнүндөй,
Оозундан чыккан сөздөрүң,
Булбулдун муңдуу тилиндей.
Суктанамын кебиңей,
Сулуулугуң карасам,
Сулайман алган перидей.
Алтындай бетиң жаркылдап,
Атлес шайы түрүндөй.
Турпатыңды көргөндө,
Турамын кантип ээрчибей.
Катка салдың саламды,
Кайгырсам сендей табамбы?
Кадырлаш таап алды деп.
Бурбагын асты санааңды.
Өлбөй турсам кыбырап,
Убада сөздөн танамбы.
Адам болсоң сен өзүң,
Айткан сөзгө көнөрсүң.
Ургачылык сен кылсаң,
Укбастан сөзүм жөнөрсүң.
Сагынып алыс кеткенде,
Санасам болор эрмегим.
Залимдер бузуп кеп айтса,
Санааңды бузуп бербегин.
Бурала баскан кербезиң,
Муңайган бизге эрмегиң.
Бул дооран баштан өткөндө,
Билесиң кайтып келбесин.
Көп дүрүйө көйнөгүң,
Көп күйдүрөт түйнөгүң.
Ак дидарың сагынам,
Мен эсимен жаңылам.
Кеп билбеген нааданга,
Кечте эле кантип зарылам.
Самай чачың жылтылдап,
Чыгып турса жаагыңдан.

Арман ай качан сүйөмүн,
Алкымыңдын алдынан.
Күлүмсүрөп муңайып,
Күлгөнүң сонун баарынан.
Салкының жайдын шамалдай,
Зарладым сизге баралбай,
Ашык болдум мен сага,
Бозжигит менен Жамалдай.
Алтыным күйсө сен үчүн,
Көрбөймүн кылча залалды ай.
Азабыңды тартып жүргөнчө,
Калсамчы мурун жаралбай.
Күйүтүңө чыдабай,
Күндө ырдаймын казалды ай.
Күдөрүм сенден үзбөдүм,
Гүлбара менен Асандай.
Сайрап ырдап шаңшыбай,
Сарыкбаймын тамчыдай.
Сага ашык мен болдум,
Жанша менен Шамшадай.
Эриккенде кат жазам,
Эске түштү тамашаң.
Сен эсиме түшкөндө,
Эңгиреп эстен адашам.
Самаганда кат жазам,
Санаама түштү тамашаң.
Сен санаама түшкөндө,
Саргайып өңдөн адашам.
Карарган чөлдүн токою,
Мөмөлүү дарак тал бекен?
Кайгым ичке жык толду,
Кайрылар күнүң бар бекен?
Көгөргөн чөлдүн токою,
Мөмөлүү дарак тал бекен?
Көзүмөн жашым сел болду,
Көргөзөр дүйнө бар бекен?

Көйнөгүң кызыл пашайы
Көргөнү келдим атайы.
Көргөнү келсем атайы,
Күйгүзбө келин ан сайын.
Бар болсо сенин акылың,
Байкаарсың сөздүн акырын.
Күмүштөн күбөк жаагыңда,
Күйгүзгөн сенин алкымың.
Көргөндө жүрөк зырпылдап,
Тийсе жерге көйнөгүң.
Түптүүдө сендей көрбөдүм.
Койнуңда жатып бир түнү,
Койнуңда кандай өлбөдүм.
Көйнөгүң жерге чубалып,
Көргөндө жаным кубанып.
Имере басып чубалып,
Иттен тосуп чыгарып.
Келбетин артык суналып,
Кеттиңби эми дегендей,
Кейигенсип муңайып.
Жалындап ичим күйгөндөн,
Жаңылап казал чыгарып.
Пендеден башка форумуң,
Пери кызындай буралып.
Кусалуу жүрөк басылса,
Кудайым буйруп сени алып.
Буйрубаса тагдырдан,
Тарынып эмне кылалык.
Алладан буйрук болгуча,
Аз күнгө сабыр кылалык.
Жыттанат жыпар оозуңдан,
Жыттап жатсам оозуңдан.
Бейиштен чыгып келгендей,
Жаркырап жүзүң кулбурган.
Жыпардай жыты буркурап,
Жибектей чачың кулпурат.

Периден болуп калгансып,
Пендеде сиздей ким турат.
Күмүштөн шакек бурама,
Күйгөнүмдү сураба.
Күйгөндүн жайын сурасаң,
Күйүт тартып куураба.
Алтындан шакек бурама,
Азаптын жайын сураба.
Азаптын жайын сурасаң,
От болуп күйүп куураба.
Ай тийген тоонун четинен,
Аргымак минип дууладым.
Айчылык элиң кеткенде,
Азабың тартып куурадым.
Күн тийген тоонун четинен,
Күлүктү минип дууладым.
Күнчүлүк элиң кеткенде,
Күйүтүң тартып куурадым.
Күйгөндөн ичим чыдабай,
Азырак айтып токтодум.
Көбүнчө мени зарлантып,
Көрүнүп көзгө жок болдуң.
Табалбадым айлаңды,
Таалайым сага байланды.
Жазын кышын зарланып,
Көрбөдүм сендей адамды.
Кимде сендей келин бар,
Киши унутгус кебиң бар.
Көрбөсө көңүл дегдеткен,
Алда кандай зээриң бар.
Сумсайып карап турганың,
Сымбатың артып форумдай.
Көп элден издеп таба албай,
Ого эле кыйын сагындым,
Өзүңдөй сулуу сонунду ай.
Нарын өйдө жүрөлүк,

Азабыңа күйөлүк.
Ар адамдан башкача,
Артык эле сүйөгүң.
Кара булуң алыштан,
Каңыр башым дал болду.
Кайдан издеп барыштан,
Туура сай менен дуу болду.
Кудайым салса көрөлү,
Ашыклыктын айынан,
Арманда жүрүп өлөлү.
Нарага менен Ак күмбөз,
Кадимкидей болбойт кез.
Көгөндүү кыя куу дөңгөч,
Арык чети туу жайлоо,
Азилиң эске түшкөндө,
Издесем жок эл кайлоо.
Бурган-Суу менен Кайыңды,
Булардан тапбайм тайниңди.
Көрбөдүм сендей сонунду,
Ийри-Суу менен Таш-Башат,
Эриккеним ким жазат.
Күйүп жанып айтууга,
Келди менин набатым.
Кебим таттуу ширелүү,
Келишимдүү саблатың.
Сүйлөбөймүн жалган кеп,
Сүйлөсөм ичте арман көп.
Сүрөтүңдү тарткызып,
Алсам деген андан көп,
Кызылды минсем булкутам,
Кыйма жака кош этек,
Кылыгың кантип унутам.
Караны минсем буркутам,
Кайыштай белиң бир тутам,
Кайрыма жака кош этек,
Кадырың кантип унутам.

Убада сөзүң бурбасаң,
Мурадыңа жетерсиң.
Убада сөзгө турбасаң,
Аркаңда душман көп экен,
Алданып бир күн кетерсиң.
Ак ойду шамал айдады,
Аркардай көзүң жайнады.
Аркардай көзүң көргөндө,
Менин шакардай ичим кайнады.
Күмүштөн сөйкө тагынып,
Күндөй бетиң албырып,
Күлүмсүрөп сөз айтсаң,
Менин күйүттүү даргым арылып.
Жообуңду айтып жиберсең,
Жоголгон нерсем табылып.
Учурашар кез барбы,
Ушул кезде кайрылып.
Аркаңда шуру чач мончок,
Ардагым көрсөм көңүл ток.
Арманым айтам зарылып,
Адамда сиздей асыл жок.
Жаркырап сүргөн таңдайсың,
Жарыгың тийген айдайсың.
Тобокел кылсам кудайга,
Жаркыным келин кандайсың.
Эриккенде кат жазам,
Эске түшөт тамашаң.
Өңүмдө сизде көрүү жок,
Түшүмдө барып жанашам.
Чынардай сенин боюңан,
Чыкбайсың менин оюман.
Кантейин кара көзүңдү,
Кан кызындай өзүңдү.
Бир сүйлөтүп укпадым,
Канттан ширин сөзүңдү.
Сагындым шекер ойнунду,

Самадым салкын койнуңду.
Элиң өйдө көчөрдө,
Эгиздеп жолуң тосом ай.
Элпектигин кантейин,
Эки жети козудай.
Казак кыргыз дубанды,
Карадым канча буларды.
Какшаган менен таппадым,
Кадырлаш сендей жубанды.
Түлкүдөй белиң форумдуу,
Турия көйнөк сонунду.
Дүйнөдөн издеп таппадым,
Түгөнгүр сендей келинди.
Закымдай жүзүң муңайым,
Зарланып жүрдүм убайым.
Самашкан нээт бар болсо,
Жеткирет бизди кудайым.
Айтайын баштан сөзүмдү,
Азапка салдың өзүмдү.
Азатар болуп жүргөндө,
Бир көрбөдүң жүзүмдү.
Адам деп сизге сөз айтсам,
Таштаба менин сөзүмдү.
Ойноп жүргөн чагымды,
Ойлоп көңүл сагынды.
Туралбаймын токтолуп,
Канчалык кылсам сабырды.
Түз карашбай ким калган,
Дүйнөнү эске ким алган.
Көркүң артык буралып,
Көргөндө көөнүм кубанып.
Салынганың ак жоолук,
Саамай чачың чубалып.
Мен ашыгың болоюн,
Көргөндө көңүл кубанып,
Айткан сөзүң минайым,

Ашык кылды кудайым.
Алганың менен тең карып,
Бактылуу болсун жубайың.
Сүлдөрүм бар арман жок,
Бир сүйлөшсөм арман жок.
Ашыктыктан күйдүрүп,
Ичиме салдың жалын чок.
Көрдүм дүйнө жалганын,
Көп жерде калды арманым.
Ашыктыктын айынан,
Көп тарттым алла салганын.
Күйгөн бизге чара жок,
Көп болду менин арманым.
Күйүттүү кылып койгуча,
Жакшыга кудрет алганы.
Олуя ата, Меркени,
Аңтардым андан беркини.
Ойбойлогон казактан,
Окшотбодум көркүңдү.
Кол кармашып жүрсөкчү,
Шани менен ойноп күлсөкчү.
Кокон кыштак чоң базар,
Барсак кумар ким жазар.
Кушчу менен саяктан,
Куду өзүнөн ким ашар.
Кадырың билген азамат,
Бир өзүңө жанашар.
Бул жарыктык дүнүйө,
Кадырыңды санатар.
Көл башында көп бугу,
Көз айнектей көп сулуу.
Көңүлүмө жаккандан,
Көп айтамын мен муну.
Узун кабак Жумгалдан,
Ушунча алыс дубандан.
Урматтуу сизди табалбай,

Убара болду курган жан.
Айылда бассаң буралып,
Адамдын көөнү кубанып.
Асылдыгың ашкере,
Агарып жүзүң тунарып.
Чоро менен саяктан,
Чогулуп жаткан манаптан.
Жоругуң издеп таба албай,
Чоочун болдум аяктан.
Капалыгым чыгат деп,
Калдырбаймын ар жактан.
Моңолдор, Тынымсейиттен,
Башкы болуш жергеттен.
Болжошум сизге жан жетбейт.
Форумуң артык келишкен.
Эки Эсенкул сарбагыш,
Эстегенде зарлайбыз.
Эзилишип жүргөндө,
Эп кылбады аллабыз.
Тынымсейит моңолдор,
Ичинде жүрүп чоңойдум.
Алганым сиздей болбосо,
Арманда жүрүп жоголдум.
Анжиян менен Маргалаң,
Барбаган жерим калбаган.
Алардан чыккан сулуудан,
Алардан издеп таппадым.
Артыгыңа таң калам,
Көңүлдөш сени көргөндө,
Ичимде дартым калбаган.
Андижандан табалбай,
Абдан какшап зарланам.
Өзүбек бар сарты бар,
Катын-кызын чүмбөттөйт.
Абайлаган адамга,
Айыкбаган дарты бар.

Көңүлүм ысык жайында,
Көп издедим атайын.
Бир көрбөсөм жүзүңдү,
Көөнүмдү кантип басайын.
Арпанын башы Кара-Суу,
Аягы кетмиш миң бугу.
Айтбай кантип коёюн,
Ичимдеги муңумду.
Арпанын башы Кара-Кол,
Үч-Эмчектин бөксө жол.
Амандашбай коштоштук,
Ажыраштык эсен бол.
Күзгүң таштын булагы,
Курусун жандын ынагы.
Кызыл төбө жагалмай,
Кылыгыңды сагынам.
Кыйладан издеп табалбай,
Оттук менен Буран-Суу,
Ойноп күлсөң жыргалдуу.
Көк-Сай менен Масайил,
Көрүшбөдүк астейдил.
Таш-Ырабат, Шырыкты,
Элиң Ак-Сай сылыкты.
Элиңден издеп нече күн,
Таппадым сиздей сулууну.
Кара-Куюн, Кел-Төбө,
Кайгың ичке болду чок.
Кадырың эске түшкөндө,
Катташалбай биз күйдүк.
Кара-Көл дубан калмактан,
Карасам мендей муңдуу жок.
Үч кайыңдуу көч көчтү,
Эске алгын келин бул сөздү.
Маңдай жагың Таш-Булак,
Аныгын айтчы билдирип,
Барарга жолуң кайсы убак.

Убагында баралбай,
Уят болду сынды шак.
Баштагыдай боло албай,
Байланды шунтип биздин бак.
Мына минтип сен үчүн,
Зарланамын үч убак.
Кайда эле жүрсөң аман жүр,
Алда эле берсин артык бак.
Ойноп күлүп жүрөлүк,
Өтүп кетер бул бир чак.
Токойдун башы айгыр жол,
Тозогоң тартып болдум зар.
Кемеге менен айгыр жол,
Кейишиң тартып болдум зар.
Күндө үч убак көрсөм деп,
Келбетиңе мен кумар.
Кечтим токой башынан,
Кеңешип бирге ашынам.
Бир ашык сенин айыңан,
Кейиш тарттым жашыман.
Кубарган таш тулаңдан,
Көп зарлантып күйгүзбөй,
Коркпойсуңбу убалдан.
Сыңар мүйүз бөксөдөн.
Баягы сөз өтөт деп,
Сырдаш болгон тууралуу,
Сыздап ичим өрттөнгөн.
Артыкча кыйын келбетиң,
Айландырып башымды.
Адамдын көөнүн дегдетип,
Ар дайым мени эстетип.
Ашуу төр менен бугушту,
Азабың тартып жүргөнчө,
Алла таала не кошту.
Же минтип ажырашбас болсочу.
Айлыма келип консоңчу,

Куса болгон жүрөгүм,
Кучактап жыттап тойсочу.
Талды-Суу менен Кемеге,
Далай элдин жери эле.
Даанышман артык тунукту,
Табалбадым деги эле.
Кадырын билип ойногон,
Карк алтындай кен эле.
Калети бол а сөзүмдүн,
Карап көрүп жемеле.
Кайгыртып мени күнүгө,
Кападар кылган сен эле.
Кемеге менен Үйрүмө,
Кез келип турсам күнүгө.
Кейигенде зарлантып,
Кетеби жалган дүнүйө.
Алымсынбай курудум,
Ажырап калып жүрүүгө.
Калкымда сендей келин жок,
Кадырымды билүүгө.

КЫЗЫКЧЫЛЫК ЫРЫ¹

Билекке салган билерик,
Билгениңди айтсаңчы.
Бймандуу кимдин баласы,
Бар бекен бизде санасы.
Эңишке бүткөн талдайсың,
Эзилген кызыл жалдайсың.
Эзилишип ойнорго,
Эрмегим келин кандайсың.
Жантая бүткөн талдайсың,

¹ Инв. 175 (386). Жалал-Абад облусу, Базар-Коргон (Ачы) району, К.Кабыловдон жазылып алынган. Жыйнаган Богданова М. 1947-жыл.

Жайылган кызыл жалдайсың.
Жаңтаңдашып ойнорго,
Жаным бир келин кандайсың.
Көл бойуна оттогон,
Көгала моюн чүрөгүм,
Көркөм бойлуу келинди,
Көргөндө күйөт жүрөгүм.
Сай боюна оттогон,
Сарала моюн чүрөгүм,
Сардал бойлуу келинди,
Санасам күйөт жүрөгүм.

КЫМЧА БЕЛ¹

Айдын көзүн тордогон,
Булут болот турбайбы.
Айда санат айтпаса,
Кымча белдин жоругу,
Унут болот турбайбы.
Күндүн көзүн тордогон,
Булут болот турбайбы.
Күндө санат айтпаса,
Кымча белдин жоругу,
Унут болот турбайбы.
Багас-багас багыдан,
Салдыра берем сагыдан.
Айта берем аз-аздан,
Кое тур деген тилиңден.
Кол берген эшен пириңден.
Оозуну көрсөм оймоктой,
Кусадар болдум бойдоктой.
Ооруду менин билегим.
Он эки жаштан бияка,
Оң келбейт менин тилегим.

¹ Инв. 660 (5297).

Бадырайган көп айыл,
Элиңизге кылчайып,
Этеги салык бели бош,
Элиңизге кылчайың.
Сарайда бекен биздин эл,
Сагынар бекен Кымча бел.
Көк ойдо бекен биздин эл,
Көрүнөр бекен Кымча бел.
Көк ойду шамал айдасын,
Көңүлдү мынча байласын.
Беш жарым күндүк өмүрдү,
Кымчайым менен айдасын.
Сарайды шамал айдасын,
Санаанды Кымча байласын.
Беш жарым күндүк өмүрдү,
Кымчайым менен айдасын.
Белдүү амал бек даткам,
Зор экенсиң Кымчайым.
Бечара эрдин колунда.
Кор экенсиң Кымчайым.
Кандуу амал кан даткам,
Зор экенсиң Кымчайым.
Карып эрдин колунда,
Кор экенсиң Кымчайым.
Кандуу амал кан даткам,
Корлугуңа мен күйөм.
Карып эрдин колунда,
Корлугуңа мен күйөм.
Белдүү амал бек датка,
Зорлугуңа мен күйөм.
Бечара эрдин колунда,
Корлугуңа мен күйөм.
Буюрган ашты иче албай,
Төккөнүңө мен күйөм.
Акарат кылып оозуга,
Сөккөнүңө мен күйөм.

Азил тайпа көп өтпөй,
Камчы менен шыбоолоп,
Урганыңа мен күйөм.
Төшөгүңдүн четинен,
Турганыңа мен күйөм.
Жыла басып жөтөлүп,
Жүргөнүңө күйөмүн.
Жыл он эки ай көтөргөн,
Энеңди кудай жалгасын.
Азирет сактап зор кылган,
Атаңды кудай жалгасын.
Сыр дайрадан өткөргөн,
Сылап чачың өстүргөн,
Жеңеңди кудай жалгасын.
Мартабаң бийик чыгарган,
Эжеңди кудай жалгасын.
Аргымак тандап мингизген,
Агаңды кудай жалгасын.
Секин басып селт этип,
Сени кудай жалгасын.
Сени мактап ырдаган,
Мени кудай жалгасын.
Кыямат басып селт этип,
Сени кудай жалгасын.
Кызыглык кошуп ырдаган,
Мени кудай жалгасын.
Коңгуроолуу кыргыйсың,
Колум тийбей ыргыйсың.
Коңгуроолуу күйкөсүң,
Колум тийбей үркөсүң.
Жайык бетте калыңдан,
Жаңалмай сындуу далыңдан.
Калдуу бетти көрөм деп,
Калбады кудай алымдан.
Жан сүбөдөн кол артып,
Жанында жатсаң Кымчанын.

Жаннаттын жыты жыттанат,
Жарокер балдар суктанат.
Бел сүбөдөн кол артып,
Бетин сүйсөң Кымчанын,
Бейиштин жыты жыттанат,
Бекерчи балдар суктанат.
Көкөбай кыштын көрпө ичик,
Көчтүн көркү Кымчайым.
Көкүрөктө бак алмаң,
Төштүн көркү Кымчайым.
Кармаса колго чак алмаң,
Коңгуроолуу боз серке,
Койдун көркү Кымчайым.
Кокондон чыккан атилес,
Бойдун көркү Кымчайым.
Богогуңдан сабагың,
Боз улан өпкөн тамагың.
Боз уланды күйгүзгөн ээй,
Болтойгон сенин мамагың.

ЛИРИКАЛЫК ЫРЛАРДАН¹

Кан жайлоо менен Үйрүмө,
Кадырың эстейм күнүгө.
Кадырың эске түшкөндө,
Көрүнбөйт деги дүнүйө.
Эл жайлоого көчкөндө,
Кереге калап, чий калап.
Кеңешиң айтат деп жүрсөм,
Кете бердиң кантейин,
Адамдын ичин куйкалап.
Маңдай жагың ыраң түз,
Байкай карап салдым жүз.
Байпакчан басып үй тигип,
Маралдай көзүң жылтылдап,
Кебездей этиң былкылдап.
Кылыгың эске түшкөндө,
Кейип кетем зырпылдап.
Алапайым таба албайм,
Ар качан батам санаага.
Кезиге турган күн барбы?
Көңүлүң сүйгөн адамга.
Бурум бурум адырга,
Буудай баш чыккан чок бекен?
Муңканып тилди сайрасам,
Мусапыр жетим дейт бекен?

¹ Инв. 638 (5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Москва колхозу, Сатымкулов Аттокурдан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Жалаң чалыр куумайга,
Жаралуу аркар оттосун.
Жаным бирге ак нари,
Жазганган жетим жоктосун.
Тан атканча сайраган,
Такылдап тилин кайраган.
Тартар да тең мен да тең,
Талыгып жүрөк көп сыздап,
Талыктырдың мени сен.
Мукам мукам сайраган,
Булбул да тең мен да тең.
Мукам үндү чыгарып,
Муңдуу кылдың Акиш сен.
Жалт этип карай салганда,
Ак жүзүң айдай көрүнүп.
Айламды такыр табалбайм,
Сай-сайлап санаам бөлүнүп.
Кеп жеткен менен кол жетпейт,
Амалсыздан жүрөмүн.
Кызыл калтар түлкүмсүң,
Кыялым чечип каткырткан,
Кызык кумар күлкүмсүң.
Акыл жетсе кол жетбейт,
Табылбаган мүлкүмсүң.
Эл өйдөгө көчкөндө,
Кызыл-тазыл кийинип,
Кылыктайсың ойкуштап,
Кыргыз куштай көрүнүп.
Кыялым миңге бөлүнүп,
Жоругуңду көп самап,
Көздүн жашы төгүлүп.
Кайрылып барып эл конот,
Кайнарлуу алтын булакка.
Кезиксең салам айтып кой,
Кадырды билер ынакка.
Айылдан чыга калганда,

Карарып чачың чубалып.
Кадырлаш курбу ушу деп,
Куруган жаным кубанып.
Таңдайың таза бал каймак,
Тайлактай көзүң бек жайнап.
Тамашаң эске түшкөндө,
Талыгып кетем шар кайнап.
Ар убак түшүп эсиме,
Кызып кетем ишиңе.
Кыялы жакшы табылгыс,
Баа берет кандай кишиге?
Байкап кумар боломун,
Басып кеткен изиңе.
Барынан кымбат мүнөзүң,
Баш кошот кандай кишиге.
Алтын шакек билерик,
Тилек кылып ар качан.
Алда канча имерип.
Колунда алтын билерик,
Кумар болом имерип.
Жол учунда таман жол,
Жетмегим кыйын көрүнөт.
Жеткенимче аман бол.
Көйнөгүң сонун бүйрүмө,
Көөдөндөн чыкбай күнүгө.
Санаркатып адамды,
Убара кылдың күнүгө.
Айкырык салып кайтарып,
Өз энең жетти түбүңө.
Ойлогон ойго жеталбай,
Өтөт окшойт дүнүйө.
Күкүк менен Зейнептей,
Күйүгүп жүрүп өтөмбү.
Өлчөөңдү көрүп бир күйөм.
Өйдөлөп учкан чүрөктөй.
Өрүлгөн чачың билектей.

Армандуу кылып коёсуң,
Тууруңа бир күн түнөтбөй.
Эстеп турган эсимден,
Элдиреп кетем жаңылып.
Кумдан тердим жашоону,
Кудайым сага кошобу?
Кудайым сага кошпосо,
Кубанган менен болобу.
Таштан тердим жашоону,
Таалайым сага кошобу,
Таалайым сага кошпосо,
Тамшанган менен болобу.
Кадырың эске түшкөндө,
Какшанамын күнүгө.
Акыры башым кошсом дейм,
Мына ошондо тилегим.

МОЛЛО КЫЗ¹

Ээй, жол боюна там салып,
Кутулбадым чаңынан.
Бир Молло кыз сулууну,
Бир кылдым эле жаңыдан.
Тор жоргого жарашкан,
Терлигиңден Молло кыз.
Толмоч бетке жарашкан,
Эндигиңден Молло кыз.
Акбоз атка жарашкан,
Терлигиңден Молло кыз.
Акбетиңе жарашкан,
Эндигиңден Молло кыз.
Агала тоону айланган,
Агала шумкар сен болсоң.

¹ Инв. 660 (5297). Жалал-Абад облусу, Сузак району, Сузак селхозу, Ак-Тоок селосу, Жормонов Ираштын ырлары.

Саяпкериң мен болсом.
Токсон тогуз жолуңду,
Чаап качсаң тоума,
Кондуруп алсам торума.
Жагоо тагып мойнуңа,
Жагооңдон сыласам,
Жаныма дарман болбойбу.
Бедер тагып мойнуңа,
Бедериңден сыласам,
Белиме дарман болбойбу.
Беш жыл бирге бир жүрүп,
Бекеринен айрылсак,
Жаман арман болбойбу.
Балбылдаган көзүңдөн,
Балдан ширин сөзүңдөн.
Пияладай көзүңдөн,
Титбадан¹ ширин сөзүңдөн.
Сизиң менен бизиңден,
Майдалай баскан изиңден.
Аккари кийген бутуңдан,
Атыр мончок жытыңдан.
Кадам койгон бутуңдан,
Калемпир мончок жытыңдан.
Капыс колуң кармоодон,
Коркомун сенин журтуңдан.
Ала-Тоо эгиз тумансыз,
Көгнарың² барбы кумарсыз.
Өзүңдөй жарга кошпогон,
Душманың өлсүн ымансыз.
Кара тоо болбой кар кайда,
Агын суу болбой сай кайда.
Молло кыз сиздей жар кайда,
Молло кыз сиздей жарды издеп,
Кыдырып жүрөм ар кайда.

¹ Жемиштин аты болуш керек.

² апийим

Атың сиздин Андаза,
Андазага мен күйүп,
Анжиянга барбасам.
Көтөрмөгө багылып,
Ат көтөрүп албасам.
Таңдайыңа саларга,
Таттуу мейиз албасам.
Ак кагазга оросом,
Алыстан жолуң торосом.
Көк кагазга оросом,
Көрүнбөй жолуң торосом.
Саптар беле сар нават,
Саратан көргөн канават,
Мындан алсам бир кадак.
Атарчы берген анават,
Аптапта бышкан канават,
Мындан алсам бир кадак.
Мен базардан келерде,
Арча бакан көтөрүп,
Аста басып жетөлүп,
Молло кыз сууга жөнөсө.
Молло кыздын баласын,
Кайненеси бөлөсө.
Атарчы берген ак нават,
Алып берсем чөнтөктөн.
Касир-кусур чайнаса,
Ботодой көзү жайнаса.
Кирер бекен дарманым,
Чыгар бекен арманым.

ООРУБАЙ АЗДЫМ ӨҢҮМДӨН А¹

Ойдуң бир жерде көбүргөн,
Ойлосом гөңүл бөлүнгөн.
Сен ойума түшкөндө,
Оорубай аздым өңүмдөн.
Кош саламат болуңуз,
Коштошкон биздин колубуз.
Кайыр деп элге келгенче,
Эсен таза болуңуз.
Саздак бир жерде көбүргөн,
Санасам көңүл бөлүнгөн.
Сен санаама түшкөндө,
Саргайып аздым өңүмдөн.
Пабике алдың колуңа,
Апрелдин онунда.
Айланып келер бекенсиң,
Маркс калың тобуңа.
Асманда булут жылбайбы,
Абактан жамгыр куйбайбы.
Ар жерде жүрүп кат жазсаң,
Алейне көңүл тынбайбы.
Баракат жүрөт ай менен,
Электр күйөт май менен.
Качан бир бирге жүрөбүз,
Ыракаттуу сый менен.
Оштун үстү ыстанса,
Ойлоп бир жазам кыскача.
Капа болбой окуп кой,
Айагы ушул кыскача.

¹ Инв. 551. Жалал-Абад облусу, Базар-Коргон району, Карл Маркс колхозу, Саламат Койчиевадан жазылып алынган. Жыйнаган Элебаева Г.

АСКЕРДЕГИ ЖАНЫМА

Айтамын сөздүн туурасын,
СССР герман урушун.
Жаңыдан ойноп күлөрдө,
Ажырап кеткен курусун.
Сагызган конот камышка,
Санаалаш жарым алыста.
Алыста болсо мейличи,
Тапшырдым кудай калыска.
Окуганың орусча,
Ойлобой кеттиң алыска.
Учар канат менде жок,
Учурашып турушка.
Кеттиң бир аскер жайына,
Көз салам менин айлыма.
Көңүлсүз дүйнө кантейин,
Кошо бир барбай жаныңа.
Асмандап учкан ак кууну,
Алдаса көлгө конбойбу.
Аскерге кеткен балдарды,
Алдырар дүйнө болбойбу.
Кара бир кыйа карыстан,
Кабарың уктум алыстан.
Кош аман бол дегенде.
Кош кабыргам кайышкан.
Тилегим кудай береби,
Аскерден жарым келеби.
Кайрылып келип аскерден,
Калкынын жүзүн көрөбү.

САМАРГҮЛ¹

Жалынасың Самаргүл,
Агалмалык колго алып,
Бурап келем Самаргүл.
Ашыклык жолун кождон,
Сурап келем Самаргүл.
Кызыл алма колго алып,
Бурап келем Самаргүл.
Кызыглык жолун кождон,
Сурап келдим Самаргүл.
Кызыклык жолу бар деди,
Кыямат жолу тар деди.
Кызык болсоң Самаргүл,
Бир кучактап ал деди.
Мунан ашык кыларга,
Кыямат жолу тар деди.
Моллабыз айтты шул гапти,
Айтып жүрөк сыздатты.
Отурган жерден жүрө албай,
Туруп калдым шу ерде.
Туруп калсам о ерде,
Зулайканын китебин,
Окуп берем ал деди.
Таккат кылып ук деди,
Тартып койду колуман,
Салып койду жолума.
Салып койсо жолума,
Кирип бардым айанбай,
Тал босогоң тайанбай.
Базарбайды билет деп,
Аттап өттүм бешиктен.
Базарбайың билбеди,
Тилле жеңең ойгонуп,
Келген Самар ким деди.

¹ Инв. 551.

Тур Базарбай тур деди,
Жаның жокбу ур деди.
Пелбежинген Базарбай,
Басып келди жаныма.
Пычагым тийди санына,
Тилле жеңең ойгонуп,
Ок жыландай толгонду.
Забун болду каныга,
Базарбайың кап урду,
Келесиңби деп урду.
Кебеймин деп кутулдум,
Эртеси барып тутулдум.
Арак ичкен миңбашы,
Айабай бакты башыма,
Артылып тийди кашыма.
Кан толуптур көзүмө,
Тил пайда боптур өзүнө,
Йам Эркебай кайт деди,
Кесип койом Сыбырга,
Шеригиң болсо айт деди.
Шеригим жок мен дедим,
Кесең кесең кесе бер,
Шеригим жок мен дедим.
Ак боз атты сат дедим,
Абийиримди жап дедим.
Ак боз атты сат деди,
Оруска берди параны,
Базарбайды өлдү деп,
Болушка келди кабары.
Жоргону минсе сыдырма,
Жолукту кожоң кызырга.
Мени менен бешөвдү,
Кести үч жыл Сыбырга.
Ат алдында пиледи,
Айдап кетип баратат,
Эки көзүм көхардай,

Жайнап кетип баратат.
Тумардан тунук тунусун,
Узаккы жолу курусун.
Эми беш күн жол жүрүп,
Таштады ара талаага.
Как деген карга жок экен,
Гөврүт деген шаарда.
Көз айланып зол болду,
Бат кайнап жүрөк жык толду.
Ак Самар деп ырдасак,
Ысык толгон зардек жок.
Ак Самар деп ырдайт деп,
Ашык жубан көп болду.
Жол сурадым казактан,
Жакын айтты жолумду,
Чечип койду колумду.
Полот экен кишени,
Жоор кылды жонумду.
Баскан изим сай кылды,
Маңдайыма ай келди.
Жаныма кызыл гүл келди,
Колума кара куш келди.
Гүлдү көрүп жайнайын,
Кушту көрүп байлайын.
Мунан аркы өмүрдү,
Ак Самар менен айдайын.

САРТАЙЫМ¹

Ашыглыктан ырды айтам,
Ар кайсыдан бирди айтам.
Ашыглыктын көйүнөн,
Көк асирет көп тартам.

¹ Инв. 551. Ырчы кемпир (Бүмайра Азимбаева) Барпы колхозу.

Мастан кабак, торгой көз,
Каптар моюн дутар бел,
Кылыгың үчүн биз ашык.
Буйруса бизге иш насип,
Бакда асылган гүл болсоң.
Сайраган булбул мен болсом.
Бир жагына сен консоң,
Бир жагына мен консом.
Таранышып олтурсак,
Коюнга гүлдү толтурсак.
Гүлдөп алып ойносок,
Бир төшөккө сойлосок,
Кирер беле дарманым.
Чыгар беле арманым.
Адырлуу тулаң жерибиз,
Адалат чокмор элибиз.
Акылың болсо билгирим,
Асталай басып келиңиз.
Тар кыядан өтө албай,
Нарың калды Акдилбар,
Талпынышып жете албай,
Жарың калды Акдилбар.

СЕЛКИЖАН¹

Селки бир селки жан,
Көңүлүм түшөт карасам.
Кусадар болуп зарланам,
Күндө айлыңа барбасам,
Селки деп айтат сендейди,
Бозой деп айтат мендейди.
Ашыкта болуп сүйбөсө,
Селкини бозой эстейби.

¹ Инв.624 (5262). Жазып алган Закиров Сапарбек. 1971-ж, июнь.

Сен бир селки мен бозой,
Жүрөсүң селки тоготпой.
Аппапак болгон тиштериң.
Катарлап тизген мончоктой.
Эртең менен сайраган,
Мен бир тоонун улары.
Эстегенде бир түшкөн,
Дос жарымдын кумары.
Саар менен сайраган,
Сарала тоонун улары.
Сагынганда бир түшкөн,
Кыз келиндин кумары.
Сай боюнда дарактын,
Саябаны жалбырак.
Сары оору болгон жүрөктүн,
Бир дарысы кыз бурак.
Көл боюнда дарактын,
Көлөкөсү жалбырак.
Көк оору болгон жүрөктүн,
Бир дарысы жаш бурак.
Саргайып чыккан дарактын,
Салаалары мен болсом.
Салкындар элем айыгып,
Бутагыма сен консоң.
Көгөрүп чыккан дарактын,
Көлөкөсү мен болсом,
Көлөкөлөп айланып,
Бутагыма сен консоң.
Ак алма жесем бейтаамыс,
Айлыңда жүрөм бейтааныш.
Айлыңда жүрүп өлөмбү,
Ак келин мага кол алыш.
Тамагыңдын агынан,
Тааныш болдум жаңыдан.
Жата электе таң аткан,
Жайкы күн жаман барыдан.

Кат жазсам катым албайсың,
Жигиттен жигит тандайсың.
Тандаган сенин жигитиң,
Албай койсо кандайсың.
Оромол салып башыңан,
Ороктон кыйгач кашыңан.
Ашык та болдум мен сага,
Так он эки жашыңдан,
Керилип басып жүрөсүң.
Келинден ашык мүнөзүң.
Кер сары болуп мен жүрсөм,
Кенебей кантип күлөсүң.
Үйүңдүн үстү сары булак,
Суу алар кезиң кай убак.
Суу алар кезиң мен билип,
Сүйлөшүп турсак ар убак.
Көпүрө көлдүн бурагы,
Көз адамдын чырагы.
Көрмөйүнчө жазылбайт,
Курусун жандын ынагы.
Өрдөк бир учса бир учат,
Өрүлгөн чачтан бен курап,
Өрүлгөн чачтар сиздики,
Өрттөнгөн жүрөк биздики.
Эскерме жазам ыр башы,
Эсиңе алсаң эң жакшы.
Эсиңе албай сен койсоң,
Ичимде калат нааразы.
Кат жазганым оң колум,
Кагазды баскан сол колум.
Кечигип калды кагаз деп,
Кадыркеч капа болбосун.
Кагаз бир жазган жигиттин,
Жыртылбасын барагы.
Жакшылап окуп түшүңгүн,
Кат жазган жигит баянын.

Аралап пахта терерге,
Козо бир болуп калсаңчы.
Чаңкаганда ичкидей,
Бозо бир болуп калсаңчы,
Аттарчылар сатарга,
Таман болуп калсаңчы.
Сай боюнда оттогон,
Чүрөк болуп калсаңчы.
Ак кагазга тартылган,
Сүрөт болуп калсаңчы.
Суу агат экен сай менен,
Гүаш жанат экен май менен.
Эки жаш бирге кошулса,
Күн тубат экен ай менен.
Карайып туруп күн жааса,
Капталдан тутам түлкүмдү.
Канткенде эстен чыгарам,
Карсылдап күлгөн күлкүңдү.
Боройлоп туруп күн жааса,
Боз тоодон тутам түлкүңү.
Канткенде эстен чыгарам.
Борсулдап күлгөн күлкүңдү.

Минген бир атың торудан,
Торулардын чоңунан.
Баскан сайын жол болбойт,
Таманымдын шорунан.
Минген атың кашкабы?
Жүгөн кайыш башкабы?
Сүйлөбөйсүң сумсайып,
Сүйгөнүң менден башкабы?
Арпанын Ала-Тоосунан,
Аркарын атсам зоосунан.
Жаштардын тандап берметин,
Жалынтып өпсөм оозунан.
Кылмыйды менен Кере-Ой,

Кыргыздын малы жебейби.
Кылактап улам көрүнүп,
Кыйноого салдың мендейди.

Секи менен Кара-Кол,
Абасы салкын муздак төр.
Сайрандап ойноп күлөлү,
Сүйгөнүм сулуу жаракөр.
Кызыл-Үңкүр жакшы жер,
Жайында гүлдөйт көк шибер.
Чын көңүлүң бар болсо,
Колуңду коюп кат жибер.

Кызыл көйнөк бүйрүмө,
Кызыктуу келин жан бирге.
Кызыктан кызык табылар,
Кыйыктык кылба бир түнгө.
Жашыл көйнөк бүйрүмө,
Жаракөр келин жан бирге.
Жакшыдан уйкуң табылар,
Жалкоолук кылба бир түнгө.
Кара манат кемселге,
Жең болоюн сулуум.
Караңгыда шеригиң,
Мен болоюн сулуум.
Кызыл манат кемселге,
Жең болоюн сулуум.
Кыйбаты жерде шеригиң,
Мен болоюн сулуум.
Суу көтөргөн баканың.
Сулуу четин агасы.
Сулуу беттен өптүрсөң,
Суктанган жандын санасы.
Аш көтөргөн баканың,
Ал дагы талдын агасы.
Ак бетинден өптүрсөң,

Аманат жандын санасы.
Жети өмүрдө мустармын,
Жетүүгө абдан куштармын.
Жетип калсам бир күнү,
Жети алмаңан уштармын.
Барамын деп мустармын,
Барууга жаман куштармын.
Барып та калсам бир күнү,
Бар алмаңдан уштармын.
Айлындын чети мандалак,
Ага өтөмүн далдалап,
Айлыңа барсам чыкпайсың,
Ак алмаңды кармалап.
Короондун чети мандалак,
Кош этегиң далдалап.
Короого барсам чыкпайсың,
Кош алмаңды кармалап.

СҮЙҮҮ ЫРЛАРЫ¹

Бозоргон тоонун камышы,
Боздотуп жолдун алысы.
Боздогон менен үн жетпейт,
Ботогөз кимдин таанышы.
Карайган тоонун камышы,
Какшатат жолдун алысы.
Какшаган менен үн жетпейт,
Карайкөз кимдин таанышы.
Кушумду салдым өрдөккө,
Кусадар болдум көрмөккө.
Кудайдан ажал келгенче,
Кучактап жатсаң эрмекке.
Карадан сенин чапаның,
Кат жазбайсың капамын.
Кара чачың булатып,
Качан алып жатамын.
«К» тамгасы каткалаң,
Кат жазышып, кат алам.
Кадыркеч сенин койнуңа,
Канткенде кирип жата алам.
Сагындым сенин ойнуңду,
Сары алма жыттуу койнуңду,
Саргайып мында жүргөндү,
Санааңа алып койдүңбү.
Сакалды менен Бүргөндү,

¹ Инв. 660 (5297). Жалал-Абад облусу, Сузак районунан жыйналган материалдар.

Сагындым ойноп күлгөндү.
Санааңа алып койдуңбу,
Саргайып мында жүргөндү.
Жалал-Абад багымда,
Булбулу сайрайт шагымда.
Түндө жатып түш көрсөм,
Жүрүпсүң менин жанымда.
Жалал-Абад иликтир,
Жарыгы жерге тийиптир.
Ушунча кыздын ичинен,
Бир сени сүйөм билип жүр.
Токтогул менен Үч-Терек,
Колундан жүрсөм жетелеп.
Ак бетиңден өпкөнүм,
Али да эстен кете элек.

СУЛУУГА¹

Ээй, айдап-айдап мал берсек,
Ак өркөчтүү нар берсек,
Албайт белек сулууну.
Сүрүп-сүрүп мал берсек,
Сыр өркөчтүү нар берсек.
Сыйрып тилле нар берсек,
Желпилдеген төө берсек,
Желини карыш бээ берсек,
Аттиң албайт белек сулууну.
Анжиянды кыдырып,
Ар жерден сөзүн жылдырып,
Ашык болдум сулууга.
Коконду бүтүн кыдырып,
Колукту кылып алам деп,
Кызык болдум сулууга.
Адыгине муңдуздар,

¹ Инв. 660 (5297)

Алтымыш үйлүү кыргыздар.
Ак кагазга тизилип,
Атың чыкты сулуу деп.
Азим шаар кыз делип,
Катуу чыкты сулуу деп.
Сулуунун даргин бизге айт деп,
Сулуунун бою саз болот,
Суктанган адам аз болот.
Жакшынын бою саз болот,
Жаңшанган адам аз болот.
Жакшынын жары көп болот,
Жарга чыккан чөп болот.
Сулуунун жары көп болот,
Сулууга суктанып жүргөн адамдын,
Айткан сөзү эп болот.
Карагаттай көзүңдөн,
Канттан ширин сөзүңдөн.
Пияладай көзүңдөн,
Мевадан ширин сөзүңдөн.
Базар-Коргон базарын,
Араладым сиз үчүн.
Бари иштин бардыгын,
Чамаладым сиз үчүн.
Ак кагазда катыңды,
Ашыглыкка чыдабай,
Ак Дилбар койдум атыңды.
Көк кагазда катыңды,
Көп ашыкка чыдабай,
Көрүнөө койдум атыңды.
Атадан жетим мен калып,
Азабыңды көп тарттым.
Ак Дилбар сени деп жүрүп,
Чабык болгон макамди¹,
Чаппай кеттим Ак Дилбар.
Коровуңду айланып,

¹ Жүгөрү

Таппай келдим Ак Дилбар.
Ак Дилбар сизди деп жүрүп,
Күрмөк басты шалымды,
Кыйнабагын жанымды.
Кол булгайсың коргондун,
Дубалынан Ак Дилбар.
Коркпойсуңбу бирөөнүн,
Убалынан Ак Дилбар.
Көпүрө салсаң талдан ал,
Баскан сайын ийилсин.
Бирди алсаң сулууну ал,
Көргөндө жүрөк сүйүнсүн.
Бир чайнасаң май чайна,
Чылкылдасын оозуңда.
Бирди алсаң сулууну ал,
Кылтылдасын койнуңда.
Ээй, муз ыраң¹себем деп жүрүп,
Музду аймап жеп жүрүп,
Бузулуптур бул доошум,
Бузулган менин доошума,
Бугунун өтү дары дейт.
Бураң белден сурасам,
Букардан үч күн нары дейт.
Нары ям болсо майлига,
Ак Дилбар келсин айлыма.
Кайракы себем деп жүрүп,
Карды аймап жеп жүрүп,
Кардыгыптыр бул доошум.
Кардыккан менин доошума,
Кашкалдак өтү дары дейт.
Карылардан сурасам,
Кашкардан үч күн нары дейт.
Нары ям болсо майлиге,
Ак Дилбар келсин айлыма.
Ак Дилбар сенин андазаң,

¹ Муз ыраң – буудайдын бир түрү

Андазаңа ич күйүп,
Алыска сапар жол жүрүп,
Ар жерлерге барбасам.
Самаркан жолун каттасам,
Канжыгада жол жүрүп,
Ак Дилбар сендей таппасам.
Коргошундай салмагың,
Козголтту сенин арманың.
Атани Дилбар күйдүргү,
Адигине, мундузду,
Араладым сиз үчүн.
Ак кагазга сөз жазып,
Имерилгин биз үчүн.
Ийнеликтей белиңиз,
Миллати кыргыз элиңиз.
Жагалмайдай белиңиз,
Жалпы кыргыз элиңиз.
Жагалмай сындуу кулпунуп,
Жанымда турсаң ынтылып.
Көгүчкөндөй кулпунуп,
Көрүнөө турсаң ынтылып.
Салынганым чекеме,
Сары гүлдүн лаласи.
Сардал бою кулпунган,
Ак Дилбар кимдин баласы.
Кыстарганым чекеме,
Кызыл гүлдүн лаласи.
Кыргыздай бою кулпунган,
Ак Дилбар кимдин баласы.
Ак Дилбар сени деп жүрүп,
Араладым элинди.

СҮЙГӨН ЖАРГА¹

Арстанбаптын суусундай,
Баатырлардын туусундай.
Акактай таза туштунук,
Айнектей болгон түгөйүм.
Ар убак ойлоп жүрөмүн,
Аялда сендей жаралбас,
Азабың тартып жүдөдүм.
Махабат деген эмне?
Түгөйүн эстеп сагынуу.
Көрүшбөй калса аз күнү,
Ак тилек тилеп күнүгө,
Жаратканга жалынуу.
Түгөйү үчүн жол карап,
Кымбатын жоктоп зарылуу.
Махабат деген эмне?
Бирин бири издеши.
Сагынышкан жүрөктөр,
Жакшы сүйлөп сиз деши.
Эки түгөй кош түгөй,
Бөлүнбөс болуп жаралган.
Тамыры бирге жаралган.
Бала кезде баш кошуп,
Парзанд менен агарган.
Түн уйкумду төрт бөлүп,
Түгөйүм күйдүң өзүмө.
Кадырыңды мен айтсам,
Айчүрөктөн ашыкча,
Көрүнүп кеттиң көзүмө.
Сыйлап жүрүп өтөрмүн,
Ишенсең айткан сөзүмө.
Жубай деген эмне?

¹ Инв. 648 (5286). Жалал-Абад облусу, Ленин районунун Ачы селосу, Парманов Абжалбайдан жазылып алынды. Жыйнаган М.Зулпуев.

Тилеги бир башынан.
Жолдошко ак санаган,
Намыс ишке жараган.
Өмүрлөш деген эмне?
Эки киши баш кошот.
Кечиксе жары ишинен,
Утурлап карап жол тосот.
Жакшы тилек ой сана,
Ортодо кайгы жок болот.
Урматын тилеп уул кыздын,
Бүлөңдө дайым той болот.
Бир тилек деген эмне?
Ар убак ачык ак жүрүп,
Таза күтүү жүрөктү.
Тилектеш деп эсептейм,
Акундун кызы Чүрөктү.
Семетей менен бирге ичкен,
Өлбөстүн суусу мүрөктү.
Сен үчүн сактап жүрөмүн,
Өзүңө белек жүрөктү.
Шамалдан качкан булуттай,
Жылбайт менин жүрөгүм.
Максатым өйдө, тилек чоң,
Сенсиз менин түнөгүм.
Өкөөбүзгө чоң бакыт,
Балдарга эми бак берсин.
Сыймыгым деп билемин,
Өнүп өскөн бак тапкан,
Өмүр шерик курдашым.
Тагдырдан жатып тилеймин,
Таза болсун бир башың.

СҮЙҮҮ ЫРЛАРЫ¹

Асманда учкан жагалмай,
Боосунан кармап калалбай.
Жаш өмүр өтүп баратат,
Сыдырым соккон шамалдай.
Токтогул элдин акыны,
Токтолбойт жаштык акылы.
Ар кимге жакшы көрүнөт,
Өзүнүн сүйгөн жакыны.
Султанавад, Бек-Абад,
Суюлуп жылдыз баратат.
Уйкуда болсоң көзүңдү ач,
Жаш өмүр өтүп баратат.
Эгин оруп жүрөсүң,
Эми ачылган гүл өзүң.
Эс учумду кетирди,
Жылуу жумшак мүнөзүң.
Ай караңгы кечеси,
Айдын бүгүн нечеси,
Айдай болгон Айсалкын,
Комсомолдун мүчөсү.

ЖЫПАРХАН²

Кал тийбеген жубан жок,
Козголбой жаткан улан жок.
Койгун сенин андазаң,
Койнуңа алчы Жыпархан.
Азыл тайпа кеп менен,
Мойнуңа алчы Жыпархан.
Жер ортосу боз дөбө,
Жетсем деймин Жыпархан.

¹ Инв. 624 (5262). Эски ыр, автору белгисиз.

² Инв. 624 (52652).

Жери малын мундузга,
Жетсем деймин Жыпархан.
Жерим алыс үч күндүк,
Жете албадым Жыпархан.
Көңүлүм үзүп мен сизден,
Кете албадым Жыпархан.
Күлүктү минсем ат деймин,
Жыпархан деп көп ырдап,
Күйгөнүмдөн дат деймин.
Жоргону минсем ат деймин,
Жыпархан деп көп ырдап,
Жолдо жүрсөм дат деймин.
Дария болду көз жашым,
Жыпархан деп көп ырдап,
Дардисар болду жаш башым.
Булак болду көз жашым,
Жыпархан деп көп ырдап,
Мустар болду жаш башым.
Алай деген жеринде,
Алайна болду көрүбүз.
Айтып ырдап жүргөнүм,
Ашина Сыпар дардыңыз.
Ката арыктын үстүнө,
Калба болду көрүбүз.
Какшап ырдап жүргөнүм,
Карайгөз Сыпар дардыңыз.
Кайчы кулак карала ат,
Каңтарып койчу минейин,
Кокус боюң үлп этип,
Ак тамагың бүлк этип.
Кандардын кызы Жыпархан,
Кайрылып койчу күйөйүн.
Айда айлыңа барышка,
Бйба кылам Жыпархан.
Ашыкча акыл-эсиңе,
Кол көтөрүп эки убак,

Дуба кылам Жыпархан.
Күндө айлыңа барышка,
Бйба кылам Жыпархан.
Күлүп коюп каш каксаң,
Күндө айлыңа эки убак,
Дуба кылам Жыпархан.
Агарган тоолор кар болсо,
Аркаңыздан карасам,
Асиялуу тел болсо,
Колумда аз гана дүнүям,
Ай чырайлуу Жыпархан,
Алганым сиздей жар болсо,
Дүнүйөдө жок арманым.
Аста басып ыңайлап,
Мен Сыпарга барарда.
Эки колум жакамда,
Ит кабат деп кудайлап.
Айланамын кудага,
Аста секин үн бергин,
Мен Сыпарга барарда,
Ай караңгы түн бергин.
Атаң ойгонуп кетет деп,
Аста ачтым эшикти.
Арсаң балаң ыйласа,
Билип алат деп туруп,
Мен терметтим бешикти.
Энең ойгонуп кетет деп,
Эңкейип ачтым эшикти.
Эрке балаң ыйласа,
Мен терметтим бешикти,
Байлап турдум эшикти.
Эшикте байчың көп экен,
Кууп барды зымырап.
Качып бердим ажилдап,
Арка жагым карасам,
Баягы кууган эки адам,

Жетип калды жакындап.
Шашканымдан
Зор дубалдан секирдим.
Коркконумдан
Койканага бекинип
Отура койсом ак ташка
Оозунганы бир келип
Жубармек бала кайда деп,
Бир муштап алсам пайда деп.
Коюн айдап как башка
Ондон кобо калганча
Эшигиндин алдына,
Жыгылганым кантем а.
Конок куйган орого
Тыгылганым кантем а.
Калеми жади көйнөгүм,
Айрылганын кантем а.
Басып алып мойнумду,
Бураганым кантем а.
Сыпарга келсең мына деп,
Ички сырым баарысын
Сураганын кантем а.
Алты сомго берейин,
Өтүгүмдү кантем а.
Сыпарга келсең мына деп,
Көрүгүмдү кантем а.
Адал жүрсөм байырмын,
Агер адал жүрбөсөм,
Жыпархан сенин дардыңдан,
Күнөстө жүрүп кейирмин.
Көкүрөккө тагынган,
Калайыңды сагындым.
Көрүп келдим бир жылы,
Көркөм бойлуу Жыпархан,
Алайыңды сагындым.
Ак көйнөк кийсең буралып,

Алты жашар баладай.
Айылдан чыксаң ыргалып,
Арыкчадан суу алып.
Боз уул көрсө күйсүн деп,
Бойго жеткен Жыпархан
Кара күчкө уялам,
Кармап койсо былк эткен
Эткинаң мени күйгүзөт.
Дандырга жапкан гүлчөдөй,
Беткинаң мени күйгүзөт.
Таш булактан үч убак
Суу алганың күйгүзөт.
Тайган кууган түлкүдөй,
Чубалганың күйгүзөт.
Төркүнүң алыс кубада,
Алганым кан базарга барар деп,
Алты күн арым кылар деп,
Өзүң кылдың убада.
Жарык кече жарым күн,
Келип кетсем темселеп,
Ашкана жактан сен келсең,
Эшик жактан мен барсам.,
Босогонун тагында,
Моймолжуган Жыпархан.
Аста секин үн берчи,
Айланамын кудага,
Ай караңгы түн берчи.
Азилиңди койбосоң,
Басып жүргөн изим деп,
Тайдырасың Жыпархан.
Бычак тийип боорума,
Сайдырасың Жыпархан.
Азил татка кабыңа,
Көндүрөсүң Жыпархан.
Бул ашыңды койбосоң,
Ажалымдан мурдараак,

Өлтүрөсүң Жыпархан.
Сыпарга келдим кутулдум,
Эртеси күн болгондо
Үч адамга тутулдум.
Эки колум көтүмө,
Байлаганын ырдаймын.
Сыпарга келсең мына деп,
Шариятты көздөтүп,
Айдаганын ырдайын.
Шариятка жеткизбей,
Сары атчан эми бийлерге,
Тутулганым ырдаймын.
Сегиз тилла бул менен,
Кутулганым ырдаймын.

ШАМАМАТ¹

Атакем Алай көчтү эле,
Саарлап үйүн чечти эле.
Күндө бир келбес кош мейман,
Бүгүн бир кайдан келди экен.
Токтуну сойбос атакем,
Чарыны кайдан сойду экен.
Манат бербес атакем,
Ак болот кайдан берди экен.
Жамгыр жаады тешиктен,
Бирөө кирди эшиктен.
Сен ким десем мен деди,
Эр Шамамат шул деди.
Коркутмакчы кылам деп,
Коюп ийдим билеке.
Каңгалчан жез болот,
Тайып барып тийиптир.

¹ Инв. 660 (5297). Жалал-Абад облусу, Сузак району, Кара-Март айылы, Мырзакулов Кочкордон жазылып алынган.

Жандын үйү жүрөккө,
Эшиктен шоола кирди эле.
Эчки десем киши экен,
Орустан келген он элчи,
Онунун бири Шамамат.
Кытайдан келген кырк элчи,
Кыркынын бири Шамамат.
Кыялым кетти Кытайга,
Оюм кетти оруска.
Шамамат наалым билгизсең,
Ак билегим мойнуңа,
Артпайт белем Шамамат.
Гүлбураган койнума,
Тартпайт белем Шамамат.
Оң колумда пиялам,
Оңдоп кошуп ыйлаардан,
Өз атамдан уялам.
Кайта кошуп ыйлардан,
Кайнатамдан уялам.
Шамамат десе күйөмүн,
Асиретинде жүрөмүн.
Шамаматтин элине,
Чал ям бир болсо тиemin.

ЖИГИТ КЫЗДЫН АЙТЫШЫ¹

Жигит:

Өзүм келдим жаныңа,
Бир сөз сурайм айтып бер.
Байдын уулу мен болуп,
Жуучу койсом кантесиң?

Кыз:

Байдын уулу сен болуп,
Жуучу коёр чагыңда.
Катуу оору мен болуп,
Төрдө жатсам кантесиң.

Жигит:

Катуу оору сен болуп,
Төрдө жатар чагыңда.
Улукман аким мен болуп,
Айыктырсам кантесиң?

Кыз:

Улукман аким сен болуп,
Айыктырар чагыңда.
Жансыз мүрдө мен болуп,
Көрдө жатсам кантесиң.

Жигит:

Жансыз мүрдө сен болуп,
Көрдө жатар чагыңда,
Көр каблоочу мен болуп,
Көрүңдү ачсам кантесиң?

¹ Инв. 638 (5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Арал совхозу, Туманов Касымдан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Кыз:

Көр каблоочу сен болуп,
Көрдү ачар чагыңда.
Бир кап таруу мен болуп,
Чачылып кетсем кантесиң?

Жигит:

Бир кап таруу сен болуп,
Чачылып кетер чагыңда.
Балалуу тоок мен болуп,
Терип алсам кантесиң?

Кыз:

Балалуу тоок сен болуп,
Терип алар чагыңда,
Сууда балык мен болуп,
Сүзүп кетсем кантесиң?

Жигит:

Сууда балык сен болуп,
Сүзүп кеткен чагыңда.
Тор таштаган мен болуп,

Илинтип алсам кантесиң? – деп жигит
жеңет экен. Кыз башка жооп айта албай калат экен.

КЫЗ ЖИГИТТИН ТОЙДО ӨЛӨҢ АЙТЫШКАНЫ¹

Жигит:

Какан келди дегенде какан келди,
Короздордун ичинде дакан келди.
Кызык кызык өлөңдөн айт акун кыз,
Арап болуп айтышка акаң келди.

Кыз:

Булбулдардын конгону гүл болор,
Жүрөктөгү бар сырды тил билер.

¹ Инв. 638 (5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Москва колхозу, Сатымкулов Аттокурдан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Тарап болуп айтышууга келипсиң ака,
Акундугуң бул жерде ким билет?

Жигит:

Өлөң айтсам бардыгын күлдүрөмүн,
Сар жоргонду мейманга миндиремин.
Кызык кызык өлөңдөн айт акун кыз,
Акундугум шул жерде билдиремин.

Кыз:

Жолдо жүрүп нашаны чектиң беле,
Кара нарга жүгүндү арттың беле.
Тарап болуп айтмакка келипсиң ака,
Бирде экиде тойлордо айттың беле.

Жигит:

Бир бисмилла дегенде бир бисмилла,
Бир бисмилла бүтүптүр жети жылда.
Бирде экиде тойдо айтканым жок,
Кол берген кызыр бүбам өзүң колдо.

Кыз:

Кийген тонуң жарашат бойгинаңа,
Мен билбедим не сөз бар оюңузда.
Бирде экиде тойлордо ырдабасаң,
Үндөбөстөн барып жатың үйүңүзгө.

Жигит:

Анобу тоонун боорунда чынары бар,
Сулуу кыздын мойнунда тумары бар.
Айтбайын деп бир кыял кылган эдим.
Насбайчасын өлөңдүн кумары бар.

Кыз:

Айткан белең тоолордун уларларын,
Төккөн белең эшендин тумарларын.
Ойногондо сен айтып айтып,
Басбайсыңбы өлөңдүн кумарларын.

Жигит:

Көрө албадым дегенде көрө албадым,
Үч айланып бедеңе оролбодум.

Акун кыздын добушу тойдо чыкты,
Тоту куштай талпынып тура албадым.

Кыз:

Өлөң айтып тойлорду күл кыласыз,
Бул өнөрдү өзүңүзгө пир кыласыз.
Добушуңуз тойдо чыкса,
Акунжан аке бизди нима кыласыз.

Жигит:

Күйүп жанып барамын оттон отко,
Жабдык салса жарашар тору атка.
Калк калайык ылайык болсо,
Отургузуп коемун салтанатка.
Орокчунун колунда боолук турар,
Кой ичинде ыргалып соолук турар.
Кыз баланын жаманы түшүп калса,
«Ата бирөө келди» деп оолуктурар.
Жылкы ичинен мингеним жерен чубар,
Кай кайдагы шумдуктар бийден чыгар.
Кыз баланын жакшысы түшүп калса,
Тал чыбыктай буралып үйдөн чыгар.
Жакшысын издеген табып алар,
Жаман менен жакшыны таанып алар.
Кыз баланын жаманы түшүп калса,
Жаман иттей бетиңен кабып алар.
Аблиянын сарасы Кара мазар,
Чачыңдын чиесини тарак жазар.
Жакшы менен ойносоң күндө базар,
Жаман менен ойносоң көңүлүң азар.
Жылкымды айдай салдым курук сайга,
Калмак ээр жарашар тору тайга.
Калмак ээр жок болсо жайдак жакшы,
Жаман кызды алганча бойдок жакшы.
Сыр дайраны жакалап таптым кайрак,
Алчандаган сары атка миндим жайдак.
Жаман кызга мал берип жалынганча,
Эки колум селкилдетип жүрөм бойдок.

Наркы тоо менен берки тоо эгиз экен,
Бардык кыздан акун кыз тегиз экен.
Насип кылып акун кыз мага түшсө,
Кубалашып ойношко не кыз экен.

Кыз:

Атыңдын жалын баштадан өрдүң беле,
Биздин элди аралап көрдүң беле?
Акун кызга асылып шунтип калдың,
Акун кызды бир жерден көрдүң беле.

Жигит:

Айылыңдын аксакалы Эшим арык,
Таң атарда кайтчу элем кечин барып.
Мен көргөндө кичине кыз элең,
Эми көрсөм кош анарың чыгыптыр

төшүң жарып.

КЫЗ ЖИГИТТЕРДИН ӨЛӨҢҮ¹

Жигит:

Өлөң айткым келеди өрдө болсо,
Аталмаймын төшөгүң төрдө болсо.
Паранжиңди жамынып эшикке чык,
Өкөөлөбүз жатайлы жер да болсо.
Кел экөөбүз айталы бирдей болуп,
Сабагынан ачылган гүлдөй болуп.
Жалгыз айткан өлөңүң жарашмайды,
Жолдо найза сүйөнгөн үйдөй болуп.

Кыз:

Той, той бүгүн той бүгүн, тойлор бүгүн,
Той кудайдын казнасы күндөн бүгүн.
Өлөңүңдүн жаманын кой, жакшысын айт.
Дос келип душман кетер күндөр бүгүн.
Той экенин ошол жерден билип келдим,
Торгой баштуу торала ат минип келдим.

¹ Инв.624(5262).

Жигит:

Таанышым жок бул тойдо, билишим жок.
Оозумду ачып кашкайып күлүп келдим.

Кыз:

Азирейил келеди аттай тиктеп,
Кожом шүкүр келеди жана жүктөп.
Эсениндин барында ойно да, күл,
Өлгөнүң соң коеду эки бүктөп.

Жигит:

Азирейил келеди пайдасы жок,
Жалаң кылыч белинде найзасы жок.
Эсениндин барында ойно күлгүн,
Өлгөнүң соң жаныңа пайдасы жок.

Кыз:

Абал айлар дегенде абал айлар,
Жокчулук жоомарт эрдин колун байлар.
Эр жигиттин алганы болсо жакшы,
Талчыбыктай буралып атын байлар.

Жигит:

Сары майды дегенде, сары майды
Сары тапан ат минсем арымайды.
Эр жигиттин алганы болсо жакшы,
Ошо жигит өлгүчө карымайды.
Эр жигиттин алганы болсо жаман,
Ошо жигит өлгөнчө жарымайды.

Кыз:

Сенам акун көзүңдөн, мен ак акун
Сенде кетип баратат менин акым.

Жигит:

Сенда акун көзүңдөң мен да акун.
Менда кетип баратса, сенин акың.
Акыры бир күн аларсың аблиц жакын.

Кыз:

Дайым менин мингеним жору кунан,
Ат болор экен дээр эдим жору кунан.
Өз көңүлүң ыктыярың өзүң берсең,

Табышабыз атаңдын коругунан.

Жигит:

Дайым менин мингеним сурча кунан,
Козу агыттым көчөнүн бурчагынан.
Өз күйгөнүм өзүмө болор эле,
Сен күйгүзүп барасың бир жагынан.
Арка деген жеринде атың жүргөн,
Ак боз атка куюшкан тагып жүргөн.
Сендей, сендей кыздарды көп көргөнүмүн,
Кош анарын колтуктап сатып жүргөн.

Кыз:

Арка деген жеринде бөрү барбы,
Бөрү качып кутулар жери барбы.
Кош анар деп койбойсуң өлгөн жигит,
Кош анардай атаңдын көрү барбы.

Жигит:

Сөздөп, сөздөп тура тур сөзүң болсо,
Көйнөк бычып бере бер бөзүң болсо.
Карагайдай как найзам кажып калды,
Бор түзөтүп бере көр теziң болсо.

Кыз:

Сөз болмайды дегенде сөз болмайды,
Кыз кишиде жанталык бөз болмайды.
Карагайдан как найзаң кажып калса,
Атаң соккон анаңдын как тезитер
Ошого алып барып найзаңды түзөтүп ал.

Жигит:

Эртең менен кийемин чарыгымды,
Жолго салып айдаймын арымды.
Катын башын кыз кылып өлөң айтып,
Данакерлеп койдуңбу жарыгыңды.

Кыз:

Сыңыроо деген бир куш бар куйругу узун,
Өлөң кылып айтамын жердин жүзүн.
Бу дүнүйөдө кызматы жеткен пенде,
Үрдүн кызын шол дүйнөдө алармын.

Жигит:

Үрүмбайды дегенде үрүмбайды,
Үлкөн кыздар суу кечсе түрүмбайды.
Сакалы жок, муруту жок көсө кыздар,
Карыганы өзүнө билинмайды.

Кыз:

Өлөң саңа дегенде, өлөң саңа,
Өлөң болбос зөөкүргө өлөң кана.
Кудая шүкүр өлөңдүн кани менде,
Көкүрөгүм өлөңгө шайман гана.

Жигит:

Өлөң жапар дегенде өлөң жапар,
Өлөң алсаң биздерде жайма кап бар
Куржунунду ташта да, кабыңды апар
Жампа салып беремин үйүңө апар.

Кыз:

Ойдо турган биздин эл тоодо турган.
Базар-Коргон, Массыга кой толтурган.
Өлөң айтып биз менен айтыша турган,
Акунуң кайсы бул жерде олтурган.

Жигит:

Майда беттүү дегенде майда беттүү,
Майда беттин булбулу сайрап өттү.
Биз мене айтыша турган,
Акунуң кайда кетти.

Кыз:

Чабли салдым масынын талаасына,
Салам айтып өлөңчү агасына
Жеңемин деп желикме сен ям акун,
Дуба кеткен кыргыздын баласына.

Жигит:

Атымды койдум арпанын моокумуна,
Кеште тиктим илме дос токумуна.
Жеңемин жеп желикме сен ям акун,
Дуба кеткен кыздардын тукумуна.
Бисмиласын дегенде бисмиласын.

Бисмиласыз өлөңдү ким тыңдасын.
Бисмиласыз өлөңдү бизлер айтсак,
Сууксур мойнун дутар черт кыз бийлесин.

Кыз:

Жеримдин турманы кош айры,
Төшкө бүтөт кыздардын гүлкайры.
Гүл кайрыңдын бирөөсүн үзүп берсең,
Акыретте тиермыш кол кайыры.
Абал баштан дегенде абал баштан,
Айырмасын кудайым тең курдаштан.
Айрар болсоң кудайым тең курдаштан,
Жасабай ям койсочу ошол баштан.
Дария төмөн акты чил айланып,
Өлбөгөнгө мал бүтөр жыл айланып.
Эсен жандын барында ойно да күл,
Өлгөндөн соң калады тил байланып.
Дария төрү дегенде дария төр,
Ак калпактын корушу бышырган бар.
Кара кура кыздарга чырай болгон
Базардагы упу – эндик барыдан зор.
Күз өткөнгө дегенде күз өткөнгө,
Найза болот карагай түтөткөнгө.
Жатсам уйкум келбеди жан бурадар
Жан жаман жараткан кыз балага.
Ай ай кыздар дегенде ай ай кыздар,
Кычыраган чилдеде дариң бузлар.
Көрбөгөнүм көп айдын жүзү болду,
Өлөң менен сурайын арман кызлар.

ӨЛӨҢ (АЙТЫШ)¹

Кыз:

Той, той бүгүн той бүгүн, тойлор бүгүн.
Топурашып улан кыз ойнор бүгүн.
Өлөңдүн жаманын кой, жакышысын айт,
Дос келип, душман кетер күндөр бүгүн.

Жигит:

Той экенин ал жерден билип келдим,
Торгой баштуу карала ат минип келдим.
Таанышым жок бул тойдо, билишим жок,
Оозумду ачып кашкайып күлүп келдим.

Кыз:

Ойдо турган биздин эл тоодо турган,
Той тамаша күндөрдө үлпөт курган,
Биз менен айтыша турган жигитиң
кайсы курган.

Жигит:

Өлөң жанар дегенде өлөң жанар,
Өлөң десең биздерде жайма кап бар.
Куржунуңду ташта да, кабыңды апкел,
Салып берем үйүңө жампалак бар.

Кыз:

Өлөң сана дегенде өлөң сана,
Өлөң билбес дөөдүргө өлөң кана.
Кудая шүгүр өлөңдүн кани бизде,
Көкүрөгүм өлөңгө мейманхана.

Жигит:

Майда беттүү дегенде майда беттүү,
Майда беттин булбулу сайрап өттү.
Биз менен айтыша турган,
Кыздарың кайда кетти.

¹ Инв. 638 (5276). Карымшаков Карыбайдан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Кыз:

Атымды койдум Арпанын моокумуна,
Кеште тиктим илме дос токумуна.
Жеңемин деп желпинбегин сен бала,
Дуба кеткен кыздардын тукумуна.

Жигит:

Кыргыз салдым Массынын талаасына,
Салам айттым өлөңдүн саясына.
Жеңемин деп оолуга бербегин сен да,
Дуба кеткен кыргыздын баласына.

Кыз:

Абол ойлор дегенде абол ойлор,
Жокчулук жомарт эрдин колун байлар.
Эр жигиттин алганы жакшы болсо,
Тал чыбыктай буралып атын байлар.

Жигит:

Кел өкөөбүз айталы бирдей болуп,
Сабагынан ачылган гүлдөй болуп.
Жалгыз айткан өлөңүң жарамайды,
Жалаң найза сүйөгөн үйдөй болуп.

Кыз:

Сары майды дегенде сары майды,
Сары таман ат минсем арымайды.
Эр жигиттин алганы жакшы болсо,
Ошо жигит өлгүчө карымайды.
Эр жигиттин алганы болсо жаман,
Ошо жигит өлгүчө жарымайды.

Жигит:

Ээримдин турпаны кош айры,
Төшкө бүтөт кыздардын гүлкайыры.
Гүлкайырдын бирини үзүп берсең,
Акиретте тиермиш кол кайры.

Кыз:

Сыдырма деген бир куш бар куйругу узун,
Өлөң менен айтамын жердин жүзүн.
Бул дүйнөдө кызматы жеткен пенде,

Шол дүйнөдө алармиш Үрдүн кызын.

Жигит:

Өлөң айткым келеди ордо болсо,
Өтө албаймын төшөгүң төрдө болсо.
Бакмал тонун жамынып эшикке чык,
Өкөөлөбүз жабабыз жерде болсо.

Кыз:

Азирейил келди аттай туйлап,
Кожом шүкүр келди намаз жүктөп.
Тартиби жок сөз айтба бизди тиктеп,
Шешем укса өлтүрөт эки бүктөп.

Жигит:

Азирейил келди пайдасы жок,
Жалаң кылыч белинде найзасы жок.
Жашыңда ойноп ал өлгөндөн соң,
Жаныңа пайдасы жок.

Кыз:

Дария ылдый агады чил айланып,
Өлбөгөнгө мал бүтөдү жыл айланып.
Кыз экенбиз калады,
Эркекке тил байланып.

Жигит:

Дариям шар дегенде дариям шар,
Ак калпактын корушу бышырган бар.
Кара-кура кыздарга чырай болгон,
Базардагы упа эндигиң баарынан зор.

Кыз:

Дайым менин мингеним сурча кунан,
Козу агыттым өгөңдүн бурчагынан.
Өз күйгөнүм өзүмө жетер эле,
Сен күйдүрүп барасың бир жагынан.

Жигит:

Арка деген жериңде атым жүргөн,
Ак боз атка куюшкан тагып жүргөн.
Сендей-сендей кыздарды көп көргөнүмүн.
Кош анарын колтуктап сатып жүргөн.

Кыз:

Арка деген жериңде бөрү барбы?
Бөрү качып кутулар жери барбы.
Кош анар деп болбойсуң өлгөн жигит,
Кош анарда атаңдын көрү барбы.

Жигит:

Сен да акун көзүңдөн мен да акун,
Сенде кетип баратат менин акым.

Кыз:

Сен да акун көзүңдөн мен да акун,
Менде кетип баратса, сенин акың,
Акыры бир күн аларсың аблиц жакын.

Жигит:

Дайым менин мингеним тору кунан,
Ат болор дечү соорусунан.
Өз көңүлүң ыктыярың өзүң берсең,
Табышабыз атаңдын коругунан.

Жигит:

Урунмайды дегенде урунмайды,
Үлкен кыздар суу келсе турунмайды.
Сакалы жок, муруту жок көсө кыздар
Карыганы өзүнө билинмайды.

Кыз:

Мышык дейди дегенде мышык дейди,
Мышыктын жаткан жерини кысык дейди,
Кыздын койну саратан ысык дейди.

Жигит:

Кунангерим дегенде кунангерим,
Кунангерге жарашкан кунан ээрим.
Кичкинамда чоңоюп бой жеткеним,
Келин болуп биздин элге түшөгөр бураң белим.

Кыз:

Бөрү дейди дегенде бөрү дейди,
Бөрүнүн жаткан жери сөрү дейди,
Кыздын койну бейиштин төрү дейди.

Жигит:

Кайнасын деп казанга карта салдым,
Мойнун кошуп бакканга арта салдым.
Сен билбейсиң бейар кыз мен билемин,
Ыштаныңды мойнуңа арта салдым.

Кыз:

Кер коёндун терисин кермей отур,
Оозуңа келген кепти термей отур.
Жүгөнү жок атка окшоп,
Сөзүңдү ар кимге бермей отур.

Жигит:

Кара тоонун боорунда кийик жатыр,
Төрт аягын бооруна жыйып жатыр.
Сендей-сендей кыздарды көп көргөнмүн,
Энесинин койнуна сийип жатыр.

БАЛДАР ЫРЫ¹

Сай боюнда салам таш,
Байдын кызы Калемкаш.
Өбөйүн десем боюм пас,
Өптүрбөсөң кобо кач.
Чыбыр-чыбыр көч келет.
Чыбыр көчтүн ичинде,
Укурук моюн кыз келет,
Аны барып ким көрөт.
Боор жедим туз менен,
Бойлошбодум кыз менен.
Чымчык аттым чый менен,
Чымчышбадым кыз менен.
Минген атым саркашка
Салдырамын жар ташка.
Менден салам айта бар,
Байдын кызы Калемкашка.
Наманган үстү шар балык,
Оң колуңа торбо алып.
Тезек терип чыкбайсың,
Ырдаган дошум укбайсың,
Мендей бир жарды тапбайсың.
Жедигер менен Беш мойнок,
Жеталбай жүрөм бойбойлоп,
Жарашарым сен үчүн,

¹ Инв. 638 (5276). Жалал-абад облусу, Ленин району, Москва колхозу, Сатымкулов Аттокурдан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Жатамын үйдө ой ойлоп.
Чарчы дөбө, Чанды бел,
Күн жааса согот муздак жел.
Карай көздүү мөлмөлүм,
Кайрыла басып өзүң кел.
Терек экбей тал эктим,
Болор деп сага көлөкө.
Мен окуудан келгенче,
Санаанды бузба бөлөккө.
Тал эккеним жок эле,
Талыды менин билегим.
Жар өпкөнүм жок эле,
Жарылды менин жүрөгүм.
Алма жебей тытпадым,
Бир шагына тойбодум.
Жар сүйгөнүм жок эле,
Дидарына тойбодум.
Ашык болбо жубанга,
Ашык болсоң жубанга.
Адаштырбай туманга,
Алдоо сөзүнө кубанба.
Орок оруп боо байлап,
Оруду менин билегим.
Он төрт жаштан бер жакка,
Оң келбейт менин тилегим.

БАЛДАР ЫРЫ¹

Маңдайдагы чаар таш,
Сүйгөнүм сулуу калам каш.
Барайын десем ити үрөт,
Барбайын десем ич күйөт.
Өбөйүн десем боюм пас,
Өптүрүп койчу калем каш.

* * *

Атам, атам айт деди,
Ала байтал мин деди.
Кырды кырдай чап деди,
Кымыздуу үйгө түш деди.
Кызын ала кач деди,
Кууп келген жеңесин,
Кумга башын тык деди.
Сая кууган жеңесин,
Сайга башын тык деди.

¹ Инв. 474 (1902)

КОШОКТОР

АТАСЫ ӨЛГӨН КЫЗДЫН КОШОГУ

Аксайдын башын кум басты,
Атаке ак сарай үстүн чуу басты.
Аксайдын суусун кум бөгөйт,
Ак сарай үйүң ким жөлөйт.
Көк сайдын башын кум басты,
Көк сарай үйүң чуу басты.
Көк сайдын башын кум бөгөйт,
Көк сарай үйүң ким жөлөйт.
Тескейдин суусун бурдурган,
Тең бөлүп коргон курдурган.
Тескейдин суусу сызылды,
Атакем көзүң өткөн соң,
Тең болгон коргон бузулду.
Адырдын суусун бурдурган,
Аземдеп коргон курдурган.
Адырдын суусу сызылды,
Атакем көзүң өткөн соң,
Аземдүү коргон бузулду.
Тууганын туудай көтөргөн,
Душманын койдой бөктөргөн.
Камчысын төргө илдирген,
Кадырын элге билдирген.
Кермеде аты ойногон,
Кездешкен ишин койбогон.

Керимсел сындуу атамды,
Кейиштүү өлүм койбогон.
Акырда аты ойногон,
Арзыган ишин койбогон.
Арстан сындуу атамды,
Армандуу өлүм койбогон.
Сүлөөсүн элең керилген,
Сүйлөгөн сөздөн эринген.
Сүлпөттүү элең атакем,
Сумсайып көөнүм бөлүнгөн.
Мейман келсе кош деген,
Мейманкана бош деген.
Мезгилдүү элдин баарысы,
Менин атам дос деген.
Кызыл кылкан ак буудай,
Кабылан өксү болбогон.
Кымбаттуу сонун жорголор,
Короодон өксү болбогон.
Атакемдин барында,
Айранды суудай иччү элең.
Аябай жибек тытчу элем.
Атакем көзү өткөн соң,
Айран турмак суу кайда,
Ак жибек турмак жүн кайда.
Кымбаттуу атам барында,
Кымызды суудай жутчу элем,
Кыйналбай жибек тытчу элем.
Кымбаттуу атам өткөн соң,
Кымыз турмак суу кайда,
Кыйырлап айтып отурсак,
Кайрылып келер күн кайда.
Аргымак минсең башы бош,
Акырет кеттиң кайыр кош.
Азизим атам өткөн соң,
Айтамын сөздү болжолдоп,
Атамдын сөзү эстелик,

Айланып учуп жетпедик.
Аманат жаман дүйнө экен,
Атакем өтсө кантелик.

НИЯЗАЛИЕВА ТЕМИРЖАНДЫН АБЫШКАСЫНА КОШКОН КОШОГУ¹

Кызылды кийсем оңбоду,
Сенден калган балдарың,
Бир уул, бир кыз болбоду.
Көмүркөй алтын зар эле,
Көңүлдө көп кеп бар эле.
Ортодо тилеп жүргөнбүз,
Ортодо жалгыз бала эле.
Сандыгың алтын зар эле,
Санаада көп кеп бар эле.
Саргайып тилеп жүргөнүм,
Ортодо жалгыз бала эле.
Керектүү таштын оору жок,
Бу санаага жеткирбей,
Жараткандын боору жок.
Канжарынан кан тамган,
Караган киши жалтанган.
Тизгининен кан тамган,
Тиктеген адам жалтанган.
Кер жорго оозун идерген,
Кер мурутун имерген.
Кең жыйындын ичинде,
Кеңешин жазбай чиренген.
Сар жорго оозун идерген,
Сар мурутун имерген.
Сан жыйындын ичинде,
Сыпатын жазбай чиренген.
Кара куш бөркүң ыргарда,

¹ Инв. 660 (5297).

Кайран жаның жыргарда,
Кара куш бөркүң суу болор,
Кайран жаның өттү эле,
Кара жерге кор болор.
Суусар куш бөркүң ыргарда,
Султан жаның жыргарда.
Суусар куш бөркүң суу болор,
Султан жаның өттү эле,
Суулуу жерге кор болор.
Коштоп кийип суусар бөрк,
Ыргып турган чагында.
Кошо билип колхозду,
Жыргап турган чагында.
Ажалың жетип күн бүтүп,
Калдың го жердин тагинда.
Турумтай учса пар таштайт,
Тупрак жердин алдында,
Туйгун боюң тап таштайт.¹
Кыргыек учса пар таштайт,
Кара жердин алдында,
Кыран жаның тап таштайт.
Ак көкүрөк акылдуу,
Ак көкүрөк сөгүлөөр,
Акылың жерге төгүлөр.
Кең көкүрөк кеңилүү,
Кең көкүрөк сөгүлөр,
Кеңешиң жерге төгүлөр.
Чечен эле көкүрөк,
Эми чечип коет топурак.
Акыл эле көкүрөк,
Эми ачып коет топурак.

¹ Тап таштайт –чирийт.

ТЕМИРЖАН НИЯЗАЛИЕВАНЫН АТАСЫ ӨЛГӨНДӨ КОШКОНУ¹

Отуз экинчи жылында,
Ноябрдын биринде.
О дүйнө көздөй жол тарттың,
Эки жаш калган балага,
Мээнетти мындай мол тарттың.
Бай атамдын барында,
Алтын супа так эле,
Ай көрүнгүс бак эле.
Күмүш супа так эле,
Күн көрүнгүс бак эле.
Күн көрүнгүс багына,
Күкүктөр сайрап кончу эле.
Күзгүдөй болгон жайына,
Губернатор мейман болчу эле.
Алтын супа тагына,
Ай көрүнгүс багына,
Ак шумкар эргип кончу эле.
Айнектеп салган жайына,
Акимдер мейман болчу эле.
Беделүү эле чайдоосу,
Бек уулу эле жан досу.
Калайлуу эле чайдоосу,
Кан уулу эле жан досу.
Калайлуу чайдоос дат болот,
Кан уулу үйдөн жат болот.
Беделүү чайдоос дат болот,
Бек уулу үйдөн жат болот.
Тил күрмөөдөн өттү эле,
Тили зарың татыбай.
Баш жаздыктан тайды эле,
Бар тапканың татыбай.
Коштогонун коен дос,

¹ Инв. 660 (5297).

Кошулган элдин баары дос.
Жандаганың жайдак боз,
Жанашкандын баары дос.
Башыңда допуң илме дос¹,
Бай-бачалар баары дос.
Чекеңде допуң илме дос,
Четинен манап баары дос.
Караны минсең боз болгон,
Кашкардын каны дос болгон.
Кызылды минсең дос болгон,
Кытайдын каны дос болгон.
Аргымак минген артууга,
Ак шумкар келген тартууга.
Аргымак болсо чабылар,
Артууга болсо барылар.
Аркаңда уул бала бар,
Асыл жаның өттү эле,
Эми кайдан табылар.
Миңге жетип кой айдап,
Кой куйругун көп чайнап.
Жылдырып жылкы көп айдап,
Жылкы жалын көп чайнап.
Сары гүл эле баари,
Сары май эле наары.
Кызыл гүл эле баари,
Кымыз эле наары.
Кыяга көчү токтогон,
Кылчайып кулун жоктогон.
Ак чай шырман² нан жеген,
Алайна манап мен деген.
Көк чай шырмап нан жеген,
Көрүнөө манап мен деген,
Менден башка ким деген.
Алтын чайнек, жез кумган,

¹ Сайманын аты, сарттардын допусунун ала саймасы.

² Шырман-нандын түрү.

Чай оозуңдан кеткен жок.
Бала күндөн быякка,
Май оозуңдан кеткен жок.
Тизгиниң тилла муунадың,
Тил чыккандан куунадың.
Камчыңды тилла муунадың,
Кадимден бери жыргадың.
Кементай кийдиң жеңи жок,
Булгаары кийдиң теңи жок,
Бу дүниядан кемиң жок.
Алайдын башы жалтыркан,
Аргымак атка чалдырган.
Байлык менен дөөлөткө,
Айнектей ак үй салдырган.
Күңгөйдүн башы жалтыркан,
Аны күлүк атка чалдырган.
Алтын, күмүш зар берип,
Күзгүдөй ак үй салдырган.
Кыл мурутун имерген,
Кыл жейрен оозун идерген.
Кырк жигиттин ичинде,
Кылыгын жазбай чиренген.
Сар жорго оозун идерген,
Сар мурутун имерген.
Сан жигиттин ичинде,
Сапатын жазбай чиренген.
Ак дайранын боюнда,
Аргымак чаап ойногон.
Алтымыш жигит ичинде,
Улактай мойнун толгогон.
Көк дайранын боюнда,
Көк торпок болуп ойногон.
Көп жигиттин ичинде,
Көк чабак болуп сойлогон.

КОШОКТОР¹

Эндүүлөп бүктөйм манатты,
Эрикпей айтам санатты.
Каруулап бүктөйм манатты,
Калтырбай айтам санатты.
Күмүш така күн мыктуу,
Күлүк аттын бутунда.
Асмадан түшкөн алтын кут,
Ак сандыктын бурчунда,
Көк тенге калган журтунда.
Алтын така гүл мыктуу,
Аргымак аттын бутунда.
Асмадан түшкөн алтын кут,
Ак сандыктын бурчунда,
Ак тенге калган журтунда.
Күлүк минсе эргиткен,
Күндө көөнүн сергиткен,
Бай атамдын жүрүшү.
Арс ичик тондор жарашкан,
Бай атамдын мүрүсү.
Аргымак минсе эргиткен,
Айда көөнүн сергиткен,
Ай атамдын жүрүшү.
Көрпө ичик тондор жарашкан,
Бай атамдын мүрүсү.
Түзөңү салкын жер калды,
Түбү бирге эл калды.
Абасы салкын жер калды,
Атасы бирге эл калды.
Көк жорго минсе көөнү өскөн,
Көк ала майдан тоодо өскөн.
Боз жорго минсе бою өскөн,

¹ Инв. 660 (5297). Жалал-Абад облусу, Сузак району, Сузак совхозу, Ак-Тоок кыштагы, Эримбетова Сыргабүбүдөн жазылып алынган.

Боз ала майдан тоодо өскөн.
Бедеси белден бураган,
Белинде пулду санаган.
Белиндеги пулдарын,
Бекерчилер сураган.
Тулаңы белден бураган,
Тутамдап пулун санаган.
Тутамында пулдарын,
Туугандары сураган.
Өрүшү тулаң чөп болгон,
Өз тууганы көп болгон.
Капталы тулаң чөп болгон,
Кас душманы көп болгон.
Алтындан кылган каалгаң,
Ачканыңа жарашкан.
Ай көрүнгүс калың бак,
Басканыңа жарашкан.
Күмүштөн кылган каалгаң,
Ачканыңа жарашкан.
Күн көрүнгүс калың бак,
Басканыңа жарашкан.
Жабыкка жамбы каткандай,
Жабыгын кызыр ачкандай.
Түндүккө жамбы каткандай,
Түндүгүн кызыр ачкандай.
Улуу тоонун боорунан,
Улар учат жол салып.
Урматтуу жаның өткөн соң,
Уламадан жол сурап,
Кантип алам кол салып.
Карайган тоонун боорунан,
Карчыга учат жол салып.
Кайран жаның өткөн соң,
Калпалардан жол сурап.
Кандай бир алам кол салып.
Барган адам келбеген,

Базары кызык жер бекен.
Кайран жанды агызган,
Жамгыры менен сел бекен.
Күкүк сайрайт Алайда,
Күйгүзөт өлүм далайды.
Булбул сайрап Алайда,
Муңканти өлүм далайды.
Карагайдын чогуңдай,
Жайнайт элең бекзатым,
Как жыйындын ичинде,
Сайрайт элең бекзатым.
Долононун чогуңдай,
Жайнайт элең бекзатым.
Топ жыйындын ичинде,
Сайрайт элең бекзатым.
Ак талдан болгон керегем,
Ак кагаз болгон кинегең¹,
Көк талдан болгон керегем,
Көк кагаз болгон кинегең.
Кинегең калса окулар,
Көк жоргоң калса токулар.
Бекзатым кайдан табылар.
Эртең менен турганың,
Эшикке жыйын курганың.
Кайран жаның өткөн соң,
Саргарып ыйлар алганың.
Кара манат көрпөчөң,
Кайра кармап бөктөрдүм.
Кайран жигит бекзатым,
Кадырың билбей өткөздүм.
Кызыл манат көрпөчөң,
Кыялай басып бөктөрдүм.
Кайран жигит бекзатым,
Кыялың билбей өткөрдүм.
Кайран жаның барында,

¹ Кинегең-китебиң (книга).

Алтындан болгон тагында,
Ар жакшы жайнап турчу эле.
Ай көрүнгүз багында,
Булбул сайрап турчу эле.
Кайран жаның өткөн соң,
Булбулдарга жем кайда.
Ар жакшыга жай кайда,
Күмүштөн болгон тагында.
Асил жаның барында,
Гүл жакшы жайнап турчу эле.
Күн көрүнгүс багында,
Күкүк сайрап турчу эле.
Кайран жаның өткөн соң,
Күкүктөргө жем кайда,
Гүл жакшыга жай кайда.
Кара тору меймандар,
Капшытында жайнаган.
Кара козу куйругу,
Казанында кайнаган.
Кызыл тору меймандар,
Капшытында жайнаган.
Кызыл козу куйругу,
Казанында кайнаган.
Кайран жигит бекзатым,
Бекзатым өзү мейман дос.
Төрүңө салган жакандос,
Каралалуу атлес.
Мейманга койгон табагы,
Кытайдан келген патинус.
Аты арпа жем жеген,
Күлүгү курма жем жеген.
Күсөп басып келгенче,
Күрүчүн басып демдеген.
Бекзатымдын аттары,
Ак арпа жесе тойбогон,
Азууларын жойбогон.

Бекзатымдын аттары,
Көк арпа жесе тойбогон,
Көмөкөйүн жойбогон.
Ак сандык толгон ак алтын,
Сай жакалай чачайын.
Санайым толгон көк датым,
Кайсы бирин айтайын.
Алтынды түйсөм дат болду,
Айткандан көөнүм кайт болду.
Күмүштү түйсөм дат болду,
Күйгөндөн көөнүм кайт болду.

АТАСЫНА КОШКОНУ¹

Буруксуп турган кең жайлоо,
Бугунун малы жайласын.
Мусапыр болдум мен мунда,
Булбулум атам кайдасың?
Толукшуп жаткан кең жайлоо,
Тоолуктун малы жайласын.
Томсоруп турам мен мунда,
Торгойум атам кайдасың?
Эмендин башын буугамын,
Энеден жетим калдың деп,
Эстебей калды тууганым.
Карагай башын буугамын,
Калың бир малым жок болсо,
Карабай калды тууганым.
Долоно башын буугамын,
Түмөн бир малым жок болсо,
Төмөнбөй койду тууганым.
Акзоонун башы шыргалаң,
Мен атамды эстесем,
Арык бир койдой ыргалам.

¹ Инв. 175 (386).

Көк коонун башы шырғалаң,
Мен атамды эстесем,
Көтөрүм койдой ыргалам.
Арканын жолу айрык жол,
Атам жан айрылдык го аман бол.
Бөксөнүн жолу бөлөк жол,
Атам жан бөлүндүк го аман бол.
Таш көпүрүк таза жол,
Атам жан көргүнчө деле аман бол.

КЫЗ КЕТКЕНДЕГИ КОШОК¹

Алтымыш өрдөк бир чулдук,
Аталбай көлдөн учурдук.
Айылыбыз бирге секетти,
Ат жетпес жерге көчүрдүк.
Жетимиш өрдөк бир чулдук,
Жеталбай көлдөн учурдук.
Жерибиз бирге секетти,
Жел жеткис жерге учурдук.
Ак ичик кийсем тердеймин,
Арысар кылбай кел деймин,
Көк ичик кийсем кел деймин,
Көп какшатпай кел деймин.
Кызыл ала көп шуру,
Кыз мойнунда болсочу.
Гүл жыттанган Айсулуу,
Ынагыңда болсомчу.
Күзгү келген сокуңдун,
Күйгүл ала мойну бар,
Гүйөвси бар Айсулуу,
Гүлбейиш жыттуу койнуң бар.
Жазгы келген сокуңдун,
Жашыл ала мойну бар

¹ Инв. 175 (386).

Жакшы бала Айсулуу,
Жал бейиш жыттуу койнуң бар.
Элиң бир ойдо көчөрдө,
Көк чымырап өсөрдө,
Кандайлар жерге барам деп,
Ойуң бир түштү Барнайым.
А Барнайым сулуум,
Өзүмнөн бир жаш улуум,
Алмалары топулдап,
Түшкөн жерге барасың.
Анделеги тор чалып,
Пышкан жерге барасың,
А Барнайым сулуум,
Он эки мүчө устукан,
Тарткан жерге барасың.
Кызыталак кыпчактар,
Барнайымдай зайып жок.
Айылга барсаң биз менен,
Алтымыш адам сиз менен.
Азапка түшсөң күйбөйсүң оо,
Ашына болсоң биз менен.
Тойго барсаң биз менен,
Токсон адам сиз менен.
Тозокко түшсөң күйбөйсүң оо,
Дос болуп алсаң биз менен.
Капталдан чыккан айга окшоп,
Калкыма тийет жарыгың.
Калың төлөп алалбай,
Какылдап ырдайт карыбың.
Билестен чыккан айга окшоп,
Бетиме тийет жарыгың.
Бел чечип сени алалбай,
Безилдеп ырдайт карыбың.
Абалап учкан соносуң,
Ак мейкин түзгө коносуң.
Акылыңды бурбай жүр,

Акылдуу жарым болосуң,
Көкөлөп учкан соносуң,
Көк мейкин түзгө коносуң.
Гөңүлүңдү бурбай жүр,
Гөңүлкөч курбум болосуң.
Абалап учкан пайдайсың,
Азилкөч курбум кандайсың.
Гөкөлөп учкан пайдайсың,
Гөңүлкөч курбум кандайсың.
Абалап учкан ак кытан,
Акырек жүнү бир тутам.
Алтын кыйа сен жүрсөң,
Алкымым толо кан жутам.
Көкүлөп учкан көк кытан,
Көкүрөк жүнү бир тутам.
Көчө терек сен жүрсөң,
Көмөкөй толо кан жутам.

АСКЕРГЕ КЕТКЕН КЕЛИНИНИН КҮЙЕВСИНЕ КОШКОНУ¹

Ак теректин түбине,
Чай кайнаттым гөмүрсис.
Жолдошумдан айырган,
Ит герман өлсин өмүрсис.
Көк теректин түбине,
Чай кайнаттым гөмүрсүс.
Жолдошумдан айырган,
Ит герман өлсин өмүрсис.
Ак көйнөгүм жер чийет,
Айылда балдар көп жүрөт.
Акылга туура келбесе,
А балдарды ким сүйөт.
Ак шайы көйнөк турганда,

¹ Инв. 175 (386).

Ак гүлдүү чытты ким кийет.
Акылдуу жарым турганда,
Акылсыз жарды ким сүйөт.
Көк шайы көйнөк турганда,
Көк гүлдүү чытты ким кийет.
Көңүлдүү жарым турганда,
Көңүлсүз жарды ким сүйөт.
Түшкөнүм темир араба,
Түшпөсүн душман арага.
Түшсө душман арага,
Калабыс жала балээге.
Улу бир товдо сайраган,
Улар бир десем куш экен.
Улутунсаң кантейин,
Улуктун кылган иши экен.
Кени бир товдо сайраган,
Гекилик десем куш экен.
Гейсең кандай гылайын,
Кеңештин кылган иш экен.

АГАСЫНЫН СУЛАЙКАГА АРНАЛГАН КОШОГУ

Кабарың угуп желден,
Көрсөм деп сени жөнөдүм.
Келсем жаткан экенсиң,
Каттуу ооруп төшөктө,
Көзүң көрдүм сүйүнүп,
Учурашып кол бердим,
Алыңды сурап эсен деп.
Жараткан жалгыз кудайга,
Жалынып туруп сураймын,
Жалгыздын берчи өмүрүн.
Жабыккан сөзүн улайын,
Жанымды салба убайга.
Алаштын ала тоосунан,

Ээрчишип эгиз козудай.
Канимет кылып күн өтсө,
Жүрчү элек ойноп кудайлап,
Жетим элек жетилген,
Катарга эми кошулган.
Абалың көрүп туралбай,
Докторго чаптым жардамга,
Докторлор таппайт айлаңды,
Каралдым каламбы сени табалбай.
Кастарлап сага жарашкан,
Кандай бейбак оору эле,
Туралбайсың тынч алып,
Ажал шүмшүк сени талашкан.
Он күнү турдум башыңда,
Дем алуу уйку болгон жок.
Мейли эле миң күн турсам да,
Кыймылдап турса кирпичиң.
Кызматың кылып кашыңда.
Ажалдын аткан огунаң,
Жатып калдың жан боорум.
Ажырадым мен шорлуу,
Таалайымдын жогунан.
Орунбай сарттын тоюнда,
Керней сурнай тартылып,
Аш тартылып жатканда,
Айла жок туруп көз жумдуң.
Айланайын каралдым,
Эмне кетти оюңда.
Өзөгүм күйдү жалындап,
От жалын чыкты ичимен.
Кантер айла таба албай,
Ажырадым мен карып,
Ардагым Сулаш кишимден.
Өрттөнүп турам күйгөнү,
Аз өмүр көрүп жол тарттың,
Өзүрүн көрбөй дүйнөнүн.

Аман-эсен жүрбөдүң,
Ачылып ойноп күлбөдүң.
Жаш өмүрүң соолутуп,
Азабын тарттың дүйнөнүн.
Өлүмгө сени кыйбадым,
Мүшкүл иш баштап сен мага,
Армандуу кылып кыйнадың.
Алсырап муунум калтырап,
Армандуу болуп ыйладым.
Карыган энең боздосо,
Кандуу жаш чыга көзүнөн.
Жер көчүп аалам караңгы,
Күйүтүң басып коерго,
Тирилтип алар болбосо.
Өрттөнүп ыйлап турганда,
Өзүбек чал келди той жактан.
Ыйлабай бала турчу дейт,
Катымы тойдун өтсүн дейт,
Ал бир аш аңдып жүргөн уранды.
Көлөкөлүү Саябаң,
Мунарым элең Сулайка.
Көк сарай үйдүн жарыгы,
Чынарым элең Сулайка.
Алты канат ак үйүң,
Аркасынан капшырдың.
Алты жашар Апасты,
Аны кимге тапшырдың.
Жети канат ак үйдү,
Желкесинен көп шырдың.
Жети жашар Гүлсара,
Аны кимге тапшырдың.
Уулду багып зор кылдың,
Урматын эми көрөрдө,
Уу жуткузуп энең,
Уубайым кимге кор кылдың.
Кызды багып зор кылдың,

Кызыгын эми көрөрдө,
Кыйноого таштап аларды,
Кымбатым кимге кор кылдың.
Орустан оймо алдырып,
Оймоң көздү талдырып,
Орошон элдин ичинде,
Оймочу элең гүл боорум.
Кытайдан кыйма алдырып,
Кыймасы кооз жалтырап,
Кыйланын көзүн талдырып,
Кымбаттуу кыргыз элинде,
Кыймачы элең гүл боорум.
Кайчың колдо шартылдап,
Парчаң башкача сонун жаркылдап,
Далайга даңкың угулган,
Чебер элең гүл боорум.
Кийилбей кымкап тон калды,
Ичилбей памил чай калды,
Күйүткө салып агаңды,
Күтүлбөй салган жай калды.
Токулбай тору тай калды.
Агыны дайра көл калды,
Агайын тууган эл калды.
Эже-сиңди тең калды,
Эңгиреп ыйлап мен калдым.
Ушак айың билбеген,
Момун элең гүл боорум.
Өзгө жатка барабар,
Калыс элең гүл боорум.
Ойронум чыккан турбайбы,
Оң канатым Сулайка,
О дүйнө кеткен турбайбы.
Айдай толгон Сулайка,
О дүйнө кеткен турбайбы,
Ааламдан кеткен турбайбы.
Кайгырып ыйлап олтурсам,

Кайтып келер болсоңчу.
Ноктолуу башка бир өлүм,
Өлбөй турган жан барбы.
Айла канча баш ийдим,
Ижара жер казып көр кылып,
Тууганым сени көмүүгө.
Кагылайын каралдым,
Агаңда деги ал барбы.
Капыстан өлдүң Сулайка,
Отуз жети жашыңда.
Кайгырбайт элем мынчалык,
Алтымыш ашып барганда.
Ким качып кутулуптур,
Куу ажалдан карганда.
Энең калса мен бармын,
Эчкирип күндө ыйлабас.
Энеңди өзүм багамын,
Эзилип күндө ыйлабас.
Жакаңды жыттап күнүгө,
Карыган энең ошого,
Канимет кылып күн көрөр,
Кайгы зар менен күн көрөр.
Элесиң кетпей ар убак,
Элжиреп ыйлап күн кечер.
Сарсанаа тартып убайым,
Жаржар келин көрүнсө,
Сага окшотуп элесин.
Көп ыйлатып кейиттиң,
Көп айтбайын кейишти.
Гүл жыттанып бейитиң,
Гүлстаны бол бейиштиң.
Кыл торко болсун кийгениң,
Кызыл сур болсун миңгениң.
Бейишинден гүл өнүп,
Бейишиң толсун гүл боорум.

САМАРДЫН КОШОГУ¹

Аргымак жалын беш бөлүп,
Өрүп өткөн эмеспи.
Атасынан бубасын,
Көрүп өткөн эмеспи.
Коюн сатып, козу алган,
Баарын кыса боз алган.
Шиберге коюн жайдырган,
Шилбиден таяк кыйдырган,
Айдап коюн жайдырган,
Алмадан таяк кыйдырган.

СУЛАЙКАНЫН КОШОГУ²

Аргымактын аласы,
Ар жерде калды чаласы.
Көк боз аттын аласы,
Көп жерде калды чаласы.
Кара пальто жамынып,
Кийгенин айтсаң болбойбу,
Каршы болгон душманга,
Киргенин айтсаң болбойбу.
Кызыл пальто жамынып,
Кийгенин айтсаң болбойбу.
Кыргын менен согушка,
Киргенин айтсаң болбойбу,
Ак бараң мылтык колго алып,
Атканын айтсаң болбойбу,
Казып койгон окопко,
Жатканын айтсаң болбойбу.

¹ Инв. 624 (5262). Саадат кошокчу. Айгүл Ноокаттан, Уулбу Ирликтен, Самар Кызыл-Жылдыздан.

² Инв. 624 (5262). Кошокчу Сулайка Жапаркулова 77 жашта. Ленин районунун Москва колхозунда жашайт.

Бууданды минип үйрөттүң,
Бугудан чылбыр сүйрөттүң.
Бугудан тапкан чылбырың,
Бурул ала көк болду,
Бул элиңден кеткениң,
Букардан бери даңк болду.
Тел күрөң минип үйрөттүң,
Текеден чылбыр сүйрөттүң.
Текеден таккан чылбырың.
Темгил ала көк болду.
Тегиз элде жүргөнүң,
Тейиттен бери даңк болду.
Кызыл бара бөрк болдуң,
Кызарып күйгөн өрт болдуң.
Кара бара бөрк болдуң,
Карайып күйгөн өрт болдуң.
Кара бара тебетей,
Кара чекеге койгонсуң,
Кас санаган душманды,
Как чекеге койгонсуң.
Санатың кеткен сайылып,
Самарканга жайылып,
Кеңешиң кеткен керилип,
Кең өлкөгө терилип.

САЙКАЛ¹

Күңгөйдө туруп сайраган,
Күкүктүн доошу басылбайт.
Күн жарылбай ачылбайт,
Асил бейиш курдашым,
Күйүттүү өлүм болуптур,
Күйгөндүн доошу басылбайт.

¹ Инв. 624 (5262). Кыргыз ССР Жогорку Советинин депутаты Кусарова Сайкал, 1954-жылы бригад болуп иштеген.

Сыдырма топчу сырдашым,
Сыр айтуучу курдашым,
Ак тебер менен буунган,
Аялдан туйгун туулган.
Ак шайы жоолук буунган,
Катындан жолборс туулган.
Эл ичинде Самабар,
Эркектер менен барабар.
Жазга маал көктөмдө,
Көк чымырап бөрткөндө,
Карайтып жериң сугарттың,
Каргадай көшүң чыгарттың.
Жердин бетин ачтырдың,
Ак буудайды чачтырдың,
Буудайың бөлүп чайлады,
Орокчу түшүп байлады.
Кыrmанды данга толтурдуң,
Кыrmаныңдын ичинде,
Кызырдай болуп олтурдуң.
Сокону данга толтурдуң,
Сугатыңдын жанына,
Сүкүтүң жазбай олтурдуң.
Уланын жумшап элиңдин,
Улантып план тапшырып,
Урматын көрдүң Лениндин.
Келинин жумшап элиңдин,
Келтирип план тапшырып,
Кеңешин көрдүң Лениндин.
Аялын жумшап элиңдин,
Ашырып план тапшырып,
Ак чайын ичтиң Лениндин.
Кыздарын жумшап элиңдин,
Кызыгып план тапшырып,
Кызматын алдың Лениндин,
Ороюн жумшап элиңдин,
Орундап план тапшырып,

Орденин алдың Ленидин.
Карысын жумшап элиңдин,
Калтырбай план тапшырып,
Кадырын көрдүң Ленидин.

ЗУЛПУКОР БОЛУШ¹

Көпүрө жакын көл ыраак,
Көрбөй калдым жол ыраак,
Жайылмадан өтпөдүм,
Жаның барда жетпедим.
Эшилмеден өтпөдүм.
Эсиң барда жетпедим.
Кол кармашып көктөрбөй,
Күл бейишти болжошпой,
Тескейинде теңи бар,
Тегиз элең ал жакта,
Тегиз элден айрылып,
Шейит кеттиң быякта.
Күңгөйүндө күмүш бар,
Кулан элиң аякта.
Кулан элден айрылып,
Күнүң бүтүп Зулпукор,
Гүл бейиш кеттиң быякта.
Адырында алтын бар,
Амма журтуң биякта.
Амма журттан айрылып,
Ажалың жетип Зулпукор,
Ал бейиш кеттиң быякта.
Төрт көлдүн төмөн жагында
Төрт карагай бир устун,
Улай турган чагыңда,
Төрт арыштуу Массыны,
Сурап турган чагыңда,

¹ Инв. 624 (5262).

Межиндин бери жагында.
Беш карагай бир устун,
Улай турган чагында,
Беш жыгач менен Массыны,
Сурап турган чагында,
Туйгун төрө Зулпукор,
Душманыма уу болгон.
Кара тоонун боорунан,
Карчыга учса шам эле.
Кадыр түндөй Зулпукор,
Калк элине дем эле.
Туура кырдын боорунан,
Турумтайга жем эле.
Туйгун төрө Зулпукор,
Тууганыңа дем эле.
Кара кырдын боорунан,
Карчыга учат жеми жок.
Кайран төрө көзү өттү,
Эми калк элиндин деми жок.
Туура кырдын боорунан,
Турумтай учат жеми жок.
Туйгун төрө көзү өттү,
Тууганыңдын деми жок.
Саймалуу чери боо көркү,
Санаткөй эле эл көркү.
Кештелүү чарчы бел көркү,
Кеңешкөй эле эл көркү.
Кештелүү чарчы элде жок,
Кеңешкөй төрө элде жок.
Саймалуу чарчы белде жок,
Санаткөй төрө элде жок.
Кылычың турат кыны жок,
Кылыгың турат өзү жок.
Садагың турат сабы жок,
Санаты турат өзүң жок.

БАКИР УСТА¹

Ак карлуу жайлоо кең сазга
Конгонун бир пас айтайын.
Алты атадан нар жакка,
Алты жаштан бер жакка,
Алтымыштан нар жакка,
Азиз башы кор болбой,
Болгонун бир пас айтайын.
Көк муздуу жайлоо кең сазга,
Конгонун бир пас айтайын.
Жети атадан нар жакка,
Жети жаштан бер жакка,
Жетимиштен нар жакка,
Азиз башы кор болбой,
Болгонун бир пас айтайын.
Алтымыш серке кой менен,
Алайды көрдүң кайран эр.
Алты аталуу кыргыздан,
Алты уруу арка муңдуздан,
Азиз башы кор болбой,
Далайды көрдүң кайран эр.
Жетимиш серке кой менен,
Алайды көрдүң кайран эр.
Жети аталуу кыргыздан,
Жети уруу дарга муңдуздан,
Азиз башың кор болбой,
Далайды көрдүң кайран эр.
Ак жардын башы туюкка,
Ак каптер чайкап куш болгон.
Аманат жаның өткүчө,
Ар жакшыга туш болгон.
Көк жардын башы туюкка,
Көк каптер чайкап туш болгон.
Көп өмүрүң өткөнчө,

¹ Инв. 624 (5262).

Көп жакшыга туш болгон.
Балкасы менен мал тапкан,
Бай-манаптай жан баккан.
Кылычын кызыл оттон сугарган,
Кыраандардан дуба алган.
Чалгысын чакмак оттон сугарган,
Чалиярдан дуба алган.
Орогун оттон сугарган,
Олуядан дуба алган.
Кетменин кез этектей пештеген,
Кырманын кызыл данга чектеген.
Жазга маал көктөмдө,
Көк чымырап бөрткөндө,
Кош өгүзүн байлаткан,
Шамыянын шайлаткан.
Тергичин тилла менен бурдурган,
Абзалин алтын менен курдурган.

ЖЫПАР КЕМПИР¹

Туланды басып тайгылдым,
Туйгунум энем айрылдым.
Өлөңдү басып тайгылдым,
Өбөгүм энем айрылдым.
Айлансам энем кутманым,
Мен апа ордуна тутканым.
Алтындын кени кайда эле,
Алдабачуу жайда эле.
Арманы күчтүү жаныма,
Апамдай болгон жан эжем,
Ал сураса пайда эле.
Күмүштүн кени кайда эле,
Күндө көрбөс жайда эле.
Күйүтү күчтүү жаныма,

¹ Инв. 624 (5262).

Күлүп-ойноп жаркылдап,
Ал сураса пайда эле.
Белестен чыккан ай беттүү,
Бээжинден келген чай жыттуу.
Капталдан чыккан ай беттүү,
Кашкардан келген чай жыттуу.
Булуттан чыккан ай беттүү,
Букардан келген чай жыттуу.
Эгиздеп жүгүн жыйганым,
Эңсесем келбес мейманым.
Катарлап жүгүн жыйганым,
Кайгырсам келбес мейманым.
Алтындан таккан шакегиң,
Асыл жандан айрылып,
Ал бейиш болду мекениң.
Күмүштөн таккан шакегиң,
Гүлүстөн жандан айрылып,
Гүл бейиш болду мекениң.
Кызыл бото курганым,
Кызыл бетиң нур чалып,
Кызык жандан айрылып,
Кыямат кеттиң мынчалык.
Ак тобардан курчанып,
Айдай бетиң нур чалып,
Асыл жандан айрылып,
Ал бейиш кеттиң тынч алып.
Алтымыш бактуу торкөз үй,
Айланып уук уладың.
Аргымак минип жан эжем,
Ашта-тойдо дууладың.
Токсон баштуу торкөз үй,
Толгонуп уук уладың.
Торкону кийип куунадың,
Тор жорго минип жан эжем,
Тойлордо жүрүп дууладың.
Эгиз козу көтөрүп,

Койду көрдүң давлаттан.
Эркек уул көтөрүп,
Тойду көрдүң парзантаң.
Жалкы козу көтөрүп,
Койду көрдүң давлаттан.
Жаналы бала көтөрүп,
Тойду көрдүң парзантаң.
Башайы кийген башынан,
Байбиче болгон жашынан.
Керене кийген башынан,
Келберсип жүргөн жашынан.
Кыз экенден кийгени,
Кызыл макмал шайы эле.
Кызыл бетиң нур чалып,
Кыяматка зай эле.
Кадым жаштан кийгениң,
Кара кымкап шай эле.
Кандуу бетиң нур чалып,
Кара жерге зай эле.
Керене кийген жеңи жок,
Келин жаштан быякка,
Келберсип жүргөн кеми жок.
Пашайы кийген жеңи жок,
Байыр жаштан быякка,
Байбиче болгон кеми жок.
Жазга маал көктөмдө,
Көк чымырап бөрткөндө.
Көчүп жүргөн көч баштап,
Көк пиядан жол баштап,
Ком арканын бош таштап.
Тайлагын ташка чөгөрүп,
Таш чарасын көмөрүп.
Куржунун музга чөгөрүп,
Мис чарасын көмөрүп
Кыяга көчүп токтогон,
Кылчайып тайлак жоктогон.

Капталга көчүп токтогон,
Кайрылып тайлак жоктогон,
Келинге тайлак байлатып,
Кемпирге куйрук чайнатып.
Белестен тоосу бөлүнүп,
Беделдүү килем көрүнүп.
Капталдан тоосу бөлүнүп,
Калайлуу килем көрүнүп.

КЫЗ КЫҢШЫЛАТКАНДА ЫР¹

Сагызган куштар биригип,
Сайга конуп касыктар.
Балам сардал атаң кеңешчи,
Сан тууганын чогултуп,
Сизди берип калыптыр.
Көгүчкөн куштар биригип,
Көлгө конуп калыптыр.
Көркөм атаң кеңешип,
Көп тууганын чогултуп,
Балам, сизди берип калыптыр.
Кутуну кийген боюңуз,
Балам, кутчу, муңдуз эл келип,
Куттуу болсун тоюңуз.
Балам макмалды кийген боюңуз,
Баары облус жер болуп,
Марака болсун тоюңуз.
Кутуну кийсе жаршкан,
Боюңа секет кетейин.
Кутчу, мундуз келген,
Тоюңа секет кетейин.
Эрке болот өз атаң,
Эшен болот кайнатаң.
Кадырлап багат өз атаң,

¹ Инв. 624 (5262). Эсеналиев Абдырахмандын кызы Шекерканды күйөөгө бергенде кошкон кошогу.

Калпа болот кайнатаң.
Эшилмеден суу алгын,
Эшендей болуп дуба алгын.
Кайырмадан дуба алгын,
Балам, калпадай кылып дуба алгын.
Барган жериң бай болсун,
Бакты дөөлөт жар болсун.
Базар шаар атаңыз,
Бул дүйнөдө бар болсун.
Кеткен жериң бай болсун,
Кеткен дөөлөт жер болсун.
Кербен шаар энеңиз,
Кең дүйнөдө бар болсун.
Кутуну кийсе жарашкан,
Боюна курбан болоюн.
Кутчу, муңдуз эл келген,
Тоюңа курбан болоюн.
Барктуу кийсе жарашкан,
Боюңа курбан болоюн.
Баары облас жер болгон,
Тоюңа курбан болоюн.
Ак сүтүн берип эмизип,
Алдейлеп багып чоңойткон,
Апаңа курбан болоюн.
Ак дөбөр алып кийгизген,
Азиздей багып чоңойтуп,
Атаңа курбан болоюн.
Көк сүтүн берип эмизген,
Көтөрүп багып чоңойткон,
Апаңа курбан болоюн.
Көк дөбөр алып кийгизген,
Көркөм кылып чоңойткон,
Атаңа курбан болоюн.
Көтөрүлүп чоңойткон,
Атаңа курбан болоюн.
Өзүң менен бир өскөн,

Эжеңе курбан болоюн.
Рахманжан, Ноокент,
Шаарыңа курбан болоюн.
Акең-үкөң чогултуп,
Сага жолдош болуп кошулган,
Жарыңа курбан болоюн.
Ак дабар тойго саз келди,
Балам, атаңдын пулу аз келди.
Көк дабар бойго саз келди,
Балам, кайнатаң көтөрүм кары чал экен,
Берген пулу аз келди.
Кер жорго минген кудагый,
Келберсибей оозун тарт.
Кекилик моюн Шекер кан,
Кейитпестен жакшы бак.
Сур жорго минген кудагый,
Сумсаңдабай оозун тарт.
Суусар моюн Шекер кан,
Сумсайтпастан жакшы бак.
Көкүлгө тумар такканбыз,
Көркөмдүү сулуу Шекерди,
Көлөкө жерге бакканбыз.
Саамайга тумар такканбыз,
Санаттуу сулуу Шекерди,
Салкын жерге бакканбыз.
О кудагый, келин жан,
Күмүштөн сөйкө тагып ал.
Күн чырайлуу Шекерди,
Күйпүл кылбай багып ал.
Алтындан сөйкө тагып ал,
Ай чырайлуу Шекерди,
Арзанда кылып багып ал.
Алтын сөйкө такпасаң,
Арзанда кылып бакпасаң.
Берген пулуң санап ал,
Пүчөгү болсо карап ал.

Күмүш сөйкө такпасаң,
Күн чырайлуу Шекерди,
Күн көрсөтпөй бакпасаң,
Берген малың санап ал.
Аксагы болсо карап ал.
Айланайын ак Шекер,
Алтын бешик өңөргүн,
Алганың менен көгөргүн.
Күмүш бешик өңөргүн,
Күйөөң менен көгөргүн.
Ай төбөдөн таман бол,
Балам, алганың менен аман бол.
Күн төбөдөн таман бол,
Балам күйөөң менен аман бол.
Балам, тал-талдап өргөн чачыңыз,
Шекеркан, талашка түшкөн башыңыз.
Талашкан бала ал калды,
Таалайлуу бала сизди алды.
Май булакка конуп жүр,
Байбиче келин болуп жүр, балам.
Сүт булакка конуп жүр, балам,
Сүйкүмдүү келин болуп жүр.
Эңилип эшик ачып жүр,
Эстүү келин болуп жүр.
Кайрылып эшик ачып жүр,
Каныкей келин болуп жүр.
Алма аралаш бакта бол,
Алты уулдун апасы,
Ак Сайкалдай датка бол.
Беш-бештен өргөн чачыңыз,
Мелдешке түшкөн башыңыз.
Мелдешкен бала ал калды.
Белдүү бала сизди алды.
Курма аралаш бакта бол, балам,
Жети уулдун апасы,
Курманжадай датка бол.

КАРАМАРТТАГЫ САДЫКТЫН КЫЗЫН БЕРГЕНДЕГИ КОШОГУ¹

Пайгамбар кызын бериптир,
Малын алып кыз бермек,
Байыркыдан калыптыр.
Мустафа кызын бериптир,
Пулун алып кыз бермек,
Мурдагыдан калыптыр.
Эшендер кызын бериптир,
Келин алып кыз бермек,
Эндигиче калыптыр.
Сапаттуу бою теңешип,
Балам, сардал атаң кеңешип,
Сарттан досун чакырып,
Балам, сизди берип калыптыр.
Келбеттүү боюң теңешип,
Көркөм атаң кеңешип,
Өзүбек досун чакырып,
Балам, сизди берип калыптыр.
Алты миң сом пул алып,
Кайнатаң келгенине ырахмат.
Атаман элден ажырап,
Өз атаң бергенине ырахмат.
Жети миң сом пул алып,
Кайнатаң келгенине ырахмат.
Жеткирип элден ашыгып,
Өз атаң бергенине ырахмат.
Түлкү жүрбөс түмөн жол,
Түндөп жетип барасыз.
Балам, түрүн көрбөс жат элдин,
Колуна кетип барасыз.
Карышкыр жүрбөс кашка жол,
Караңгы кетип барасыз.
Калкын көрбөй жат элдин,

¹ Инв. 624 (5262).

Колуна кетип барасыз.
Булгары өтүк муз таман,
Балам, бут көтөрүп басып жүр.
Кишинин эли айыңчыл,
Муз таман атка коносуң.
Акари өтүк таш таман,
Балам, такалабай басып жүр.
Кишинин эли айыңчыл,
Таштаман атка коносуң.
Туу куйругу чыга элек,
Тулпарды малым дечү эмес.
Тууган менен бир жүрбөйт,
Кызды балам дечү эмес.
Жал куйругу чыга элек,
Жабагы малым дечү эмес.
Жалпы элге бир жүрбөйт,
Кызды балам дечү эмес.
Ак тоодон түшкөн он марал, кашка,
Жан балам, атаңыз бирге айлыңыз башка.
Көк тоодон түшкөн көк марал кашка,
Энеңиз бирге элиңиз башка.
Себетке салган сергил жан, балам,
Себиңиз башка жыйылган.
Үкөккө салган үргүл жан, балам,
Үйүнүз башка тигилген.

ЖЫПАР КЕМПИРДИН КОШОГУ¹

Белестин тоосун ашырып,
Бедерлүү сандык бастырып.
Капталдын тоосун ашырып,
Калайлуу сандык бастырып,
Керегесин кынаган,
Короодон үйүн сынаган.

¹ Инв. 624 (5262).

Эгиздеги журтуңа,
Энди айланып конбойсуң.
Эсиз жаның өтүптүр,
Эңсесе бизге келбейсиң.
Капталдыгы журтуңа,
Кайта айланып конбойсуң.
Кайран жаның өтүптүр,
Кайгырса бизге келбейсиң.
Кырмызы кийген башыңда,
Кыз экенде жашыңда.
Кайырмакка боо чалган,
Кызыл бетин нур чалган.
Кызык жандан айрылып,
Кыяматтан тынч алган.

КАРАМУРЗА¹

Карамурза:

Кадыр түндө кайран бай,
Катыныңдын кийгени,
Кара макмал шайы эле.
Кадыр түндөй кайран бай,
Кара жерге зай эле.
Кыздарыңдын кийгени,
Кызыл бакмал шайы эле.
Кыяматка зай эле.
Караны салып калдайып,
Катының мендей айта албайт.
Кызылды салып кымсынып,
Кыздарың мендей айта албайт.
Керене кийип керилип,

Келиндер мендей айта албайт — деп
калың журттун ичинде аттуу туруп айтып турган
жери экен.

¹ Инв. 624 (5262). Өзүнүн чоң атасы өлгөндө Карамурза келиндерге кошок үйрөтөм деп кирген экен.

*Сулайка ордунан тура калып
босогого тура калып:*

Алтынды жезге бурасаң,
Бай атамын келин кызын сурасаң,
Токуп койгон тулпардай,
Томоголуу шумкардай.
Күмүштү жезге бурасаң,
Бай атамын келин-кызын сурасаң,
Жабуулаган тулпардай,
Жагоолонгон шумкардай.
Караны кийсе кыйматы,
Катыны кылат зыйнатты.
Карамурза сени айтам,
Каңкылдабай нары бар.
Кызылды кийсе кыйматы,
Кызы кылат зыйнатты.
Кыйшаңдабай нары бар.
Керене кийсе кыйматы,
Келини кылат зыйнатты.
Карамурза сени айтам,
Кер сүйлөбөй нары бар.

Карамурза калың жыйында сүйлөбөй чыгып кете
берген экен.

Батма:

Батмабүбүдөй байбиче,
Такыяга гүл тиккен,
Тасырайтып үй тиккен.
Батмабүбүдөй байбиче,
Оромолго гүл тиккен,
Ородой кылып үй тиккен.

Сулайка:

Аста эшенге кол бериң,
Аксакал мага бир пас жол бериң.
Молдо эшенге кол бериң,
Май софут мага бир пас жол бериң.
Алтынды жезге бурасаң,
Байбичени сурасаң,
Туурдугу туура иши,
Туулгандан бери жакка,
Түтүн жүргөн күмүш, мис.
Капшыты болгон каракиш,
Кармап жүргөн күмүш, мис.
Ашканага боо тагып,
Ашынган байга тең келип,
Адими журтка ал жагып.
Калаган чийге боо тагып,
Кадырлуу байга тең келип,
Калың журтка куп жагып.
Ак болот кайчы чегеси,
Азаматтын энеси,
Адими журттун жеңеси.
Көк болот кайчы чегеси,
Көркөм эрдин энеси,
Көп уруу журттун жеңеси.

ЖЫПАР ЭНЕНИН КОШОГУ¹

Абал мурун башында,
Ай чырайлуу жашында,
Ак туйгунга боо чалган,
Айдай бети нур чалган.
Асыл жандан айрылып,
Ал бейиштен тынч алган.

¹ Инв. 624 (5262).

Кыргыек конгон терекке,
Кымызын куйган челекке,
Көк сандыгын аңтарып,
Кымкабын алган керекке.
Ак шумкар конгон терекке,
Айранын куйган челекке.
Ак сандыгын аңтарып,
Атлас алган керекке.
Ак кагаздан чай алып,
Ашканадан май алып,
Асил жандан айрылып,
Ал бейиштен жай алып.
Көк кагаздан чай алып,
Көмүргөйдөн май алып,
Көркөм жандан айрылып,
Гүл бейиштен жай алып.
Үзүгүнө боо тагып,
Упчулаган кербеним.
Туурдугуна боо тагып,
Топчулаган кербеним.
Кейисем кана келгениң.
Төрдөн төмөн түшпөгөн,
Төрө пейил кербеним.
Сунган бутун тартпаган,
Султан бейил кербеним.
Кишинин көөнүн оорутпас,
Кичи пейил кербеним.
Адамдын көөнүн оорутпас,
Андазалуу кербеним.
Баланын көөнүн оорутпас,
Парасаттуу кербеним.
Келиндин көөнүн оорутпас,
Келишимдүү кербеним.
Жан эжем кирген үйлөрү,
Туурдугу манат үй болгон.
Тууп баккан балдары,

Туу көтөрбөй бий болгон.
Жан эжем кирген үйлөрү,
Жабагы манат үй болгон.
Жан эжем баккан балдары,
Жардыга тийбей бий болгон.
Эңизден жыйган үйүнө,
Эшендер кирген үйүнө.
Катарлап жыйган жүгүнө,
Калпалар кирген үйүнө.
Эшилмеден суу алган,
Эшендерден дуба алган.
Кайырмадан суу алган,
Калпалардан дуба алган.
Босого болот чийине,
Болуштар кирген үйүнө.
Калча болот чийине,
Казылар кирген үйүнө.
Эшиктен төргө ак кийиз,
Эшендер кирген үйүңүз.
Капшыттан төргө ак кийиз,
Калпалар кирген үйүңүз.
Ак жибектен тон кылган,
Ак сүтүн берип эмизген,
Азамат кылып чоң кылган.
Көк жибектен тон кылган,
Көп сүтүн берип эмизген,
Көтөрүп багып чоң кылган.
Агарып таңдар атканча,
Алты аркар жылдыз батканча,
Алты айланып эмгизген,
Алты жашар болгуча,
Алты уруу оокат жегизген.
Аттанып атка мингенде,
Азамат болот дегизген.
Жээктүү таңдар атканча,
Жети аркар жылдыз батканча.

Жети айланып эмгизген,
Жети жашар болгуча,
Жети уруу оокат жегизген.
Жетилип атка мингенде,
Жетекчи болот дегизген.

ЖЫПАРГҮЛ КЕМПИРГЕ КОШУЛАТ¹

Алтын ээр бедерим,
Ай чырайлуу чеберим.
Чеберим тиккен чепкенди,
Базарга барса карашкан.
Базарчылар талашкан.
Аны магазинчи баалашкан,
Активдер кийсе жарашкан.
Күмүш ээр бедерим,
Күн чырайлуу чеберим.
Чеберим тиккен пальтону,
Базарчылар талашкан,
Аны парторг кийсе жарашкан.
Бедерлеп жыйган сандыгын,
Бедөөгө салган жабдыгын.
Калайлаган сандыгын,
Кара атка салган жабдыгын.
Ак дабар кийсе бели бош,
Асил жандан айрылып,
Ал бейиш кетти кайыр кош.
Көк дебер кийди бели бош,
Көркөм жандан айрылып,
Тул бейиш кетти кайыр кош.
Жигде ыраң гүл кармаган,
Жылып кириң бейишке,
Жыт чырайлуу үр болуп,
Күлүп кириң бейишке.

¹ Инв. 624 (5262).

БАКИР УСТАГА КОШОК¹

Кычкачын кымча тиштеткен,
Кызыл жанын иштеткен.
Тегирменин тездеткен,
Упадай унун чыгарган,
Упадай чыккан унуна,
Урулуу элин сугарган.
Кумпадай унун чыгарган,
Кампадан чыккан унуна,
Калың элин сугарган.
Айтканда сөздүн ырасы,
Атадан калган мурасы.
Кыбла баштап олтурган,
Ичине нурду толтурган.
Кырманын кызыл данга толтурган,
Кырмананын четинде,
Кызырдай болуп олтурган.
Сүккөнүнүн оозунда,
Сүкүтүн жазбай олтурган,
Сүккөнүн данга толтурган.
Акыктан тасма имерген,
Аллага динин жиберген,
Кетменин кең этектей бештеген,
Кырманын кызыл данга чечтеген.

КУЛУМБЕТ БАЙДЫН КОШОГУ²

Кулумбет бай басмачылар тарап болгондо 3 аялы
болгон. Маралды булакта, чоң катыны айтат:

Асыл менин сырттаным,
Сырттаным эмес султаным.
Тегерегим тептегиз,

¹ Инв. 624 (5262).

² Инв. 624 (5262).

Теңириси мен элем.
Теңир сүйгөн сырттаным,
Текедей мойнун сыйра атты.
Теңирсиген бейбакты,
Тетир карап ыйлатты.
Кудай сүйгөн сен элең,
Кудайсып жүргөн мен элем.
Кудай сүйгөн сырттаным,
Сырттаным эмес Султаным,
Кулжадай мойнун сыйра атты.
Кудайсыган бейбакты,
Кудай каргап ыйлатты.
Арка чачым туу болду,
Арбак урган мен бейбак.
Алган койнум уу болду.
Желке чачым туу болду,
Жеткен койнум уу болду.
Күмүштөн болгон ашканам,
Абалгы алган бейбакмын,
Күл бейиштин кош канам.
Алтындан болгон ашканам,
Абалгы алган бейбакмын,
Ал бейиштен кошконум.
Башым ооруйт дегенде,
Бай улагын алдырган.
Ону түлө кылдырган,
Ошондо өлбөй не болдум.
Тишим ооруйт дегенде,
Тик мүйүз серке алдырган.
Ону түлө кылдырган,
Ошондо өлбөй не болдум.
Көнүм азат дегенде,
Көк моюн серке алдырган.
Аны түлө кылдырган,
Ошондо өлбөй не болдум.
Муздак тоонун боорунан,

Кар эрибей суу кайда?
Кан бегимдин көзү өттү,
Кадимкидей күн кайда?
Түндүгүмдү тартарга,
Түйдөк көкүл күң алган.
Эшигимди ачарга,
Эшме көкүл күң алган.
Казанымды жубарга,
Кашыланган күң алган.
Отунум алып жарарга,
Отуз сомго кул алган.
Жазгы малым жыярга,
Азамат уул март салган.
Күзгү нанды жыярга,
Арабакеч сарт алган.

БАСМАЧЫЛАР ЖӨНҮНДӨ КОШОК¹

Байтал атты табышып,
Биринен бири калбай чабышып.
Токойго кирип үй кылып,
Бирин бири бий кылып.
Торпок жесе тойбоду,
Айылдан эчки улакты койбоду.
Жалкы улакка тойбоду,
Айылдык жандын малын койбоду.
Масиятын толуктап,
Элдин келин-кызын зорлуктап.
Капталдай басып кутулду,
Кар жааганда тутулду.
Кыялай качып кутулду,
Кыш түшкөндө тутулду.
Исмадияр Көчөрдүн,

¹ Инв. 624 (5262).

Апасы ыйлап жолдо өлдү,
Атасы ыйлап жондо өлдү.
Катарлап тиккен тал калды,
Катыны калып чалды алды.
Басмачы болуп чыкканда,
Өзүн-өзү шер кылды,
Өзү кетип калды эле,
Катыны койчумандан эр алды.
Ала карга сарга окшоп,
Торго түштү басмачы.
Ак кар жааса көк музда,
Муз Көлгө түштү басмачы.
Көк саруу чымчык сарга окшоп,
Торго түштүң басмачы.
Көк муз алган кыш күнү,
Колго түштүң басмачы.
Аркардай көзү жайнады,
Аркага колу байланды.
Алысты көздөй айдалды.
Жетимдей көзү жайнады,
Желкеге колу байланды,
Жер алдына айдалды.
Басмачылардын жарагы түштү колунан,
Солдаттар чыкты жолунан.
Кылычы түштү колунан,
Кыраандар чыкты жолунан.
Басмачылардын көсөөсү түштү колунан,
Кыраандар көрүнөө чыкты жолунан.

БАРАКТЫН КЫЗЫНЫН КОШОГУ¹

Барак деген эр жүрөк киши Анжыянга барып чечек оорусу менен ооруп, үйүнө кайтып келсе, айылдагылары «бул оору жугуштуу» дешип, качып кетишет. Жанында аялы менен кызы калат. Күндөн күнгө оорусу катуулап Барак өлөт. Атасы өлгөндөн кийин кызы башка жерден адамдарды чыкырып келет, жакшылап атасын койдурат. Атасына арнап күмбөз салдырып болуп бүткөндөн кийин, малын айдап, атасын кошуп жүрүп отурат.

Айчыгың айчык кызыл тууң,
Азар болду кызыл сууң.
Какшып калды көк көлүң,
Чөпсүз калды кең төрүң.
Тамга терек мазарың,
Карайып малың оттобой,
Атакем, калкыңа өтөр азарың.
Эңкейген терек мазарың,
Эңкейип малың оттобой,
Атакем, элиңе өтөр азарың.
Карайып малың оттобой,
Караан калды адырың.
Атакем, эми калкыңа өтөр кадырың.
Сайпарак мылтык октотуп,
Сан жигитиң жоктотуп,
Сан топ менен турчу элең.
Бечара менен бейбакка,
Көнүлүңдү бурчу элең.
Алтындан купа ойдуруп,
Атка салам дээр элең.
Апта сайын дасторкон,

¹ Инв. 624 (5262). Ленин районунда жашаган Мамажан Зулпуевдин материалдарынан. Бул кошок Ленин районунун «Ленинжол» колхозунун мүчөсү Абил, Назар жана Кыдыров Эргештен жазылып алынган.

Калкка салам дээр элең,
Күмүштөн купа ойдуруп,
Атка салам дээр элең.
Күнүнкүсүн дасторкон,
Көпкө салам дээр элең.
Алтындан күрөк күрөткөн,
Аттарын топтоп үйрөткөн.
Күмүштөн күрөк күрөткөн,
Күлүгүн күндө үйрөткөн.
Укуругун сүйрөткөн,
Улоолорун үйрөткөн.
Тарууну орду боолукту,
Жылда барбас Ташкенге,
Атакем быйыл оолукту.
Таруу оруп жем алды,
Ташкенге барып нени алды?
Кадагы менен чай алды,
Чайга салып ичет деп,
Тай башындай кант алды.
Кант алды деп сүйүнсөм,
Тартылбас балаа дарт алды.
Көшөгөнүн нар жагы,
Керегенин бер жагы,
Оң капшыттан жай алды.
Уйку сүрөт мен десем,
Узап кеткен турбайбы.
Токтонун эли чогулса,
Дообур сүрөт мен десем,
Довра түшкөн турбайбы.
Өз эли келип чогулса,
Өзүр сүрөт мен десем,
Атакем, өлүп калган турбайбы.
Алты молдо чогулса,
Ак селле бычат мен десем,
Ак тайпын бычкан турбайбы.
Алты кетмен чогулса,

Арык казат мен десем,
Жети кетмен чогулса,
Жер төлө салат мен десем,
Алты кетмен боз турпак,
Алып салат мен десем,
Атакем, көөмп салган турбайбы.
Арпаны орду боолукту,
Атакем жылда барбаган,
Анжыян көздөй оолукту.
Анжыян барып нени алдың?
Ат башындай кант алдың.
Кант алды деп сүйүнсөм,
Айыкпас кара дарт алдың.
Конокту ордун боолукту,
Атакем, жылда барбас кең Кокон,
Быйыл барам деп оолуктуң.
Кокон барып нени алдың?
Кой башындай кант алдың,
Кант алдың деп сүйүнсөм,
Козголгус кара дарт алдың.
Алты кетмен чогулуп,
Арык казат мен десем,
Атамдын ак үйүн казган турбайбы,
Жети кетмен чогулуп,
Жер төлө казат мен десем,
Атамдын жер үйүн казган турбайбы.
Түндүгүн үйдүн ачтырып,
Дүбүрттөп элин бастырып,
Атакем өмүр сүрөт мен десем,
Өлүмдү сүргөн турбайбы.
Курусун менин жаш башым,
Кургабайт менин көз жашым.
Ак жол, ак жол дээр элең,
Акжолду сойду ашыңа.
Аркаңда калган жалгыз кыз,
Ак сарай тикти башыңа.

Көкжол, көкжол дээр элең,
Көкжолду сойду ашыңа.
Капкайда калган жетим кыз,
Атаке, көк сарай тикти башыңа.
Көк белден жылкы ашырган,
Көк талдай боюн жашырган.
Атакемди көргөндө,
Көрүнбөй душман баш урган.
Атлес тийбес этиме,
Куу тырмак тийди бетиме.
Бетимен аккан кара кан,
Бейитиңе сыр болсун.
Бай атамдын барында,
Жорго бизге тең болгон.
Бай атамдын барында,
Кыйласы бизге тең болгон.
Ак белден жылкы ашырган,
Ак жалдай боюн жашырган.
Атакемди көргөндө,
Алыстан душман баш урган.
Сай боюнда жалгыз тал,
Саяпкердин балдары.
Укурук кылып сүйрөттү,
Атакем көзү өттү эле,
Улоо жайын үйрөттү.
Алтынды куйдум тагына,
Атакемдин күмбөзү,
Адырдын маңдай жагында.
Алтынды зиргер тиштеткен,
Атакемдин тагына,
Азамат балдар иштеткен.
Күмүштү зиргер тиштеткен,
Атакемдин тагына,
Күчтүү балдар иштеткен – деп кошуп
бара жатса, Анарбай, Кошой деген болуштар кыздын
көчүн токтотушат. Ошондо кыздын кошкону:

Өйдөгө чыгып оттогон,
Өркөчү бийик кара нар,
Өркөчү толо курт экен.
Капталга чыгып оттогон,
Капталы бийик кара нар,
Капталы толо курт экен.
Анарбай, Кошой акелер,
Кошок угам десеңер,
Козу, улагым байлаңар,
Жылкымды бир колотко жайлаңар.
Анан кошок угуңар.
Агын суудай жошоюн,
Бай атам өлгөн мен элем,
Анарбай, Кошой акелер,
Өлүмдү жакшы көрсөңөр,
Экөөңдүн бирөөң өлгүлө,
Өз атамдан артык кошоюн – деп кош-
кондо, Анарбай, Кошой уялганынан качып кетет.
Кыз малдарын айдап, элине жетет. Ошондо кыздын
абасы жолунан тосуп чыкканда, кыз абасын көрүп
кошкону:

Жылганын башы эгинди,
Жылкыңыз басып кемирди.
Жылып качкан бай аба,
Сиздин жылкыңыз канча семирди?
Колоттун башы эгинди,
Сиздин коюңуз басып кемирди.
Коюп качкан бай аба,
Сиздин коюңуз канча семирди?
Жедигер, саяк эл калды,
Шаркыратма, Майлы-Суу,
Жайкалган өзөн жер калды.
Караңгы көрдүн ичинде,
Кош кабагын чийилтип,
Баатыр чыгып элинен,
Душманына тең келген,

Атакем сындуу эр калды – деп кошуп
ыйлап жатса, кыздын үйүн эл тигип жатканда, бир бай-
тал жетелеген жигит келип, өкүрүп түшөт. Аны «ким
экен?» – деп сурашытырса, кыздын кайындап койгон
күйөөсү экен. Ошондо кыздын кошуп турган жери:

Атакемдин өлгөнү,
Абар баар жаз болду.
Эми келген ким болду?
Байтал минип желгенсип,
Баарда өлгөн атама,
Бата окуйм дегенсип.
Кунан минип желгенсип,
Күздө өлгөн атама,
Куран окуйм дегенсип,
Эми келген ким болду?
Байталың жолдо туруп кал,
Сенин батаң менен куруп кал.
Кунаның жолдо туруп кал,
Сенин кураның менен куруп кал.
Атакемдин барында,
Шайыдан көйнөк кийчү элем,
Шаани менен жүрчү элем.
Атакем көзү өттү эле,
Шайы көйнөк сөгүлдү,
Шааним жерге төгүлдү.
Атакемдин барында,
Күлгүндөн көйнөк кийчү элем.
Атакем көзү өттү эле,
Күлгүнү көйнөк сөгүлдү,
Күлкүм бир жерге төгүлдү.
Атакемдин барында,
Кызыл ат мага жем болгон.
Атакем көзү өттү эле,
Мага тигиндей кырчаңгы
Аттар тең болгон – деп кошок кошкондо

күйөө болумуш жигит да байталын таштап качып кетет.

КЫЗ КӨЧҮРГӨНДӨГҮ КОШОК¹

Жайыкка айыл конуптур,
Жакшылар кардар болуптур.
Бийикке айыл конуптур,
Бийлер кардар болуптур.
Асманда учкан кыргыйсың,
Алдап торго түшүрдүк.
Көкөлөп учкан кыргыйсың,
Көптөп торго түшүрдүк.
Алмалуу өрүк бакта бол,
Анжианды сураган,
Айшакандай датка бол.
Курмалуу өрүк бакта бол,
Тескей тоосун сураган,
Курманжандай датка бол.
Барган жериң бек болсун,
Бактылуу даблат жер болсун.
Кекилик экен сойгонуң,
Керегеден өткөн жок,
Келиндерге жеткен жок.
Улак экен сойгонуң,
Улагадан өткөн жок,
Уландарга жеткен жок.
Кыздын чачын өрөлүк,
Кымкабыны көрөлүк.
Келиндин чачын өрөлүк,
Кешенесин көрөлүк.

¹ Инв. 648 (5286). Ленин районундагы ССРдин 50-жылдыгы атындагы совхоздо жашаган Байкозуева Ырыс эжеден жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

КОШОК¹

Ош областынын Сузак районунун прокурору Самсалиев 1965-жылы дүйнөдөн кайтканда кошулган кошок.

Ак боз атка жарашкан,
Алтын саптуу камчыңы.
Айыпкерлер келгенде,
Аныктап койгон заңыны.
Көк боз атка жарашкан,
Күмүш саптуу камчыңы.
Күнөөкөрлөр келгенде,
Күнүгө койгон заңыны.
Элиң эле чоң Кемин,
Асыл жаның өтүптүр,
Эл бийлешет кимдериң.
Айлың эле чоң Кемин,
Асыл жаның өтүптүр,
Актоочу болот кимдериң.
Кемсинтпеген бирөөнү,
Күнөөкөрлөр келгенде,
Кеңешип койгон күнөөнү.
Арыз айткан кишиге,
Акыл айтып үйрөткөн.
Алтын барак аңтарып,
Акыйкат жолун сүйлөткөн.
Ак торко кийсе жарашкан,
Акыйкат кылып арызды,
Калк мүдөөсүн талашкан.
Уруну кармап сот кылган,
Ушакчыны жок кылган,
Уруулу элди тынчытып,
Убайымы жок кылган.
Тууганына туу болгон,

¹ Инв. 624 (5262). Жалал-Абад обл. Ленин району, айткан Айтбаева Бүажар. Жыйнаган М.Зулпуев.

Душманына уу болгон.
Ууру менен качкыны,
Кабарын укса чуу болгон.
Өкүмдү жазган тууралап,
Кылмышкерди көргөндө,
Артынан түшкөн кубалап.
Жыргап өткөн дүйнөдөн,
Жаман пейил кишини,
Кармап алып жоготкон,
Көз көрбөс жерге жөнөткөн.
Алтын китеп аңтарып,
Эл камы үчүн ойлонгон.
Айыпкерди көргөндө,
Акыйкат кылып толгонгон.
Кылмышын коюп мойнуна,
Күнөөкөрдү бозорткон.
Күнөөсү жок кишини,
Куткарып жолдон бошоткон.
Кара өзгөй жаман адамды,
Караңгы жайга жөнөткөн.
Карапайым кишини,
Кара жолдон бошоткон.
Таза кармап законду,
Дааналап жазган өкүмдү.
Кылдаттык менен текшерген,
Чындык менен төгүндү.
Алыска сапар жол жүрсө,
Аргымак атын токуган.
Аңтарып тарых барагын,
Алыс жерден окуган.
Күнүгө алыс жол жүрсө,
Күлүк атын токуган.
Которуп закон томдорун,
Көп жерге барып окуган.
Белгилүү жерде сүйбөгөн,
Бетбак менен жүрбөгөн.

Статья, законду.
Беш колундай үйрөнгөн.
Керик атын байлаган.
Кез келген бузук душманды,
Көз көрбөс жерге айдаган.
Капталга атын байлаган,
Кас санаган душманды,
Камынтбай кармап жайлаган.
Тагындың болот пистолет.
Таалимиң алган улан кыз,
Дайыма сени эскерет.

КОШОК¹

Жалал-Абад областынын Ленин районунун Ленинжол колхозундагы Жаңы-Турмуш орто мектебинин директору Сатаров Абдыраактын энеси Бүбайша эже өлгөндө кошулган кошок экен.

Күлүк, күлүк кеп баштап,
Күлүк аттай кыйгачтап.
Айтып, айтып кеп баштап,
Аргымак аттай кыйгачтап.
Кыядан нарын чөктүргөн,
Кырмызы көйнөк, кыйгач каш,
Кыздарын сулуу өстүргөн.
Капталда нарын чөктүргөн,
Кара пальто, кара өтүк,
Кадырман уул өстүргөн.
Сүлөөсүндөй керилген,
Сүйлөөргө сөздү эринген.
Ак маралдай керилген,
Айтууга сөздү эринген.

¹ Инв. 648 (5286). Ленин районунун Ленинжол селосунда жашаган Айтбаева Бүажардан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Күндө чачын тараган,
Күзгүдөн өзүн караган.
Айда чачын тараган,
Айнектей көзүн караган.
Кериле басып жөтөлүп,
Кептердей мойнун көтөрүп.
Суйсала басып жөтөлүп,
Суксурдай мойнун көтөрүп.
Атлес кийсе жарашкан,
Алипта менен жанашкан.
Чекме чек кийсе жарашкан,
Чеберлер менен жанашкан.
Атлес кийсе тең келген,
Алиптага тең келген.
Чекме чек кийсе кең келген,
Чеберлерге тең келген.
Балдарыңдын мингени,
Ак кашканын куласы.
Келин кызың кийгени,
Андижандын пуласы.
Балдарыңдын мингени,
Ай кашканын түлөгү.
Келин кызың кийгени,
Андижандын жибегі.
Балдарыңдын мингени,
Көк кашканын куласы.
Келин кызың кийгени,
Кең Кокондун пуласы.
Балдарыңдын мингени,
Көк кашканын түлөгү.
Келин кызың кийгени,
Кең Кокондун жибегі.
Оймок салса жойбогон,
Ойлогон ишин койбогон.
Шакек салса жойбогон,
Самаган ишин койбогон.

Кара манат эндеген,
Калкымда чебер мен деген.
Кызыл манат эндеген,
Кыргызда чебер мен деген.
Кара манат жүргүсү,
Кашкарга кеткен үлгүсү.
Кызыл манат жүргүсү,
Кытайга кеткен үлгүсү.
Долоно булак конушуң,
Томсортуп таштап калганың,
Топурак бейит болушуң.
Алчалуу булак конушуң,
Арманга коюп балдарың,
А дүйнөлүк болушуң.
Долонолуу булака,
Төө байлаган эжем жан.
Дөңсөөгө тигип өргөөсүн,
Жай жайлаган эжем жан.
Бетегелүү конушка,
Бээ байлаган эжем жан.
Белеске тигип өргөөсүн,
Жай жайлаган эжем жан.
Ботолуу туяк жетелеп,
Ботур таш барып конбосок.
Мурдадан калган санат жок,
Бурулуп кайта келишке,
Муңайып ыйлап бозорсок.
Карачал каймал жетелеп,
Кашка суу барып конбосок.
Кадимден кылган санат жок,
Кайрылып кайта келишке,
Канчалык ыйлап бозорсок.
Кекилик учат көл жакка,
Кербеним эжем өлдү деп,
Кейидим ыйлап көп капа.
Өрдөк бир учат көл жакка,

Өбөгүм эжем өлдү деп,
Өксүп ыйлап мен капа.
Билегимдин күчү элең,
Жүрөгүмдүн курчу элең.
Алыстан келген мейманга,
Ак чай куюп демдеген.
Алыстан келген меймандар,
Ак чайын ичип тердеген.
Көргөнү келген мейманга,
Көк чайын куюп демдеген,
Көркөм жубан мен деген.
Көргөнү келген меймандар,
Көк чайын ичип тердеген.
Ак чайнекте чай элең,
Айылга барсам киерге,
Ак кирбишин¹ шай элең.
Көк чайнекте чай элең,
Тойго барсам киерге,
Ток кирбишин шай элең.
Жабык башын кынаган,
Жандай басып сынаган.
Төтөгөсүн кынаган,
Дөңгө чыгып сынаган.
Килем жайган жүгүнө,
Киреше кирген үйүнө.
Пашайы жыйган үйүнө,
Береке кирген үйүнө.
Керегесин кынаган,
Келин кызын сынаган.
Ууктарын кынаган,
Уулдарын сынаган.
Көчкөндө көчү илкиген,
Көрпө ичигин силкиген.
Адырда көчү илкиген,
Арс ичигин силкиген.

¹ Крепдешин (кездеме).

Көрпө ичикке бөлөнгөн,
Көк сарай үйгө жөлөнгөн.
Арсы ичикке бөлөнгөн,
Ак сарай үйгө жөлөнгөн.
Суркашка күлүк байлаган,
Суусамыр чыгып жайлаган.
Кергашка күлүк байлаган,
Керейге чыгып жайлаган.
Кирбишин кийсе кирдебес,
Кишини көрсө сен дебес.
Ак шайы кийсе кирдебес,
Адамды көрсө сен дебес.
Арманың такыр арылбайт,
Арманыңдын көптүгү,
Агын суудай шарылдайт.
А дүйнө кеткен эжем жан,
Айтсам дагы табылбайт.
Күйүтүң такыр арылбайт,
Күйүтүңдүн көптүгү,
Кирген суудай шарылдайт.
О дүйнө кеткен эжемди,
Күйсөм дагы табылбайт.
Каттамасын кат кылган,
Катындан ишин бат кылган.
Жупка жасап кат кылган,
Жубандан ишин бат кылган.
Оң колуна кайчы алган,
Сол колуна барча алган.
Кайчың калды такчада,
Барчаң калды бокчодо.
Кишмиш салып аш кылган,
Кишинин көөнүн куш кылган.
Алмадай камыр аш кылган,
Адамдын көөнүн куш кылган.
Кызды тууп бөлөдүң,
Кызматын көрбөй жөнөдүң.

Уулду төрөп бөлөдүң,
Урматын көрбөй жөнөдүң.
Кызды тууп зор кылдың,
Кызматын кимге кор кылдың.
Уулду төрөп зор кылдың,
Урматын кимге кор кылдың.
Калалуу коргон ичинде,
Каныш болгон эжем жан.
Калпалардын кызына.
Тааныш болгон эжем жан.
Кооз коргон ичинде,
Каныш болгон эжем жан.
Кожолордун кызына,
Тааныш болгон эжем жан.
Каалгалуу коргондой,
Карындашка калганда,
Хан көтөрүп койгондой.
Туулгалуу коргондой,
Туугандарга калганда,
Туу көтөрүп койгондой.
Элимдин башы эки суу,
Эрибей жатып муздасын.
Элимен кеткен ынагым,
Эрикбей барып уктасын.
Кайыңдын башы кара суу,
Калкыбай барып муздасын.
Калкыман кеткен эжем жан,
Кайрылбай барып уктасын.
Күн мунарып баткан жер,
Мен бардым деп кайгырба,
Мукадырлар жаткан жер.
Ай мунарып баткан жер,
Мен бардым деп кайгырба,
Аблиялар жаткан жер.
Күмүштөн болсун көшөгөң,
Гүл бейиш болсун төшөгүң.

Алтындан болсун көшөгөң,
Ал бейиш болсун төшөгүң.
Күсөп барган жайларың,
Гүлзар болсун бер жагың.
Самап барган жайларың,
Салкын жай болсун бер жагың.
Ай тийе турган жагына,
Алтындан терек орносун.
Азаптан кудай колдосун.
Күн тийе турган жагына,
Күмүштөн терек орносун,
Күнөөдөн кудай колдосун.
Укурук сындуу мойнуңа,
Учма шуру такбаган,
Уулун ардак сактаган.
Кыйгырек сындуу мойнуңа,
Кыркма шуру такбаган,
Кыздарын ардак сактаган.
Кекилик сындуу мойнуңа,
Керексиз шуру такпаган,
Келинди ардак сактаган.
Карайган калың эл турат,
Каниги боюң кулпурат.
Керилесиң турбайсың,
Катарда башың жок турат.
Сандаган калың эл турат,
Сардал боюң кулпурат.
Зарланып айтсам турбайсың,
Санатта башың жок турат.
Кара манат дуушаган,
Карайгез келин жумшаган.
Кызыл манат дуушаган,
Кыйыр көз келин жумшаган.

БАЙГОЗУЕВ СУЛТАНГА КОШУЛГАН КОШОК¹

Кара бакмал бокчолоп,
Жүк оодарган мен элем.
Кара куйрук нар айдап,
Капталдай баскан сен элең.
Кызыл бакмал бокчолоп,
Жүк оодарган мен элем,
Кызыл куйрук нар айдап,
Кыялай баскан сен элең,
Карача каймал жетелеп,
Көч баштаган мен элем.
Кара куйрук нар айдап,
Жол баштаган сен элең.
Кызыл каймал жетелеп,
Көч баштаган мен элем,
Кызыл куйрук нар айдап,
Жол баштаган сен элең.
Карача каймал пул болду,
Кайгырып бейбак тул болду.
Кызыл каймал пул болду,
Кыйналып бейбак тул болду.
Улуу тоонун боорунан,
Улар болуп сайрасам.
Улуган бейбак үнү деп,
Угар бекен Арстаным.
Ай айлангыс багыңа,
Ак шумкар эргип кончу эле.
Асыл жаның барында,
Ар жакшылар келчи эле.
Айдыңда шамал жел келбей,
Ар жакшылар бир келбей,
Асыл жаның өтүптүр.

¹ Инв. 648 (5286). Жалал-Абад облусу, Ленин району, СССР-дин 50-жылдыгы атындагы совхозу, айткан Байгозуева Ырыс. Жыйнаган М.Зулпуев.

Күн тийбес калың багыңа,
Көк шумкар эргип кончу эле.
Күлүстан жаның барында,
Көп жакшылар келчи эле.
Күүгүм шамал жел келбейт,
Күлүстөн жаның өтүптүр,
Көп жакшылар бир келбейт.

КОШОК¹

Көп жылдардан бери колхоздун раиси жана
парторг болуп турган, Областык советтин депутаты
Токтогулов Маканбай өлгөндө кошулган кошок.

Касиет кетбей башыңан,
Талантың курчуп ташыган.
Кара жаак жез таңдай,
Күкүк элең жашыңдан.
Бакыт сыймык кетбеген,
Бактылуу болдуң башыңан.
Алтын жаак жез таңдай,
Чечен элең жашыңан.
Сагалдырык куюшкан,
Сар жорго атка жарашкан.
Санжыргалуу жигиттен.
Сакалды эли талашкан.
Көмөлдүрүк куюшкан,
Көркөм атка жарашкан.
Көркөм жигит экен деп,
Көпчүлүк эл талашкан.
Ак боз атын токуган,
Аңтарып Ленин томдорун,
Андижанда окуган.
Ажырадык сенден биз,

¹ Инв. 648 (5286). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Москва колхозу, айткан Жумабаева Алтынчач. Жыйнаган М.Зулпуев.

Амал айла жогунан.
Көк боз атын токуган,
Көтөрүп Маркс томдорун,
Кең Маскөөдөн окуган.
Кылчайбай кетип барасың,
Кыпындай айла жогунан.
Тонун илген сарайга,
Сан жыйын курган Алайга,
Сан жыйында сүйлөсө,
Санаты кеткен далайга.
Чепкенин чечкен сарайга,
Чогулуш курган Алайга.
Чогулушта сүйлөсө,
Сөзү кеткен далайга.
Топ жыйындын ичинде,
Торгойдой болуп сүйлөгөн.
Көпчүлүк элдин ичинде,
Кызыл тилин бүлөгөн.
Бар болчу сенин болжолуң,
Бала күндөн бер жакка,
Үйрөндүң Маркс томдорун.
Окудуң Ленин жолдорун.
Алтындан сомор жыш элең,
Алса илбесин куткарбас,
Агала туйгун куш элең.
Күмүштөн сомор жыш элең,
Күүлөнсө илбесин куткарбас,
Көк ала туйгун куш элең.
Тактап сөзүн сүйлөгөн,
Тескери жолго жүрбөгөн.
Адал иштеп эл үчүн
Жамандык ишке күлбөгөн.
Обкомго башы жанашкан,
Адил жигит экен деп,
Ар жерде муну талашкан.
Ак алма эгин ыргаган.

Алты атасы жырлаган.
Капталга эгин көгөрткөн,
Калың эл менен бир жүрүп,
Кадим жаштан көгөргөн.
Кара манат эндейди,
Калкымда туубайт сендейди.
Кызыл манат эндейди,
Кыргызда туубай сендейди.
Элирсе чуркап жоргосу,
Элинде болгон жолдошу.
Кыртышы кыйын иш болсо,
Ташкентте болчу колдоосу.
Теминсе чуркап жоргосу,
Тегин эмес жолдошу.
Тебише келген иш болсо,
Теңтушу болчу колдоосу.

АЙТБАЕВ АСАНГА АРНАЛГАН КОШОК¹

Автоматың колго алып,
Оборондо турганың.
Алганың бейбак мен мында,
Арманың айтып турамын.
Пулемотуң колго алып,
Берлинде турганың.
Көргөнүң шордуу мен бейбак,
Күйүтүң айтып турамын.
Калайлуу жүгөн жарашат,
Карагер аттын мойнуна.
Канкор герман аткан бейм,
Кайрыла турган жагыңа.
Бедерлүү жүгөн жарашат,
Буурул аттын мойнуна,

¹ Инв. 648 (5286). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Ленин-жол колхозу, айткан Айтбаева Бүажар. Жыйнаган М.Зулпуев.

Бетбак герман аткан бейм,
Бурула турган жагына.
Керебетиң үстүндө,
Керилип жалгыз жатамын.
Герой болуп келбедиң,
Кеңешип сырым айтарым.
Буржинаңдын үстүндө,
Муңайып жалгыз жатамын.
Фронтко кетип келбедиң,
Муңайып сырым айтарым.
Ойнодуң аскер маршында,
Ойгонсом жоксуң кашымда.
Эсен болсоң келерсиң,
Төгүлгөн кандар басылса.
Белине огун орогон,
Бет алып герман чыкканда.
Миномотун колго алып,
Белсенип жоону торогон.
Айлантып огун орогон,
Алышып герман чыкканда.
Автоматын колго алып,
Атышып жолун торогон.
Ак боз атың биерде,
Ак саптуу камчың ээрде.
Аскерге кетип келбедиң.
Алтын башың каерде.
Көк боз атың биерде,
Көк саптуу камчың ээрде.
Фронтко кетип келбедиң,
Көркөм башың каерде.
Кадимки өткөн нускада,
Караны салдың тулуңа.
Кайрылып элге бир келбей,
Кантип бир жаның кыйды экен,
Карабет герман огуна.
Эскиче өткөн нускада,

Караны салдың тулуца.
Эңилип үйгө бир келбей,
Кантип бир жаның кыйды экен,
Эси жок герман огуна.
Кололуу мылтык асынган,
Караса герман жашынган.
Кыялуу бийик бел элең,
Кымбат бир жаның барында.
Кыйгач калпак кыл мурут,
Кызматчынын бири элең.
Карайган калың бел элең,
Кайран бир жаның барында.
Кара пальто, кара өтүк,
Кадырлуунун бири элең,
Сур жорго минип бел ашкан,
Сумка такса жарашкан.
Кер жорго минип бел ашкан,
Гранат такса жарашкан.
Сур жорго миндиң көк кашка,
Сумкаңдын боосу көк тасма.
Чогулушта сүйлөсөң,
Сымбатың элден бир башка.
Кер жорго миндиң көк кашка,
Гранат боосу көк тасма.
Кеңеште туруп сүйлөсөң,
Келбетин элден бир башка.
Үзөнгүсү калайдан,
Үзүлүп чыккан далайдан.
Ат жабдыгы калайдан,
Атагы чыккан далайдан.
Пикири бузук жаманды,
Минутунда чаң салган.
Каршы чыккан душманга,
Капысынан кол салган.
Көркөмү ашык келишкен,
Көргөн адам жалтанган.

Акиреги актайым,
Көкүрөгү молдодон бүткөн каттайым.
Ак кайың гүлүн кар баскан,
Ага ини менен бир баскан.
Кара бара тебетей,
Кийгениңде жарашкан.
Кара жорго жылжытып,
Мингениңде жарашкан.
Колхозчуну башкарып,
Кара калем ручке,
Чийгениңде жарашкан.
Кызыл бара тебетей,
Кийгениңде жарашкан.
Кызыл тору жоргону,
Мингениңде жарашкан.
Көпчүлүк элди башкарып,
Кызыл калем ручке.
Чийгениңде жарашкан.
Жашыл кыжым тукаба,
Жая бычып олтурам.
Жаш алгандан ажырап,
Жабырын тартып олтурам.
Кызыл кыжым тукаба,
Кыя бычып олтурам.
Кыз алгандан ажырап,
Кыйноосун тартып олтурам.
Кызыл ала гүлмантым,
Кыз алганым урматым.
Жашыл ала гүлмантым,
Жаш алганым урматым.
Эниз тоодон качырдым,
Эмил кашка коенду,
Эл кыдырсам таппасмын,
Эми сиздей ноёнду.
Кара тоодон качырдым,
Кара кашка коёнду,

Калк кыдырсам таппасмын,
Кайраным сендей оёнду.
Каңтарып күлүк чабылат,
Кайран жаның өтүптүр.
Калганың ыйлап какшаса,
Кайраным кайдан табылат.
Суутуп күлүк чабылат,
Султан жаның өтүптүр.
Сумсайып күндө ыйласак,
Сүйгөнүм кайдан табылат.
Ак зоонун башы кылаңгыр,
Аргымак кайдан жүгүрсүн.
А дүйнө кеткен жомартым,
Айтсам кайдан табылат.
Көк зоонун башы кылаңгыр,
Күлүктөр кайдан жүгүрсүн.
Күлүстөн жаның өткөн соң,
Жомартым кайдан табылсын.
Ак ылачын асманда,
Алкынат күлүк басканда.
Ажалы жеткен пендеси,
Ага иниден бөлүнөт,
А дүйнө көздөй кайтканда.
Көк ылачын асманда,
Көбүктөйт күлүк басканда.
Күнү бүткөн пендеси,
Көп туугандан бөлүнөт.
Күнү бир бүтүп кайтканда.
Арс ичиктин жакасы,
Ак кашканын такасы.
Көрпө ичиктин жакасы,
Көк кашканын такасы.
Алтын туяк ай кашка,
Азынап түшөт кыядан.
Асил менин жомартым,
Акылман элең уядан.

Күмүш көкүл ай кашка,
Көбүктөп түшөт кыядан.
Асыл менин жомартым,
Көп зирек элең уядан.
Курорт бир болгон жерлерде,
Көп жайлар бүтөт сыр менен,
Жомартымды келбейт деп,
Көңүлүм чөктү муң менен.
Обкомдор турган жерлерде,
Ак жайлар бүтөт сыр менен.
Жомартымды келбейт деп,
Акылым чөктү муң менен.
Артылып камчы чапбастан,
Артык көргөн жомартым.
Эңилип камчы чапбастан,
Эрке өстүргөн жомартым.
Булгарыңды төшөнүп,
Муңайбай өтөм дечү элем.
Булгарың учу дат экен,
Муңаймалык бат экен.
Кешенеңди төшөнүп,
Кейибей өтөм дечү элем.
Кемеңин учу дат экен,
Кейимейлик бат экен.
Ак дайра суум майрам дээр,
Атыңды уккан кайран дээр.
Көк дайра суум майрам дээр,
Көзүңдү көргөн кайран дээр.
Тегиздигиң мен айтсам,
Анжияндын жолундай.
Тездигинди мен айтсам,
Автоматтын огундай.
Аркаңа аскан автомат,
Алтымыш эки огу бар.
Ата журтту коргогон,
Азамат эрдин багы бар.

Желкеңе аскан автомат,
Жетимиш эки огу бар.
Эли журтун коргогон,
Эр жигиттин багы бар.
Баса-баса камчылап,
Байбача өскөн жомартым.
Сылай-сылай камчылап,
Сыпайы өскөн жомартым.
Жабуулап минген жакшы атты,
Жашынан көргөн максаты.
Токуп минген жакшы атты,
Тобунан көргөн максатты.
Темир көк минип үйрөткөн,
Текеден чыйыр сүйрөткөн.
Будан көк минип үйрөткөн.
Бугудан чыйыр сүйрөткөн.
Абалыдан акырга,
Жоргодон бутун тартбаган,
Жортокко бутун артбаган.
Абалынан акырга,
Күлүктөн бутун тартбаган,
Күйпүлгө бутун артбаган.
Карайган менин боюма,
Кара турпак оюлса.
Какшап ыйлап жүргөнчө,
Как жаныңа коюлсам.
Бозоргон менин боюма,
Боз топурак оюлса.
Боздоп ыйлап жүргөнчө,
Босоголош коюлсам.
Карчыга конот кадага,
Кайран баатыр жомартым,
Кара башым садага.
Турумтай конот кадага,
Туйгунум баатыр жомартым,
Турган боюм садага.

Жоомартым минген атына,
Сарала шалча жап деген,
Салкын жайга бак деген.
Кайраным минген атына,
Көк ала шалча жап деген,
Көлөкө жерге бак деген.
Сүт булактан суу алган,
Сүрөтүп күлүк чыгарган.
Шер булактан суу алган,
Жандатып күлүк чыгарган.
Адырың тулаң чөп эле,
Ага иниң көп эле.
Өрүшүң тулаң чөп эле,
Өз тууганың көп эле.

СУЛТАНОВ КАДЫРМАТ ӨЛГӨНДӨГҮ КОШОК¹

Көк жорго минсе чайпалган,
Көк нооту кийсе жайкалган.
Көпчүлүк элдин ичинде,
Көсөмдүгү байкалган.
Күлүктү минсе чайкалган,
Калың элдин ичинде,
Көркөмдүү болуп жайкалган.
Карапайым мүнөздүү,
Касиети байкалган.
Кыргыз элиң кадырлап,
Кыйлага даңкың угулган.
Калк үчүн кылып кызматты,
Көңүлүң көпкө бурулган.
Калкың үчүн иш кылып,
Өз милдетин актаган.
Кыргыз элиң кадырлап,

¹ Инв. 648 (5286). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Ленинжол колхозу, айткан Жумабаева А. Жыйнаган М.Зулпуев.

Кымбатту сөзүң сактаган.
Элиңе кылып эмгекти,
Маскөөгө чейин таанылдың.
Ардактап сыйлап өкүмөт,
Алтындан орден тагындың.
Күлүк элең чабылган,
Күн тийбес жерде багылган.
Күрдөлдүү күлүк эле деп,
Күлгүндөн жабуу жабылган.
Жорго элең жолдо чабылган.
Жабуулап күндө багылган.
Топ жарган күлүк эле деп,
Алтындан жүгөн тагылган.
Адырда буудай куурады,
Арстаным баатыр кулады.
Арзыган ишке жетбеген,
Армандуу өлүм бу дагы.
Белесте буудай куурады,
Белгилүү баатыр кулады.
Бейпайга салган бул өлүм,
Пендечилик бу дагы.
Башынан таасын сүйлөгөн,
Бай-манапты сүйбөгөн.
Бардык жерде карыпты,
Жакшы көрүп үндөгөн.
Тартип менен башкарган,
Тартынбай айткан күнөөнү.
Башкарып келген бюрону,
Басынткан эмес бирөөнү.
Бала күндөн бер жакка,
Баарына жаккан жүргөнү.
Кылдат чечкен бюрону,
Кыйнаган эмес бирөөнү.
Кыйын күндө жол баштап,
Кыйлага жаккан жүргөнү.
Телефон менен сүйлөгөн,

Тепкедей жаштан бер жакка,
Окуп билим үйрөнүп,
Тарбия алган бюродон.
Каргадай болуп сүйлөгөн,
Кадим жаштан бер жакка,
Тарбия алган жетилип,
Комсомолдук бюродон.
Алтындан саат бураган,
Адилдикти сураган.
Ак ниет сендей болсок деп,
Канчалар сени туураган.
Күмүштөн саат бураган,
Куяпаттуу ишти сураган.
Кейиштүү сөздү укканда,
Кеңеш айтып улаган.
Барчын куштай түлөгөн,
Партиянын иши үчүн,
Бардык жанын үрөгөн.
Орденин алып Лениндин,
Москвада сүйлөгөн.
Атагы чыккан элинен,
Тарбия алган Ленинден.
Атагы кеткен алыска,
Ак калпак кыргыз жеринен.
Көк шумкар учту туурунан,
Кыргыз элде туулган.
Кыраандыгын билгизип,
Мунун Кытайга даңкы угулган.
Боз шумкар учту туурунан,
Кең Алайда туулган.
Мунун форуму элге жагымдуу,
Монголго чейин угулган.
Кызылын кийдиң күрмөнүн,
Кызматын кылдың бюронун.
Калкыңа кылып эмгекти,
Кадырын көрдүң дүйнөнүн.

Жашылын кийдиң күрмөнүн,
Жаш кезиңден бер жакка,
Буйругун кылдың бюронун.
Жадыңа эгем жар болуп,
Жакшысын көрдүң дүйнөнүн.
Чолпону элең жылдыздын,
Чоңу болчуң кыргыздын.
Алтыңдан жылдыз тагынып,
Элиңе мунар тургуздуң.
Урматын көрдүң элиңдин,
Убайын көрдүң келиндин.
Урмат менен тагыңдың,
Орденин улуу Ленидин.
Жашылды кийсе жарашкан,
Жакшыга башы жанашкан.
Жакшы киши экен деп,
Жактырып эл талашкан.
Көк ноту кийсе жарашкан,
Көсөмдөргө жанашкан.
Көркөмдүү киши экен деп,
Көргөн эл сени баалашкан.
Убайын көрдүң уул келиндин,
Баатыры болдуң улуу элиңдин.
Беш жылдызды тагыңдың,
Урматтап улуу Ленидин.
Ат үстүнөн аркырап,
Алтын куш болгон мингениң.
Ай далыда жаркырап,
Ак торко болгон кийгениң.
Күн үстүнөн аркырап,
Күмүш ат болгон мингениң.
Куп далыда жарашкан,
Кыл торко болгон кийгениң.
Чагарак куйрук чаар жон,
Жолборс элең кайран эр.
Чоң казаттай иш болсо,

Койбос элең кайран эр.
Алыс жерден көрүнгөн.
Мунар элең кайран эр.
Саратан жайда саябан,
Чынар элең кайран эр.
Улуу тоодо сайраган,
Улар элең кайран эр.
Учулдардын пашасы,
Чынар элең кайран эр.
Теминсе чуркап жоргосу,
Таалай тапкан эмгектен,
Ташкентте болгон жолдошу,
Табийгат болгон колдоосу.
Элирсе чуркап жоргосу,
Элинде болгон жолдошу.
Эмгек кылган эл үчүн,
Эл журту болгон колдоосу.
Алдына келген канча адам,
Албырып бетин нур чалган.
Айтса сөзү өтүмдүү,
Алтындан кемер курчанган.
Күмүштөй бетин нур чалган,
Күнүнө келген канча адам.
Көсөмдүгү белгилүү,
Күмүштөн кемер курчанган.
Жакшы айтып сөзүн таптаган,
Жашынан адеп сактаган.
Алдына барган адамды,
Орой сөз айтып какбаган.
Өкмөт ишин тактаган,
Үйүндө тынчып жатбаган.
Эл үчүн кылып эмгекти,
Түшүм жыйган пахтадан.
Жолборс элең чамынган,
Жорго элең жолдо таанылган.
Тең келбей эле сага эч ким,

Бак дөөлөт ашкан жагынан.
Гүлдөгөн элиң Фергана,
Күйүтүң калды артыңа.
Кеп болуп күндө жүрөсүң,
Күрдөлдүү кыргыз калкыңда.
Ээн Терек Мазарың,
Эриккенде сөз кылып,
Элиңе өтөр азарың.
Кашка Терек Мазарың,
Кайгырганда сөз кылып,
Калкыңа өтөр азарың.
Туулган жериң Алайда,
Жашыңда жүрдүң малайда.
Тарбия берип партия,
Угулду даңкың далайга.
Кыргыз жерде туулган,
Кымбатың сенин кеп болуп,
Кытайга чейин угулган.
Кыргоодон учкан кыраан куш,
Кылчайбай кеттиң тууруңдан.
Тарбия берип жаштарга,
Канаттарын күүлөнттүң.
Арка болуп атадай,
Акыл насаат үйрөттүң.
Оозунан сөзү чубаган,
Олуттуу өскөн жан элең.
Ойлонуп элин сураган,
Үзүлгөн ишти улаган.
Партия койгон талапты,
Иш жүзүндө жаратты.
Пахтадан түшүм жыйнаган,
Баркталып нечен сыйланган.
Сан жылкы баккан дабанга,
Кичи пейил бир мүнөз,
Сыр айткан эмес жаманга.
Көк жорго салган дабанга,

Көп жылкы баккан саманга.
Көркөм форум бир мүнөз,
Сөз айтбаган жаманга.
Ааламга башы теңешкен,
Обкомдор менен кеңешкен.
Атагы алыска кетсе да,
Ага ини менене тең өскөн.
Жакшыга башы теңешкен,
Жакыны менен кеңешкен.
Жайдары мүнөз ак көңүл,
Жардылар менен тең өскөн.
Күтүрөгөн калың эл,
Күйүтүң айтып токтолор.
Күндө үч убак кеп болуп,
Сенин кадырың элде жоктолор.
Сан сан болгон калың эл,
Саргайып туруп токтолор.
Санаган жерде кеп кылып,
Сенин санатың элде жоктолор.
Кылкылдаган калың эл,
Кыйкырып барып токтолор.
Кызматың эске түшкөндө,
Кылыгың элде жоктолор.
Керилтип кулун байлаган,
Төрт түлүк малды өстүрүп.
Керейге малын айдаган,
Кашка Суу барып жайлаган.
Сазга кулун байлаган,
Сан жылкысын өстүрүп,
Сарала тоосун жайлаган,
Сансыз малын айдаган.
Күлүгүн күндө байлаган,
Күтүрөгөн мал менен,
Күрөбөс тоосун жайлаган,
Күрмөлбөй өткөн дайрадан.
Элге тилеп кеңчилик,

Элде болбойт сенчелик.
Калкка тилеп кеңчилик,
Калкта болбойт сенчелик.
Адырдан аркар уулаган,
Эк эмгек кылып элине,
Ааламга даңкы угулган.
Белестен аркар уулаган,
Беттешкен душман кулаган.
Партиянын жолунда,
Бала кезден дуулаган.
Түшүмүн ачтың жериңдин,
Бактысын ачтың элиңдин.
Чакырылып Маскөөгө,
Орденин тактың Лениндин.

КАРЕГИМ АБЫТ КАЙЫР КОШ¹

Жашыңда окуп орусча,
Аттандың алыс согушка.
Айла барбы кантейин,
Ажалдан алып калышка.
Жалындай жаш кезиңде,
Жолуктуң ажал кесирге.
Жолукбас сапар кетсең да,
Жүрөсүң менин эсимде.
Кайышкан кандуу жылдарда,
Кайрылбас сапар жол кеттиң.
Карегим Абыт өткөн соң,
Кайгырган менен келбейсиң.
Саябан жыргал дүйнөдөн,
Сапарым бүтү дедиңби.

¹ Инв. 648 (5286). Жалал-Абад облусу, Сузак району, Кызыл-Туу селсовети, Карл Маркс атындагы колхоз, Момушов Өмүрзак жана Орозов Турсункулдан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Салпылдап үргөн немистен,
Совет эл алды кегинди.
Айыгышкан согушта,
Атыңды душман өчүрдү.
Артыңдан барып мен дагы,
Аябай алдым өчүңдү.
Кандуу согуш башталып,
Карыны коюп жаш барып.
Карегинен ажырап,
Канча адам калды какшанып.
Көркөө согуш башталып,
Фашисттер кирди ат салып.
Күйөөрүнөн ажырап,
Көп адам калды какшанып.
Автомат мылтык асынган,
Аңдышкан душман басынган.
Айыгышкан немисти,
Ач жолборстой качырган.
Ажалдын тийген огунан,
Айрылдым сендей асылдан.
Андагы кылган эрдигиң,
Ак кагазга жазылган.
Беш атарын асынган,
Беттешкен душман басынган.
Беш миңдеген жоо келсе,
Бардыгын өзү качырган.
Фашисттин тийген огунан,
Бөлүндүк сендей асылдан.
Береним кылган эрдигиң,
Белгиленип жазылган.
Автомат алып чалкалап,
Айлыңды жоодон калкалап.
Айлыңа кайра келбедиң,
Аңдыган жоону талкалап.
Беш атар алып чалкалап,
Бейпайдан элин калкалап.

Береним кайра келбедин,
Беттешкен жоону талкалап.
Ата Мекен жериңе,
Ар кылдыңбы келүүгө.
Ак шумкардай айланып,
Аман келсең эмне?
Туулуп өскөн жериңе,
Тагдыр койбой эркиңе.
Турумтай куштай айланып,
Тирүү келсең эмне?
Сүйүктүү орден тагынып,
Сүрөтүң келди жаңырып.
Карегим эсен экен деп,
Сүрөтүңө жалынып.
Оюндун билбей жыргалын,
Ал эмне кылганың.
От алган гүлдөй соолудуң,
Он сегизде кырдалың.
О дүнүйө кетерде,
Башыңды жөлөп турбадым.
Карегим сенден ажырап,
Карачы белдин сынганын.
Жаштыктын бербей жыргалын,
Жараткан ал эмне кылганың.
Жайында гүлдөй соолудуң,
Жыйырмада кырдалың.
Жумулуп көзүң өтөрдө,
Жаныңда ыйлап турбадым.
Күйөрүм сенден ажырап,
Көрдүңбү белдин сынганын.
Күн өтсө көрүп турарга,
Көлөкөң калса дегенмин.
Көлөкөң мага калтырып,
Кудурет көрбөйбү анан керегин.
Арзысам көрүп турууга,
Артыңда калбайт белегиң.

Белегиң мага калтырып,
Жараткан албайбы анан керегин.
Күйөөрүм эсен экен деп,
Жүрө бердим көөнүм ток.
Сүйүнгөндөй болбостон,
Сүрөтүң турат өзүң жок.
Ак кагаз алдым алыстан,
Айрылдыҥ деген Абыттан.
Өлөмбү мен да кошо деп,
Өрттөнүп ичим кайышкан.
Кайгыртып ичим муң кылды,
Карегим өлдү деген сөз.
Кантер айла табалбай,
Караңгы болду эки көз.
Оюндун көрбөй жыргалын,
Ал эмне кылганың.
Үзүлгөн гүлдөй соолудуң,
Он сегиз жашта кырдалың.
Өксөтүп коюп агаңды,
Өмүрүң кыска болдуң жаш.
Түгөйүм алып какшатып,
Жараткан кандай бооруң таш.
Ар убак Абыт ойлосоң,
Арманды кайра козгойсуң.
Акыркы сапар кеткен соң,
Айланып келбейт окшойсуң.
Кайрылбас сапар кеткен соң,
Кайрылып кайдан көрөмүн.
Кайгыртып кеттиң агаңды,
Кагылсам Абыт жөлөгүм.
Акыркы сапар жол кеттиң,
Айланып кайдан көрөмүн.
Ал күчүн алдың агаңдын,
Айлансам Абыт өбөгүм.
Абытым сенден ажырап,
Арманда жүргөн убагым.

Жалынсам келбейт окшойсуң,
Жаннатта болсун турагың.
Кайрылып бакка конбогон,
Карчыга болдуң боосу бош.
Кайрылбас сапар жол кеттиң,
Карегим Абыт кайыр кош.
Тууруңа кайра конбогон,
Турумтай болдуң боосу бош.
Түбөлүк сапар жол кеттиң,
Түгөйүм Абыт кайыр кош.

НООКЕНТТЕГИ ОРОЗААЛЫ КАЛПА ӨЛГӨНДӨГҮ КОШОК¹

Адырда буудай бышты эле,
Аз эле Ноокент ичинен,
Арстаным калпам чыкты эле.
Адырда буудай куурады,
Арстаным калпам сулады.
Белесте буудай бышты эле,
Бул эле Ноокент ичинен,
Береним калпам чыкты эле.
Белесте буудай куурады,
Береним калпам кулады.
Сакалың алды тердесин,
Саабалар сизди кел десин.
Сакалыңдын алдында,
Калпа атам, саабалар туу тиксин.
Татып жатың калпа ата,
Обу зам-зам сууну.
Мурутуң алды тердесин,
Мустафалар кел десин.
Мурутуңдун алдына,
Калпа ата, мустафалар туу тиксин.

¹ Инв. 613 (5251)

Жутуп жатың калпа ата,
Обу зам-зам сууну,
Ак боз атың аянчыл,
Калпа атам,
Ак карчыгаң коенчул.
Акырет кеткен калпа атам,
Аз гана жатып ойгонуң.
Көк боз атың аянчыл,
Көк карчыгаң коенчул.
Кыямат кеткен калпа атам,
Кыйналбай жатып ойгонуң.

КОШОК¹

Катыныңдын кийгени,
Кара бакмал шай эле.
Кадыр түндөй кайран эр,
Кыяматка зай эле.
Кыздарыңдын кийгени,
Кызыл бакмал шай эле.
Касиеттүү кайран эр,
Кара жерге зай эле.
Кызыл бакмал шай кийип,
Кыздарың мендей кошо албайт.
Кара бакмал шай кийип,
Катының мендей кошо албайт.

¹ Инв. 638 (5276). Ленин району, Москва колхозу, Султан дегенди кошкондогу кошок. Кара Мырзанын ырларынан. Жыйнаган М.Зулпуев.

АЧЫДАН ЧЫККАН ЭГЕМБЕРДИ БОЛУШ ӨЛГӨНДӨ КОШУЛГАН КОШОК ¹

Датка атам кызыл ат минген такалап,
Датка атам Кытайга барган чалкалап.
Кытайдагы көп элдерди,
Датка атам жүргөн эле калкалап.
Датка атам тууганын туудай көтөргөн,
Душманына калганда,
Датка атам кара койдой бөктөргөн.
Датка атам алты атар мылтык чакыткан,
Датка атам айлынан аскер чакырткан.
Датка атам алты атар мылтык октогон,
Датка атам айлынан аскер топтогон.
Датка атамдын барында,
Жибекти жүндөй тытчы элек.
Датка атам көзү өткөндө,
Жибек тургай жүн кайда?
Датка атамдын барында,
Шарапты суудай иччү элек.
Датка атам көзү өткөндө,
Шарап тургай суу кайда.

КОШОК²

Каратка тиккен кажарың,
Асили менин манабым,
Камактан экен ажалың.
Бозатка тиккен кажарың,
Асили менин манабым,

¹ Инв. 638 (5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, XII парт съезд колхозу, Парманов Алиден жазылган. Жыйнаган М.Зулпуев.

² Инв. 638 (5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, XII парт съезд колхозу, Парманов Алиден жазылды. Жыйнаган М.Зулпуев.

Түрмөдөн экен ажалың.
Кумурсканын уюгу,
Асили менин манабым,
Камактан экен буйругуң.
Чегирткенин уюгу,
Асили менин манабым,
Түрмөдөн экен буйругуң.

КЫЗ КӨЧҮРГӨНДӨГҮ КОШТОШУУ¹

Алтындан чачпак тагып ал,
Ай тийбес жерге багып ал.
Ай тийбес жерге бакпасаң,
Алып келген пулуңду ал.
Күмүштөн чачпак тагып ал,
Күн тийбес жерге багып ал.
Күн тийбес жерге бакпасаң,
Күйдүрбөй мени пулуңду ал.
Түндөп түндөп эл көчөт,
Түндүгүм эми ким чечет.

КАРА ТӨӨ²

Жунусов Ботобай 1946-жылы мал багып жүрүп,
колхоздун бир кара төөсүн өлтүрүп коюп колхоз
жетекчилерине төөнү кошуп ырдаган экен.

Жаныбарым кара төө,
Жаш экенде жабулап.
Тай экенде тангалап,
Тайлагыңда буйлалап.

¹ Инв. 638 (5276).

² Инв. 638 (5276). Жалал-Абад облусу, Ленин райлну, Калинин колхозу, Жунусов Ботобайдан жазылып алынды. Жыйнаган М.Зулпуев.

Күнжара берип кемиртип,
Катырма берип семиртип.
Мойнуңа буйла такканым,
Кара кемпир бакчу эле.
Тайлагыңда кара төө,
Эки кызым жетелеп,
Ойночу эле тай-тайлап.
Жүк көтөрөр төө болдуң,
Үлүкен кара төө болдуң.
Курушуна келгенде,
Төө болот деп айтканмын,
Кунаныңда жүк артып,
Алты жашка чыкканда,
Ачуулуу жаман төө болдуң.
Абаң атка жетбей жөө болду.
Менден төөнү сурап алалбай,
Астына эч ким бара албай.
Оттогон экен короого,
Жаткан экен ороого.
Кой кайтарган көрүптүр,
Оттогон экен шорого.
Жаткан экен ороого.
Кый субадан ажырап,
Белиң калды колотто.
Кызыл көштөн ажырап,
Териң калды кара төө.
Капталыңдан ажырап,
Чомуң калды кара төө.
Омурткадан ажырап,
Териң калды кара төө.
Чуңкурга түшүп өлүптүр,
Кара төө жолдо жатат деп,
Катындар баары көрүптүр.
Капталдап барып өлүптүр,
Он жыл өмүр көргөнүң,
Жаман болду өлгөнүң,

Чоң кыяда төө калды.
Кара төө сенден ажырап,
Абаң чокоюн сүйрөп жөө калды.
Таш кыяда төө калды,
Кара төө сенден ажырап,
Абаң тамтандап эми жөө калды.
Кум кыяда төө калды,
Кара төө сенден ажырап,
Абаң куржунун сүйрөп жөө калды.
Элик төөгө баш кылса,
Тарта турган төө эле.
Эки каптан пахтаны,
Арта турган төө эле.
Алтымыш төөгө баш кылса,
Тарта турган төө эле.
Алты каптан пахтаны,
Арта турган төө эле.
Ашуу тайган жол болсо,
Аша турган төө эле.
Аттан чакан тыпылдап,
Баса турган төө эле.
Катындар баары жакшы деп,
Тиктей турган төө эле.
Кара бакмал үстүнө,
Бүктөй турган төө эле.
Кыз-келиндер жакшы деп,
Тиктей турган төө эле,
Кызыл килем үстүнө,
Бүктөй турган төө эле.
Жазга маал болгондо,
Араандай оозун ачканда.
Ак көбүгүн чачканда,
Айбатына адамдар,
Кача турган төө эле.
Элибиз сере көчкөндө,
Сайин, Жамал, Бүажар,

Кыздарымды жетелеп,
Көчкөн төө сен элең.
Кара төө сенден ажырап,
Уйга жүгүм артармын,
Убарамды тартармын.
Атка жүгүм артармын,
Азабымды тартармын, – деп Ботобай
аба кара төөнү кошуп, кутулуп кеткенмин дейт.
Колхоз кечирип жиберген экен.

АМИРАХУН (КОШОК)

Аскарлуу тоонун түбүнөн,
Ак дайранын агышы.
Ак маараке той болсо,
Ак тулпардын чабышы.
Азамат балдар колунда,
Ага тууган ичинде,
Ажал кезиң жеткени.
Асил бейиш кариям,
Ниетиңдин калысы.
Көк муздуу тоонун түбүнөн,
Көк дайранын агышы.
Көк бөрү тартып той болсо,
Көк тулпардын чабышы.
Көркөм балдар колунда,
Көп элиңдин ичинде,
Көзүң өтүп кеткени.
Ниетиңдин калысы.
Кадыр түндөй кариям,
Жума кадыр түндөйүм.
Айт арапа күндөйүм,
Бейиштен чыккан үндөйүм.
Камчысы болгон кыйалуу,
Кан пайгамбар таалайлуу.

Чылбыры болгон кыйалуу,
Чын пайгамбар таалайлуу.
Камчысынан колу узун,
Канзададан бою узун.
Чылбырынан бою узун,
Чын кождон бою узун.
Белестен аты бөлүнгөн,
Беш киши менен келатса,
Бекзаададай көрүнгөн.
Капталдан аты көрүнгөн,
Караламан ичинде,
Канзаададай көрүнгөн.
Кызыл бото курчанган,
Кызыл бети нур чалган.
Кызык жандан айрылып,
Кыямат жайдан жай алган.
Кара бото курчанган,
Каратору бети нур чалган.
Кайран жандан айрылып,
Кайрылбас жайдан тынч алган.
Ак шумкар таптап куш салган,
Айдай бетин нур чалган.
Аманат жандан айрылып,
Ал бейиштен тынч алган.
Кыйгыр таптап куш салган,
Кызыл бети нур чалган.
Кызык жандан айрылып,
Кыямат жайдан тынч алган.
Алтын башы барында,
Ашкан дөөлөт жанында.
Аргымакка сал байлап,
Кадыр түндөй кариям,
Ал бейиш кетти бел байлап.
Күмүш башы барында,
Күрбөлдүү дөөлөт жанында,
Күлүк атка сал байлап.

Күлүстөн жандан айрылып,
Күл бейиш кетти бел байлап.
Куюшканын кайыткан,
Кудайым сүйүп карыткан.
Темингисин кайыткан,
Теңир сүйүп карыткан.
Кадыр түндөй кариям,
Уулдан урмат көргөнүм,
Узак өмүр сүргөнүм.
Уул үйлөп кыз берип,
Урматы менен жүргөнүм.
Кыздан кызмат көргөнүм,
Кызык өмүр сүргөнүм.
Кызыр назар кылганым,
Келин алып кыз берип,
Кейишсиз өмүр сүргөнүм.
Кызыл манат эндейди,
Кыргызда көргөн эмес сендейди.
Кара манат эндейди,
Калкыңда көргөн эмес сендейди.
Ак жардын башы туюкка,
Ак кептер чайкап куш болгон.
Аманат жаны өткөнчө,
Ар жакшыга туш болгон.
Көк жардын башы туюкка,
Көк кептер чайкап куш болгон,
Көп өмүрү өткөнчө,
Көп жакшыга туш болгон.
Ак боз ат минип жол жүргөн,
Аманат жаны өткөнчө,
Ар жакшы менен бир жүргөн.
Көк боз ат менен жол жүргөн,
Көп өмүрү өткөнчө,
Көп жакшы менен бир жүргөн.
Сар жорго минип жол жүргөн,
Сан өмүрүң өткөнчө,

Санаткөй менен бир жүргөн.
Кер жорго минип жол жүргөн,
Келишкен өмүрүң өткөнчө,
Кеңешкөй менен бир жүргөн.
Сары пул болгон баарыңыз,
Сап өмүрүң өткөнчө.
Сары май болгон нарыңыз.
Сарт кыргызы аралаш,
Мынабу Массы шаарыңыз.
Кызылдан кызыл барыңыз,
Кыямат жайга жеткенче,
Кымыз болгон нарыңыз.
Кыл жээрен атка жарашкан,
Кызыл манат кулакчын.
Асил бейиш кариям,
Кыргыздан чыккан улакчым.
Кара атына жарашкан,
Кара манат кулакчын,
Калкынан чыкан улакчым.
Күмүшү белде бураган,
Күлүгү элде чураган.
Алтыны белде бураган,
Азоосу элде чураган.
Куурайга буту илинбей,
Кумга буту билинбей.
Байга таштап байге алган,
Жолго таштап жорго алган.
Короого таштап кой алган,
Кожолордон дуба алган.
Сынчылардан сын алган,
Сынчылар сынап не деген.
Оң далиси кең деген,
Оңдон чыккан эр деген.
Сол даллиси кең деген,
Солдон чыккан эр деген.
Алты пакса дубалдан,

Артылып улак таштаган.
Аманат жанын карыштаган.
Тогуз пакса дубалдан,
Токтолбой улак таштаган,
Томуктай башын карыштаган.
Алты жашар торпокту,
Ашыгынан кармаган,
Аштан тойдон калбаган.
Тогуз жашар торпокту,
Томугунан кармаган,
Тойдон аштан калбаган.
Аргымак баккан булакка,
Артынып түшкөн улакка.
Тобурчак баккан булакка,
Толгонуп түшкөн улакка.
Күлүгүн баккан булакка,
Күймөнбөй түшкөн улакка.
Бедөөсүн баккан булакка,
Бел чечип түшкөн улакка.
Төмөн карай тартканда,
Төө териден куюшкан,
Төрт элиден бөлүнгөн.
Төрт уруу муңдуз ичинде,
Дөөдөй болуп көрүнгөн.
Артылышып тартканда,
Ат териден куюшкан,
Алты элиден бөлүнгөн.
Аземдүү кыргыз элинде,
Аскадай болуп көрүнгөн.
Ак кагазга кат жазган,
Молдону көргөн кариям.
Алтын жабдык жарашкан,
Жоргону көргөн кариям.
Жамиятты сураган,
Казыны көргөн кариям.
Кабага барып жан берген,

Ажыны көргөн кариям.
Алтымыш серке кой айдап,
Алайды көргөн кариям.
Азиз башы кор болбой,
Алты уруу кыргыз элинде,
Далайды көргөн кариям.

МАНАПТЫН АЯЛЫНЫН КОШОГУ¹

Илгери бир акмак манап төрт аялдуу болот. Зе-ригип олтуруп аялдарына мен өлүп көрөйүн, силер кантип кошосуңар экен деп, узунунан жатып алып камчыны колуна алып, аялдарын улам нукуп коюп коштурган экен дешет. Ошондо жаңы алган аялда-ры кошо албай, чөлдө калган салынды аялы келип кошкон кошогу экен.

Жаман аял:

– Кан төрөм бул өлгөнүң жалгандыр,
Кантөрөм өлгөн эмес талгандыр.
Капталдан учкан буудайык,
Кан төрөм канга башың ылайык.
Кан төрөм өттүң дүйнөдөн,
Какылдап кошуп ыйлайлык.
Белестен учкан буудайык,
Кан төрөм бекке башың ылайык.
Кан төрөм өттүң дүйнөдөн,
Безилдеп кошуп ыйлайлык.
Кана менин көргөнүм,
Ырасбы сенин өлгөнүң.
Аяктуу болду өнөрүң,
Азыктан тандап бирди алдың,
Арманым айтар деп алдың.
Айтышкан жерден кек алдың,

¹ Инв. 638 (5276). Сабиров Кийикбайдан жазылып алынды.
Жыйнаган М.Зулпуев.

Алыңды билбес жаманды,
Акча берип коротуп,
Акшыйганды неге алдың.
Бугудан тандап бирди алдың,
Булкушкан жерден кек алдың.
Байлыгыңды айта албас,
Бийлигиңди биле албас,
Муңуңду билбес жаманды,
Бултуйтуп пул коротуп не алдың.
Бакачыдан бирди алдың,
Баркымды билет деп алдың.
Баркыңды билбес жаманды,
Акырайтып не алдың.
Башында барып мени алдың,
Өлгөндө баркыма жетет деп алдың.
Сенин кайсы арманың айтайын.
Төмөнкү чөлдү сактаттың,
Кан төрөм өлгөн чагыңда,
Саргайып чөлдү сактаттың,
Саамайым күнгө кактаттың.
Кан төрөм өлгөн чагыңда,
Төрүңө отургузуп мактаттың, – деп
салынды аялы кошкондо манап тура калып, үчөөнү
айдап мурунку аялын алып калып ошону менен жа-
шап калган экен дешет. Аны манаптын айылынан бир
кедей угуп мен деле манапчалык жокмунбу деп келип,
жаман таар чепкенин узунунан жамынып, чокоюн
башына коюп, орогунун сабы менен аялын нукуп,
кошок айт деп кыйнайт. Аялы төмөнкүчө ыйлайт.

Келин:

– Оо, кедей, узун эле буттарың,
Оо, кедей сасык эле жыттарың.
Чокоюң болсун чойгонум,
Чоң чара көчөнүн көзүн ойгонум.
Бутуңдагы чокоюң,

Өтүк болгондо өлсөңчү.
Үстүңдөгү чон кепе,
Үй болгондо өлсөңчү.
Энем берген көк торпок,
Уй болгондо өлсөңчү.
Тура өлүгүңдү көрөйүн,
Аштыкка карын тойгондо өлсөңчү —
деген экен кедейдин аялы, кедей тура калып, мени
Манапбайдай кошбодуң ит деп аялын сабайт. Аялы
манапты манап деп кошот, кедейди кедей деп кошот
деп кедейди сөзгө жыгып кутулган дешет.

ТАГАЙДЫН КОШОГУ¹

Алтындан чачпак соорумда,
Арстаным Тагай барында.
Абсын-ажын ичинде,
Алдастайт элем дооруңда.
Буладан чачпак соорумда,
Бала-чака ичинде,
Буластайт элем дооруңда.
Келеден чачпак соорумда.
Келин-кыздын ичинде,
Келбетим Тагай барыңда,
Көлбөрсүйт элем дооруңда.
Алтындан чачпак күл болду,
Ойноп доор сүрөөрдө,
Арманым айтып тул болдум.
Капталга чыгып из чалган,
Кара тайган куш салган.
Казактан кыз жактырбай,
Калкынан тандап бизди алган.
Белеске чыгып из чалган,

¹ Инв. 638 (5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Ленин-жол селосу, Айтбаева Бүажардан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Бедерлүү тайган куш салган.
Беш көкүл кыздар жакбастан,
Бел чечип келип бизди алган.
Адырга чыгып из чалган,
Агытып тайган куш салган.
Айылда кыздар жакбастан,
Арзып келип бизди алган.
Карагер минип жол салган,
Кадыры кетип далайга,
Кармашкан жерден олжо алган.
Торуну минип жол салган,
Топко кирсе олжо алган.
Капталда жаткан шер элең,
Качырып келген душманга,
Кайтбай турган эр элең.
Белесте жаткан шер элең,
Беттешип келген душманга,
Бел байлаган эр элең.
Долоно башы уюлум,
Торгой тилдүү сайраган,
Тобумдан чыккан дулдулум.
Карагай башы уюлум,
Кыргый болуп сайраган,
Калкыман чыккан булбулум.
Асмандап учкан ылачын,
Асманга жазат кулачын.
Ак жорго минип жылжытып,
Көрбөдүң жандын ыратын.
Көкөлөп учкан ылачын,
Көккө бир жазат кулачын.
Көк жорго минип жылжытып,
Көрбөдүң жандын ыратын.
Токулуп тору ат калды.
Топ көрбөй балаң жаш калды.
Каңтарган кара ат калды.
Калк көрбөй балаң жаш калды.

АШИМБАЙДЫН КОШОГУ¹

Кыйарыңкы көрүнгөн,
Кытайдын кындай талаасы,
Кыямат жайдан баш тартбайт,
Дин мусурман баласы.
Карайыңкы көрүнгөн,
Кашкардын кара талаасы.
Акирет жайдан баш тартбайт,
Адамзаттын баласы.
Автомат атса жетбеген,
Ак мөңгүлүү кар элең.
Айланып зоодон кетбеген,
Ак шумкар куштун пари элең.
Ага-ини тууганга,
Алып кетсе түгөнгүс,
Ак куржунда зар элең.
Көк бараң атса жетбеген,
Көк мөңгүлүү кар элең,
Көкөлөп зоодон кетбеген,
Көк шумкар куштун пари элең,
Көңүлүң тапкан адамга,
Көк алтындай зар элең.
Жоргосу жолду талашкан,
Жоругу элге жарашкан.
Кыл куйрук минсе кыр ашкан,
Мунун кызматы элге жарашкан.
Камчысын илген сарайга,
Мунун кадыры өткөн далайга.
Белбоосун илген сарайга,
Мунун белгиси өткөн далайга.
Эшикке манат эндеген,
Элинде чечен мен деген.

¹ Инв. 638 (5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Рахманжан колхозу, Өмүралиева Тургундан жазылып алынды. Жыйнаган М.Зулпуев.

Күн чыгардан боз салкын,
Күлүктүн мойнун талдырат.
Күлгүн чырай нур бетиң,
Боз топурак оңдурат.
Таңатардын боз салкын,
Тайдын жалын тоңдурат.
Асыл чырай нур бетиң,
Бул кара жер оңдурат.
Чечен эле көкүрөк,
Чечер бекен топурак.
Булбул эле көкүрөк,
Бошотор бекен топурак,
Көркүн бир аз айтайын,
Көкүрөгү аттайым.
Көмөкөйү чийип койгон аттайым.
Жан жаныңдан карасам,
Жагалмай сының бар эле.
Эми жыйылган дөбө сен болдуң.
Туш-тушуңдан карасам,
Турумтай сының бар эле,
Эми туюк дөбө сен болдуң.
Карчыга көнбөс кара шак,
Карчыга эргип коно албайт.
Кара жаның өткөн соң,
Катының жолдош боло албайт.
Турумтай конбос кара шак,
Турумтай эргип коно албайт.
Туйгун жаның өткөн соң,
Тууганың жолдош боло албайт.
Кат жазат элең олтуруп,
Кагаздын бетин толтуруп.
Кагазың калды өзүң жок,
Казган көрдү толтуруп.
Аргымак минсең арыбай,
Кат жазат эле талыбай.
Эмгек кылдың элиңе,

Ар-намыс үчүн наалыбай.
Ак ирим суунун бурчу элең,
Ак болоттун курчу элең.
Ак болот элең тагынган.
Алты күн майлис болсо да,
Чалыкбай сөзүн камынган.
Көк ирим суунун бурчу элең,
Көп чогулган жыйында,
Такылдап сүйлөп турчу элең.
Тулпарлар чыгат желеден,
Туйгун жаның өткөн соң,
Туулбайсың энеден.
Көл боюнда каз турат,
Көк ноотудан тонунду,
Көмүскө койсо кулпурат.
Колотто калган үйүңдү,
Балдарың болсо жаш калды,
Көркөмүн түзөп ким турат.
Сай боюнда каз турат,
Сары кайыш тонунду,
Сандыкка салса кулпурат.
Сарайдай болгон үйүңдү,
Балдарың болсо жаш калды,
Сарамжалын ким кылат.
Жаркенден келген жети атың,
Жетелеп минген жакшы атың.
Жерде атың бош калды,
Аркаңда балдарың жетиле элек
жаш калды.
Алайдан келген алты атың,
Алым минген жакшы атың,
Жакшы атың арканын сүйрөп
бош калды.
Аркаңда балдарың акылга кирбей
жаш калды.

КЫЗ КӨЧҮРГӨНДӨ¹

Карчыга куштай соносуң,
Кай жакка барып коносуң.
Элиң мында бар туруп,
Кимге бото болосуң.
Турумтай куштай соносуң,
Тушуңа барып коносуң.
Тууганың мында бар туруп,
Кимге тууган болосуң.
Өз атаң эшик пахта эшик,
Кайнатаң эшик такта эшик.
Такта эшиктен тайгылба,
Алганыңдан айрылба.
Кайнатаң берсе сары атты,
Өз атаң кылбайт беле манатты.
Кайнатаң берсе жоргону,
Өз атаң кылбайт беле торкону.

КОШОК²

Нурумбетов Акматаалынын Ата-Мекендик согушта курман болгону жөнүндө кабар келип, угузганда кошулган кошок.

Буурул ат жалын тарайбыз,
Муңканып жолуң карайбыз.
Карагер токуп ат минсек,
Кайрылып жалын тарайбыз.
Камыкса бир күн келер деп,
Кайрылып жолуң карайбыз.
Кара жерден көч келет,

¹ Инв. 638 (5276). Жапаркулова Зулайкадан жазылып алынды. Жыйнаган М.Зулпуев.

² Инв. 638 (5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Рахманжан колхозу, Өмүралиева Тургундан жазылып алынды. Жыйнаган М.Зулпуев.

Карчыгаң шаңшып ач келет.
Карчыганды карасак,
Карадан жибек боосу бар,
Кайрылып туруп илип ал,
Канымдык кылган германды,
Кыйуусун таап ноёнум,
Кара эшек кылып минип ал.
Кызыл жардан көч келет,
Кыргыйың шаңшып ач келет.
Кыргыйыңды карасак,
Кызылдан жибек боосу бар,
Кылчайып туруп илип ал,
Кычыраган германды,
Көк эшек кылып билип ал.
Жээрен боз минсе желер деп,
Көз чалып бир күн келер деп.
Айланып жолуң тосконум,
Адыр бак аска тоо болду,
Аскасы бийик зоо болду.
Арбак урган ит герман,
Асылган кандай жоо болду.
Өзүнүн элин калкалап,
Германдын элин талкалап.
Булгаары саадак байланып,
Букардын тоосун айланып.
Фронтко өтүп кетти эле,
Саймалуу саадак байланып.
Самаркан тоосун айланып,
Солдатка өтүп кетти эле.
Келбей калчу жан белең,
Сени аткан душмандын,
Камчысы калсын салаада,
Балдары калсын талаада.
Ак бараң мылтык асынып,
Аскерге кеттиң жазылып.
Айлыңа кайра келбеңиң,

Сенин айнектей көзүң басылып,
Жез бараң мылтык асынып,
Жезитке кеттиң жазылып.
Жергеңе кайра келбедин,
Сенин жазоодой көзүң басылып.

КЫЗ УЗАТКАНДА КОШУЛАТ¹

Букарда буудай бышыптыр,
Буудайга мите түшүптүр,
Бүгүн тоюң түшүптүр.
Аркада арпа бышыптыр,
Арпага мите түшүптүр.
Айланайын жан үкам,
Бүгүн тоюң түшүптүр.
Боз атка салган кишендейт,
Жаш да болсоң биз бердик,
Кайнатаң жакшы киши дейт.
Кайненеңе ишендик,
Боз атка салган кишендейт,
Жаш да болсоң биз бердик,
Кайнагаң жакшы киши дейт,
Кайнагаңа ишендик.
Күмүштөн чачпак сүйрөтөт,
Күйөөң жакшы болгон соң,
Күндө акыл үйрөтөт.
Алтындан чачпак сүйрөтөт,
Алганың жакшы болгон соң,
Айда акыл үйрөтөт.
Алтындан чачпак чаң болот,
Алганың жаман бир болсо,
Алмадай башың каң болот.
Күмүш чачпак чаң болот,
Күйөөң жаман болгон соң,

¹ Инв. 660 (5297).

Күндө акыл кем болот.
Күмүшүң төргө чачылсын,
Күндөй багың ачылсын.
Алтының төргө чачылсын,
Айдай багың ачылсын.
Төшөнгөнүң паяндос,
Төшөнүп жатып ий болсун.
Төрө бала күйөөңүз,
Төгөрөккө бий болсун.
Жамынганың паяндос,
Жамынып жатып ий болсун.
Жакшы бала күйөөңүз,
Жалпы журтка бий болсун.
Жабык бою от жакса,
Жалындатпай өчүргүн.
Жаман жакшы кеп уксаң,
Күлкү менен кечиргин.
Түндүк бою от жакса,
Түтүндөтпөй өчүргүн,
Жаман жакшы кеп уксаң,
Күлкү менен кечиргин.
Өз атаң эшик пахта эшик,
Кайнатаң эшик такта эшик,
Такта эшиктен тайгылба.
Жол боюна конуп өт,
Чоюлган жубан болуп өт.

КЫЗЫНЫН КОШОГУ¹

Алты койдун терисин,
Ашыра ийлеп тон кылган.
Атадан калган жалгызды,
Асырап жүрүп зор кылган.
Жети койдун терисин,

¹ Инв. 660 (5297).

Жетик сактап ий кылган.
Жеңеге тил тийгизбей,
Жетим ашын ичирбей,
Жетик сактап зор кылган.
Жоо бөрүсү эр кылган,
Жолдоштун пайы шер кылган.
Жоо бөрүсү жалгызың,
Ак жалды сойду ашыңа,
Актыкты койду башыңа.
Кекилик этин таптаган,
Келинин эрке сактаган.
Улар этин таптаган,
Уулун мырза сактаган.
Керегең талдын кайыңы,
Келиниң жубан айымы.
Уугуң талдын Ноодасы,
Уулуң жигит мырзасы.
Келиниң мейиз тартканың,
Кеңешип үйгө жакканың.
Уулуң мейиз тартканың,
Урмат үйгө жакканың.
Кара чачык тоо кылып,
Катын башын эр кылып.
Атадан калган жалгызга,
Сатпай сарпай кийгизген,
Саабай саамал ичирген.
Алтындуу сөйкө айбаттуум,
Азамат эрден кайраттуум.
Күмүштүү сөйкө айбаттуум,
Күлүстөн эрден кайраттуум.

МЕРГЕНГЕ КОШУЛГАН КОШОК¹

Аркайган зоонун нар жагы,
Аркар, кулжа көп калды.
Арпадай төккөн ок калды,
Аркага мылтык көтөрүп,
Атарга мерген жок калды.
Будурмак тоонун нар жагы,
Бугу-марал көп калды.
Дүниядан көзүң өткөн соң,
Буудайдай төккөн ок калды.
Муңканып ыйлап отурам,
Артыңда мерген жок калды.
Жалпак ташты бек баскан,
Жапырык мүйүз теке аткан,
Эгизин коюп жалкы аткан,
Экини коюп бирди аткан,
Энесин коюп теке аткан.
Булгаары кесе байланган,
Бурулуш тоону айланган.
Бурулуп кайра келгенче,
Муңканбайбы алганың,
Муңайбайбы балдарың.
Саймалуу кесе байланган,
Самаркан тоосун айланган.
Самаркан тоодон келгенче,
Саргайбайбы алганың,
Сагынбайбы балдарың.
Көтөрбөгөн жан барбы,
Кудуреттин салганын.
Кара кийип кан жутуп,
Капалуу жесир калганың.
Текечер жатат ойдуңда,
Тел мүйүзү мойнунда.

¹ Инв. 165 (378). Жалал-Абад облусу, Октябрь району, Нурмаматов Калмурааттан жазылып алынды. Жыйнаган А. Чоробаев.

Теңирим сүйгөн бенденин,
Теңтушу жатат койнунда.
Кулжачар жатат ойдуңда,
Куу мүйүзү мойнунда.
Кудайым сүйгөн бенденин,
Курдашы жатат койнунда.
Кудрети күчтүү кудайым,
Кууратып жесир койдуңбу?
Кардан изиң адашбай,
Чалып кеткен шекилди.
Кайып эрен кырк чилден,
Алып кеткен шекилди.
Тоодон изиң жаңылбай,
Чалып кеткен шекилди.
Топ овлуя биригип,
Алып кеткен шекилди.
Дозогуна бейбакты,
Салып кеткен шекилди.

РАЙЛИ ЭЖЕНИН КОШОГУ¹

Кызарып бышкан өрүгүм,
Кыз алган өмүр шеригим.
Жашарып бышкан өрүгүм,
Жаш алган өмүр шеригим.
Саар менен кайнаткан,
Чайым элең бекзатым.
Саардан кечке сүйлөшкөн,
Пайым элең бекзатым.
Эртең менен кайнаткан,
Чайым элең бекзатым.
Эртеден кечке сүйлөшкөн,
Пайым элең бекзатым.
Кара манат бойлошум,

¹ Инв. 551

Кадыр түндө жолдошум.
Кызыл манат бойлошум,
Кыяматтык жолдошум.
Жолдоштукка чыдабай,
Жолдо калды бул башым.
Кырк бир жорго ат минген,
Кажары салбай салт минген.
Тору бир жорго ат минген,
Торгоожин салбай салт минген.
Күлүктү минсе таптаган,
Күндө бир базар каттаган.
Аргымак минсе таптаган,
Айда бир базар каттаган.
Аргымак минген жетектеп,
Алтынды кумдай этектеп.
Күлүктү минген жетектеп,
Күмүштү кумдай этектеп.
Туштап бир учкан жагалмай,
Туурунду тапчы көрөйүн.
Тул калып мында жүргүчө,
Жаныңа барып өлөйүн.
Жандап бир учкан жагалмай,
Жайыңды тапчы көрөйүн.
Жабырың тартып жүргүчө,
Жаныңды аччы өлөйүн.
Күйгөнүм менен өлбөймүн,
Күзгүдөн бетиң көрбөймүн.
Айтканым менен өлбөймүн,
Айнектей бетиң көрбөймүн.
Таң атардын боз салкын,
Тийди бир бекен бетиңе,
Такыр жердин катуусу,
Өттү бир бекен этиңе.
Күн чыгардан боз салкын,
Тийди бекен бетиңе.
Кара бир жердин катуусу,

Өттү бир бекен этиңе.
Алтындан сөйкөм бар эле,
Аягы толгон зар эле.
Аттиң бир менин бекзатым,
Айтканымча бар эле.
Күмүштөн сөйкөм бар эле,
Күбөгү толгон зар эле.
Аттиң бир менин бекзатым,
Күйгөнүмчө бар эле.
Алтындан сөйкөм дат болгон,
Айткандан көөнүм кайт болгон.
Күмүштөн сөйкөм дат болгон,
Күйгөндөн көөнүм кайт болгон.
Айлансам балам кел деген,
Калдыш бир өксүп калат деп,
Кийимин алып бер деген.
Кагылсам Калдыш кел деген,
Калдышым өксүп калат деп,
Санабай пулду бер деген.

* * *

Бул кошок аялдар өлгөндө айтылат:

Корголдой шуру тагынган,
Кокондон кымкап жамынган.
Бармактай шуру тагынган,
Маргалаң кымкап жамынган.
Ак шайы кийген этиме,
Ак бермет таккан бетине.
Көк шайы кийген этине,
Көк бермет такан бетине.

КОШОКТОР¹

Менин атам өлгөндө апам айткан кошок.

Үйүндүн үстү үйдөй таш,
Үйүндө калды балаң жаш.
Короомдун үстү койдой таш,
Койнумда калды балаң жаш.
Аргымак аттын соорусун,
Айгашка чымын тоорусун.
Аркаңда калган балаңа,
Алланын боору оорусун.
Алтындан тумар тагамын,
Аркаңда калган балаңды,
Эми атасыз кантип багамын.
Күмүштөн тумар тагамын,
Тилеп бир алган балаңды,
Эми мен
Атасыз кандай багамын.
Алтындан кесе байланган,
Ай тийген тоону айланган.
Күмүштөн кесе байланган,
Күн тийген тоону айланган.
Тегерек ташты бек баскан,
Тегерек мүйүз теке аткан.
Жалпак бир ташты бек баскан,
Жапырык мүйүз теке аткан.
Абалап учкан көпөлөк,
Жемге келбейт көкөлөп.
Уул бир кыздын урматын,
Көрбөйт бир беле экөөлөп.
Аргымак минген жылоолоп,
Алтындан жүгөн кылоолоп.
Күлүктү минген жылоолоп,
Күмүштөн жүгөн кылоолоп.

¹ Инв. 551. Жалал-Абад облусу, Сузак району, Барпы селосу, Калдыбай Абдрасуловдун жазылып алынган.

АЯЛДЫН КОШОГУ¹

Илгери заманда Маматкадыр бий мырза болуш болгон экен. Ошол айылда бир кошокчу белгилүү аялдын эри өлгөн экен. Мезгил жай учур базы² эл жайлоого көчүп калыптыр. Баягы айыл жайлоого чейин кошок айтып бара жатса, анын кошогун укмакка Маматкадыр бий жигиттери менен тосуп чыгат. Ошондо аял мындайча кошкон экен.

Маматкадыр бий мырза,
Бийди сонун көрсөңөр.
Экөөңдүн бириң өлсөңөр,
Жашыл кыр ылдый жошомун.
Зайбыңдан артык кошомун,
Кызыл адыр ылдый жошомун,
Кызыңан артык кошомун – дегенде
«аялдын кошогун тыңшаган анык акмак турбайбы»
деп атты башка чаап кайра тартып артын көздөй
чаап кетишкен экен.

РАХМАНЖАН³ (1 ВАРИАНТ)

Ак боз ат келди жол басып,
Ак көбүктөп тер чачып.
Ак шумкар зоодон учту дейт.
Арстан баатыр кайран эр,
Алышып жоодон өлдү дейт.
Арстан баатыр эрди эстеп,
Акылым кетти кор басып,
Акылым кетип мен келсем,
Ак үйүң турат эл басып.

¹ Инв. 551.

² Базы-бардыгы

³ Инв. 624 (5262). Зулпуев Мамажандын жыйнаган материалдарынан

Көк боз ат барды жол басып,
Көк көбүктөп тер чачып.
Көк шумкар тоодон учту деп,
Көркөмдүү баатыр кайран эр,
Көпчүлүк жоодон өлдү деп,
Көркөмдүү баатыр эрди эстеп,
Көңүлүм кетти кир басып,
Көңүлүм кетип мен келсем,
Көк үйүң турат эл басып
Эңизде жолборс жүрөт деп,
Элиңдин көөнү ток эле,
Элиңе келбей калышың,
Эч көңүлдө жок эле.
Капталда каблан жатат деп,
Калкыңдын көөнү ток эле.
Калкыңа келбей калышың,
Капарымда жок эле.
Кызыл чаар жолборстун,
Кычыраган тиши элең.
Кыйратам деген душманды,
Кырып жойгон киши элең.
Кара чаар жолборстун,
Качыраган тиши элең,
Кара ниет душманды,
Кан жөткүрткөн киши элең.
Кар үстүнө от жаккан,
Каршы болгон душманды,
Кармап алып топ чапкан.
Муз үстүндө от жаккан,
Мурун чыккан душманды,
Буйдалабай топ чапкан,
Карагайдын найзасы,
Калкына тийген пайдасы.
Долононун пайдасы,
Тобуна тийген пайдасы.
Карагай найза өңөргөн,

Кадим жаштан көгөргөн.
Долоно найза өңөргөн,
Тотукканда көгөргөн.
Кылычын кырга көөлөгөн,
Кылычын кырк кишиге теңеген.
Саадагын сайга жөлөгөн,
Санатын сан кишиге теңеген.
Кара манат токумуң,
Кайраттуу баатыр чыкты деп,
Кашкарга кеткен шоокумуң.
Кызыл манат токумуң,
Кыргыздан баатыр чыкты деп,
Кытайга кеткен шоокумуң.
Санатың кеткен сайылып,
Самарканга жайылып.
Кеңешиң кеткен керилип,
Кең Коконго терилип.
Тулпарды минсе жүгүргөн,
Туйгун баатыр барында,
Тууганы эргип сүйүнгөн,
Туралбай душман күйүнгөн.
Беделдүү эрдин барында,
Бедөөсү чуркап жүгүргөн,
Бейдарың эргип сүйүнгөн,
Беттешкен душман күйүнгөн.
Сайбараң мылтык октоткон,
Сан жигитти токтоткон,
Ак боз ат минип жол жүргөн,
Обкомдор менен бир жүргөн.
Көк боз ат минип жол жүргөн,
ГПУлар менен бир жүргөн.
Карадан бөрк тебетей,
Как чекеге койгонсуң.
Калк ичинде душманды,
Кармап алып жойгонсуң.
Калкымдан кеттиң камынып,

Канжарың белге тагынып.
Каршы келген душманга,
Кара чаар жолборстой,
Качырып кирдиң чамынып.
Кыргыздан кеттиң камынып,
Кылычың белге тагынып.
Кыябын таап душманга,
Кызыл чаар бүркүттөй,
Кыргын салдың чамынып.
Канжарын жалаң байланган,
Касташкан жоосун жайлаган.
Кармаша келген душманды,
Кара койдой айдаган.
Бедерлүү кылыч байланган,
Беттеше келген душманды,
Берлинге жетпей айдаган.
Күлүк атка ок арткан,
Кирип келген душманды,
Күрмөлбөстөн жыга аткан.
Тобурчак атка ок арткан,
Топтошуп келген душманды,
Тоголотуп жыга аткан.
Адырга кошун токтотуп,
Автоматын октотуп,
Аңдып келген душманды,
Аябай атып онтотуп.
Кызыл көзүн канжарлап,
Ойгону барган фашисти.
Кылкылдашып салышып,
Сойгону барган фашисти.
Кара көзүн канжарлап,
Ойгону барган фашисти.
Карсылдашып салышып,
Сойгону барган фашисти.
Кылычын кынга бөлөгөн,
Кыргын болуп жатканда,

Кымбаттуу кыргыз эл үчүн,
Кылчайбастан жөнөгөн.
Канжарын кынга бөлөгөн,
Казат болуп жатканда,
Кадырлуу кыргыз калк үчүн,
Кайрылбай туруп жөнөгөн.
Ак боз ат минсе жанашкан,
Ай далынын өзүнө,
Ак бараң мылтык жарашкан.
Айбатын көргөн душмандар,
Алдына келип жарашкан.
Көк боз ат минсе жанашкан,
Көк далынын өзүнө,
Көк бараң мылтык жарашкан.
Көркөмүн көргөн душмандар,
Көмүскө жерден карашкан.
Аргымак эле бош калган,
Атасынан жаш калган.
Тобурчак эле бош калган,
Торгойдойдо жаш калган.
Бала экенде батыккан,
Бала жолборс атыккан.
Ойдо туулуп, кырда өскөн,
Он бешинде ой ойлоп,
Жыйырмада кун бычкан.
Катылганын жайлаган,
Кайрып колун байлаган.
Калың элдин ичинде,
Каргадай болуп сайраган.
Беттешкенин жайлаган,
Белгисиз жакка айдаган.
Мезгилдүү жерге келгенде,
Безбелдек болуп сайраган.
Күлүк атка жем берген,
Жетим калып энеден,
Жетим болуп жетилип,

Жети уруу элге дем берген.
Аргымак атка жем берген,
Атадан калып жашынан,
Азамат болуп чоңоюп,
Алты уруу журтка дем берген.
Ай чырайлуу анаңыз,
Агарып таңдар атканча,
Алты айланып эмизген.
Алты жашар болгончо,
Ар түрдүү оокат жегизген.
Аттантып атка мингенде,
Обкомго жагат дегизген.
Алдейлеп баккан энеңиз,
Ак-Сайга барып кир жууган.
Ак калпак кыргыз ичинде,
Алышкан жоосун талкалап,
Ак туйгун болот деп тууган.
Көтөрүп баккан энеңиз,
Көк сайга барып кир жууган.
Көркөмдүү кыргыз элинде,
Көп душманын талкалап,
Көк туйгун болот деп тууган.
Ардактап баккан атаңыз,
Ак карчыга көтөрүп,
Салар бекен дечү эле.
Асемдүү кыргыз элинде,
Азаптуу мүшкүл иш болсо,
Жарар бекен дечү эле.
Көтөрүп баккан атаңыз,
Көк карчыга көтөрүп,
Салар бекен дечү эле.
Көркөмдүү совет элине,
Көз артып келген душманга,
Көрүнө басып алдынан,
Чабаар бекен дечү эле.
Карадан тандап ат миндиң,

Кажары салбай бат миндиң.
Торудан тандап ат миндиң,
Торгажым салбай салт миндиң.
Көмөлдүрүк, куюшкан,
Көк атыңа жарашкан.
Көркөмдүү кыргыз эл үчүн
Көптөн намыз талашкан.
Чабылдырым, куюшкан,
Сары атыңа жарашкан.
Санжыргалуу эл үчүн,
Чабышта намыз талашкан.
Айчылык жерде келатса,
Ажыдаар корккон түрүнөн.
Алдынан кыя өтө албай,
Ак жолборс корккон сүрүнөн.
Ак кардуу тоонун өзүндө,
Ак кезеңдин түзүндө,
Ак боз атты токтоткон,
Асемдүү сөөлат жигитке,
Ак бараң мылтык октоткон.
Көк муздуу тоонун өзүндө,
Көк кезеңдин түзүндө,
Көркөмдүү сөөлат жигитке,
Көк бараң мылтык октоткон.
Канжар таккан кырк жигит,
Кароол болуп жатчу эле.
Качып чыккан душманды,
Камынтбастан басчу эле.
Кылыч таккан кырк жигит,
Кырда, ойдо жатчу эле.
Кыр көрсөткөн душманды,
Кылчайбастан басчу эле.
Айбатынан ай коркуп,
Ай жалганып тез бүткөн.
Айчылык жолдо көрүнсө,
Айтылуу душман тек жаткан.

Күлпөтүнөн күн коркуп,
Күн жалтанып тез баткан.
Күнчүлүк жерде көрүнсө,
Күрдөлдүү душман тек жаткан.
Алтын кылыч колго алып,
Айды карай шилтесе,
Ай булутка таянган,
Айтылуу душман аянган.
Күмүш кылыч колго алып,
Күндү карай шилтесе,
Күн булутка таянган,
Күрдөлдүү душман аянган.
Белеске тиккен чатырың,
Белгилүү чыккан баатырың.
Капталга тиккен чатырың,
Кайраттүү чыккан баатырың.
Танабын жибек тарткызган,
Чатыр элең кайран эр.
Тай башындай жүрөктүү,
Баатыр элең кайран эр.
Кантемир казык кактырган,
Кан уулу элең кайран эр.

Кара манат эндейди,
Катын туубайт сендейди.
Кызыл манат эндейди,
Кыргызда туубайт сендейди.
Кыл куйругун шарт түйгөн,
Кыл жээрен кырга токтобойт.
Кыдырып жүрүп издесек,
Кыргызда сага окшобойт.
Жал куйругун шарт түйгөн,
Жабагы жолго токтобойт.
Жалпы журттан издесек,
Жасаты сизге окшобойт.
Туу куйругу чыга элек,

Тулпарлар кайдан чабылат?
Туйгун баатыр кайран эр,
Эми жасатың кайдан табылат?
Жолго коймо бейитиң,
Жоодон өлгөн шейитсиң.
Жоодон аман келбестен,
Жодошторуң кейиттиң.
Кырга койсо бейитсиң,
Кыргындан өлгөн шейитсиң.
Кылчайып кайра келбестен,
Кыргыз элиң кейиттиң.
Кудайым сүйгөн эр элең,
Кулжадай мойнун ким атты?
Кубанып жүргөн элиңди,
Кудайым каргап ыйлатты.
Барганың майдан көп беле?
Ал атканда сен атпай,
Колунда жарак жок беле?
Мингениң бедөө көк беле?
Ал атканда сен атпай,
Беш атарың жок беле?
Мингениң жорго боз беле?
Жаныңда жолдош жок беле?
Ал атканда сен атпай,
Винтовка колдо жок беле?
Солдаттан сарпай кийдиңби,
Сансып келген душмандын,
Сазайын колго бердиңби?
Салгылашта байкабай,
Самолет огу тийдиби?
Кызылдан сарпай кийдиңби?
Кылкылдаган душманга,
Кыраан куштай тийдиңби?
Кирип барып байкабай,
Гранат огу тийдиби?
Сени аткан душмандын,

Жарагы түшсүн колунан,
Жалаңгыч чыксын жолунан.
Кармап алсын колунан.
Сени аткан душмандын,
Кылычы түшсүн колунан,
Кыйноочу чыксын жолунан.
Сени аткан душмандар,
Капталдай басып кутулар,
Кар түшкөндө тутулуп,
Кара башы жутулар.
Сени аткан душмандар,
Кыялай басып кутулар,
Кыш түшкөндө тутулуп,
Кыйноого түшүп кутулар.
Бууданды минип үйрөттүң,
Бугудан чылбыр сүйрөттүң.
Бугудан таккан чылбырың,
Буурул ала кан болду.
Бул элиңден кайтышың,
Букардан бери даңк болду.
Тулпарың минип үйрөттүң,
Текеден чылбыр сүйрөттүң.
Текеден таккан чылбырың,
Темгил ала кан болду.
Тегиз элден кеткениң,
Тейиттен бери даңк болду.
Элиң кыргыз Фергана ай,
Ээсиз баатыр көзү өттү ай.
Элиң кылар арман ай,
Элиңдеги кары-жаш,
Эңсеп ыйлап калган ай.
Калкың кыргыз Фергана ай,
Кайран баатыр көзү өттү.
Калайык кылар арман ай.
Калкылдаган кары-жаш,
Кайгырып ыйлап калган ай.

Ойрон баатыр өлдү деп,
Ойдуңдагы тал ыйлап,
Ойноп жүргөн бала ыйлап,
Облуста чоң ыйлап,
Орус, кыргыз баары ыйлап.
Ээсиз баатыр өлдү деп,
Эмчектеги бала ыйлап,
Эли-журттун баары ыйлап,
Эңкейип калган чал ыйлап.
Кайран баатыр өлдү деп,
Калайыктын баары ыйлап.
Кары, жаштын баары ыйлап,
Капа болуп дагы ыйлап.
Күмүш менен чайкаган,
Кулпуң калды кайран эр!
Күндө көрүп жүрүшкөн,
Журтуң калды кайран эр!
Аралашып бир өскөн,
Журтуң калды кайран эр!
Ак дайрадан суу ичкен,
Жериң калды кайран эр!
Азабың тартып артыңда,
Асемдүү кыргыз көп журтуң,
Элиң калды кайран эр!
Көк дайрадан суу ичкен,
Жериң калды кайран эр!
Кейишиң тартып ыйлашкан,
Көркөмдүү кыргыз көп журтуң,
Элиң калды кайран эр!
Алтын жабдык жарашкан,
Жоргоң калды кайран эр!
Айчылыкта бир жүргөн,
Ордоң калды кайран эр!
Күдөрүн үзбөй бир жүргөн,
Жолдошуң калды кайран эр!
Фрунзе менен Москвада,

Чечилбестен айтылган,
Жолдошуң калды кайран эр!
Жабыгы тулпар куйругу ай,
Жаздыкта өлгөн жаман ат.
Жоодо өлгөн салтанат.
Кара жорго куйругу ай,
Сага калкыңдан ажал буйрубай,
Кудайдын кылган буйругай.
Күмүш менен чайкаган,
Күлкүң калды кайран эр!
Күндө жүрүп көрүшкөн,
Журтуң калды кайран эр!
Алтын менен чайкаган,
Күлкүң калды кайран эр!
Аралашып бир жүргөн,
Журтуң калды кайран эр!
Ак батасын берип жөнөткөн,
Элиң калды кайран эр!
Адырга чыккан жекенди,
Элди талап жегенди,
Алдап колго түшүрдүң,
Абдыгана эшенди,
Ага окшогон неченди.
Аргымак минсе теңешкен,
Обкомдор менен кеңешкен.
Көк жорго минсе теңешкен,
ГПУлар менен кеңешкен.
Кыргыз элиң сыйлаган,
Туйгундан аскер жыйнаган.
Туура чыккан душманды,
Турумтай кармап жыйнаган.
Командир болуп аларга,
Машыктырып үйрөтүп,
Максатына жеткирдиң.
Башчыбыз биздин партия,
Басып кирген фашистке,

Белдүү баатыр келсин деп,
Беттешип өзү көрсүн деп,
Приказ менен чакырткан.
Казатка минген кашка атың,
Катылып кирген душманды,
Кармап алып башка аттың.
Тууганына туу болгон,
Душманына уу болгон,
Туйгун баатыр келет деп,
Туралбай душман чуу болгон.
Казатка атын такалап,
Калкын жоодон калкалап,
Кара ниет душманды,
Кармап алып талкалап.
Кырааным кыргын салганда,
Кыйла жерлер алынды.
Кыйноого түшүп фашисттер,
Өлүмгө башы малынды.
Кара ниет душманды,
Калтырбай түгөл жок кылдың.
Каржалып калган элинди,
Кайрат берип журт кылдың,
Кара манат токуму,
Кайраттуу баатыр чыкканда,
Кашкарга кеткен шоокуму.
Кызыл манат токуму,
Кыргыздан баатыр чыкканда,
Кытайга кеткен шоокуму.
Кызыл чаар жолборстун,
Кычыраган тиши элең.
Кыюусун таап душманды,
Кырып койгон киши эле.
Кара чаар жолборстун,
Качыраган тиши элең.
Каршы болгон душманды,
Кан жөткүрткөн киши элең.

Кар үстүнө от жаккан,
Каршы болгон кишини,
Кармап алып топ чапкан.
Муз үстүнө от жаккан,
Каршы келген душманды,
Бурултпастан топ чапкан.
Карагайдан найзасы,
Калкына тийген пайдасы.
Долонодон найзасы,
Тобуна тийген пайдасы.
Карагай найза өңөргөн,
Кадим жаштан көгөргөн.
Долоно найза өңөргөн,
Жашынан жакыр жаш калып,
Токтонгондон көгөргөн.
Алты катар лөк өткөн,
Алты жаштан быякка,
Алдынан чыккан каршыга,
Адаштырам деп өткөн.
Жети катар лөк өткөн,
Жети жаштан быякка.
Жетим өскөн Рахманжан,
Алдынан чыккан душманды,
Жетип кармап жок кылган.
Кылычын кырга жөлөгөн,
Кылычын кырк кишиге теңеген.
Саадагын сайга жөлөгөн,
Санатын сан кишиге теңеген.
Көмөлдүрүк куюшкан,
Көк атына жарашкан.
Көптөн намыс талашкан.
Каңтер ээр, кан токум,
Кара атына жарашкан,
Кармашып намыс талашкан.
Чабылдырык куюшкан,
Сары атына жарашкан.

Чабышта намыс талашкан.
Күмүштөн жүгөн шыркытып,
Күлүктү минге шыңкытып.
Алтындан жүгөн шыңкытып,
Аргымак минген жылжытып.
Карадан тандап ат минген,
Кажары салбай салт минген,
Торудан тандап ат минген,
Тор гапам салбай ат минген.

РАХМАНЖАН¹ (2 ВАРИАНТ)

Ак боз ат келди жол басып,
Ак көбүктөп тер чачып.
Элиң турат чогулуп,
Ак үйүң турат көр басып.
Ак шумкар тоодон учуптур,
Ак талга барып конуптур.
Аскерде жүргөн баатырым,
Армансыз өлүм болуптур.
Капталда жолборс жатат жеп,
Калкыңдын көөнү ток эле.
Калкыңа келбей калышың,
Капарымда жок эле.
Эңизде жолборс жатат деп,
Элиңдин көөнү ток эле,
Элиңе келбей калышың,
Эсибизде жок эле.
Карагай найза өңөргөн,
Кадим жаштан көгөргөн.
Каптаган жоону көргөндө,
Кайрат менен жөнөгөн.
Түпөктүү найза өңөргөн,

¹ Инв. 648 (5286). Ленин району, Рахманжан колхозу, Зикирова Тургундан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Түнтү элде көгөргөн.
Түмөндүү жоону көргөндө,
Туралбай шашып жөнөгөн.
Адырга атын токтоткон,
Алты атар мылтык октоткон,
Алыша келген душмандын,
Алдын тоскон коркпостон,
Белеске атын токтоткон,
Беш атар мылтык октоткон,
Пейли жаман душманга,
Беттешкен жалгыз коркпостон.
Кызыл ат минген такалап,
Кытайга барган чалкалап,
Кас душманын талкалап,
Элин жүргөн калкалап.
Карагер минген такалап,
Кашкарга барган чалкалап,
Ал жерде кас душманын талкалап,
Калкын жүргөн калкалап.
Белеске атын агыткан,
Беш атар мылтык чакыткан,
Белдүү баатыр келсин деп,
Берлинге аны чакырткан.
Капталга атын агыткан,
Карабан мылтык чакыткан.
Каптаган душман келди деп,
Каалап аны чакырткан.
Күлүктү минсе чу деген,
Кас душманын талкалап,
Күн тийбес тоодо түнөгөн.
Кабарын угуп душмандар,
Күнчүлүк жерден жүдөгөн.
Жез пайнек кылыч тагынган,
Жат душманы багынган.
Эр жүрөк баатыр жагынан,
Тең келбеген эч бир жан.

Казатка чыгып жол баштап,
Калың элин коргогон.
Кадыры менен кеп сүйлөп,
Карыптарды колдогон.
Аргымак минсе чу деген,
Алышкан жоосун талкалап,
Ай тийбес тоодо түнөгөн.
Алыстан угуп кабарын,
Алдастап душман жүдөгөн.
Сүйлөсө сөзү эп болгон,
Сүрүнө душман тек болгон.
Айтылуу баатыр атанып,
Алыскы элге кеп болгон.
Кылычын кыя байланган,
Кытайдын тоосун айланган,
Кыя баскан душманын,
Кык эттирбей жайлаган.
Садагын жанга байлаган,
Сан жигитин жойлогон,
Сап сап болгон душманды,
Жалгыз өзү бойлогон.
Торуну минсе жүгүргөн,
Томсоргон душман түрүнөн.
Топ жыйында сүйлөсө,
Кара жандан түнүлгөн.
Кара ат минсе жүгүргөн,
Калтырап душман сүрүнөн.
Кармашам деген душмандар,
Камыштай болуп сүрүлгөн.
Чечинбей өткөн дайрадан,
Каршы келген душманын,
Камынтпай барып жайлаган,
Кара койдой айдаган.
Белгилүү болгон дубандан,
Беттешкен жоосу куланган.
Береним мөөрөй алды деп,

Бер жакта эли кубанган.
Беттешип найза сунганда,
Жалтанып душман бөлүнгөн.
Таалайы артык баатыр деп,
Таанылып элге көрүнгөн.
Беттешкен жерден кек алып,
Эл ишине жараган.
Атактуу баатыр экен деп,
Айтылуу элге тараган.
Ак бараң мылтык колго алган,
Аскер баштап жол салган.
Ашуу ашып жер чалган,
Алышкан жоого чу салган.
Көк бараң мылтык колго алган,
Көп аскерге жол баштап,
Кас душманды көргөндө,
Көрүнө жерден кол салган.
Кара зоодон жол тоскон,
Кыраңга кошун токтоткон.
Карайган душман көрүнсө,
Камынып мылтык октошкон.
Белсемдүү жерден жол тоскон,
Белеске атын токтоткон.
Петбак душман көрүнсө,
Билгизбей мылтык октоткон.
Токойлуу жерге токтогон,
Топ жигитин жоктогон.
Тоодой мүшкүл иш болсо,
Тоотпогон коркпогон.
Саздуу жерге токтогон,
Сан жигитин жоктогон.
Сансыган көп душманга,
Жалгыз барып коркпогон.
Алты атар мылтык асынган,
Атагы чыккан жашынан.
Алыша келген душманы,

Алдынан чыгып басынган.
Беш атар мылтык асынган,
Белгилүү болгон жашынан.
Беттешем деген душманы,
Беттеше албай басынган.
Андижанды жердеген,
Айланып чыкса элинен.
Ардактап аны колдогон,
Атагы көпкө белгилүү,
Айтылуу баатыр эр деген.
Күлө багыш сүйлөгөн,
Кайгырууну билбеген.
Карчыга куштай кайран эр,
Капилет өттүң дүйнөдөн.
Жалындап күйгөн чок болгон,
Айбатына чыдабай,
Жолашкан душман жок болгон.
Кызарып күйгөн чок болгон,
Караанын көрсө чыдабай,
Кас душманы жок болгон.
Сар жорго минген дабанга,
Сөз айтбаган жаманга.
Өзү баатыр кайран эр,
Кол салуучу каманга.
Асманда учкан зор элең,
Ажалың элге белгилүү.
Алайна жоодон качпаган,
Адамдан артык жан элең.
Эч кимге намыс сатбаган,
Эл теңдигин сактаган.
Бетешип келген жоо болсо,
Белсенип үйдө жатбаган.
Адамдык салты актаган,
Ажалдан кайра тартпаган.
Булгабай элдин ишеничин,
Булактай таза сактаган.

Жастыктан алган жаман ат,
Жоодон өлгөн салтанат.
Жүрөктө эрдик болбосо,
Баатырлар кайдан жалтанат.
Кыйкырып жоого киргенде,
Кылычын жаза чаппаган.
Гранат урган жерлерин,
Кыргын кылып таштаган.
Кол алдында жигитин,
Кыраан кылып таптаган.
Кылчылдашкан жоо болсо,
Кылчайып артка басбаган.
Калк башына иш түшсө,
Казатка көздөй аттандың.
Калк намызын коргойм деп,
Биринчи болуп катталдың.
Тууган элге туу элең,
Душманыңа уу элең.
Басып кирген душманга,
Туурадан кирчү уул элең.
Качырган жоону кыйраткан,
Кара кулак шер элең.
Кармашта намыс бербеген,
Кадимден баатыр эр элең.
Алыста жүргөн душмандан,
Айттырбай туруп сыр билген.
Алышып ойноп чоңоюп,
Алиев менен бир жүргөн.
Арс ичиктин тышы элең,
Алтындан самоор жыш элең.
Алса илберсин куткарбас,
Ак ала туйгун куш элең.
Көрпө ичиктин тышы элең,
Күмүштөн самоор жыш элең.
Күүлөнсө илбесин куткарбас,
Көк ала туйгун куш элең.

Мингениң тору боз беле?
Колуңда курал жок беле,
Ал атканда сен атпай,
Жаныңда жолдош жок беле?
Мингениң буурул боз беле,
Снаряд деген ок беле.
Ал атканда сен атпай,
Жазайыл колдо жок беле.
Көкөлөп учкан ылачын,
Көккө бир жаят кулачын.
Көп душманың талкалап,
Көркөмдүү совет элинде,
Көрбөдүң жандын ыратын.
Асмандап учкан ылачын,
Айга бир жаят кулачын.
Айгышкан жоону талкалап,
Ак калпак кыргыз элинде,
Көрбөдүң жандын ыратын.
Туу куйругу бир тутам,
Тулпарлар чыгат желеден,
Туйгун жаның өтүптүр,
Туулбайт сендей энеден.
Жал куйругу бир тутам,
Жабагы чыгат желеден.
Жалгыз жаның өтүптүр,
Туулбайт сендей энеден.
Фрунзе менен Маскөөдө,
Атың турат жазылып.
Эл эскерет кылымга,
Эрдигиң жүрөт айтылып.
Кармашам деген душмандын,
Кара көзү оюлду.
Өлсөң дагы тирүүсүң,
Калк эскерип эрдигиң,
Колхоздун наамы коюлду.
Калк үчүн кыйсаң жаныңды,

Кадырың элге билинди.
Эстелигиң тургузуп,
Портретиң илинди.
Эстелигиң ачарда,
Элиң баары чогулду.
Согушта өлгөн баатыр деп,
Рахманжан атасын,
Колхозго атың коюлду.

ТАЙГАРАЕВ ТҮКҮБАЙ ЖӨНҮНДӨ КОШОК¹

Ак шумкар учат түз менен,
Ак мектеп бүтөт сыр менен.
Арманым айтам ыр менен.
Көк шумкар учат түз менен,
Көк мектеп бүтөт сыр менен,
Көргөнүм айтам ыр менен.
Кылычың турат кынында,
Кырк экинчи жылында.
Кылды герман жаңжалды,
Уруш болуп кетти деп,
Терип кетти балдарды.
Көчөгө чыгып карасак,
Кемпир менен чал калды.
Кең-Сайга элдер конбосун,
Кемселим кыска болбосун.
Бул урушту баштаган,
Асили Герман оңбосун.
Айнектей бетин тастайтып,
Алтындай тишин кашкайтып.
Элге-журтка арс айтып,
Барса барып келем деп,
Барсам жоону жеңем деп.
Күмүштөй тишин кашкайтып,

¹ Инв. 660 (5297) Ниязалиева Темиржандан жазылып алынган.

Күндөй бетин тастайтып,
Күлүп-жайнап кеткенсиң.
Барарда атың жорголоп,
Келерде каның шорголоп.
Алты катар тоо болсо,
Аттап өтөм дээр элең.
Алты катар жоо болсо,
Аны сүрүп кетем дейт элең.
Ак боз атын жалдаган,
Алтымыш катар Германдын,
Акырегин кандаган.
Көк боз атын жалдаган,
Алам деген Германдын,
Көкүрөгүн кандаган.
Алтындан эле найзасы,
Айлына тийген пайдасы.
Экиден эле найзасы,
Элине тийген пайдасы.
Көк көйнөгү бар эле,
Көкүрөгү тар эле.
Көрүнбөй кетти Германга,
Кайрылып келсе эмине,
Пайдасы тиер бала эле.
Ак көйнөгү бар эле,
Акыреги тар эле.
Айланып келсе эмине,
Пайдасы тиер бала эле.
Ак боз ат миндиң тоолорго,
Аянбай кирдиң жоолорго.
Көк боз ат миндиң тоолорго,
Көрүнөө кирдиң жоолорго.
От жыттанган урушка,
Ойлонбой кирген баатырым.
Кан жыттанган урушка,
Кайтпай кирген баатырым.
Жондон түшкөн бөрү эле,

Жоболоңдуу иштерди,
Жолдон тозчу эр эле.
Капталдан түшкөн бөрү эле,
Капсалаңдуу иштерди,
Кайра тосчу эр эле.
Капталга жүгүн таштабас,
Капталы бийик лөк эле.
Жайылып аккан суудайым,
Жай көтөргөн туудайым.
Эшилип аккан суудайым,
Элимде турган туудайым.
Мурутуң эми керилип,
Бул сапардан эринип.
Бул кудайдын ишин көр,
Бул сапар турган чак келсе,
Германга барып көмүлүп.
Сакалың эми керилип,
Зар санарга эринип.
Зар санай турган чак келсе,
Зап кудайдын ишин көр,
Германга барып көмүлүп.
Ай чыккан жакка чий туттук,
Ай өткөн сайын көз туттук.
Күн тийген жакка чий туттук,
Күн өткөн сайын көз туттук.
Баш телпегич кундуздан,
Толуп-ташып баатырсып,
Баатыр чыктың кыргыздан.
Тон жакасы кундуздан,
Толуп-ташып баатырсып,
Балбан чыктың кыргыздан.
Кызылдан кеме кынаган,
Кытайдан сынчы сынаган.
Сынчы сынап не деген,
Оң далысы кең деген.
Оңдон чыгаар эр деген.

Карадан кеме кынаган,
Каапырдан сынчы сынаган.
Сынчы сынап не деген,
Баатыр чыгар эр деген.
Сом кара таш билектүү,
Сомдогон алтын жүрөктүү.
Эт кара таш билектүү,
Эстүүсүнгөн жүрөктүү.
Кара чубар бээден,
Казатка минер ат чыкпайт.
Калың кыргыз элиңден,
Сендей баатыр эр чыкпайт.
Кызыл чубар бээден,
Кытайга минер ат чыкпайт.
Калың кыргыз элиңден,
Сендей баатыр эр чыкпайт.

БИР ТУУГАН ИНИСИ ЗАРЫШБЕКОВ КОЗУБАЙ ӨЛГӨНДӨГҮ КОШОК¹

Ак китебин көтөрүп,
Ак мектеп көздөй басканым,
Айтылып калды дастаның.
Көк китебин көтөрүп,
Көк мектеп көздөй басканым,
Көрүнүп турат дастаның.
Аккари өтүк мистака,
Кийгениңе жарашкан.
Алтын калем колго алсаң,
Чийгениңе жарашкан.
Жандамада булактан,
Жандап атын сугарган.
Жакшы маалим болду деп,
Балдар атын чыгарган.

¹ Инв. 660 (5297). Айтуучу Ниязалиева Темиржан.

Ак шумкар учкан түз менен,
Облуска чакырса,
Масилат бүткөн сиз менен.
Көк шумкар учкан түз менен,
Районго чакыртса,
Масилат бүткөн сиз менен.
Калем кармап кат чийип,
Каты чыккан мырза үкам.
Бала күндөн бияка,
Аты чыккан мырза үкам.
Көк шумкар учат жол салып,
Кара жердин алдынан,
Күсөгөндө көрө албайм,
Көр алдына кол салып.
Ак шумкар учат жол салып,
Кара жердин алдынан,
Ала албасак кол салып.

КОШОКТОР¹

Алтындан така жасаган,
Аргымак атың басаган.
Азыркы шайыр жаштарды,
Азапка жакын жасаган.
Күмүштөн така жасаган,
Күлүк атың басаган.
Бүгүнкү биздин жаштарды,
Күйүткө жакын жасаган.
Ай тийген тоолор кетилди,
Азыркы жаштар жетилди.
Азыркы шайыр жаштарды,
Азапка айдап кетирди.
Күн тийген тоолор кетилди,

¹ Инв. 660 (5297). Жалал-Абад облусу, Сузак району, Ак-Тоок кыштагы, Кайыпов Турдудан жазылып алынды.

Бүгүнкү жаштар жетилди.
Жетилип турган убакта,
Күйүткө айдап кетирди.
Короодо коюн толтурган,
Кожодой болуп олтурган.
Эшикке малын толтурган,
Эшендей болуп олтурган.
Илеким жууп бурарым,
Ичимде дартым суарарым.
Көйнөгүм жууп бурарым,
Көңүлдө дартым суарарым.
Көк бөрү чапкан жерлериң,
Көк сүлөөнүн тайкысы,
Көк белестин кайкысы.
Улак чапкан жерлериң,
Ак сүлөөнүн тайкысы,
Ак белестин кайкысы.
Көк сүлөөсүн тайкы жер,
Көк сүлөн тайкы гүл калды.
Көк бөрү чапкан жерлериң,
Көк белес кайкы жер калды,
Ак сүлөн тайкы гүл калды.
Улак чапкан элдериң,
Ак белес кайкы жер калды.
Көк жал атын баштаган,
Жети пакса дубалдан,
Жеткирип улак таштаган.
Ак жал атын баштаган,
Алты пакса дубалдан,
Артылып улак таштаган.

КЫЗДАРДЫ КҮЙӨӨГӨ БЕРҮҮ УБАГЫНДА АЙТЫЛУУЧУ КОШОКТОР¹

Тор жорго минген кудалар,
Тор жорго оозун тартыңар.
Султан бир баскан биздин кыз,
Сумсайтпай жакшы багыңар.
Сумсайтып жакшы бакбасаң,
Кайтып колго салыңар.
Кер жорго минген кудалар,
Кер жорго оозун тартыңар.
Керилтип баккан биздин кыз,
Кейитпей жакшы багыңар.
Кейитип жакшы бакбасаң,
Кайтып жолго салыңар.
Калыңга бербес кашка тай,
Минип жүрүң кудалар.
Калың жебей кыз бердик,
Билип жүргүн кудалар.
Оорсок саан уй бердиң,
Ойлукка² салып пул бердиң.
Кысыр саан уй бердиң,
Кызматкер салып пул бердиң.
Кызыл манат кут толсун,
Кызматкер салган пулуңуз,
Өз атаңа кут болсун.
Өз атаңды мен айтсам,
Ай тийген тоонун сеңири.
Кайнатаңды мен айтсам,
Таз кымкаптын өңүрү.
Кашка тайың дегенде,
Качып берди кайнатаң.
Тору тайың дегенде,
Кайтып келди кайнатаң.

¹ Инв. 660 (5297)

² Кеңешип туруп, ойлонуп туруп деген мааниде

АРМАН ЫРЛАРЫ

АК МӨӨРДҮН АРМАНЫ¹

Сүрүп бир сүрүп мал келет,
Сүйрү өркөчтүү нар келет.
Сүйрү өркөч нардын ичинде,
Сүйрөлгөн Жантай чал келет.
Айдап бир айдап мал келет,
Айры өркөчтүү нар келет.
Айры өркөч нардын ичинде,
Алжыган Жантай чал келет.
Соң-Көлдүн башы тал менен,
Соодагер өтөт мал менен.
Солкулдап ыйлап баратам,
Соолуган Жантай чал менен.
Керме тоо башы тал менен,
Кербендер өтөт мал менен.
Кейип бир ыйлап баратам,
Кемшейген Жантай чал менен.
Колоттун башы чайырдын,
Койлор бар башын кайырдым.
Конурсуган Болоттон,
Кандай бир кудай айырды ай.
Жылганын башы чайырдын,
Жылкылар башын кайырдым.
Жыпарсыган Болоттон,
Кандай бир кудай айырды ай.

¹ Инв. 638 (5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Сарыбаев Турдубайдан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

АРМАН. КАМИЛДИН ООРУКАНДА ЖАТЫП ЫРДАГАН АРМАНЫ¹

Жалал-Абад, Кана-Абад,
Поезд өтүп баратат.
Жаш жүрөктү жабыркаткан оорудан,
Жүрсөк болду денебиз соо саламат.
Көк Арттын суусу шар агат,
Тоосуна чыгат карагат.
Жүрөктүн сүйгөн курбусу,
Жүрөсүңбү саламат.
Базар-Коргон турагым,
Отуз жашта курагым.
Бул оору кетбейт желкемден,
Кандай бир айла кыламын.
Доктурдун берген дарысын,
Ичип жатам баарысын.
Айыккандай болосуң,
Келип турса таанышың.
Булбул менен сагызган,
Бутакка конуп таңшыган.
Бул оорунун айынан,
Кыдырып келдим алыстан.
Эки ай жатып төшөктө
Бук болуп сыздайт эт жүрөк,
Жакшы болуп кетсем деп,
Ойдон кетбейт чоң тилек.
Больницада жатамын,
Абдан бир кыйын капамын.
Бул оору менде болбосо,
Ушерге келип жатамбы.
Мусапыр экен ооруган,
Кетбеди мээнет тооруган.
Кандай амал кыламын,
Эч нерсе келбейт колуман.

¹ Инв. 613 (5251).

Жүрөк оору жаман дарт,
Кыйнабайт экен жаныңды.
Билинбей жүрүп бул түгөт,
Кетирип коет шайыңды.
Терезеден караймын,
Телмирип элди самаймын.
Жанымдан оору жабышты,
Кандай болот таалайым.
Шаркыратма Төө-Мазар,
Шашканда жигит жөө басар.
Кыжымдан көрпө жамынып,
Күн бар бекен бир жатар.
Назар мазар Бел-Терек,
Кабарың күтөм энтелеп.
Кабарыңды билдиргин,
Капа кылбай эртерээк.
Жатканым жалгыз керебет,
Жалдыратба кудурет.
Жабышкан оору болбосо,
Жатбайт элем бир мүнөт.
Москва элдин борбору,
Ортосунда чоң жолу.
Ушул ырды жазуучу,
Ооруган досуң оң колу.
СССРдин учкучу,
Чкалов деген киши экен.
Капа болбой окуп кой,
Аягы ырдын ушу экен.

БАЛАМ МЕДЕТКЕ¹

Айланайын Медетим,
Уул ордуна эш туткан.
Алтын айдай секетим,
Атаңа койдуң кат жазбай,
Сага эмне демекмин.
Кулак салып угуп тур,
Кыз болсоң да каралдым.
Атаңа абдан керексиң.
Күнүгө жолду каратып,
Кат жазбай мага койдуңар.
Эмне мындай болду деп,
Адашып кетем баратып.
Кат жаздым кызым алдыңбы?
Же түңүлүп менден калдыңбы?
Түпөйүл кылып атаңды,
Түгөнбөс ойго салдыңбы?
Атаңмын ойло садага,
Арт, алдың ойлоп абайла.
Балага бакыт ата эне,
Басар жолуң таамайла.
Уулдан артык дечү элем,
Бир Медет сенин өзүңдү.
Канча жолу кат жаздым,
Кайтарбадың сөзүмдү.
Келгенге издеп Атай жаш,
Эрезеге жет эми.
Ага болот кимдер баш.
Ал бир ойноо жаш бала,
Уул болсоң сен Медет,
Кат жазар элең атаңа.
Алыс жерде жүргөндө,

¹ Инв. 648 (5286). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Ачы лесхозу, Парманов Абжалилден жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Аралжы болуп капама.
Карыганда мөгдөтпөй,
Кайрыла жүргүн апаңа.
Мен алыста жүрөмүн.
Кабар укбай жүдөдүм.
Же Өмүрдү, же сени,
Уул төрөбөй бирөөнү.
Келишке издеп Атай жаш,
Кейиште зилдейт жүрөгүм.
Бактыма бүткөн бала элең,
Кыз да болсоң ар ишти,
Байкап билген жан элең.
Атаң менен энеңе,
Ала Тоодой дем элең.
Айылда мен барында,
Эмнеден кем элең.
Эгер мендей уул болсоң,
Кадырымды көтөрүп,
Келбейт белең артымдан.
Кыз да болсоң мейличи,
Айланып сага кетейин,
Кулунум Медет атыңан.

БАЛАСЫЗ ӨТКӨН ЭЖЕСИНЕ АЙТКАНЫ¹

Алганынын барында,
Ай тийгис үйгө киргизген.
Ак боз атка мингизген,
Акбоз аттын жалына,
Алып бешик өңөрбөй,
Арманда өткөн алдашим.
Арыз айтышар бир жакшым.
Көргөнүңдүн барында,
Күн тийгис үйгө киргизген,
Күлүк атты мингизген.

¹ Инв. 660 (5297).

Күлүк аттын жалына,
Күймөнүп бала өңөрбөй,
Күйүттүү өткөн муңдашым.
Балапан куштай баркырап,
Башыңда турган кызың жок.
Туурда куштай талпынып,
Тушунда турган уулуң жок.
Алганыңдын барында,
Ак бермет эле мойнуңда.
Алганың аман болгондо,
Ажалың жетип өлгөндө,
Ак боз бээ сойдуруп,
Кылбайт беле санатты,
Жыртпайт беле манатты.
Көргөнүңдүн барында,
Көк бермет эле мойнуңда.
Көргөнүң аман болгондо,
Көбүң бир өтүп өлгөндө,
Алты уруу элиң чакыртып,
Алты молдо чакыртып,
Жаназаңа койдуруп,
Окутпайт беле куранды.
Алты өрүктүн данасы,
Карегиндин баласы.
Курбаналы бир канаң,
Ак жалды сойду ашыңа,
Актыкты койду башыңа.
Кылат экен санатты,
Жыртат экен манатты.
Байбиче эжем базарым,
Барсам кумар жазарым.
Күмүшүн сурпка орогон,
Күймөнүп үйдөн барганда,
Күлүп жолум торогон.
Пайшамы кече төрөбөй,
Пашайыга оробой.

Сыр бешикке бөлөбөй,
Бешигинин башына,
Эки эли кундуз чөгөрбөй.
Арманда эжем алдашим,
Кудага барып куунабай,
Сарпайы кийип дуулабай.
Келин алып сүйүнбөй,
Себин үйгө кийирбей.
Көңүлү сүйгөн абысынга,
Бокчосун чечип көр дебей.
Болжогонуң ал дебей,
Сандыгын ачып көр дебей,
Самаганың ал дебей.
Караны кийип дуулабай,
Карай көз келин жумшабай.
Кызылды кийип дуулабай,
Кыйгыр көз келин жумшабай.
Керегелеш үй тигип,
Келин алып кубанбай.
Улагалаш үй тигип,
Уул жумшап жыргабай.
Жаным эжем белгисиз,
Жан айланып келгисиз.
Кайрылардан суу алган,
Калпалардан дуба алган.
Эшилмеден суу алган,
Эшендерден дуба алган.
Дубасы кабыл келбеген.
Арманда эжем алдашим,
Чылапчынга кол жууган,
Чыныгы менен баш бууган.
Абтавага кол жууган,
Адими менен баш бууган.
Алтымыш баштуу ак үйүн,
Ак көчөт менен чырмаган,
Ак көчөттүн ичинде,

Ак шайы кийип дуулаган.
Токсон баштуу ак үйүн,
Тор көчөт менен чырмаган.
Тор көчөттүн ичинде,
Көк тубар кийип дуулаган.
Ак шайыдан көйнөгүн,
Күймөнүп үйгө кийинген.
Заарланып сүйлөсө,
Кайнагасы ийменген.
Алтындуу сөйкө айбаттуум,
Азамат эрден кайраттуум.
Күмүштүү сөйкө айбаттуум,
Күлүстөн эрден кайраттуум.
Дубана келсе кел деген,
Кайырына нан берген.
Алладан ажал келгенде,
Я алла менен жан берген.

БИР ТУУГАНЫНА АЙТКАНЫ¹

Куршаптын башы шамалкөй,
Куу окуган намазгөй.
Таштактын башы шамалкөй,
Шаб окуган намазгөй.
Бейдарат жерди баспаган,
Беш убагын жазбаган.
Саар туруп кийинген,
Намаз десе сүйүнгөн.
Эрте туруп жамынган,
Намаз десе камынган.
Селдеге келген маңдайы,
Келмеге келген таңдайы.
Селдеге келген маңдайың,
Боз кашка койдой маңкайсын.
Келмеге келген таңдайың,

¹ Инв. 660 (5297).

Бейиштин кушу сайрасын.
Даарат алган бутуңуз,
Булак сууда кылайсын.
Сүкүткө кирсе калпа эле,
Сүйлөгөн сөзү жакшы эле.
Аллага кирсе калпа эле,
Айткан сөзү жакшы эле.
Аллага кирсе эшеним,
Айткан кеби чеченим.
Сүкүткө кирсе эшеним,
Сүйлөгөн кеби чеченим.
Кайчы кулак карала ат,
Кайра тартсам мойну ооруйт.
Калкынан кетет карегим,
Айтпай койсом көөнү ооруйт.
Топчу кулак торала ат,
Толгой тартсам мойну ооруйт.
Тобунан кетет карегим,
Томсортуп койсом көөнү ооруйт.
Ак дарыя боюнда,
Ак каптар учат пырылдап.
Ак сарай үйдүн ичинде,
Балдарың ыйлайт чырылдап.
Ыйласа доошун укпайсың,
Кылчайып доош кылбайсың.
Көңүлүң неден ток болду,
Көңүлүңдүн токтугу,
Кымындай жаның жоктугу.
Боточук чайнайт тал башын,
Балдарың карайт жол башын.
Жол башына келбесең,
Шыпырып алат көз жашын,
Белестеги беш жылдыз,
Бел ашып кетти батканы.
Пейли жакшы карагим,
Эми гүл бейиш кетти жатканы.

Обододо он жылдыз,
Оонап кетти батканы.
Олуту жакшы жалгызым,
О дүйнө кетти жатканы.
Келбестикке кенч алды,
Кенчиңден берчи татайын.
Кайтпастыкка кат алды,
Катыңды берчи ачайын.
Кайгырып мында жүргүчө,
Кабарлашып жатайын.
Жаңгак чыкса жанаша,
Жаш кабыгы тараша.
Жаңшанып мында жүргүчө,
Жаныңа барсам жанаша.
Өрүк чыкса жанаша,
Өл кабыгы тараша.
Эменден таяк кыйсамбы,
Эңсенип мында жүргүчө,
Эл кыдырып чыксамбы.
Кайыңдан таяк кыйсамбы,
Какшап мында жүргүчө,
Калк кыдырып чыксамбы.
Буулумдан бөз жакшы,
Муңуңду тартып жүргүчө,
Мага бул азаптан көр жакшы.
Дарайиден бөз жакшы,
Күйүтүң тартып жүргүчө,
Бул азаптан көр жакшы.
Ак шумкар учат чегеден,
Алтоо элек энеден,
Алтоонун баары жок болуп,
Айтарга жалгыз мен болдум.
Көк шумкар учат чегеден,
Жетөөбүз элек энеден.
Жетөөнүн баары жок болуп,
Көрөргө жалгыз мен болдум.

Жалгыздын күнү курусун,
Караган панда улусун.
Улуган менен айла жок,
Курандан башка пайда жок.
Бул өлгөнү курусун,
А дээр алың жок болот.
Ичпей кардың ток болот.
Бул өлгөнүң курусун,
Аңтарма ээр ак көпчүк,
Ак дөлөңгө жарашкан,
Ак дөлөң минип бел ашкан.
Көмкөрмө ээр көк көпчүк,
Көк дөлөңгө жарашкан,
Көк дөлөң минип бел ашкан.
Көркөм жигит экен деп,
Көп жакшылар жанашкан.
Баглан союп кош кылган,
Манаптан тандап дос кылган.
Бугуну союп кош кылган,
Мырзадан тандап дос кылган.
Саймалуу калпак сары шым,
Сартта бир бардыр таанышың.
Сарттан тааныш келгенде,
Зарланып ыйлайт жалгызың.
Кыймалуу калпак кызыл шым,
Кыргызда бардыр таанышың.
Кыргыздан тааныш келгенде,
Кыжалат болот канышың.
Чылбырың учу берметтүү,
Чын пайгамбар келбеттүү.
Камчыңдын учу берметтүү,
Кан пайгамбар кебеттүү.
Чылбырың учу үч элүү,
Чын пайгамбар мүчөлүү.
Камчыңдын учу үч элүү,
Кан пайгамбар мүчөлүү.

АРМАН¹

Алыстан келип камалдым,
Айлымдан сурайм амандык.
Аркамдан жоктоп келиптир,
Өсөрбай деген Шаамалык.
Басмачы чыгып оолукту,
Кедейге балаа жолукту.
Басмачы жүрдү аралап,
Активдин баарын каралап.
Басмачыдан тынч калды,
Сбаскент менен Бүргөндү.
Басмачы менен болду деп,
Кедейдин баары түгөндү.
Басмачы деп кармады,
Базар-Коргон, Аралдан.
Далай кедей камалдык,
Койчу менен каралдан.
Төмөнкү кара кыштактан,
Басмачы качып көп келди.
Кайыбаалы, Тагайды,
Паңсат кылдык деп келди.
Үч-Коргон менен Кайкыдан,
Эшен чыгып келиптир.
Турсункулга үч чачма,
Таңсат кылып бериптир.
Ошондо келген басмачы,
Ат чабар менен жүрөктү,
Урушбай жараш болсо деп,
Мунара кылдык тилекти.
Басмачы келип талады,
Басмачыны бактың деп,
Отрет келип сабады.

¹ Инв. 638 (5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Калинин колхозу, Жунусов Ботобайдан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Карсылдатып айдады,
Карыбыздан байлады,
Өкмөт ишин жайлады.
Селсовет молдо Калмурат,
Убада сөзгө турбадың,
Ата арбагы сени урат.
Пара жедиң байлардан,
Көрөмүн кызыл бет менен.
Айыл актив Айдарга,
Соодагер кылып коюпсуң,
Шал белбак Назар баланы,
Өкөөбүң кылдың жалааны.
Көрөрсүң бир күн балааны.
Ат берген кулак үйүндө,
Ат таппаган мендейлер,
Ак түрмөнүн төрүндө.
Пул берген кулак үйүндө,
Пул таппаган мендейлер,
Бул түрмөнүн ичинде.
Асанбек барып ак келди,
Мүсүраалы, Анарбай,
Жолдошаалы, Бекназар,
Үйүндө жатып кат берди.
Бечара кайып дубана,
Эч күнөйүң жок эле,
Бекерге болдуң убара.
Акыйкатчы өкмөт,
Акыйкат кылып көрсө экен.
Басмачы менен ууруну,
Түрмөдөн ылгап бөлсө экен.
Кудайга салдым зордукту,
Акмактар менен бир жатып,
Түрмөдө көрдүм кордукту.
Акыйкат кылып көргүчө,
Арыстан болуп жатармын.
Аркадан Кочкорбаев келгенче,

Таза адамга окшормун,
Кочкорбаев келсе бошормун.
Арыстан болуп турганым,
Басмачы кылды бу дайүз.
Акыйкат кылып сурабайт,
ИНКВУдан маркайыз.
Эми елбөсөм бир күн барармын,
Дагы бир ишке жарармын.

ЖАЛГЫЗ КЕМПИРДИН АРМАНЫ¹

Оң колумда буун жок,
Он жашар болгон уулум жок.
Сол колумда буун жок,
Тогузга чыккан уулум жок.
Алтын жаак капканым,
Адырда туруп чапканым.
Күмүш бир жаак капканым,
Күңгөйдө туруп чапканым.
Күсөп бир сизди тапканым,
Тапканы менен курусун,
Эч тараза таппадым.
Буудайдын ташы бир табак,
Муңумду айтсам бир сабак.
Арпанын ташы бир табак,
Арманым айтсам бир сабак.
Көк мечит бүтөт сыр менен,
Көргөнүм айтам муң менен.
Ак мечит бүтөт сыр менен,
Арманым айтам ыр менен.
Артынганым пөз болгон,
Ашырганым кыз болгон,

¹ Инв. 660 (5297). Жалал-Абад облусу, Сузак району, Сузак совхозу, Ак-Тоок кыштагы, Төрөгүлова Укаштан жазылып алынган. Жыйнаган Т.Абдыракунов.

Артынганым туз болгон,
Карманганым кыз болгон.
Кылдан болгон кыягым,
Кыздан болгон бир туягым.

АРМАН¹

Айылдан комуз күү менен,
Арманым айтам ыр менен.
Күмүштөн комуз күү менен,
Көргөнүм айтам ыр менен.
Аска тоо башы кар бекен,
Армандуу мендей бар бекен.
Улуу тоо башы кар бекен,
Убайлуу мендей бар бекен.
Сагызган куштай шаңкылдап,
Санайым ачык жүрбөдүм.
Көгүчкөн куштай кулпунуп,
Көнүлүм ачык жүрбөдүм.
Мен менен теңдер бактылуу,
Мен деле жүрөм капалуу.
Менменсип эле жүрөт го,
Береңим теңдүү катарлуу.
Элин жоодон сактаган,
Эреним Кызыл Армия.
Элден мурун мен калдым,
Элде бир мендей барбы ыя?
Калкын жоодон сактаган,
Кырааным Кызыл Армия.
Кыргыздан мурун мен калдым,
Кыргызда мендей барбы ыя.
Аркырап аккан кашка суу,
Аңгыраган сайда эле,
Атышып Герман чыкпаса,

¹ Инв. 660 (5297). Кайыпова Жанбиладан жазылып алынган.

Бул арман менде кайда эле.
Күркүрөп аккан кашка суу,
Күңгүрөнүп сайда эле.
Күрөшүп арман чыкпаса,
Бул кайгы менде кайда эле.
Тизгиниң кайыш ак тасма,
Тилектеш болсоң берендер,
Жол каратып көп жатпа.
Канжыгаң кайыш ак тасма,
Кайрылар болсоң берендер.
Жол каратып көп жатпа.
Беларусия белес жол,
Берендер жүргөн жол бекен.
Берендер элге келбедин,
Беттешип жаткан жоо бекен.
Каркоп¹ шаар кара жол,
Кайберен жүргөн жол бекен,
Кайрандар элге келбеди,
Кармашып жаткан жоо бекен.
Түпөктүү найза кармаган,
Түлкү боз минип жайнаган.
Түлкү боздор түйүлдү,
Түмөн эл келбей элине,
Калганы мында түңүлдү.
Папиктүү найза кармаган,
Паравоз минип жайнаган.
Паравоздор түйүлдү,
Бардыгы келбей элине,
Бардык эл мындан түңүлдү.
Темир тапан үзөңгү,
Теппей ыргып минген бейм.
Атаганат береним,
Теминбей жоого кирген бейм,
Анан бир ойрон болгон бейм.
Алтын тапан үзөңгү,

¹ Харьков

Аттабай ыргып минген бейм.
Атаганат береним,
Аянбай жоого кирген бейм,
Анан бир ойрон болгон бейм.
Алтындан куйган данакер,
Мен аллага гүнөкөр.
Гүнөкөр эмей эмине,
Береним кана элимде.
Күмүштөн куйган данакер,
Мен кудайга гүнөкөр.
Күнөкөр эмей эмине,
Күйөрүм кана элимде.
Өлкөлүү кыргыз элиңен,
Өксүп калдым барыңан.
Калың кыргыз элиңен,
Кайгырып калдым барыңан.
Буруп-буруп жол кетсе,
Бурулбай өтөм дейт элем.
Берендерим бек турса,
Муңканбай өтөм дейт элем.
Кайрым-кайрым жол келсе,
Кайрылбай өтөм дейт элем.
Кайрандарым бек турса,
Кайгырбай өтөм дейт элем.
Алтының кетти кетилбей,
Атаганат берекем,
Арманың кетти чечилбей.
Күмүшүң кетти кетилбей,
Атаганат берекем,
Көп арман кетти чечилбей.
Салынганың зар эле,
Санаамда иштер бар эле.
Салынган зарды жойбодум,
Санаамда ишти көрбөдүм.
Оронгонум зар эле,
Оюмда иштер бар эле.

Оронгон зарды жойбодум,
Оюмда ишти көрбөдүм.
Караны минсем бошонду,
Кайран жигит берендер,
Кайрылбай калат окшоду.
Кызылды минсем бошонду,
Кыйбат жигит береним,
Кылчайбай кетет окшоду.
Берендерден ажырап,
Айтсам кебим шор болор,
Асыл башым кор болор.
Сүйлөсөм кебим шор болор,
Султан башым кор болор.
Ак кептер кетти суу бойлоп,
Мен кургур калдым бойбойлоп.
Көк кептер кетти көл бойлоп,
Берендерден ажырап,
Мен кургур калдым бойбойлоп.
Кызыл-Кыя жол-жолуң,
Кыргыекче болжолуң.
А болжолдо келбесең,
Кылчайгысыз болгонуң.
Кара кыя жол-жолуң,
Карчыгага болжолуң.
А болжолдо келбесең,
Кылчайгысыз болгонуң.
Жез канаттуу куш болсом,
Жетип барып бир көрсөм,
Атаганат берендер,
Бир көргөндө бир өлүп,
Биргелешип бир жүрсөм.
Куу канаттуу куш болсом,
Кууп барып бир көрсөм.
Атаганат берендер,
Бир көргөндө бир өлүп,
Биргелешип бир жүрсөм.

ЖИГИТТИН ЫРЫ¹

Энди кеттим элимден,
Эсен болгун туугандар.
Картыш кемер белге алып,
Кымчоо кылып буугандар.
Калкымдан балдар кетти деп,
Капа болбоң туугандар.
Ак шумкар куштай зымырап,
Учуп кетип баратам.
Армияга дегенде,
Кызып кетип баратам.
Тумшугу жок пайызды,
Туура жолго салдым мен.
Түнү-күнү жол жүрүп,
Москвага бардым мен.
Жатсам уйкум келбеди,
Турсам жүрөк дегдеди.
Дегдеп жүргөн мендейге,
Жаңылган кагаз келбеди.
Абалап учат ак шумкар,
Мингеним күлүк бос тулпар,
Боз тулпар минип ойноймун,
Германды жеңип кетсем деп,
Күнү-түнү ойлоймун.

АБДЫКАДЫРОВ ЖАКЕБАЛЫ²

Алтындан менин саатым,
Айда тилин бураймын.
Аскерге кеткен абамдын,
Сүрөтүнөн сураймын.
Ак көйнөгүм этеги,

¹ Инв. 551.

² Инв. 551.

Делбир-делбир этеби.
Алыста жүргөн абама.
Дилгирем берсем жетеби.
Көк көйнөгүм этеги,
Делбир-делбир этеби.
Көрүнбөй кеткен абама,
Тилгирем урсам жетеби.
Асманда жылдыз жалтырап,
Балам качан келет деп,
Ата-энең ыйлап зыркырайт.
Чөкөдөбө элибиз,
Ак пахтаны эгебиз.
Тездегиле жолдоштор,
Биз германды жеңебиз.
Аскерге кеткен мен абам,
Ак параң мылтык тагынат.
Аркаңда бир балаң,
Абам келет деп сагынат.
Күн чыгышта бирибиз,
Күн батышта бирибиз.
Чакырсаң жетпейт үнүбүз,
Кыйын болду күнүбүз.
Тепкеним темир керебет,
Почточу аке келе кет.
Сен абама кат жазгам,
Меркесин бузбай бере кет.

КАРАГЕР АТТЫН АРМАНЫ¹

Камбар ата жылкыдан,
Кашка туулган Карагер.
Кайчы кулак чырайлуу,
Башка туулган Карагер.
Активдерге арналып,

¹ Ивв. 660 (5297).

Жорго туулган Карагер.
Аргымак чалыш тукуму,
Колдо туулган Карагер.
Жабуу жапса жонуна,
Токтобогон Карагер.
Жанында киши болбосо,
Оттобогон Карагер.
Мас киши минсе мампайып,
Теппегиниң Карагер.
Байлап койгон сыяктуу,
Кетбегиниң Карагер.
Жоро бозо ичкенде,
Жолдо калган Карагер.
Арак ичкен айылда,
Ачка калган Карагер.
Бригадир мингенде,
Быркылдаган Карагер.
Бырк этерге алы жок,
Кылчылдаган Карагер.
Жонунда сынык ыңырчак,
Кыйчылдаган Карагер.
Жорголосоң кара тер,
Чылпылдаган Карагер.
Жонуңдагы жооруу,
Ириңдеген Карагер.
Жорголосоң кара тер,
Дирилдеген Карагер.
Чал жайлоого чыкпастан,
Чалыгыптыр Карагер.
Минип жүрүп активдер,
Талыгыптыр Карагер.
Көр жылгага чыкбастан,
Көнүп калат Карагер.
Көп мине берсе активдер,
Өлүп калат Карагер.
Үйүрүңө кошулуп,

Оттогуң келет Карагер.
Үстүндөн түшбөй мингенди,
Соттогуң келет Карагер.
Апта сайын үч жолу,
Ачы барат Карагер.
Кара-Көлдүн белине,
Жатып алат Карагер.
Өктябрга барганда,
Өлгүң келет Карагер.
Өз үйүрүң күнүгө,
Көргүң келет Карагер.
Селсоветти көргөндө,
Секин жүрөт Карагер.
Бошотондукка чыксам деп,
Чечим тилейт Карагер.
Башкарманы көргөндө,
Балдыраган Карагер.
Басалбай жолдо мүргүлүп,
Жалдыраган Карагер.

КАРЫЛЫК¹

Бірда десең айтайын,
Абалкы сөздөн баштайын.
Анча-мынча ойлонуп,
Арманымды айтамын.
Армандуу болуп кырк жашка,
Барганымды айтамын.
Опосу жок дүнүйө,
Жалганыңды айтамын.
Баймамбеттин казанын,
Байыркы сөзгө жазалык.
Ал эми ырлап чоролор,
Ашигликтин азары.

¹ Инв. 660 (5297).

Он бешинде күлгөнүң,
Жарманкенин базары.
Онунчу лампа чыраксың,
Дария тартса көл болот.
Таштан чыккан булаксың,
Кыз балага ынаксың.
Кыз бала жарың болбосо,
Кызырканбай жүрбөйсүң.
Ошентип күүдөн кең чертмек,
Королой басып түрлөнүп.
Комуздун күүсү үндөнүп,
Кошомат кылар кыз санат.
Кырмызы көйнөк кымча бел,
Кыялай басып түрлөнүп,
Кыяктын күүсү үндөнүп.
Кылык кылар кыз сагаң,
Он бешинде толосуң,
Оюндун гүлү болосуң.
Кылчайбастан артыңа,
Кыздуу үйгө коносуң.
Жигирманда толосуң,
Жигиттин гүлү болосуң.
Жигирмага чыккандар,
Жигиттин кызыл үрлөйсүң.
Жыйынды көзгө илбейсиң,
Жыгылар жериң билбейсиң.
Отузга чыксаң жашыңыз,
От арабадай зырлайсың.
Дүнүйөнү көткө тээп,
Түш көргөндөй айдайсың.
Жарды болсоң байдайсың,
Жабыркап калган кезинде,
Жаштарды кайдан улайсың.
Кырка чыксаң кыйрадың,
Кыздарды кайдан уладың.
Элүүгө чыксаң эңилдиң,

Эл көзүнө жеңилдиң.
Ургачыга сөз айтсаң,
Урматы болбойт кебиңдин.
Элеттен паска түшкөнүң,
Эсепке кирет ичкениң.
Эсине сени албастан,
Эшикке чык дейт кыз-келин.
Алтымышка чыкканда,
Айгырдан бычкан аттайсың.
Арыктан араң аттайсың.
Кесиреттүү кыз турмак,
Кемпириңе жакпайсың.
Чидерлүү отко койгондой,
Чылбыр коюп оттойсуң.
Чыдай албай ойлонуп,
Өткөнүңдү жоктойсуң.
Жетимиште жер болот,
Жетимиште кер болот.
Келин кыздан уялбай,
Ошондо кайдан эр болот.
Сексенге чыксаң калжырап,
Сегиз жашар баласың.
Арманың айтар курчуң жок,
Акылыңдан танасың.
Токсонго чыгып топ болуп,
Топурак болуп жок болуп.
Аксым болсо келиниң,
Ошондо күйүп жок болот.
Картайып кетет окшоду,
Кара чачтар ак болуп.
Кайран жашты жоктодук,
Канаттуу куштай балалык,
Кайрылып келбейт окшодуң,
Эскирип кетет окшодуң.
Ээктен сакал ак болуп,
Ителги куштай балалык,

Эңсесең келбейт окшодуң.
Картайып кетти кайран баш,
Кайрылып келбейт арман жаш.
Катарыңдан калтырат,
Карылыкка барган жаш.
Эскирип кетет эсил баш,
Эңсесең келбейт арман жаш.
Эл көзүнө жеңилтип,
Элүү алтыга барган жаш.
Элүү алтыга барганда,
Балтыр-булчуң көштү алат.
Мамыктай аппак этти алат.
Анардай кызыл бетти алат,
Белди эңкейтип күчтү алат.
Берметтей аппак тишти алат.
Бул карылык курусун,
Булдурттап кызыл тилди алат.
Акунум ырчы келди деп.
Асылуу эле катарым.
А катардан калган соң,
Арманда эми капамын.
Күкүгүм ырчы келди деп,
Күлүп турчу катарым.
Бу катардан калган соң,
Күйүт менен капамын.
Камдуу келет карылык,
Кадырың өтпөй тарылып.
Калың топко бара албай,
Каласың үйдө зарыгып.
Кайран өмүр жыйырма беш,
Жашка барар болсочу.
Кайран жашты кол менен,
Жасап алар болсочу.

КӨК ӨГҮЗ ЖАНА САРМАН¹

Кыргыз жергесинде көп жашаган улуу көп, улуусунан да уруу көп. Ошол көп уруунун ичинен, асманда жылдыз көп, уруулардан муңдуз көп, токоюнда камыш көп, топтой келсең багыш көп: кара багыш, сары багыш, үч багыш, чоң багыш, зор багыш, оң багыш. Ошол багыш уруусунан Кулболду деген чоң манап өткөн экен. Баары багыш бир багыш, баарыңа келет бир намыс; укканы келмек болду, Кулболду манап атасына аш бермек болду деп, жаагын жанып жарчылар, элпек тилин алчуулар, жипке ойногон дарчылар, жыйынды бийлеп турчуулар, жылбай ырдап ырчылар, өткөрүп сындан сынчылар. Көргөндүн баары таң калып, байгеге күлүк камдалып, бар тапканы жок жарды ошол ашка арналып, Кулболдунун айылы карап турду жарданып. Айыл ичи аш камында. Кулболду манаптын колунда көп жылдан бери иштеп жүргөн жарчысы Сарманга да мурункудан эки эсе көп жумуш жүктөлөт. Сармандын көпчүлүк иши отун ташуу. Бир күнү Көк өгүздү токуп Сарман отунга жөнөп кетет. Ал күнү күн бүркөлүп, чагылган чартылдап, жаан нөшөрлөп жаап айрыкча аскалуу жолдор тайгак болот. Сарман жаандын тоскоол болгонуна карабастан эштеп Көк өгүздүн жүгүн бүтүрөт. Отунду сылай артып келе жатса Көк өгүз жаза басып аскадан кулап кетет. Келип караса Көк өгүздүн бели үзүлүп, көзү сүзүлүп жатканын көрүп Сармандын Көк өгүзгө карай айтып турган жери:

Көзүң аккан Көк өгүз,
Көп жылдан бери бир жүрүп,
Көп өмүрдү бир сүрүп,
Көңүлкөч элек экөөбүз.
Жаза басып жолундан,

¹ Ивв. 660 (5297).

Чылбырың чыгып колумдан.
Кармап калаар арга жок,
Капталдап келем соңуңдан.
Карагай отун курусун,
Же түшүп калбай жонуңдан.
Каран түн түштү башыма,
Балакет чыгып жолумдан.
Сен менен кошо таш кулап,
Жеткизбей ташка сен чурап.
Канаты бардай калдайып,
Коктуга кирдиң куркурап.
Не кыларым биле албай,
Карап турдум буркурап.
Сар санаа басып өзүмдү,
Сакалдан жашым зыркырап.
Угуп калса балдарым,
Убайым тартат чыркырап.
Көк өгүз сенин айыңдан,
Бөлүнөр бекем тыркырап.
Көкүрөктөн чыкбайт ко,
Бүгүнкү кылган санатың.
Көрүнбөптүр көзүмө,
Көк өгүз сенин канатың.
Алп кара куш көрүндү,
Аскадан сенин учканың.
Айтбадың неге мурунтан,
Ала барчын шумкарым.
Билген эмес Сарманың,
Өгүзгө канат бүткөнүн.
Өксүттүң мени Көк өгүз,
Бул эмес эле күткөнүм.
Канатың барын билгенде,
Качантан эле сырдашбай.
Качып кетмек экенбиз,
Кулболду менен чырдашбай.
Бошонуп кетер арга жок,

Кулболду сенин торуңдан.
Эркимче басар күн болуп,
Арылып мээнет шорумдан.
Кулболду байга келгени,
Куруган биздин шорубуз.
Кутулуп кетер арга жок,
Курчалган белде торубуз.
Көк өгүз жатат сүзүлүп,
Кеткендей бели үзүлүп.
Олтурам жалгыз жанында,
Отунуң чечип түшүрүп.
Кете албай турам зар какшап,
Сени таштап талаага.
Кайгыдан башым куулбай,
Жолуктум кандай балаага.
Кимге айтам ичте дартымды,
Ким угат менин арзымды.
Канткенде төлөп кутулам,
Көк өгүз сенин карзыңды.
Көк өгүз жатат суналып,
Көзүңдүн ичи тунарып.
Жан салар менде арга жок,
Жаныңда турам муңайып.
Кайгыга салдың Сарманды.
Кимден сурайм жардамды.
Баш көтөрчү Көк өгүз.
Уксаңчы ичте арманды.
Чымын чакса былк этбей,
Турчу элең отун артканда.
Минип алчум чокчоюп,
Жүк бүтүп үйгө кайтаарда.
Оттотчу элем саз жердин,
Өлөңүнө Көк өгүз.
Кулак түрүп калчу элең,
Өлөңүмө Көк өгүз.
Ээн жерге чыкканда,

Ырдачу элем Көк өгүз.
Эзелтен бери бир жүрүп,
Сырдаш элем Көк өгүз.
Токуп алып тойтойтуп,
Тойго минген Көк өгүз.
Тумандуу түндө адашбай,
Жолду билген Көк өгүз.
Кулболдунун кыялын,
Купта билген Көк өгүз.
Сурмакандын кыялын,
Уста билген Көк өгүз.
Сарман менен санаалаш,
Бирге иштеген Көк өгүз.
Күндүзгүдөн калганын,
Түндө иштеген Көк өгүз.
Торпогундан бер жака,
Токума түшпөй жонундан.
Кутулдуң окшойт кургурум,
Кулболдунун торунан.
Таштап кетсем талаага,
Карга кузгун чокулайт.
Тарпыңды тапбай каламбы,
Талап кетсе чойгулап.
Жомоктогу кара дөө,
Чыга калса жөтөлүп.
Алып барса айылга,
Көк өгүз сени көтөрүп.
Кудайдын кылган иши деп,
Карап турсам жер тиктеп.
Куруттар бекен Кулболду,
Куу жыгач менен келтектеп.
Казы бийин чакыртып,
Келээр бекен Кулболду.
Сарманыңдын сазайын,
Берер бекен Кулболду.
Сурмаканы сурданып,

Турар бекен барганда.
Көк өгүз сенин өлүмүң,
Каргаша болду Сарманга.
Мен көтөрөм арга жок,
Тагдырдын башка салганын.
Кабагын ачбай суз болор,
Алганым менен балдарым.
Оңолор күнү бар бекен,
Ойрон болуп бул заман.
Көрүнөр бекен элеси,
Биз көксөгөн гүл заман.
Көргөн адам көп экен,
Санжырага кошулбай,
Сармандын айткан дастаны.

КУҢ БОЛГОН КЫЗДЫН АРМАНЫ¹

Арыктап болдум ыргайдай,
Арманым айтам муңайбай.
Алыска кетип баратам,
Алсырап кеттим тура албай.
Жазылган орум маңдайга,
Жаш кыздар мендей саргайба.
Жабыркап жүрүп өтөмбү,
Жолукпа такыр мындайга.
Кысылды менин жүрөгүм,
Кыйналсам оттой күйөмүн.
Кыз кезде түштүм капканга,
Кыйноосун тартып жүрөмүн.
Жамандык тарттым башынан,
Жабыркап көөнүм ачылбай.
Жашообуз канча ким билет,
Жадбардым эркин баса албай.
Кайгыны тарттым мен өзүм,

¹ Инв. 660 (5297).

Канчалык күлүк мүнөзүм.
Каргадай жапжаш кезимде,
Капалуу болуп жүрөмүн.
Атамдын малы жогунан,
Арылбай байдын торунан.
Армандуу жандан экенмин,
Арылбай койдум шоруман.
Токолмун боздоп куруган,
Толгонсом чыкпай чымын жан.
Тотудай жандын бири элең,
Торгоймун байда кармалган.
Алганым көк баш чал болуп,
Арманым айттым ойлонуп.
Ажырап кетер күн барбы,
Агарган жарык күн болуп.
Отун алып от жактым,
Ойлосом качан таң аттың.
Оңбогон байга туш болуп,
Ойлонуп жүрүп күн өттү.
Саймалуу беле өңүрүм,
Санаалуу беле көңүлүм.
Саксайган чалга кор болду,
Сардалдай менин өмүрүм.
Кыймалуу беле өңүрүм,
Кыйноодо беле көңүлүм.
Кызыл көз чалга кор болду,
Кырчындай мени өмүрүм.
Атам кедей мен карып,
Алданып байга кармалып.
Айнектей жапжаш кезимде,
Армандуу өтүм зарланып.
Кайгыны тарттым муңайып,
Кара жаш көздөн кылайып.
Карып болдум жашымдан,
Көк баш чал болуп ылайык.
Жаркырап кийим кийе албай,

Жабыркайм катуу күлө албай.
Жамандык тарттым жашымдан,
Жаркырап басып жүрө албай.
Алмадай жапжаш кезимден,
Акшыйган чалга келдим мен.
Алоолоп ичим өрттөнүп,
Ар күнү көөнүм бөлүнгөн.
Кызыл гүл элем солудум,
Кыйналып көпкө оорудум.
Кырчындай жапжаш кезимде,
Кыйноо тартып курудум.
Байбиче турат керилип,
Бардыгын айтып элирип.
Байбиче айтса бир кепти,
Бакшыдай чалы теминип.
Кыйналдым күн-түн саргайып,
Кысталып жүрөм зарланып.
Кырчындай жапжаш кезимде,
Кузгундай чалга кармалып.
Азабын тарттым дүйнөнүн,
Армандуу болду күндөрүм.
Акыры бир күн таң атса,
Аябай кепти сүйлөрмүн.
Байлардан алсам кегимди,
Балкытып ачсам көңүлдү.
Бардыгын айтып отурсам,
Байларга берсин өлүмдү.
Жаркырап таңың атабы,
Жаштарың ачса капаны.
Жабыркап байлар жоголуп,
Жаштар шаңдуу басабы.

КЫЗДЫН АРМАНЫ¹

Алганын көрсөм сиздейдин,
Арманы күчтүү биздейдин.
Күйөөсүн көрсөм сиздейдин,
Күйүтү күчтүү биздейдин.
Элдин мендей кыздары,
Экини тууп алыптыр.
Экөө тургай бирөө жок,
Алышып ойнор күйөө жок.
Күрөгүм талдан болорбу?
Күйөөм чалдан болорбу?
Тарагым талдан болорбу?
Таалайым чалдан болорбу?
Булбулум шакка конорбу?
Пул чачарга адам жок,
Буйругум чалдан болорбу?
Таранчы талга конорбу?
Талашарга адам жок,
Тагдырым чалдан болорбу?

ӨЗУ ЖАЛГЫЗ КАЛГАНДАГЫ ЫРЫ²

Түндүкүз жерге сен кирдиң,
Аттиң менин жалгызым.
Түпөйүл дартка мен күйдүм,
Караңгы жайга сен кирдиң,
Кайгыңды тартып мен күйдүм.
Күйдүм десем түтүн жок,
Алтыным түшкөн сайларга,
Алым жетпейт аларга.

¹ Инв. 638 (5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Арал совхозу, Туманов Касымдан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

² Инв. 551.

Айдай жүзүң көрөргө,
Ажалым жетпейт өлөргө.
Кирейин десем жер катык,
Өлөйүн десем жан таттуу.
Кара кыр ылдый жол салып,
Кара жердин алдынан,
Куруп калган мен карып,
Кантип алам кол салып.
Ак жыгачка байлануу,
Атың калды жалгызым.
Ак кагазга чийилип,
Катың калды жалгызым.
Көк жыгачка байланып,
Атың калды жалгызым.
Көк кагазга чийилип,
Катың калды жалгызым.
Ажалым жетип мен өлсөм,
Апам кырдан өттү деп.
Коногума кой союп,
Жалгызым көзү болгондо,
Абийириме ат союп,
Кылат эле санатты.
Көркөмүм жалгыз болгондо,
Көк жалды союп ашыма,
Көк күмбөз кылмак башыма.
Азамат уулум болгондо,
Ак жалды соймок ашыма,
Ак күмбөз кылмак башыма.
Баламдын аты Арыпбай,
Бакырып калган карып ай.
Кызымдын аты Насипа ай,
Кыйкырып калган карып ай.
Ажалым жетип мен өлсөм,
Калыбыма кой союп,
Абийириме ат союп,
Кылат элең санатты.

Кагылайын бир гана,
Жыртат элең манатты.
Абийириме кылып аянбай,
Айланайын жан кызым,
Актан кепин жасатып.
Ак жылкы союп ашыма,
Ак күмбөз кылып башыма.
Көк жалды союп ашыма,
Көк күмбөз кылып башыма.
Кылдан бир беле кыягың,
Кагылайын жалгызым а,
Кыздан бир болду туягым,
Артынганың кул беле.

ОЙЛОНУП СЕНИ ЗАРЫГЫШ¹

Түгөйүм Күмүш аманбы,
Түңүлбөй айтам саламды.
Кат кабар жазсаң болбойбу,
Билгиң келсе чамамды.
Сагынсам зарлап көрө албайм,
Аркамда жалгыз баламды.
Мен жүрөм зарлап алыста,
Кантейин тагдыр ушу экен.
Кабар айтың таанышка,
Эгиздей болгон жан элек,
Кол тийбейт сага барышка.
Колхозго чыгып жакшы иште,
Катарыңдан калышпа.
Жүргөн жерим алыскы,
Украина талаасы.
Арманын айтып кат жазат,
Пармандын жалгыз баласы.

¹ Инв. 648 (5286). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Сулайманов Мамандан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Аркамдан издеп келүүгө,
Жаш калган эле баласы.
Арманым жазам зыркырап,
Балдарымды көрө албай,
Алыста турам буркурап,
Бозоруп жүрөм ойлонуп,
Тилекке жетбей толгонуп,
Кез келишер күн болор,
Самаган тилек туш болуп.
Мен жүрөмүн алыста,
Башымда түрлүү ой болуп.
Ойлоп кетсем силерди,
Уйкудан чочуйм ойгонуп.
Өлбөсөм болду бир гана,
Барармын бир күн жол болуп.
Каалаган көңүл басылар,
Каткырып, күлүп той болуп.
Артымда калган балам жаш,
Туугандан мага айтбаган.
Табийгаттын боору таш,
Жаш балага ким күйөт.
Өзүң болгун ага баш.
Азаптуу кыйын күн келсе,
Акылдашар сен элең.
Алыста жүрсөм бел туткан,
Ала тоодой дем элең.
Аял да болсоң алганым,
Акыл жактан тең элең.
Карындашым Карачач,
Ал бирөөнүн бүлөсү.
Ага айткан сөздөрдүн,
Чечилбейт түпкү жүйөөсү.
Анын да турмуш башында,
Ынтымак болсун күйөөсү.
Барган жерден бак конуп,
Куттуу болсун түнөөсү.

Жаш күнүндөн кадырлап,
Сыйлаганым сен элең.
Чачылганым чогултуп,
Жыйнаганым сен элең.
Алыска сапар жол тартып,
Аттанары жатканда,
Аман барып келгин деп,
Бйлаганым сен элең.
Жашыл тоону бет алып,
Жагалмай учуп өтөбү.
Жайнаган гүлдөй алтын баш,
Санаалашка жетеби.
Кыпкызыл болгон нурдуу бет,
Суюлуп каны бозорду.
Кайсы күнү ким билет,
Үйгө карай бошорду.
Ар убак жүрөм кайгырып,
Ала Тоо жерден айрылып,
Эсен болсом барармын,
Эл журтума кайрылып,
Эсен болгун түгөйүм,
Көңүлүңдү жай кылып.
Акыл ойло, белди байла,
Кош түгөйүм жаным сен.
Ага дейре акыл айтып,
Өзүң болгун тоодой дем.

САГЫНГАНДА¹

Сүрөткө кошо кат жаздым,
Ленинград шаарынан.
Пендеде мендей болобу,
Сүйгөн жардан айрылган.

¹ Инв. 648 (5286). Жалал-Абад областы, Ачы селосу, Парманов Абжанбайдан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Аралап басам күнүгө,
Ленинград калаасын.
Сагынса алыс көрө албайт,
Абжамбил жалгыз баласын.
Бир уулум таалай багым деп,
Аркамда калган шаарым деп.
Белиме кубат кыламын.
Маңдайда күйгөн шамым деп.
Максатка мээнет кошулуп,
Мойнумдан терим жошулуп.
Баламды көрбөй каламбы,
Эл-журтка жетпей кошулуп.
Ленинград шаарында,
Айласыз мында жүрөмүн.
Жалгыз балам сени эстеп,
Эзилип күйөт жүрөгүм.
Жалдырап турам баралбай,
Кат кабар сенден алалбай.
Балам сени сагындым,
Мен жүрөм айла таба албай.

ТУРСУНКУЛДУН АРМАНЫ¹

Ак кагаз бетин чиймелеп,
Айтайын ичте арманды.
Канчалык кайрат кылсам да,
Ал-кубаттан калбады.
Баштан өткөн иштерди,
Агайын тууган кишиге,
Айткым келди кичине.
Мындан мурун чечилип,
Айтбаган элем эч кимге.

¹ Инв. 648 (5286). Жалал-Абад облусу, Ленин району, СССР-дин 50-жылдыгы атындагы совхоз. Орозов Турсункулдан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Айтса айтып берейин,
Ар кайсы сөзгө келейин.
Армандуу болгон күнүмдү,
Бир кылып курап терейин.
Көпчүлүк тууган элиме,
Көргөндү айтып берейин.
Көп көргөн кайсы муңумду,
Көркөмдөп айтып терейин.
Көкүрөккө жат болду,
Ичимен чыккан казалым.
Турсункулдун ыры деп,
Угулса экен кабарым.
Жаштык кезди ойлосо,
Балапан куштай таранган.
Салтанатуу күн өттү,
Алты жылдан бер жакка,
Айыкбай оору жүдөттү.
Алты айдан бери жылбастан,
Эч бир айла болбостон,
Больницада жатамын.
Артымда балдар жаш эле,
Балдарым ойлойм кыйбастан.
Өзүм оору балдар жаш,
Больницада жатамын.
Жаман катын жаш бала,
Тагдырыма капамын.
Аталаштан алтоо бар,
Алымы келип көрбөдү.
Алыс жерде жүрсөм да,
Арка кылган туугандар,
Ака абалың кандай деп,
Сурабады эси жок экен ургандар.
Энелештен өкөө бар,
Эң жакын эле туугандар,
Кара күчкө келбеди,
Эси жок экен ургандар.

Палата болду жатканым,
Каным качып алсырап,
Алымды сурар киши жок,
Армандуу болдум жалдырап.
Күндөн күнгө оорлошуп,
Начарлап барат абалым.
Ажал деген кыйын го,
Айламды кайдан табамын.
Кара жолтой оорунун,
Азабын тартып жатамын.
Бала-чака кантет деп,
Сар санаага батамын.
Жаткан жерим белгилүү,
Базар-Коргон калаасы.
Эч бир мендей болбосун,
Адам заттын баласы.
Турууга менде каруу жок,
Жатамын жалгыз жалдырап.
Муунда күч жок шалдырап.
Үкөл берет үч убак,
Айласыздан жан чыдап.
Узак болду жатканым,
Арман болду айтканым.
Кыпкызыл болгон нур беттен,
Кубарып өңдүн азганын.
Ноктолуу башка бир өлүм,
Каза жетсе өлөрмүн.
Ажалга бербей врачтар,
Айла тапса илдетке,
Айлымды барып көрөрмүн.
Кыз берип уул үйлөбөй,
Катарым менен бир жүрбөй,
Арманда өлүп кетемби,
Жолдоштор менен бир күлбөй.
Жетим элем жетилип,
Жетекке башым кошулган.

Убайын көрүп балдардын,
Бакытка колум жетерде,
Таалайым ташка тосулган.
Көңүлдү оору кирдеткен,
Онтоп келсем үйүмөн,
Жардам берип врачтар,
Айыктырды илдеттен.
Жакшы болдум айыгып,
Советтик чебер колдордон,
Оорунун аты табылып,
Өчүп калган өмүрүм,
Кайрадан күйдү жагылып.
Ата-энемдей алпештеп,
Врачтар турду дарылап,
Советтик ушул заманда,
Оорулар бүт табылат.
Илим, билим көкөлөп,
Өскөн экен арылап.

* * *

Ырдын башын ырдамсам¹,
Окуп молло билип ал.
Уккан балдар тилимди ал.
Аштык айдап өнүккөн,
Аммадан көрө ушу жөн.
Кетмен чаап көнүккөн,
Кеп айтамын ушул жөн.
Кетмен чаап көнүкпөй,
Кейи ишиң жөнүкпөй.
Орок оруп көнүкпөй,
Оболтон ишиң жөнүкпөй.
Азелте тилим шок эле,
Азелтен коюм жок эле.

¹ Инв. 660 (5297). Жалал-Абад облусу, Сузак району, Тайга-раев совхозу, Исакеев Тагайдан жазылып алынган.

Азем бойго кийгеним,
Кездеме менен түлкү эле,
Жүргөн жерим күлкү эле.
Былтыркы өткөн тоок жыл,
Тоок жыл сени ойлонбой,
Анжиянга жол алдым.
Кырк козусу курусун,
Баары бирде илдеттүү,
Абдыкалык, Касымбай,
Булардын от, саманы милдеттүү.
Көрүнүп койдум карасын,
Кышында сатып алыпмын.
Буюккан сарттын баласын.
Белимде акчам болбосо,
Кандай барып көрөмүн,
Ат-Башы, Нарын калаасын.
Акча тенге колдо жок,
Өлөт деген ойдо жок.
Маарасаң угам үнүң деп,
Баарда кыркам жүнүң деп.
Багып чыгам барсын деп,
Жазында берем карсын деп.
Мен ушинтип ойлонуп,
Жыттуу жылуу койлонуп.
Кырк козунун айынан,
Колуман түшпөй күрөгүм.
Көтөрүм болуп калыптыр,
Суусар сындуу сүрөгүм.
Баштатан бакпай арыкты,
Басканда көзүм карыкты.
Эртеден бакпай арыкты,
Эки эле көзүм карыкты.
Канчалык бутак аталы,
Арам өлгөн кырк козу,
Арзыкулга жатабы.
Сагызган көзүн оёбу,

Салпылдаган жолбун ит,
Жашыгына тоёбу.
Токтомамбет молдосун,
Санадар кылып коёбу.
Жалындым жапар аллага,
Жаныбар сенин өлүгүң,
Жашырып койдум далдага.
Арам өлсөң майлига,
Арык кой сенде убал жок.
Арка кылып жүрөргө,
Алыскы жерде курал жок.
Кудай алды кунанды,
Кудая шүгүр пулду алды.
Жалгыз аттуу биз тургай,
Барын алды байлардын.
Башы тору бийлердин,
Айгыры өлүп бээси,
Субай калган эмеспи.
Ар кайсы жерде бизге окшоп,
Убайда калган эмеспи.
Анча мынча кембагал,
Айрандуу койдон ажырап.
Бай издеди камын жеп.
Соодагердин барысы,
Арык атын семиртип,
Семиз атын суутуп,
Көркөмдүгүн анын деп,
Ар ким көрөт тушунда,
Убак өтөт кышында.
Бакканым кырчаңгы,
Быягы жалгыз ат.
Чыктым эле саламат.
Колумдан түшпөй калем кат,
Бактыярча зор кылып,
Ошондон кийин жакшылар,
Карыздар болдум жамагат.

Чөп тарткан балдар жарайбы,
Байласа муну арыйбы.
Тобо кылдым кудай аа,
Ичим толо убай аа.
Убайым тартып көнүктүм,
Айтканымдын баары чын.
Соо кой базар чыкпаса,
Сөзүмдү пенде укпаса.
Карызыңды ким төлөйт,
Атаны арман шордуунун,
Мынабу жалгыз атка күч келет.

ТАРЫХЫЙ ТУРМУШТУК ОКУЯЛАР, ЫРЛАР

МОЙДУНБЕК¹

Айткан сөздү укту дейт,
Түркстандын үстүнөн,
Мойдунбегин чыкты дейт.
Колго тийген адамды,
Эки көзүн ойду дейт.
Кармап алган адамды,
«Ичпион» деп сойду дейт.
Ак пашага даң болду,
Аскер курап ак паша,
Жоготалбай гаң болду.
Атанын уулу Кадырбек.
Амманы билген жакшы бек.
Ак пашанын аскерин,
Ар көчөдөн көргизди,
Адилдигин билгизди.
Абалтан эле мойдундар,
Надир кудур каттадай,
Ылаачын кууган каптардай.
Ак сакалга кат берди,
Молдо Нурмат Тажика,

¹ Инв. 638 (5276). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Арал совхозу, Туманов Касымдан жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Жараштыр деп ат берди.
Капилет басып кармады,
Кадырбектей болушка,
Командири оруска.
Оролорго көмдүргөн,
Калаасы калды Мойдундун.
Алтымыштан аша элек,
Анасы калды Мойдундун.
Атлес көйнөк кийгизген,
Ашаам менен жүргүзгөн,
Кызы калды Мойдундун.
Чүчбарасын түйдүргөн,
Зер зээбесин куйдурган,
Жеңеси калды Мойдундун.
Адамды көрсө коруткан,
Ай ааламдан маржан чогулткан,
Катыны калды Мойдундун.
Туягы чапкак чарадай,
Жүрөгү жаткан баладай,
Аты калды Мойдундун.
Мазар башы оюлду,
Колго кына коюлду.
Паңсат болгон Мойдунбек,
Койдой болуп союлду.
Эшик алды кош терек,
Кош терекке суу керек.
Балшайбекти жеңүүгө.
Сом темирдей күч керек.

КУБАТБЕК ДАТКАНЫН ТАРЫХЫ¹

Өткөн заманда Анжиян бетине калмак Коңтажы падыша болуп турганда Маргалаңдан бир каман доңуз чыгып камыш арасына жатып алып өткөн-кеткен адамдарды чалып өлтүрүп зыян кыла берүүчү болгон. Бир күнү Коңтаажы калкка амир кылып, бүтүн элди жыйнап ошо каманга уу кылдырган. Көпчүлүк алиги каманды тегеректеп, камышты өрттөп ачыкка чыгарганда жаа менен атбаган киши калган эмес. Бирок каманга жаанын огу тийген эмес. Бир убакта каман бир бет качырганда бир сур тай минген бала алдынан чаап келип, тайдан түшө калып каманды атканын баазы кишилер билип калды. Баланын жаасынын огу камандын маңдайына кадалып, кирип кетип каман жыгылат. Муну менен көпчүлүк тополоң чапкылашып, аткылашып Коңтаажынын алдына бара беришип 170 адам Коңтаажыдан сыйлык алышкан имиш. Мен атып өлтүрдүм деп бара бергендерине куру койгон эмес дешет.

Үч күндөн соң миш-миш кабар угуп, бул каманды бир сур тай минген бала аткан имиш деп элге жар чакырып, сур тай минген баланы издетип калды. Ал учурда сур тай минген бала Калча бий дегендин баласы экен, Калча бий элге балам көзүгүп кетет деп баласын ээрчитип алып кете берген. Акырында Коңтаажынын буйругу менен Калча бий баласын алып келди. Коңтаажы Калча бийди балаңдын өнөрүн жашырасыңбы деп көп элдин алдында балага чоң улапа (сыйлык) берип, катта той, ажыраш аяк берип Кокондун тагына баланы мингизип хан кылды да Коңтаажы калмакка кетти. Ал бала Кубатбек датка өзү. Калча бийдин баласы Кубатбек 14 жашында

¹ Инв. 165 (378). Жалал-Абадоблусу, Сузак району, Орто Азия колхозу, Маман Иманбаевден (67 жашта) жазылып алынган. Жыйнаган А. Чоробаев.

Коңтаажынын тагына минет. Кубатбек менен Жаңыл Мурзанын энеси бир тууган эле дешет. Экөөнө тең Калча бий кичинесинен жаа тарттырып маш кылып көндүргөн. Ошон үчүн өмүрүндө жааны жазбай атып Жаңыл Мурза эркекче өткөн. Кубатбек дагы жаа атканга укмушта жок болгон. Кубатбек өлгөндө:

«Кубатбек өлбөй кут өлдү,

Кутчу, мундуз журт өлдү». — деп айтылып калган. Кубатбектин өлүгүн Алайда кичи дара жерге коёт. Бул Кубатбектин атасы Калча бий, чоң атасы Баба бий, наркы атасы Солтоной, өз уулу кыргыз катындан Абайылда, Берк эки уул, сарт катындан тукумдары Кокондун Үч Көпүрөө деген жеринде эки сарт катындан тукумдары бар.

Эми Абайылда, Берк эр жеткен соң өтө эр, кыйын баатыр чыгат. Мисал үчүн Абайылда, Берк экөө тең жылкы алабыз деп бир гана чоор тарта турган өнөр-поз ээрчитип алып казак жерине барышып, күндүз болжолсуз көп жылкыны отордон көрүп, жатар мезгилде отор үйгө чоорчуну жиберет, сен барып билгин, канча киши бар экенин деп. Ал чоорчусу жолоочу болуп жылкычыга саламдашып, жол болсун сурашты. Жолоочу өнөрү бар экенин айтып, кымыз ичип болгон соң чоор тарта баштады. Ал жерде бир миң беш жүз жылкы багып жаткан 10 жылкычы баары тең келип, жылкыны жайытка таштап коюп чоор угушту. Чоорго күүнү мындай деп тартты:

Ак чатыр ай, ак чатыр,

Абайылда, Берк баатыр.

Алуучу болсоң кел мында,

Агала жылкы бош жатыр.

Көк чатыр ай, көк чатыр,

Көгала жылкы бош жатыр,

Алуучу болсоң кел бачым... деген сызгырылган чоордун уну менен шамал жагында аңдып турган Абайылда, Берк ат коюп барып, жайыттан бир

жарым миң жылкыны тийип кете беришет. Чоорчу таң атканда басылып, эрте менен артынан келген. Жылкычылар жоо алганын билбестен башка жактан эртеси түшкө дейре издеп таппай анан билген дейт. Чоорчу Абайылда, Берктин артынан келип мөөсүлдүгүн көп алган экен. Ошондо чоорчу ата-бабаларынан бери мактап ырдап чоорго тартканда:

Мурат баатыр жоруп бий,

Чабдар аттуу Солтоной.

Чаар аттуу Баба бий,

Карагер аттуу Калча бий,

Кан атаңыз Кубат бий... деп ырдалган

ырлар кенен эл ичинде бар.

Кубатбек

Абайылда Берк

Байдөөлөт Сүйүндүк Нарбото

Анар Баймурза Биймурза Калмырза

Анардан туулган Алтыбек, алгылыктуусу Ниязбек. Сүйүндүк баатырдын Анар деген кызын сарбагыш Болот бийдин уулу кадимки эр Эсенгул алат. Андан алты уул туулуп, бири Ниязбек болуп, Ниязбектен Сегизбек.

Мислалы:

Ормон

Субан

Ажы

Шатан

Кожобек

Бердикожо

Бердибек

Ырыскулбек

КУРМАНЖАН ДАТКА ЖЕ КАМЧЫБЕК¹

Курманжан датка бир кедейдин зайви болгон.
Бир күнү жатып түш көрөт.

Түшүндө, сийген сийдиги тогуз шаарды басып кетет. Ушу түштү Алымбек даткага барып бир жорутуп келейинчи деп барат. Барып, Алымбек датка адамдарды чогултуп сурап турган жеринде, Курманжан датка бир айал чакырып атат деп айтып койуңчу дейт. Анда бир адам аял болсоң, аял башың менен Алымбек датканы неге чакырасың дейт. Ошол айал авирдүү түзүк адам экен мен барамын деп Алымбек датка катындын алдыга барды. И, кандай сөзүңүз бар деди. Түндө түш көрсөм, сийсем тогуз шаарды басып кетти, ушуну сизге жорутканы келдим дейт. Болбосом сиз күйеңизден чыгып, мага тийип 9 уул туват экенсиз, тогузу тогуз шаарга болуш болор экен деп айткандан кийин, Курманжан үйүнө барып, бирдемени шылтоо кылып урушуп, Алымбек датканын алдына эртеси барар экен. Алымбек датка аны чыгарып нике кылып алды. Ал датка чыгарып алгандан кийин мундан тогуз уул көрдү, айткандай тогуз шаарга болуш болду. Эң кичиги Камчыбек отуз бирде экен. Бир балага барды. Жаллат башы Ысманга дос болуп, бир базарда алтымыш ат алды. Окто чекер бала салып, Кашкардан барып ушуларды алып кайткан соң Ергештамда беш караул оруска кез келди. Бары малын Камчыбектен алды, өзүн кыйын күнгө салды. Камчыбек айтты, жанымдагы он бала, он баланын ичинде, ойлонбой жүргөн кана.

Жүгүрүп лепке барып кел,
Беш шише арак алып кел.
Койуңуңа салып кел,

¹ Инв 551. Жалал-Абад облусу, Сузак (Ачы) району, Кызыл Октябрь колхозу, Г.Элебаеванын жыйнаган материалдары.

Кечикпестен кайтып кел.
Уккан көргөн кебинди,
Жашырбастан айтып кел.
Бирин-бирин чыгарып,
Орустарга берейин.
Мас кылып коюп орустун,
Каш кирпичин терейин.
Деп ошондо Камчыбек,
Бир шише арак ичкенде,
Эси кетти орустар.
Үч шише арак үч келде,
Үшү кеткен орустар.
Төрт шише арак ичкенде,
Төгөрөгүн биле албай,
Акылына жете албай,
Айран болду орустар.
Беш шише арак ичкенде,
Белин байлап жата албай,
Мэккем пулун ката албай,
Камчыбектей эрлерге,
Лейлен болду орустар.
Жарым кече өткөнчө,
Ичкилик берип тойдурду.
Жарым кече өткөн соң,
Жанындагы он бала,
Жаллат кылып Камчыбек,
Беш орусту сойдурду.
Кара жерди ойдурду,
Караул болгон беш орус,
Бей кепинсиз койдурду.
Жана ачып өлүгүн,
Шамшар салып тилдирди.
Сүйегине өрт коюп,
Камчыбек султан күйдүрдү.
Падышадай Камчыбек,
Кайратыны билдирди.

Жана үйүнө кайтарда,
Алтымыш аттын өзине,
Шуру-марват артарда,
Аттаң ноомарт ак Палван,
Сүйлөп кепти тапты го,
Сүдүйеге чапты го.
Сүйлөп турган гавларин,
Сүдия учотко алдырып,
Айтып турган гавларин.
Ак кагазга кат кылды,
Ергештамда беш орус,
Сойгон беглер деп кылды.
Камчыбек үйгө келип үшкүрдү,
Аттан түшүп чүчкүрдү.
Он беш жашар бейтаалай,
Бу бир иш кылды деп жүрдү.
Ичинен тынып тек жүрдү.
Он беш жашар бей таалай,
Кайненеси Курманжан,
Курманжандын алдына,
Кепти барып айтат дейт,
Айланайын апаке,
Айтсам гавим мынаке,
Түндө жатып түш көрсөм,
Түшүмдө айан иш көрсөм.
Ергештамда беш орус,
Сойуп келген турбайбы,
Бей кепинсиз бешөвүң,
Кара жердин түбүнө,
Коюп келген турбайбы.
Деп үшүнтүп айтты эле,
Бул айтканың чын болсо,
Камчыбектин алдына,
Барып келгин деди го.
Чакырыбатат энең деп,
Алып келгин деди го.

Кийин койбой алдыңа,
Салып келгин деди го.
Бир күйевиң Камчыбек,
Барып келгин деди го.
Чакырыбатат энең деп,
Алып келгин деди го.
Он беш жашар бейтаалай,
Барып келген жер экен.
Чыкырып жатат энең деп,
Алып келген жер экен.
Анда турган Камчыбек,
Эки колун куушуруп,
Ассалому алейким,
Деп ошентип Камчыбек энеси алдына
салам айтып кирди.

Курбанжан төрдө жүрүп билди,
Тескери карап жылады.
Камчыбектей уулунан,
Оңдоп кепти сурады.
Кагылайын жаш ботом,
Болбой иштин бозону,
Алдырып ширин аракты,
Алып жаттың желекти.
Кандай пайда табам деп,
Кашгарга барып сеп алдың,
Шуру менен берметти.
Өзүңүн жайың сурасам,
Алымбек датка баласы.
Калбасын кептин галасы,
Какылдап какшап ошерде,
Гасабат берип отурды,
Курманжан датка энеси.
Эргештамда беш орус,
Беш орусту өлтүрүп,
Ош пиремдей шаарда,
Өзүм билем дедиби.

Муннан артык Камчыбек,
Күйдүргөнгө э күн жок,
Бир мүмкүн болсо жөнө да,
Карагым шаарга барип закун сурап кел,
Ала жоргоң мингин дейт,
Пукарада зор аким,
Өкүнүн сура билгин дейт.
Бозат берем мингин дейт,
Бозуп турган орус көп,
Боздотуп барып тийгин дейт.
Кайырдык деп колунда,
Дарга асылып өлгүчө,
Алайыңа шейит болгун дейт.
Карат берем, мингин дейт,
Калдайып жаткан оруска,
Качырып чыгып тийгин дейт.
Кайрыдиндин колунда,
Дарга асылып өлгүчө,
Алайыңа шейит болгун дейт.
Арманнан чыгып өлгүн дейт.
Энесинин алдына,
Кайтып келди Камчыбек.
Көр аким шундай деп,
Айтып келди Камчыбек.
Энеси турду муну айтты,
Камчыбекти муңайтты,
Жашырбастан сыр айтты.
Чылым гелсе колуңа,
Тарта бергин балама.
Душманга сырың билгизбей,
Ак үйүңдө чалкалап,
Жата бергин балама.
Энесинин сөзү үчүн,
Чылым келсе колуна,
Тарта берди Камчыбек.
Сыр билинтпей үйүнө,

Жата берди Камчыбек.
Аттаң ноомарт ак Палван,
Сүйлөп турган габлари.
Судуйа хатка алдырды,
Айтып турган габларди.
Ак качаңга салдырды,
Эргештамда беш орус,
Сойгон беглер деп кылды.
Ош пирымдей шаардан,
Уруб ирди дилгирем,
Падышанын алдына,
Барып калды шылдырап.
Падыша окуп кулдурап,
Каттан гапти угады.
Жер тепкилеп падыша,
Ачуусу чындап келеди.
Кабагынан кар жаап,
Катуу капа болду го.
Мурутунан мус тоңуп,
Мустар капа болду го.
Ош пириме акимдер,
Айтса габи жакундар,
Карап турган казылар,
Калам катка жазылар.
Узун терек кыйдырсың,
Усталарын жыйдырсын.
Кынаштырып чамтырып,
Пайвасдарын курдурсун.
Тил албаган устаны,
Жаллат баштап урдурсун.
Он беш күндө барамын,
Таяр кылып турдурсун.
Деп ушунтип падша,
Уруб ирди дилгирем,
Ош пирымде акимге.
Он беш күндөр болгондо,

Аташына минди го.
Ош пиримге кирди го.
Мекеменин ичине,
Алтын такты курду го.
Алтын тактын үстүнө,
Тилле күрсү койду го,
Тилле гүрсү үстүгө,
Тилле парас жайжы го.
Аламдалган падыша,
Ага көтүн койду го.
Башындагы гүлмантти,
Маанисин чечим жанында.
Сүйлөп турат тилмечи,
Эчки сойуп бакыртып,
Элинин баарын чакыртып.
Алтыннан саат турады.
Ыраспы деп сойгонун,
Калың элден сурады.
Анда турган казылар,
Калам гатка жазылар.
Топтон учкан орустар,
Жардан ашкан болуштар.
Эми булар жалпы бары,
Чогулуп айтып жатышат.
Узун терек кыйдырдык,
Усталарың жыйдырдык.
Кынаштырып чаптырып,
Пайванттарын курдурдук.
Тил албаган устаңды,
Жаллат баштап урдурдук.
Падыша өзүң келгиче,
Таптаяр кылып турдурдук.
Дегенде падыша,
Же болбосо барыңар,
Менин сөзүм алыңар.
Камчыбектей беглерге,

Кечикпестен барыңар.
Камчыбектей беглерди,
Байлап келгин деди го.
Пенди гылып алдыма,
Айдап келгин деди го.
Камчыбектей беглерди,
Байлап келе албайбыс.
Пенде гылып алдыңа,
Айдап келе албайбыс.
Кылычың сууруп кыныңан,
Койуп койгун барбайбыс.
Кырып-жойуп биздерди,
Сойуп койгун барбайбыс.
Барып менен падыша,
Байлап келе албайбыс.
Пенди кылып алдыңа,
Байлап келе албайбыс.
Же болбосо падыша,
Миңген аты боз эле,
Сойгону баглан козу эле,
Кийген тону кош эле.
Желлет башы Ысманын,
Жан айабас дос эле.
Ошо барса беглерди,
Байлап келет деди го.
Пенди кылып алдыңа,
Байлап келет деди го.
Же болбосо барыңар,
Ысманды айтып келиңер.
Ысманга кабар беришти,
Ысманды айтып келишти.
Анда турган Ысманы,
Падышанын алдына,
Идирас деп кирди го.
Сенин атың Ысмана,
Кылган ишке бышмана,

Минген атың боз экен.
Сойгонуң баглан козу экен.
Сени менен Камчыбек,
Жан айабас дос экен.
Анда Ысман муну айтты,
Башыңдагы гулмантың,
Катып койгун барбаймын.
Мекемеңден чыгарбай,
Атып койгун барбаймын.
Же болбосо падыша,
Аллыма бир йүс саллат бер,
Аркама бир йүс саллат бер,
Арасында жүргүндөй,
Алтымыш эки жаллат бер.
Анан барсам беглерди,
Айдап келем деди го.
Же болбосо Ысмана,
Кылган ишке бышмана,
Кезермеге бар деди.
Малдай кылып бөлүнтүп,
Салдат санап ал деди.
Койдой кылып бөлүнтүп,
Жаллат санап ал деди.
Анда турган Ысмана,
Кезермеге барды го.
Малдай кылып бөлүнтүп,
Жаллат санап алды го.
Адырма адыр жүрдүрүп,
Ал караңгы түндери,
Айлында итти үргүзүп,
Камчыбектин үйүнө,
Ат бастырып киргизип,
Алты канат ак үйгө,
Азыр солдат барды го.
Алты айланыб алды го.
Арага жаллат салды го,

Жаллат башы Ысмана,
Алмарс кылыч колунда,
Аныктап тосуп калды го.
Жети айланып алды го.
Арага жаллат салды го,
Алмарс кылыч колунда,
Аныктап тосуп калды го.
Жаллат башы Ысмана,
Камчыбектин жолунда.
Муну билген Камчыбек,
Санаа менен жатчу эле.
Күн тийгенче чырагын,
Өчүрбөстөн жакчы эле.
Айагында Муракул,
Башындагы Сыйакул,
Тургун үкө деди го.
Дүбүр-дүбүр ат келди,
Чыгып кара ким келди.
Барып карап эшиктен,
Пайлап карап тешиктен,
Карап турган кези экен.
Бирин-бирин айлантып,
Санап турган кези экен.
Эки жагы саллаттар,
Арасында жүргүн деп,
Алтымыш эки жаллат бар.
Муну көрүп Муракул,
Буундарын бош алып,
Эки көзгө жаш алып.
Кайтып кирди Муракул,
Бизге кыйын иш болду.
Бизден дагы Камчыбек,
Сизге кыйын иш болду.
Миңген атың боз эле,
Сойгонуң баглан козу эле.
Сени менен бул Ысман,

Жан айабас дос эле.
Корооңо айлантып,
Саллат баштап келиптир.
Койбой алып кетем деп,
Жаллат баштап келиптир.
Муну үчүн Камчыбек,
Аста секин жоо белди,
Тамактан башын көтөрдү.
Сенин атың Ысмана,
Ушунча элдин ичинде,
Сен болдуңбу душмана.
Короомду айлантып,
Саллат баштап келипсиз.
Койбой алып кетем деп,
Жаллат баштап келипсиз.
Минген атың боз элең,
Кийген тонун кош элең,
Мени менен сен Ысман,
Жан айабас дос элең.
Күндү-түндө келчедиң,
Күлгүн тонум кийчедиң.
Ош пиримдей шаарда,
Күлкү менен жүрчү едиң.
Сенин атың Ысмана,
Сен болдуңбу душмана.
Ысман турду муну айтып,
Падышаңдан кеп болгон,
Байлап келгин деп болгон.
Ак пашаңдан геп болгон,
Айда кетем беглара,
Панды кылып алдыңа,
Байлап кетем беглара.
Өзүң кылган иш экен,
Көнө бергин беглара,
Алты канат ак үйдүн,
Аркасынан чаптырдым.

Алты жылкы тузума,
Ысман сени тапшырдым.
Жети канат үйүмдү,
Желкесинен чаптырдым,
Жети жылкы тузума,
Ысман сени тапшырдым.
Анда турган Камчыбек,
Айагында Муракул,
Ашымдагы Сыйакул,
Жүргүн үке деди го.
Ана жорго мин деди,
Адырма-адыр жүр деди.
Арстандай болгон агам бар,
Аларга кабар бер деди.
Мындай гүнгө калдык деп,
Аларды айтып кел деди.
Өрүктөн чыккан мөмөбүз,
Курманжан датка энебиз,
Куруган сайдын ичинде,
Кутман тактын ичинде,
Дарат алып отурган.
Ичин нурга толтурган.
Курманжан датка энебиз,
Буга кабар бер деди.
Мындай күнгө калдык деп,
Буларды айтып кел деди.
Ала жорго минди го,
Адырма-адыр жүрдү го.
Арстандай болгон агасы,
Буга кабар берди го.
Өрүктөн чыккан маносу,
Курбанжан датка энеси,
Курган сайда отурган.
Дарат алып ар күнү,
Ичин нурга толтурган.
Мундай гүнгө калды деп,

Муну да айтып келди го.
Аттанышып жандарын,
Кыйнап келе берди го.
Үн алышып балдары,
Ыйлап келе берди го.
Ыйлаба балдар ыйлаба,
Ыйлап муунуң бошотбо,
Жаман адам окшотпо.
Деп ошондо Курманжан,
Келе салып эшиктен,
Пайлап карап тешиктен.
Эне туруң мен келдим,
Тургун балам деди го.
Кололу кумган колго алып,
Кол даратың ал деди.
Бурма кумган колго алып,
Бут дааратың кыл деди.
Белиңди кындай буу деди,
Бетинди айдай жуу деди.
Эне нуруң боломун,
Алаканың жай деди.
Ак батаңды ал деди.
Канаң күйгөн оруска,
Анан басып бар деди.
Падышандан гап болсо,
Байлап келгин деп бала,
Бара бергин балама.
Падышанын гавини,
Ала бергин балама.
Ак пашадан гап болсо,
Айдап келгин деп болсо,
Бара бергин балама.
Ак пашанын габларин,
Ала бергин балама.
Кудай кылса көрбөйбү,
Үйүндө пенде кеселдеп,

Жастыкта жатыб өлбөйбү.
Илгертеден законго,
Көнүп келе жатканбыс.
Жети атаңан быйакка,
Ажал жетип күн бүтпөй,
Бу капырдын колунда,
Өлүп келе жатканбыс,
Деп үшүнтүп Курманжан,
Кала берген жер экен.
Салдаттардын алдына,
Төрт баласын барабар,
Сала берген жер экен.
Керегечер кыйрады,
Келбеттүү бегим кетти деп,
Келин-кыздар ыйлады.
Ууктары кыйрады,
Урматуу бегим кетти деп,
Уул-кызы ыйлады.
Таң сүрүлүп атканда,
Тараза жылдыз батканда,
Сопулар азан айтканда,
Соргоктор түндүк тартканда,
Мекеменин оозуна,
Туура тартып турушту.
Камчыбектин акеси,
Аттан түшүп үчеви,
Азыр салам беришти.
Муну көргөн Камчыбек,
Салам айткан агасын,
Сабап жүрүп урду го.
Чирене тээп үзеңги,
Алтын такта пашага,
Азыр салам берди го.
Муну көргөн падыша,
Боконо жүрөк болкулдап,
Бокту ичеге солкулдап.

Башымдагы гүлмантим,
Жанымдагы тилмерчим,
Салам айтып келгенде,
Сөзү жаман көрүндү.
Тиктеп койду Камчыбек,
Жигарим тешип кеткендей,
Көзү жаман көрүндү.
Айтса гапка пайда эле,
Жана тапанчаң кургур кайда эле.
Азыр кылгын колума,
Кокустан келип Камчыбек,
Курутпасын шорумду.
Алтын саат колго алып,
Бурап келчи тилмечи.
Нимеликтен экенин,
Сурап келчи тилмечи.
Күмүш саат колго алып,
Күлүп чыгып жоубун,
Сурап келчи тилмечи.
Алтын саат колго алып,
Бурап турду тилмечи,
Алибетте жобабын,
Сурап турду тилмечи.
Тилмечке мындай сөз айтты,
Башыңдагы гүлматиң,
Бар амалың тилмечиң.
Падышаңдын алдына,
Кайтып киргин деди го.
Бейли жаман неме экен,
Катын талак паша деп,
Сөгүп жатат сизди деп,
Айтып киргин деди го.
Кайтып кире берди го,
Пейли жаман неме экен,
Катын талак паша деп,
Сизди сөгүп атат деп,

Айтып кире берди го.
Муну угуп падыша,
Ачуусу чындап келди го.
Тайар турган солдаттар,
Тапыраган жаллаттар,
Казынага барыңар,
Камчыбектин бутуна,
Кадактап кишен алыңар.
Казынага барышты,
Камчыбектин бутуна,
Кадактап кишен алышты.
Мойнуна салып келгиндей,
Тилладан зоолу алышты.
Көзүнө тутуп келгиндей,
Көз пардасын алышты.
Камчыбектин алдына,
Көрүнө басып барышты.
Муну көргөн Камчыбек,
Чарпайанын үстүнөн,
Жылып түшө калды го.
Солдаттардын колунан,
Барып кишен алды го.
Азалдан тагдыр шулдур деп,
Айагына салды го.
Тигинче басып барды го,
Саллаттардын колунан,.
Тилледен зовлук алды го.
Тиги дүйнө шулдур деп,
Мойнуна салды го.
Көз пардасын алды го,
Көргөн күнүм шулдур деп,
Көзүнө тутуп калды го.
Тайарланган саллаттар,
Тапыраган жаллаттар,
Айда саллат деди го.
Падышаң курган дарлары,

Кайда саллат деди го,
Куда шону көрсөтүп,
Айда жаллат деди го.
Дар тагина барганда,
Ачып кой деди көзүмдү,
Катын талак пашаңа,
Байан айтиб өтөйүн,
Оозумдан чыккан сөзүмдү,
Алтындан саат бурагын,
Айгак болчу палвандан,
Алдырып коюп сурагын.
Жаңылчу болсо Ак палван,
Менден мурда аны атсаң,
Ага ыраазы боломун.
Анан мурда мени ассаң,
Нак раазы боломун.
Деп ушинтип айткан сөз.
Алтындан саат бурады,
Алдырып келип палвандан,
Аныгыны сурады.
Камчыбектен көп коркуп,
Безгек болгон немедей,
Калтырады Палваны.
Аннан-мыннан сөз кылып,
Тантырады Палваны.
Асыб ирди апарып,
Ак Палванды дарына.
Зобун калды ак Палван,
Камчыбектин канына.
Намаз жума өтпөстөн,
Көтөрүб ирди саллатты,
Тартыб ирди жаллаттар,
Камчыбектей беглери,
Дарга асылыб өлдү го.
Келген эли көрдү го.
Камчыбектин жегдеси,

Дарда туруп жепинди.
Он беш жашар бейтаалай,
Камчыбектин айалы,
Алар куштай талпынды.
Кайненеси Курманжан,
Насаат кылып отурду,
Эки көздүн жашына,
Этегини толтурду.
Келинине билгизбей,
Бекитиб ыйлап олтурду.
Базар башы ойулду,
Барктуу өскөн Камчыбек,
Мал ордуна сойулду.
Жылганын башы ойулду,
Жыргалда жүргөн Камчыбек,
Жылкы ордуна сойулду.
Дарбазанын жарыгы,
Анделектин сарыгы,
Айтиб ыйлап олтурду.
Камчыбектин кайлыгы,
Дарбазаңын канаты,
Камчыбектин сараты.
Сары атына жарашкан,
Сатаң эле сөвлаты.
Көк ат менен сары атты,
Поштоосуна кошту го.
Камчыбектин өлүгү,
Дардан түшүп келатса,
Курманжан барып тосту го.
Мен баламдын өлүгүн,
Алып кетем деди го.
От араба почтого,
Салып кетем деди го.
Илгертеден законго,
Көнүп келем деди го.
Мен баламдын өлүгүн,

Көмүп келем деди го.
Жанымдагы тапанча,
Атып кетем деди го.
Баламдын кылган күнөгө,
Кырк кечеги, кырк күндүз,
Өзүң кылган түрмөгө,
Жатып кетем деди го.
Азабыны баламын,
Тартып кетем деди го.
Анда пааша муну айтат,
Андай дебе Курманжан,
Асман толгон периште,
Камчыбек уулуң бейиште.
Тартпагын баарың кейишти,
Адигине муңгушка,
Оттуу болгон балдарың.
Кайырдинди өлтүрүп,
Капырлардын колунда,
Соттуу болгон балдарың.
Энди кызыл куйрук нарыңар,
Мундан ашык билалбайт,
Ыраазы болгун барыңар.

ЭШЕНДИН ТОПОЛОНУ ЖӨНҮНДӨ¹

Миң-Дөбө деген жерде бир эшен пайда болуп, ол адам өзү караматлик болгон. Авалында Миң-Дөбөдө турак алып, катта жайлар бина кылган имиш. О киши гышниц арасыдан карнай (мор) чыкарып ама түтүнларны тепасидан мордан чыгарган. От жага турган оозу эшик жак бир тамда болгон. Тамдын кирпичинин арасында түтүн чыкма карнайдин үстүндө секичек болгон.

¹ Инв. 165 (378). Жалал-Абад облусу, Октябрь району, 8-Март колхозу, Бозоң сельсовети, Досмуратов Жородон жазылып алынды. Жыйнаган А. Чоробаев.

Ал текчесиге катарлап тизилтип чайнектерге суу толтуруп жана кичикрээк казанларда коюлган. Ал казанда тамак (гөш-эт) бышырыш үчүн толтура суу куюлган. Баягы сырттан чыгарган мордун оозунан отунду жага баштаганда от, түтүн тартып кетчүү карнай, анын үстүндөгү узата текчедеги чайнектердеги, казандардагы суулар от тарта баштаганда кайнай баштайт. Тамдын ичиндеги отурган элдер керемет менен кайнады деп түшүнгөндө, эшенди чын овлия деп билишкен.

Овлия калпа чыкты дейт,
От жакбай казан бышты дейт.

Муну менен бүтүн Ферганадагы элдерге эшендин казаны, чайы өзү кайнап пышкандыгы кеңири тарап, кабарлар боюнча ар бир адамдар зияратка бара баштайт.

2. Керемети:

Эшендин амиринде кызмат кылып туруучу 30–40 адамы болгон. Алардын бир-бирине билдирбестен ар бир кишилеринин баш-баштары менен эшен жашыруун сүйлөшөт. Мисалы; бир адамын буйрат, кимда ким ат жетелеп келсе, ошо кишини сен гана ээрчитип баштап алып кир. Эгер ат жетелегенден башка адамды ээрчитип кирбе дейт. Ошо сыяктуу кийиз алып келсе, ол кишини эшендин үстүнө баштап кирчү адамы башка. Куш, кой, төө, ж.б. сыяктуу. Мына ушул тарикада эшенге мал, пул, буюмдар алып эл келе баштайт. А деген раматылык Чийбыл бу кабарды угуп бир аргымак ат жетелеп эшенге кол берип учураганы барды. Алигидей эшиктеги ат жетелеп келген адамды ээрчитип кирүүчү адамы Чийбылды баштап эшендин үстүнө кирген экен. Чийбыл эшен менен көрүшөрү менен эле, сиз ат алып келипсиз назир үчүн, тилегиңиз кабыл болор дегенде Чийбыл ичинен калма келтирип, чын овлуя экен деп

түшүндү. Албетте ат алып келгенимди карамында билди деп Чийбыл болуш тамактанып отура бергенде, эшиктен дагы бир адамды баштап эшендин бир муруту кирди, ал адам кол берип отураы менен сиз бир куш алып келипсиз дегенде дагы андан бетер таң калып отурушту. Демек, ол адам куш алдырып келген экен, куш деп ат койгон кишиси ээрчитип кириптир. Мына ушу сыяктуу бүтүн атын угуп, көзүн көргөн адамдардын баары чын овлия экен деп сыйынып зыярат кыла башташкан. Ошентип кол берген кишилерине эшендин берген белгиси бирден бычак, бирден ак топу болгон. Анжиян бетинде ак топу кийбеген киши аз болду. Муну менен эшенди пир тутуп, мал-дүнүйө, мүлк Миң-Дөбөгө батбай кетет. Андан кийин канча жыл же ай өткөнүн билбеймин бир күнү эшендин уюштуруусу менен көп мусулмандардан (муруттар) чогулган аскер колдоруна бычак, шап, кылыч кээ бирлеринде мылтык да болуу керек, эшендин башчылыгы, буйругу менен Миң-Дөбөгө жакын турган орус пашалыгы курган солдат казармасына кол сала баштайт. Эшен айтат: Я аллалап калма менен кол сала баштагыла, колуңарды шилтеген сайын бычагыңар 40 гез узарып, капырлардын (орустардын) башы кесиле берет, эч бир токтобогула, каптап киргиле. Агер алдыңардан капырдын огу тийип өлүп кеткендериңер болсо өкүм шейид болосуңар, качсаңар, аркаңардан ок тийсе, куданын жамалын көрбөй, бей иман кетесиңер деп муруттарга карата айткан ваизи (агитациясы) катуу болгондуктан кайтбай кол сала баштады. Бир нече күн орустарды кыра баштап күн-түн тынымсыз эшендин урушу болот. Ошол учурда эшен тарабын кадыршат-кадыршат (Чийбыл болуш батык көп адамга кагаз келген) менин муруттарым урушка келишсин. Кудка кааласа орусту жеңебиз, кадыршат алгандар шарият мансабына ээ болушат, токтоосуз бир түн

муглат (срок) ичинде Миң-Дөбө атрафында болушсун. Ошону менен катар ат, азык-түлүк жардамдарын көп алып келишсин деп жазган. Ал кагазы келер менен же болбосо ошо түнү Кара-Алма корукчусу болгон бир орусту Чийбылдын элинен башка эле бирөөлөр бөлөк иштен чатакташып келип орустун өзүнүн эшигинде өлтүрүп коюшат. Муну өлтүргөн кишини катыны билип таанып калат. О кызталак дагы корукчу орусту Чийбыл болуш чакырат деп эшике чакырып чыгып кеткен экен. Ошондон корукчуну өлтүрүшөт. Чындыкта бул ишти эшендин кабары келе электе чатак болуп өлтүрөт. Экинчи күнү эшендин кабары келип Көгарттан көп сандаган адамдарга козголоң түшө баштайт. Чийбыл элди тоо таянтып көчүрүп, малды, жанды бекетке (буйгаларга) жиберип эч бир эшендин урушуна барган эмес. Себеби Чийбыл өзү болуш, орус пашасына кызматы жагып турган чагы. Экинчиден атасы Абдылла бийди Кокон ханы Кудаярхан союп койгон. Ошон үчүн орус катталарына астайы дили менен кызмат кылып азыркы Жалал-Абад областы боюнча бүт элди бийлеб, такдырын чечиби турган чагы эле.

Эшендин урушуна эч ким барып катыша электе эле Чийбылга орустан буйрук келди: жалпы Көгарт болушундагы кыргыздарды бүт бойдон чогултуп Таран Базарга үй тигесиз деп. Орус улугунун буйругу менен Таран Базардын талаасына Көгарт суусунун боюна көп үйлөр тигип күтүп калды. Эртеси эле нааяты¹ көп солдат келип түштү. Күн-түн дебей бүт Жалал-Абаддан берки эл чогулуп канча бей эсеб малдар союлуп, Жалал-абад эмес Өзгөн атрафы бүт келип чоң кысымчылыка элди учуратты. Бул ортодо эшен небак талкаланып, тамтыгы кетип абийири күлдөй төгүлгөн окшойт. Мына орустун көп солдаты катта төрөсү менен бүтүн элди отургузуп өздөрү атчан

¹ Нааяты – өтө

отурган элдин о учу менен бу учуна жүрүп турду. Чийбыл боз аргымак менен тилла камар курчанып орустун катталары менен бирге бастырышып турат эле бир убагында калың элдин ортосуна Чийбылды чакырды. Чийбыл атчан бармакчы болду эле отряд башчы аттан түшүб пияда (жөө) келгин деди. Жөө келди о Чийбыл! Сен пашага канча жыл кызмат кылдың деди, Чийбыл айтты 17 жыл кызмат кылдым деп жооб берди. Отряд башчы сурады: сен пашадан имине жамандык көрдүң деди. Чийбыл айтты: мен орустан жамандык көргөнүм юк, йакшылык көрдүм, авалында атам Абдылла бийди Кудаярхан сойдурган эле, ал үчүн мени орус пашалыгы якши улапалар ингам этип, өзүмни сиздей улуклар , хакимлар изат кылып турушат, биз да сиздин амириңизди тутуп шунча көп адамлар менен үй тигип кызматыңды бажа кылып турам деди. Отряд башчы айтты: Сен Чийбыл орус пашасынан ямандык көрсөң керек, агер ямандыгын көрбөсөң имине үчүн Эшенге мурут болуп, ага аттон камдап орус өкүмөтүнө каршы турасың дегенде чочуп кетип эшенге мурут болгонун тана баштады эле, отряд башчы айтты: танба Чийбыл, башыңа кийип турган ак топуну кайда катар элең, жаныңдагы эшендин пычагын жана даслип барганда жетелеп барган атыңды кантип танасың дегенде шылкыйып калды. Ошону менен катар Чийбыл сага сени элиңден бир киши эшен тарабынан кабарчы болуп келген экен, ат-тон алып Миң-Дөбөгө барууга, о кайда деди. Чийбыл көргөнүм жок деп танды. О кызталак аркага качып кетиптир, Мусахожонун элине. Мына ошонун саатынан Чийбылды көп элдин арасына отургузуп күнакар кыла баштады. Аскерлер катар-катар атчан турушуп бир миңден ашык адамды чөк түшүрүп, тизилтип отургузуп, колдорун байлап, ар бир адамдын артына бирден солдат, астына бирден солдат мылтыктарын октоп, самегин кайрап, көкүрөгүнө,

далисине такап турушат. Кеч курун отряд башчы көп элге атылып өлтүрүлгөн адамдар деп угузушту.

Калган нече миң адамды сыртынан коргоп аскерлер курчап турушту. Көпчүлүктө жан калбай кырылат деген ушу экен деп келме келтиришип тура беришти. Ал күн өтүп, түн өтүп эртеси тизме окуп элге угузду. Ал тизме Каман деген уруктан 60 адамды окуп, башкаларын байлоодон бошотуб карап тургула деп сыртка койду. Алиги 60 адамды эки-экиден байлаштырып киши башына экиден солдат дагы мылтыгын такап үч күн, үч түн кайтарып турду. Ошого дейре миңдеген көп элдин бирин дагы кетирген жок. Эл качып кетейин десе айласыз, сыртынан нече миң аскер курчаган. Төртүнчү күнү отряд башчы кабар угузду: О көпчүлүк, мынабу эшендин көтөрүлүшүнө катышканым жок деп Чийбыл актынып танайын деген ою бар. Бул ишти тана албайт. Себеби, биринчиден, мурут болгон, ак топу, пычак алган. Экинчиден эшенге жетелеп барган аты биздин аскердин колунда турат. Үчүнчүдөн Кара-Алмадагы жыгач корукчусу болгон орусту үйүнөн Чийбылдын жигити чакырып чыгып, ошо түнү өлтүргөн (сөөгү табылган). Төртүнчүдөн Чийбылдын өз жылкысынан 60 ат карматып бергени Миң-Дөбөгө жөнөткөнү жатканда жылкычы болгон Мааткерим Карамолдо уулу Серүүн деген жерде колго түшкөн. Бешинчиден, Миң-Дөбөнү (эшенди) биздин орус отряды алганда эшендин китебин Чийбыл баштап каман уруусунан 60 адамдын тизмеси чыкты (тизме окуйт). Мына ушул далилдер менен бул иштен Чийбыл актала албайт. Эми бул кармалган миңден ашык адам ушу турган жайда атылмачы эле. Бирок, Ташкент ярым пашасынан жооб (уруксат) күтүп турдук эле, бүгүн уруксат келди: Көпчүлүк атылбасын эшендин өзүнө мурут болгон адамдар кармалып Сибирге айдалсын, башкаларын тарат деген телеграмы боюнча тогуз жүз

адамдан ашыгыраагы бошотулду. Чийбыл Абдылла уулу башлап Каман уруусунан 60 киши Сибирге айдалат деп угузду. Калган эл тарады. Чийбылдын 3000ден ашык жылкысы, 10 миңден ашуун кой ж.б. үй мүлктөрү пашалыкка алынсын деп элди таратты.

Кымкуут, солдаттарын көбү күнөкөрлөрдү айдап, бир бөлүгү малга опуска¹ чыгышты. Чийбыл өзү эң эле семиз адам болгондуктан ысык мезгилде жөө (пяда) баса албай арабага эки колун байлаштырып салып жөнөштү. Ошону менен Чийбыл баштап 60 адамдан үч гана киши бир нече жылдан соң келишти. Элүү жетиси Сибирде айдалып жүрүп өлдү.

Бул эшендин тополоңунан жер-жердин барлыгынан кыйынчылык, кысымчылыктарды Анжиян бети эмес Кетмен-Төбө, Аркага чейин эл көрүштү. Кетмен-Төбөлүк Токтогул ырчы да ошондон айдалган эле дейт Жоро аксакал.

Бул тууралуу Жоро аксакал элден үйрөнүп калган азыраак ыры бар:

«Миң-Дөбөнүн эшени,
Чын овлия дээр экен.
Галаба салып аммага,
Чындап бокту жээр экен.
Акыретте азабдан,
Мен колдоймун дээр экен.
Аллага болуп шарманда,
Амма бокту жээр экен.
Элетке салды тополоң,
Элибиз болду козголоң.
Тополоңдор тоз болуп,
Боконо жүрөк козголуп,
Актан кыргыз айдалып,
Алтымыш каман кармалып.
Жетим уул, тул катын,
Жергебизде сандалып.

¹ Опуска – каттоого

Кошо кетти көп адам,
Колу-буту байланып.
От жакбай казан бышты деп,
Овлия эшан чыкты деп.
Катта азирет пирлерим,
Колдой гөр деп жүрүпбүз.
Ар бир ишти азирет,
Оңдой көр деп жүрүпбүз.
Авал хандын зарпыдан,
Кудаяр хандын дартынан.
Молла Алымкул сойдурган,
Абдылла бий атасы,
Нүсүб бий эди акасы.
Сардал Чийбыл кармалды,
Москабилге арналды.

КУРМАНБЕК¹

Курманбекке жоо келет. Шунда катыны түшүнө кирет. Киргенде:

«Тур Курманбек турсаңчы,
Туруп көңүл бурсаңчы.
Алты пакса коргонуң,
Алты айлантып алыптыр.
Жети пакса коргонуң,
Жети айлантып алыптыр.
Жылга-жылга сел гелет,
Жылга менен бир гелет.
Колот- колот сел гелет,
Колот менен бир гелет.
Тур Курманбек турсаңчы,
Туруп көңүл бурсаңчы» *деп айтат.*

Курманбек турат.

«Колун сууга салды го,
Кол тааратын алды го.
Бутун сууга салды го,
Бут тааратын алды го.
Белин сууга салды го,
Беш эрекет намазын,
Шашбай окуп алды го».

Эми Курманбек:

«Мен атама барайын,
Телторусун сурайын.
Телторусун бир берсе,
Карабайга тийейин,
Карабайдын жүрөгүн,
Каралбарс² менен тилейин

¹ Инв. 175 (386). Бугубай Садыков, 63 жаш, Кызыл Октябрь колхозу.

² Каралбарс – кылыч

Астындагы Таскара,
Олжо кылып минейин.

Атасы:

«Кызыталак куу жатын,
Бербеймин атым бербеймин,
Былтыр минип атымды,
Сары колко кылгансың,
Быйылы минип атымнын,
Талпагын ташка жайасың.
Бир өлмөктөн эки өлгүн,
Эки өлмөктөн үч өлгүн,
Бербеймин атым бербеймин».
Анан энесине барат.
«Айнанайын энекай,
Кагылайын энекай,
Аголпогуң бир берсең,
Карабайга тийейин,
Карабайдын жүрөгүн,
Каралбарс менен тилейин.
Астындагы Таскара,
Олжо кылып минейин».
Буга энеси мындай дейт:
«Былтыр кийип тонумун,
Жакасын үзүп келгенсиң.
Быйыл кийип тонумдун,
Өңүрүн үзүп келесиң,
Бир өлмөктөн эки өлгүн,
Эки өлмөктөн үч өлгүн,
Бербеймин тонум бербеймин».

Эми Курманбек жалгыздыгын айтат.

«Жарылбасын дарбыздай,
Жаратпасын кудурет,
Курбанбектей жалгызды ай,
Аргымак бактым гөп бактым,
Бири буудан чыкпады.
Кырк чорону көп бактым,

Бири тууган чыкпады.
Жар жыгылса суу бөгөйт,
Жалгыс өлсө ким жөлөйт.
Карагайдан как жалгыс,
Кайрылары жок жалгыс,
Долонодон тов жалгыс.
Төмөн ары жол жалгыс» – деп,
«Эски да болсо өзүмдүн,
Аголпокту киейин.
Жаш да болсо өзүмдүн,
Жаш бурулду имейин» – деп *Курманбек*
үйцнө барат. Барып, Жаш бурулду минип, өзүңүн ак
олпугун кийип, отуз гүңчүлүк жолго жөнөйт.

«Азаматым Курманбек,
Түлкү йүрбөс түмөн жол,
Түндөп жүрүп отурду.
Карышкыр йүрбөс каман жол,
Карангы жүрүп отурду.
Жаныбарым Жаш бурул,
Кыйт этип чөп кыйбады,
Кылт этип суу жутпады,
Жол жүрсө да мол жүрөт» – деп, *отуз*
күн дегенде жетет.

«Токум токум деди го,
Токунуп атка минди го.
Жабыл жабыл деди го,
Жабылып атка минди го.
Азаматым Курманбек,
Жарым саат уруш кылды го.
Жарым саат уруш кылганда,
Кызы талак капырдын,
Үштөн бирин кырды го.
Үч белеске толду го,
Жаныбарим Жаш бурул,
Жаштык кылып баратат.
Путу колу чалыштап,

Алы тайып баратат,
Камчы тийбес карасам,
Кайрылып туруп бир чапты». *Ошондо*
эки кан арыктан аттайм деп биринен өтүп, бирин
басканда жыгылып калат. Ошондо Калмак Курман-
бекти басып калат.

«Алла дебес капырлар,
Алладан тилеп калды го.
Кудай дебес капырлар,
Кудайдан тилеп калды го». *Ушундай*
деп жата берет. Калмактар Карабайга кабар жибе-
рет. Карабай айбалтасын апкелип, Курманбектин
жаз маңдайыга бир чаап, шүйкүм канын агызып
койып сурайт:

«Азаматым Курманбек,
Убадага турган бек.
Убадага турам деп,
Ошондо шоруң курган бек.
Диниңди капыр кылсаңчы,
Диниңди капыр кылбасаң,
Бейажал өлүп кетесиң»,
анда Курманбек,
«Кызы талак ит капыр,
Динимди капыр кылбаймын,
Отуруп жерге сийбеген,
Этеги жерге тийбеген,
Кандай кылсаң андай кыл,
Тандырга жапкан нандай кыл,
Колуңа түшкөн бээңди мин».

Ошондо капыр Карабай:

«Учун иймек келтирген,
Адамнын каанын күсөгөн,
Как желкеден бир сайып,
Кекиртектен чыгарды,
Учу узун сур найза.
Казанага бүлөгөн,

Адамдын каанын түлөгөн.
Куймулчактан бир сайып,
Как киндиктен чыгарды». *Ошондо как киндиктен чыгарып, жаш бурулды жетелеп кете берди. Ошондон кийин Курманбек айтат:*

«Таладагы ач бөрү,

Сан этиме тойо бейм.

Куркулдап жүргөн кузгундар,

Эки көзүм ойо бейм» – *деп, чоң жолдун*

боюна сүгрөлүп чыгат. Ошодо кырк төөчөн кербендер келе йатат. Ошондо Курманбек айтат:

«Айнанайын кербендер,

Тилегин кудай бергендер,

Атыңнын башын бура тур,

Бир арзым бар тура тур». *Аккан досу*

угат, угуп алып казактарга айтат:

«Адырлуу жердин таласы,

Бир шордунун баласы.

Үнү чыкбай калыптыр,

Тамагында жарасы.

Бирөвүң барып көрүп кел,

Бирөвүңө да болбосо,

Өкөвүң барып көрүп кел,

Өкөвңа да болбосо,

Үчөвиң барып көрүп кел». *Ошентип*

ич казагы барат. Курманбек Аккан досун айтат:

«Айнанайын Акканым,

Адырлуу жердин таласы,

Бир шордунун баласы,

Үнү чыкпай калыптыр,

Тамагында йарасы». *Бу тамагыда йа-*

расы болсо, бул палван болсо, муну кантип көмүп кетемин өлүп калса дейт та, атын башын буруп кете берет. Анда Курманбек жана айтат:

«Айнанайын Аккан дос,

Кашкарда бир жыл баккан дос,

Атыңын башын бура тур,
Бир арзим бар тура тур». Бу Курманбек
го, бу досум деп калды, эми барайынчы, барып «сен
кимсиң» деп сурайт, «мен Курманбекмин» дейт.
«Эмесе сен өлсөң, мен деле өлөмүн» деп, ошондой
айтты Курманбек. «Сен өлсөң, мен өлсөм, кербен-
дер кырк төөнү талашып олар ям өлөт. Баарынын
өлүгү талаада калат» деп айтты. Ошондо Аккан
дос айтат:

«Кара кымкап тонумду,
Кийбейсиңби жан досум.
Кара жорго тайымды,
Минбейсинби жан досум.
Кара памил чайымды,
Ичпейсиңби жан досум». Ошондо Кур-
манбек айтат:

«Кара кымкат тонунды,
Гийа албаймын жан досум.
Кара жорго тайыңды,
Мина албаймын жан досум.
Кара памил чайыңды,
Ича албаймын жан досум.
Жетимиш төөнүн майына,
Кыш пышырып бек салгын,
Алтымыш төөнүн майына,
Кыш пышырып бек салгын» – деп
ошентип Аккан досына айтат. Аны Аккан досу гүм-
бөс салып, гөмүн кетет. Ошону айтып «Жийирма
киши желкесинен басып, жийирма киши куймулчак-
тан басып, найзаны суурганда, Курманбектин жаны
чыгып кетет, чоң жолду каптап кан агып кетет.

«Алты айлантып ургузган,
Коргонума тийип өт.
Алты жашар баламдын,
Маңдайынан сүйүп өт.
Жети айлантып тургузган,

Коргонума тийип өт.
Жети жашар баламдын,
Маңдайынан сүйүп өт.
Катындын тилин угузба,
Жетимдин ашын ичирбе,
Жетимдин кийимин кийгизбе».

Ошентип Аккан дос үйүнө барып, Курманбектин үйүнө дүрбү салып карайт да, жакындап келет. Курманбектин катыны Акканды көрүп: «өлүгүңдү көрөйүн кашкарлык ит соо келетпайт го, бирдин ичинен чыгып келатат го» – деп Курманбектин баласын короонун оозуна отургузуп койот да, анан Аккан дос жакындай барып айтат:

«Гешиги жок баласың,

Тумшугу жок баласың» дегенде, Курманбектин катыны «гешиги жок, ырысы жок дегени, атасы жок, энеси жок дегени да» деп баланы ала койот. Ала койсо Аккан дос ырдайт:

«Асмандагы жылдызым,

Баткан жергеле кеткен бейм.

Курманбектей кан досум,

Жаткан жергеле кеткен бейм.

Төбөдөгү төрт жылдыз,

Баткан жерге кеткен бейм.

Курманбектей кан досум,

Жаткан жерге кеткен бейм» дегенде,

Каныш албыраган ак бетти алып таштайт, эси оой жатып баратып, аш пычак менен өзүн өзү оруп оруп калат. Ошондо Аккан Канышайды көмөт. Курманбек өлүп калыптыр деп 25 кан сүйүнүп келетат. Акканды да Курманбектин артынан кетиребиз деп келетат. Аккан да Курманбектин атасына барат, кабарды угузат:

Асмандагы жылдызым,

Баткан жергеле кеткен бейм.

Курманбектей кан досум,

Жаткан жергеле кеткен бейм».

Атасы: «Кашкарлык ниме дейт» деп, Аккандын атынын башын кырка чабат.

«Курманбек досуман айрылып өлбөгөн, эми сеннен айрылып өлөт белем» деп, баягы Курманбектин атасынын пугун алып, Телторунун бутуна бутун байлап, өзүнүн атынын бутуна колун байлап, сүйөгүн сөпөт, ыстыканын упат кылып өлтүрөт. Өлтүрүп Курманбек инбеген Телторуга, алты жашар баласын мингизип алып Аккан өз жерине алып кетет. Алты жашар баласы Аккан достун колунда 6 жыл жүрөт. Он экиге чыкканда Аккан достон сурайт: «Айаш ата мен атамдын өчүн алып келемин» деп. Аккан дос сурайт: «Кой сен балам жашсың» деп жибербей койот. Байакы Курманбектин баласы бир күнү Телторуну токуп, коюшканды келтиртип, көмөлдүрүктү узартып, Аккан доско айтпай Телторуну минип кете берет. Барып калмактын кошун башын кырка чабат. Калмактардын адамын айдап келет: «Атамды табасызбы, таппайсызбы» десе, атаңды табабыз деп барып, атасынын тамырын кармайт. Атаң тирилет деп атасын тирилтет. Анасынын тамырын кармайт, «жүрөгүңнүн башына пычактын учу тийип калыптыр, анаң тирилбейт» – деп айтат. Атаң болсо жаназа окувай койгонго тирилип кетти деп айтты. Курманбек калмактардын адамын кырып жок кылат.

КУВАКЫШ¹ (УЛАМЫШ)

Бир Гөбөк деген киши болгон. Анын Ургызыл деген аты болгон. Гөбөк бир жакка кетип бара жатып, бир кумдан кува күчүк тавып алган. Аны үйүнө алып келип жакшы багып чоңойтуп, Кувакыш деген ат койду. Ал аны ууга алып чыкканда, адегенде эле элик, кийиктерди жакшы алды. Ал абдан чоңойо баштаганда эч элик кийик койбостон, терип ала берди. Ошондо товдо үч бугу калган. Үч бугу ойлонуп бири айтат:

«Оргып-оргып суу чыкты,
Ургызыл деген ат чыкты,
Гөбөк деген эр чыкты,
Кувакыш деген ит чыкты.
Товдо эч нерсени койгон жок,
Эңкейште эчкини,
Иңип алды Кувакыш.
Тектирдеки текени,
Терип алды Кувакыш.
Куйулушта кулжаны,
Кувып алды Кувакыш».

Тиги муздак товнын алдында, Музтайпаңдын өзүндө алтымыш айры мүйүздүц бугу бар эле, ак кайберен өзү эле, оңо барайле деп маслаат кылып үч бугу чыгып барды. Барып мүйүзү алтымыш айры ак бугуга айтат:

«Оргып-оргып суу чыкты,
Ургызыл деген ат чыкты,
Гөбөк деген эр чыкты,
Кувакыш деген ит чыкты.
Товдо эч нерсени койгон жок,

¹ Инв. 175 (386)

Эңкейште эчкини,
Иңип алды Кувакыш.
Тектирдеки текени,
Терип алды Кувакыш.
Куйулушта кулжаны,
Кувып алды Кувакыш».

Ошондо алтымыш айры ак бугу муңа айтат:

«Мен ушуга барбасам,
Бир чүчкүрүп койбосом,
Сасык туман салбасам,
Бир осуруп койбосом.
Жамгыр жаадырып койбосом,
Бутан кылып ошондо,
Кувакышты өлүм кылбасам» –

деп барат. Бир таштын четине чыгып турат. Кувакышты Гөбөк алып келип койо берет. Кувакыш алтымыш айры мүйүздүү ак бугуну көрүп кууй баштайт. Ак бугу качат. Зоого кирип качаарга жер таппай бугу эки таштын ортосунда калат. Кайрылып итти сүзүп, дагы качып чыгып барып, бир осуруп сасык туман салып, бир чүчкүрүп жамгырды жаадырып, катуу бороон кыла баштайт дагы, коодун ичине кирип кетет. Артынан ит дагы киргенде кулагына үйдөй муз болуп, куйругун үйдөй муз болуп жата берет. Музу эрибей жатат. Эригенден кийин дагы жүрүп отурат. Бир көсө куйрук көк даңгыт учурайт. Андан ит сурайт: «Алтымыш айры ак бугуну көрдүңбү?» «Көргөнүм жок» деп өтө берерде ит арка мойнун бир тиштеп өлтүрөт. Чагарак куйрук чаар жолборс учурайт. Ал да көрбөгөнүн айтканда аны да өлтүрөт. Адегенде акырған, алманын башын жапырган айууга учурайт. Ал да көрбөгөнүн айтканда аны да өлтүрөт. Доңузга

учурайт. Ит доңузду тиштейин десе, доңуз идти колтукка бир сүзүп, ичегисин чубап койот. Ит эки бел ашып барып өлөт. Артынан Гөбөк келет. «Алтымыш айры ак бугуну көрдүңбү, анын артынан Кувакыш деген итим бар, муну дагы көрдүңбү». «алтымыш айры ак бугуну көргөмүн, Кувакыш деген итиң артынан сайа түшүп жүргөнүн көргөмүн». «Итимди шул доңуз өлтүргөн турбайбы» деп доңузду тумшукка салат. Доңуз Гөбөктү бир сүссө, атынын куйругун үзүп салат. Гөбөк мени дагы өлтүрбөсүн деп качып жөнөйт. Ошондуктан доңуздун тумшугу жалпак болгон.

ТАБЫШМАКТАР¹

Бир бай болуптур. Байдын койчуманы бар экен. Койчумандын аялы ашкан сулуу экен. «Жакшы аял койчуманга ылайык эмес» – деп ыраа көрбөй тартып алмакчы болуп табышмак айтат. «Таба албасаң катының меники, таап алсаң беш жүз кой сеники» дейт. Кантмек эле койчу макул болуптур. «Бир коонду он эки тилсе болот, он бир тилимин жесе болот, бир тилимин жебесе болот, бир тилимин жеген кишини мусулман дебесе болот» дейт бай. Он эки күн мөөнөт бериптир. Он күн ойлонуп жигит таппай арыктап бүтүптүр. Он биринчи күнү аялы: «эмне арыктап кеттиң» деп сурап калат. Жигит бай менен болгон окуяны айтып берет. – О, кокуй десе, анын жарасы жеңил дейт аялы. Анан күйөөсүнө табышмактын жандырмагын айтып берет: «Бир коон дегени – бир жыл, он эки тилим деген – он эки ай, он бир тилимин жесе болот дегени – он бир ай ооз ачык болот дегени, бир тилимин жебесе болот дегени – бир ай орозо кармабаган кишини мусулман дебесе болот» дептир.

¹ Инв. 474 (1902)

КЫРГЫЗ ЭЛИНИН ТАБЫШМАКТАРЫ¹

Эки көлдүү бир тоо болот. (көз)

Үлпүлдөккө кан куйдум,
Үйлөп талга байладым. (карагат)

Барат-барат оозун ачып калат. (гөлөш)

Өзү тегерек, адамга өтө керек. (саат)

Өңү аппак, жылдыз сымал,
Күн жылт этсе кадимки сымап. (кар)

Жүгүрүп жетбес, жүгөн катбас. (суу)

Жер түбүндө алтын казык. (сабиз)

Кичинекей келинчек жүгүрүп жүрүп бозуйт.
(ийик)

Кара тоогум какылдайт, канаттары шакылдайт.
(кол машина)

Оттогон жери оймоктой,
Баскан жери бармактай. (коён)

Колот толгон чаар ат. (китеп)

Эл жатса да Элебайдын эки уулу жатбайт.
(уйдун мүйүзү)

Өзү семиз майы жок, териси бар сөөгү жок.
(картошка)

¹ Инв. 613 (5251). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Зулпуев Мамажан тапшырган материалдар.

Эки тоонун арасы эбей-себей кар жаайт.
(элек, ун)

Саманда бар, чөптө жок.
Жерде жок, сууда бар.
Сенде бар, менде жок.
Серкеде бар, койдо жок.
Аскарда бар, Аманда жок.
Сыртта бар, эшикте жок. (с тамгасы)

Жер боюнда жетим алачык. (кулак)

Бакса байлык, буту колу майрык. (коён)

Жаралганда жармашкан. (адамдын аты)

Жарты патир ааламга татыр. (ай)

Эртелеп барат, эки айрылыш жолдо калат.
(шым)

Өзү толо көлөкөсү жок. (оро)

Узун, узун, узарат, учу муштай кызарат.
(ышкын)

Адырдан отун кулаттым. (чач)

Тенгедей жерге күн тийбейт. (мылтыктын оозу)

Кичинекей кызым бар, көчүгүндө кылы бар.
(шаалы)

Алдап урсам курук чыкты. (нан дандыр)

Жерден жик чыкты, эки кулагы тик чыкты,
Мылтыгын асына, кылычын байлана чыкты.
(жүгөрү)

Терсең терилбейт, жыйсаң жыйылбайт. (жол)

Казык үстүнө кар турбас. (тукум)

Узун, узун уз кетти, узун бойлуу кыз кетти.
(суу)

Акылың болсо аңдап тап, эсиң болсо эптеп тап,
Апаңдын сиңдисинин жездеси ким. (атасы)

Өзү битта буту алты та. (кол тараза)

Жер түбүндө ай жүрөт. (соконун тиши)

Зор зор килем, көтөрөйүн десем оор килем.
(жер)

Жогорку үйдүн жылкысы топчу кулак,
Төмөнкү үйдүн жылкысы кайчы кулак.
(кереге уук)

Алты аркар, 18 калтар, 20 жылачын, 25 уядан
учкан ылачын.
(баланын 6 жашы, 18, 20, 25 курагы)

Андижандан келген алты пил, аркасынан кайыш
тил, акылың болсо аңдап бил. (коон)

Карабай өлөм дейт, 40 баласы кырк жагынан
жөлөйм дейт. (түндүк, уук)

Суу сууну бойлойт, зулпу чачын тарайт. Намазын
окуйт, калбырын токуйт. (жөргөмүш)

Өзү семиз сөөгү жок, чылбыры бар, жүгөнү жок,
жетелеп адам жүргөнү жок. (дарбыз)

Ийилген ийри кабак, аны тапбагандын дарти
тамак. (орок)

Солкулдаган чыбыктын сабы менин колумда.
(ийне)

Тоодон токум ыргытты. (бүркүт)

Эртең менен кеткен илек-илек, кечкурун келет.
(түндүк жабуу)

Ар кайсы үйдө белбоо байланып кемпир жатат
(шыбыргы)

Өзү сүйлөбөйт, бирок кишиге акыл үйрөтөт.
(китеп)

Асман аппак, буласын чубап,
бак дарак башын каптады бубак,
Ой тоонун баарын кум шекер каптап,
кырс мүнөз күткөн бул кайсы убак? (кыш).

Эрте менен тура калдым,
эки айрылыш жолго кире калдым. (шым)

Караңгы токойду желмогуз тырмалайт. (тарак)

Суулу жерге бээсин жайлайт,
Кургак жерге өзү жайлайт. (бака)

Эки бир тууган бири-бирин карай албайт.
(көз)

Тий-тий десе тийбейт,
Тийбе десе тиет. (ээрин)

Өзү битта, көзү жүзта. (оймок)

Уучтаса ундан майда, уютса таштан катуу.
(цемент)

Тышы кара алаMAT, ичи кызыл кыямат. (дарбыз)

Кутусун куп келтирип куруптур,
Ичинде эки түрлүү сүт туруптур. (тукум)

Ичип жеп ийнине кирет. (маки)

Тоодон топ түштү,
буту-колу жок түштү. (мөндүр)

Он эки орок, отуз чалгы, жармысы кара,
жармысы ак. (12 ай, 30 күн, күн, түн)

Отуз ордунда, кырк кыйноодо, төртү ойноодо.
(жылкынын отуз омурткасы, кырк кабыргасы,
төрт буту)

Төөнү оозуна тиштеген, итти таманына баскан,
эчкини куйругуна жашырган, эшекти башына кө-
төргөн. (коён)

Он эки төө, он жылкы, тогузу уй, беш эчки, бир
жарымы коён, үч түлкү, таба албаган күлкү.
(ичте бала көтөрүү убактысы)

Кичинекей мати кан кожону жыгытты. (уйку)

Узун узак, көзгө түзөк,
желбир камыш, кытай мончок.
(түтүн, жалын, чок)

Таруумду жыйнап алдым таң атканча.
(жылдыз)

Карабай акем аттан түштү,
балдары чуркап келди. (казан аяк, идиш)

Жатып жатып жазында ийнине кирет. (кар)

Ичи ичинде ичегиси тышында (комуз)

От боюнда кумган, оозун ачып жумган.
(печкенин оозу)

Бир орого төрт сарт сийет. (уйдун эмчеги)

Зыянсыз жоош бир куш бар,
Эч нерсеге тийбеген,
Топтошуп бирге жүрсө да,
Чыр чатакты билбеген.
Тынчтыкты сүйгөн ар бир эл,
Аларды багат сый менен. (көгүчкөн)

Канаты бар учпайт,
Куйругу бар, конбойт.
Буту жок сойлойт,
Буттуудай ойнойт. (балык)

ТАБЫШМАКТАР¹

Кичинекей каратай,
Көзү кантип көрөт ай. (бүргөө)

Өзүңдө бар, эсинде жок. (киндик)

¹ Инв. 648 (5286) М.Зулпиев. Ленин районунан жыйналган материалдар.

Айткан Парманов Абжалил, Абган талаа селосу.

- Баскан изи бармактай,
Бакырган үнү тайлактай. (мылтык)
- Жолго салган төшөк,
Муну билбеген эшек. (көпүрө)
- Чоңду, чоңду, чоңду куш,
Чоң чокуга конду куш.
Канаттарын жазды куш,
Каздай болуп турду куш. (чатыр)
- Бир түп мыя, он эки кыя,
А дүнүйө, бү дүнүйө. (пахта)
- Муз үстүнө музоо сойдум. (бит)
- Кыл кыйрылуу болот,
Эки чекесин ымырып, жымырып,
ала берсе болот. (өрмөк, аркан)
- Чоюлуп турат сиздики,
Чодондоп урат биздики.
Керилип турат сиздики,
Кедеңдеп урат биздики. (өрмөк)
- Бул мине муңаят,
Тегерегин түк басып,
Мунун башы кыңаят. (конок)
- Өзү кичинекей, бирок бир адамча күчү бар.
(кара курт)
- Тиши бар бирок тиштебейт. (тырмооч)
- Талаага таяк ыргыттым. (жылан)

Көк көйнөккө пахта жайдым. (булут)

Өзү тоголок топ эмес,
Шаары бар үйү жок.
Дайрасы бар суусу жок (глобус)

Үч атчан келе жатат даңгыр жолдо,
Беш атчан айдап салат оңго-солго. (комуз)

Жездемин бычагы менен жер чукудум. (тамчы)

Бир кап ичинде курук устун. (жийде)

УЛУУ АТА-МЕКЕНДИК СОГУШ ЖЫЛДАРЫНДАГЫ ЫРЛАР

АКЕСИ АСКЕРГЕ КЕТКЕНДЕ ЫРДАГАНЫ¹

Кызылды кийдим тобудан,
Кыйналдым акем жогудан.
Кыйналсам дагы майли эде,
Сактасын герман огудан.
Жашылды гийдим тобудан,
Саргайдым акем жогунан.
Саргайсам дагы майли эде,
Сактасын солдат огудан.
Терезеден карасам,
Теректин учу көрүнөт.
Мен экемди эстесем,
Көзүмдүн жашы төгүлөт.
Автомобил, трамбай,
Истансаге буралбай,
Аскерге кеткен акемдин,
Бир кабарын билалбай.
Алты кабат ак данем, (мончок, шуру)
Астымдан алып тагынам.
Аскерге кеткен акемдин,
Айнектей көзүн сагынам.
Жети кабат ак данем,
Жети бөлүп тагынам.
Аскерге кеткен акемдин,
Күзгүдөй бетин сагынам.

¹ Инв. 551. Рысалат Рахманова, 25 жашта.

АСКЕРГЕ КЕТКЕН КУРБУМА¹

Согушта жүргөн кезинде,
Сырымды жаздым өзүңө.
Жайдарым сендик жүрөктүн,
Жалынын коштум өзүңө.
Ойлонуп курбум карасак,
Узарып согуш баратат.
Бозулан келип кайрылып,
Муңумду качан таратат.
Курбалым сизди ойго алып,
Каналды бойлой басамын.
Кырааным сизге жете албай,
Канатым жоктон жатамын.
Ак болот танке мингениң,
Алыскы майдан жүргөнүң.
Айланып аман келегөр,
Артыкча менин сүйгөнүм.
Акыры келсең ардагым,
Ар качан болбос арманым,
Кубанар бекен укса деп,
Колума сандал кармадым.
Каналда жүрүп ырдаймын,
Канчасын көрдүм мындайдын.
Көңүлдө өзүң бар үчүн,
Капчыгай казсам муңбаймын.
Кан кечип жүргөн жеринде,
Кошулуп бирге баспадым.
Кат менен кошо барууга,
Конивертке батпадым.
Жаштардан иштеп шаңданып,
Жаңы канал казылды.
Жайдарым бизден сурасаң,
Жаңылык ушул акыркы.

¹ Инв. 302 (1300). Токтогул (Үч – Терек) району, Ажибаева Абиба.

Каналда иштеп жатабыз,
Согуштун күтүп жеңишин.
Жеңишиң менен шанданып,
Күтөмүн өзүң келишиң.
Аманда болуп көргөнчө,
Германды жеңип тез келгин.
Атактуу баатыр болсо деп,
Ар убак ойлоп дегдеймин.
Атагың менен аман кел,
Ардактуу кымбат бозоюм.
Алыстан угуп кубанып,
Алдыңдан чыгып тосоюн.

ЖООНУ ЖЕҢИП, ЖЕҢИШТҮҮ КЕЛ¹

Ойлогондой болуп кел,
Орден алып тагынып.
Туура алдыңдан өтө албай,
Душманың турсун багынып.
Канжар, мылтык асынып,
Касташкан жоосун качырып.
Кубанып келсе курбум деп,
Курбалың жүрөт ашыгып.
Элиңди коргоп душмандан,
Жеңишиң менен элге кел.
Өзгөрүлсүн гүл жайнап,
Өзүң туулуп өскөн жер.
Жаныңда бирге жүрүүгө,
Жарагың болуп калбадым.
Жакындап душман келгенде,
Жалтанбай качыр ардагым.
Кан майданда жүргөндө,
Камыкбай курбум эсен бол.
Канат жок учуп барууга,
Кат аркылуу бердим кол.

¹ ИИВ. 302 (1300).

Тагынып Ленин орденин,
Кайрылып элге келгенде.
Герой болуп атанып,
Германды өзүң жеңгенде.
Алдыңдан чыксам гүл алып,
Айланып өзүң келгенде.
Айтылуу баатыр болуп кел,
Атагың чыксын элдерге.
Жаркырап курбум эсен кел,
Жолуңду күтүп турайын.
Бул жерде жүрөм мен болсо,
Билимдин алып булагын.
Кат аркалуу сүйлөшүп,
Кабар алып турармын.
Касташкан жоону жеңип кел,
Кайгыда элиң кубансын.

КОШ СҮЙГӨНҮМ ЭСЕН КАЛ¹

Капа болбо сүйгөнүм,
Согушка кетип баратам.
Кадырлашым муңайба,
Капаңды келип таратам.
Кош курдашым сүйгөнүм,
Кан майданга барамын.
Баатыр болуп атанып,
Барып келүү талабым.
Барган жерди билдирип,
Берермин сизге кабарым.
Баатыр болуп атансам,
Жалындуу жаш өмүрдүн,
Жашыңда сүргүн жыргалын.
Жалтанбастан жалындап,
Жаркырап гүлдөп нурдангын.
Эстеп мени сүйөрүңдү билемин,
Эсен келсем ошол сенин тилегиң.

¹ Инв. 302 (1300).

КУЛУНУМА АРНАЙМЫН¹

Атама деп кат жазган,
Бармагыңдан кулунум.
Катыңды алып почтодон,
Жалбырттап мында курудум.
Жаштыгыңды ойлонуп,
Жаталбайм мында толгонуп.
Жоодураган кулунум,
Жаратканга жалынып,
Тагдырың эстеп ойдомун.
Таалайың ачып бак консун,
Турмушта жолуң түз болсун.
Өзүмө кубат өбөксүң,
Жаш болсоң да жөлөксүң.
Эсен-аман жетилсең,
Эне-атаңа керексиң.
Мартабаң ашып элиңде,
Жакшы болгун кулунум.
Атаң менен энеңдин,
Дарманы сенсиң кулунум.
Катыңды алып бүгүн мен,
Кубанычта турумун.
Ата деп айткан сөзүңө,
Элжиреп жүрөк кубулду.
Атаң менен энеңди,
Асырап багып кейитпе,
Окуп билим алыштан,
Кулунум такыр зерикпе.
Жакшы жүрүп жакшы тур,
Кызыр дарып бак конот,
Балам такыр эрикпе.
Эл уулу болуп чоңойгун,

¹ Инв. 648 (5286). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Ачы лесхозу, Парманов Абжалилден жазылып алынган. Жыйнаган М.Зулпуев.

Көңүлүң өсүп чак болсун.
Ыраазы болуп ата-энең,
Жыргалың көрүп көз тойсун.
Бактылуу бол кулунум,
Башыңа бакыт куш консун.
Бак-таалайым бар экен,
Пешенеме туш болдуң.
Сенден урмат көрөм деп,
Кудайдан тилеп турамын,
Бактыман тапкан куш болдуң.
Айланайын кулунум,
Таалайым бактым өзүңсүң.
Ааламды жарык көргөзгөн,
Алтындай болгон көзүмсүң.
Аркамда уулум багым деп,
Ата-энең карыса,
Түптүү чынар тагым деп.
Чырпыксың азыр шактагы,
Жетилип канат таптагын.
Айланайын кулунум,
Ата тузун актагын.
Ата деп мени айтканың,
Кубат болду каралдым.
Садага болуп жүрөйүн,
Бактыма менин жаралдың.
Муңканып жүрүп тапканым,
Сүйүнчү десе мына деп,
Сен үчүн дүйнө чачкамын.
Уул төрөдү дегенде,
Билбестен таңдын атканын,
Кыйла жөө басканмын.
Адал иштеп ак жүргүн.
Балам береке болот татканың.

САГЫНДЫМ САЛАМ ЖИБЕРЕМ¹

Кагылайын тууган эл,
Сагынып салам жиберем.
Сапарда жүргөн балаңар,
Сан тоодой болду демиңер.
Муңканып кээде кат жазып,
Булугуп ичим кысылды.
Булбулдай тилин сагындым,
Бурулдай таттуу кызымды.
Кагылайын тууган эл,
Мен алыста жүргөндө,
Эми баркың билинди.
Эсен аман мен барып,
Татар бекем тузунду.
Кашык каным калганча,
Салгылашып жоо менен,
Элиме кылбайм кусурду.
Балапан чайкап куш кылып,
Элим мында учурду.
Кагылайын тууган эл,
Насип буйруп мен барып,
Татамын качан тузунду.
Эркелетип чоңойткон,
Сагындым Гүлү кызымды.
Кеталбай күндө жол карап,
Күйүтүм күндө ашынды.
Ак калпак ыргыз элди ойлоп,
Токтото албайм жашымды.
Алганым калып алыста,
Урматы кайда жашынды.
Кабар укпай элимден,
Жаш башым зарлап басынды.
Сагынган элди көп ойлоп,

¹ Инв. 648 (5286). Жалал-Абад облусу, Ленин району, Ленинижол селосу, айткан Маматов Таштан. Жыйнаган М.Зулпуев.

Күйүтүм ашып толгоном.
Тагдырын ойлоп балдардын,
Таң атканча ойлоном.
Кантейин тагдыр ушу экен,
Табийгат эркке койбогон.
Оң мүрүмө ок тийип,
Госпиталда жатамын.
Ардактуу кыргыз элимдин,
Качан тузун татамын.
Атиң менен күн өтүп,
Арманда болдум капамын.
Бир уруу элдин ичинен,
Согушту көздөй аттандым.
Кан ичер менен кармашым.
Сатбадым наамын атанын.
Оң мүрүмө ок тийсе да,
Артымды көздөй качбадым.

КҮЙӨӨСҮНӨ ЫРДАГАН ЫР¹

Арманым толду ичиме,
Айтбадым башка кишиге.
Кат келип турса болгону,
Жарай берем ишиме.
Эшигим алды жүзүм бак,
Кашың кара жүзүң ак.
Эстебейин десем да,
Эстеги келет үч убак.
Ак шерсттен кийим сен кийсең,
Ак шайы көйнөк мен кийсем.
Алганым аман сен келип,
Алдейлеп бала мен сүйсөм.

¹ Инв. 613 (5251). Ленин району, Шайдаң селсовети, Ленин-жол колхозу, Жапаркулова Калканын күйөөсү Ата-Мекендик согушта жүргөндө ырдаган ыры. Жыйнаган М.Зулпуев.

Көк шерстен костюм сен кийсең,
Көк шайы көйнөк мен кийсем.
Көргөнүм аман сен келип,
Көтөрүп бала мен сүйсөм.
Алтын менен коргошун,
Айды булут торгосун.
Алганымдан айрыган,
Ант урган Гитлер оңбосун.
Күмүш менен коргошун,
Күндү булут торгосун.
Күйөөбүмдөн айрыган,
Күнөкөр Гитлер оңбосун.
Ай чыгат экен чачырап,
Алгандан калдым ажырап.
Алганынан калды деп,
Ким багат экен асырап.
Күн чыгат экен чачырап,
Күйөөмдөн калдым ажырап.
Күйөөсүнөн калды деп,
Ким багат экен асырап.
Чий баркуттан көрпөчөң,
Чыдабайм сени көрбөсөм.
Чын баркыңа жетермин,
Чын ажал жетип өлбөсөм.
Карадан сенин көрпөчөң,
Кайгырам сени көрбөсөм,
Кадырыңа жетермин,
Кара жер тартып өлбөсөм.
Ак жоолугум чачысы,
Эңкейсем сууга малынат.
Алганымды мен эстеп,
Аябай жүрөгүм сагынат.

КҮЙӨӨСҮ АСКЕРГЕ КЕТКЕН ЖАШ КЕЛИНДИН АРМАНЫ¹

Убада сөздөн жаңылдым,
Убайма менен карыдым.
Урматым кетип аскерге,
Өткөрдүм жаштын жарымын.
Кыскача сөздөн жаңылдым,
Кайгы менен карыдым.
Алганым кетип аскерге,
Өткөздүм жаштын жарымын.
Сагызган конбос колотко,
Сан элимди коргойм деп,
Сан жаштар кетти фронтко.
Көгүчкөн конбос колотко,
Көп элибиз конот го,
Көп элимди коргойм деп,
Көп жаштар кетти фронтко.
Бос тупурак майда кен,
Фронттун жолу кайда экен.
Аркаңдан издеп барууга,
Айалга чара бар бекен.
Иликтир күйөт кечинде,
Алтын бир гүмүш ичинде,
Кыйладан бери катың жок,
Барсыңбы фронт ичинде.
Эрте менен ишке айдайт,
Эңилген бакта куш сайрайт.
Эрмегим качан келет деп,
Эки көзүм жол карайт.
Карайган бакта куш сайрайт,
Караңгыда ишке айдайт.
Кадырлаш качан келет деп,
Эки көзүм жол карайт.
Айлыбыз конот создано,

¹ Инв. 551. Амадалиева Калча, 24жашта.

Албырат жүрөк басылбайт,
Алты түн бирге жатсак да.
Элибиз конот создоно,
Элбирет жүрөк жаш чакта,
Эки түн бирге жатсак да.
Асмандагы темир куш,
Айрыплан турбайбы.
Сизди эстен чыгарсам,
Табийгат мени урбайбы.
Колумдагы билерик,
Бир жүрсөк деп тиледим.
Бикириң болсо ойлоп көр,
Билгизбей ойноп жүрөлүк.

СОЛДАТТЫН ЫРЫ¹

42-чи кыйын жыл,
Кылымда болбойт мындай сыр.
Кыйналып жазам ырымды,
Кыйналып немец кырылды.
Винтовко атып үйрөн деп,
Аябай бизди кыйнады.
Айласын тапбай немецтер,
Алды алдынан ыйлады.
Атышып жатып жолунан,
Жарадар болдум колуман.
Командир менен сестра,
Чуркап келип жаныма,
Сүйөп калды жонуман.
Жаратымды байлады,
Машинага жайлады.
Сакайып үйгө кеткин деп,
Госпитал көздөй айдады.
Госпиталда сакайсам,

¹ Инв. 601 (378).

Кайра фронт барат деп,
Эврей доктур имерди,
Үйгө барып келгин деп.
Отпуске берип алты айга,
Чоң командир жиберди.
30-июлда оң колум болду жаралуу,
Госпиталда жатамын.
Абдан бир кыйын капамын.
Айдай болгон элимдин,
Качан бир тузун татамын.
Күнүн көрбөй каламбы,
Көбүңө айткан саламым.
Барып барбай каламбы,
Барыңа айтам саламды.
Көз артып көргөн калаамды,
Өрттөгөн нечен талаамды.
Кезиккенде өлтүргөн,
Кемпир чал менен баламды.
Кечигип жатбай бийерде,
Кекенип өчтү аламбы?
Журтумду мени жиберген,
Жүрөктүү мендей балаңды,
Жат душманга бербейсиң,
Ак буудайлуу талаамды.
Алты аркар жылдыз батканча,
Алты айланып эмизген.
Жети жылдыз батканча,
Жети айланып эмизген.

ФРОНТУК ЫРЛАР¹

Поезд келди бакырып,
Повеска келди чакырып.
Повескеси курусун,
Саат сегизге чакырып.
Саат сегиз болду деп,
Гудок үндөп бакырып.
Он эки саат болгондо,
Оенкомат алдында,
Биринен бирин өткөрбөй,
Маш кылдырып кынаган,
Казина салып сынаган.
Казина толду балдар деп,
Оенкомат орусу,
Мыйыгында кубанган,
Биздейи ыйлап жубанган.
Чыпта асып мойнуна,
Чыгарды поезд жолуна.
Кандай заман болду экен,
Биз байкуштун шоруна.
Автомат алып колуна,
Айдады фронт жолуна.
Беш атар алып колуна,
Бет алды фронт жолуна.
Беш атар алып октоду,
Берлин барып токтоду.
Белгисиз жигит армандап,
Бери келбес окшоду.
Автомат алып колуна,
Айдады фронт жолуна.
Аянбай кирсем окшойт деп,
Ар нерсе кетти оюна.
Түндө жатсам түш айтат,

¹ Инв. 660 (5297). Жалал-Абад облусу, Сузак району, Көгарт совхозу, Мисиралиева Айымкандан жазылып алынган.

Түшүмдө мүшкүл иш айтат.
Жоомартымды сурасам,
Ак шинелди кийген дейт,
Ак дөлөңдү¹ минген дейт.
Аралап жоого кирген дейт.
Көк шинелди кийген дейт,
Көк дөнөлдү минген дейт.
Көрүнө жоого кирген дейт,
Алсам курбан кылам деп,
Алдырсам шайит болом деп,
Ураа, ураа дегенде,
Урушка кирип барганбы,
Убаймада калганбы.
Кагаздай өңү кубулуп,
Кара бир канга жубулуп.
Шайыт бир болуп калганбы.
Жаңылыштан ок тийип,
Жатты бекен арманда,
Омурткага ок тийип,
Онтоду бекен белдерим².
Кантишимди билбедим,
Кабарыңды укпадым.
Белдеримди аткандын,
Кандай экен билеги,
Кандуу бекен жүрөгү.
Калгандарды какшатса,
Бербесин кудай тилегин.
Келет деп жолуң карадык,
Келишиңди биле албай,
Кейишиң тартып зарландык.
Бар бекен десек каты жок,
Бар кабарын биле албай,
Байкуш болуп зарландык.
Жол боюна турайын,

¹ ат

² Таянычтарым, уялаштарым

Жоого кеткен жоомартым,
Жолоочу өтсө сурайын.
Жолоочу жооп бербесе,
Жоктобой кантип турайын.
Кан жолуна турайын,
Казатка кеткен карагым,
Каттоочу өтсө сурайын.
Каттоочу жооп бербесе,
Кайгырбай кандай турайын.
Сүрөтүң турат өзүң жок,
Сүйлөшөргө сөзүң жок.
Сүрөтүңө тил кирип,
Сүйлөшүп алсам арман жок.
Сүйлөм менен кат жазам,
Сүрөтүң турат сүйлөбөй,
Илип коюп тыңшасам.
Темир таман үзөңгү,
Теппей ыргып мингенби.
Теминип жоого киргенби.
Калай таман үзөңгү,
Кармап ыргып мингенби,
Кыйналбай жоого киргенби.
Ошо бир жоого киргенде,
Оң бутуна ок тийип,
Айланайын апа деп,
Талаада жатып кайыккан.
Госпиталдан айыккан.
Сестралар көргөнбү,
Госпиталга алганбы.
Карай белес кайкыдан,
Карчыга шаңшып үн берди.
Туура белес кайкыдан,
Турумтай шаңшып үн берди.
Душмандын огу тийгенде,
Кандай пенде суу берди.
Кагылайын армандаш,
Суу бергенин ким билди.

Жаңылыштан ок тийип,
Жатты бекен армандаш.
Жан таслими болгондо,
Жан күйөрүм кайда деп,
Айтты бекен белдерим.
Күңгүрөдө бир булак,
Күйбөдү мындан бир чырак¹.
Жандамада бир булак,
Жанбады мындан бир чырак.
Калбады мындан бир туяк.
Кызыл манат кыюудан,
Такпайт белем тумарга.
Кыз бото сенден болгондо,
Жыттабайт белем кумарга.
Кара манат кыюудан,
Такпайт белем тумарга.
Капа болуп жүргөндө,
Бир парзантиң болгондо,
Жыттабайт белем кумарга.
Кара улак союп кандабай,
Карай көз алып жандабай.
Кайра салган эшик жок,
Кара кийген жесир жок.
Түрүп койгон эшик жок,
Түнөрүп калган жесир жок.
Чачынын көркү чач папик,
Чач папигин алдырып,
Чачылап кара салдырып,
Көйнөгүнүн көнчөгү,
Көнчөгүнү алдырып,
Көйкөлтүп кара салдырып.
Кагылайын белгисиз,
Кайрылып кайра келгисиз.

Аскерге кеткен уялаш бир туугандары үчөө кетип келбей калган. Ошол үчөөнүн эки бир тууганы аял албаган, жогорку кошокту ошол экөөнө карата айткан.

¹ Бала болбоду деген мааниде.

МАЗМУНУ

ТҮЗҮҮЧҮДӨН.....	3
-----------------	---

САНАТ НАСИЯТ ЫРЛАРЫ

АЗДЫР	6
АЛЧАДИЯР ТЕРМЕСИ.....	7
АЯЛДАРДЫН ЖАКШЫСЫ ЖАНА ЖАМАНЫ.....	10
БУЛАР ДА ӨТКӨН ДҮЙНӨДӨН.....	11

ДИНИЙ ЫРЛАР

(САНАТ)	14
ЖАКШЫ АЯЛДАР	18
ЖАКШЫ МЕНЕН ЖАМАНДЫН АЙЫРМАСЫ	20
ЖИГИТТИК МЕЗГИЛ УБАКТА	24
КАЗАЛ	26
КАЗАЛ	31
МОЛДО ЖОРО КАЗАЛЫ.....	32
АКЫН МОЛДО НУРИДИНДИН ЫРЫ	35
НАКЫЛ ЫРЛАР.....	38
НАСИЯТ	38
НАСИЯТ, СҮЙҮҮ ЫРЛАРЫ.....	45
НАСИЯТ	46
САНАТ	53
САНАТ ЫР АЛЧАДИЯР.....	59
САНАТ ЫР	61
САНАТ ЫРЫ	64
САНАТ	67
САНАТ	70
ТЕРМЕ.....	74
ТУРБАЙБЫ	76
ЖАКШЫ ЭЖЕН.....	82

АШЫКТЫК ЫРЛАРЫ

АЙБАРА СУЛУУ	86
ЭЛДИК СҮЙҮҮ ЫРЛАР	94

АШЫКТЫК ЫРЛАР	94
АШЫКТЫК ЫРЛАР	96
ӨКТӨМҮМ	98
ЭЛДИК ЫРЛАР	102
АШЫГЛЫК ЫР	109
БОТО КӨЗ	112
АЙЫМХАН	117
АК ДИЛБАР	119
АК ДИЛБАР	122
АК ЖАЙНАК	128
АК ЖАЙНАКТЫН ЖООБУ	133
АК ЖАМАЛ	136
АК КЕЛИН	138
АК МАКТЫМ	144
АК НАРИ	150
АК НООДА	153
КАРЫНДАШ	158
АК ТОЛГОН	161
АК ТОЛГОН	164
АК ЫРГАЛ (ЛИРИКАЛЫК ЫР)	166
АЛКЫМДАН ЖЫТТАП ТИЛ СОРУП	169
АБДЫКАДЫРДАН ЖАЗЫЛГАН ЫРЛАР	172
ЫР	173
АР УБАКТА	174
АШЫК ЖАР	179
АШЫКЛЫК ЫРЛАРДАН	189
СЕН КЫЗЫЛ ГҮЛ МЕН БУЛБУЛ	192
СҮЙГӨН ЖАРГА	193
АШЫГЛЫК	195
БЕЙДАБА	196
БОТОКӨЗ	200
БУРАКЖАН	200
ЖАЗАМЫН КАТТЫ СҮЙГӨНДӨН	202
ЖАМАЛХАН	204
ЖАШ КӨҢҮЛДҮН ЭРМЕГИ	207
ЖАШТАРДЫН ЧЫГАРМАЛАРЫНАН	214
ЖИГИТТИН ЫРЫ	219
КАЙНАГАСЫНЫН ЫРЫ	226
КАЙНАРЫМ (ЛИРИКАЛЫК ЫР)	228
КАЙНАРЫМ	230
САБИРОВ КИЙИКБАЙ АКЕНИН ЖАШ КЕЗИНДЕ ҮЙЛӨНҮҮ ЖОЛУНДА СҮЙГӨН КЫЗЫНА АРНАП ЫРДАП ЖООП СУРАП ТУРГАН КЕЗИ	232

КАРАЙ КӨЗ	234
КАРЫНДАШКА	237
КЕЛИНЖАН	240
КӨҢҮЛҮҢӨ АЛБАГЫН	241
КЫЗДЫН ЖООБУ	242
КЫЗДЫН БЫРЫ	243
КЫЗЫКЛЫК ЖӨНҮНДӨ БЫР	253
КЫЗЫКЧЫЛЫК БЫРЫ	267
КЫМЧА БЕЛ	268
ЛИРИКАЛЫК БЫРЛАРДАН	272
МОЛЛО КЫЗ	275
ООРУБАЙ АЗДЫМ ӨНҮМДӨН А	278
АСКЕРДЕГИ ЖАНЫМА	279
САМАРГУЛ	280
САРТАЙЫМ	282
СЕЛКИЖАН	283
СҮЙҮҮ БЫРЛАРЫ	289
СУЛУУГА	290
СҮЙГӨН ЖАРГА	294
СҮЙҮҮ БЫРЛАРЫ	296
ЖЫПАРХАН	296
ШАМАМАТ	301
ЖИГИТ КЫЗДЫН АЙТЫШЫ	303
КЫЗ ЖИГИТТИН ТОЙДО ӨЛӨҢ АЙТЫШКАНЫ	304
КЫЗ ЖИГИТТЕРДИН ӨЛӨҢҮ	307
ӨЛӨҢ (АЙТЫШ)	312
БАЛДАР БЫРЫ	317
БАЛДАР БЫРЫ	319

КОШОКТОР

АТАСЫ ӨЛГӨН КЫЗДЫН КОШОГУ	320
НИЯЗАЛИЕВА ТЕМИРЖАНДЫН АБЫШКАСЫНА КОШКОН КОШОГУ	322
ТЕМИРЖАН НИЯЗАЛИЕВАНЫН АТАСЫ ӨЛГӨНДӨ КОШКОНУ	324
КОШОКТОР	327
АТАСЫНА КОШКОНУ	331
КЫЗ КЕТКЕНДЕГИ КОШОК	332
АСКЕРГЕ КЕТКЕН КЕЛИНИНИН КҮЙЕВСИНЕ КОШКОНУ	334
АГАСЫНЫН СУЛАЙКАГА АРНАЛГАН КОШОГУ	335

САМАРДЫН КОШОГУ	340
СУЛАЙКАНЫН КОШОГУ	340
САЙКАЛ	341
ЗУЛПУКОР БОЛУШ	343
БАКИР УСТА	345
ЖЫПАР КЕМПИР	346
КЫЗ КЫҢШЫЛАТКАНДА ЫР	349
КАРАМАРТТАГЫ САДЫКТЫН КЫЗЫН БЕРГЕНДЕГИ КОШОГУ	353
ЖЫПАР КЕМПИРДИН КОШОГУ	354
КАРАМУРЗА	355
ЖЫПАР ЭНЕНИН КОШОГУ	357
ЖЫПАРГУЛ КЕМПИРГЕ КОШУЛАТ	360
БАКИР УСТАГА КОШОК	361
КУЛУМБЕТ БАЙДЫН КОШОГУ	361
БАСМАЧЫЛАР ЖӨНҮНДӨ КОШОК	363
БАРАКТЫН КЫЗЫНЫН КОШОГУ	365
КЫЗ КӨЧҮРГӨНДӨГҮ КОШОК	371
КОШОК	372
КОШОК	374
БАЙГОЗУЕВ СУЛТАНГА КОШУЛГАН КОШОК	381
КОШОК	382
АЙТБАЕВ АСАНГА АРНАЛГАН КОШОК	384
СУЛТАНОВ КАДЫРМАТ ӨЛГӨНДӨГҮ КОШОК	391
КАРЕГИМ АБЫТ КАЙЫР КОШ	398
НООКЕНТТЕГИ ОРОЗААЛЫ КАЛПА ӨЛГӨНДӨГҮ КОШОК	402
КОШОК	403
АКЧЫДАН ЧЫККАН ЭГЕМБЕРДИ БОЛУШ ӨЛГӨНДӨ КОШУЛГАН КОШОК	404
КОШОК	404
КЫЗ КӨЧҮРГӨНДӨГҮ КОШТОШУУ	405
КАРА ТӨӨ	405
АМИРАХУН (КОШОК)	408
МАНАПТЫН АЯЛЫНЫН КОШОГУ	413
ТАГАЙДЫН КОШОГУ	415
АШИМБАЙДЫН КОШОГУ	417
КЫЗ КӨЧҮРГӨНДӨ	420
КОШОК	420
КЫЗ УЗАТКАНДА КОШУЛАТ	422
КЫЗЫНЫН КОШОГУ	423
МЕРГЕНГЕ КОШУЛГАН КОШОК	425
РАЙЛИ ЭЖЕНИН КОШОГУ	426

КОШОКТОР	429
АЯЛДЫН КОШОГУ	430
РАХМАНЖАН (1 ВАРИАНТ)	430
РАХМАНЖАН (2 ВАРИАНТ)	444
ТАЙГАРАЕВ ТҮКҮБАЙ ЖӨНҮНДӨ КОШОК	451
БИР ТУУГАН ИНИСИ ЗАРЫШБЕКОВ	
КОЗУБАЙ ӨЛГӨНДӨГҮ КОШОК	454
КОШОКТОР	455
КЫЗДАРДЫ КҮЙӨӨГӨ БЕРҮҮ УБАГЫНДА	
АЙТЫЛУУЧУ КОШОКТОР	457

АРМАН ЫРЛАРЫ

АК МӨӨРДҮН АРМАНЫ.....	458
АРМАН. КАМИЛДИН ООРУКАНДА ЖАТЫП	
ЫРДАГАН АРМАНЫ.....	459
БАЛАМ МЕДЕТКЕ.....	461
БАЛАСЫЗ ӨТКӨН ЭЖЕСИНЕ АЙТКАНЫ	462
БИР ТУУГАНЫНА АЙТКАНЫ	465
АРМАН.....	469
ЖАЛГЫЗ КЕМПИРДИН АРМАНЫ.....	471
АРМАН.....	472
ЖИГИТТИН ЫРЫ.....	476
АБДЫКАДЫРОВ ЖАКЕБАЛЫ	476
КАРАГЕР АТТЫН АРМАНЫ.....	477
КАРЫЛЫК	479
КӨК ӨГҮЗ ЖАНА САРМАН	483
КУҢ БОЛГОН КЫЗДЫН АРМАНЫ.....	487
КЫЗДЫН АРМАНЫ	490
ӨЗҮ ЖАЛГЫЗ КАЛГАНДАГЫ ЫРЫ.....	490
ОЙЛОНУП СЕНИ ЗАРЫГЫП.....	492
САГЫНГАНДА	494
ТУРСУНКУЛДУН АРМАНЫ.....	495

ТАРЫХЫЙ ТУРМУШТУК ОКУЯЛАР, ЫРЛАР

МОЙДУНБЕК	502
КУВАТБЕК ДАТКАНЫН ТАРЫХЫ	504
КУРМАНЖАН ДАТКА ЖЕ КАМЧЫБЕК	507
ЭШЕНДИН ТОПОЛОҢУ ЖӨНҮНДӨ	525
КУРМАНБЕК	533
КУВАКЫШ (УЛАМЫШ)	540

ТАБЫШМАКТАР

КЫРГЫЗ ЭЛИНИН ТАБЫШМАКТАРЫ	544
ТАБЫШМАКТАР	550

УЛУУ АТА-МЕКЕНДИК СОГУШ ЖЫЛДАРЫНДАГЫ ЫРЛАР

АКЕСИ АСКЕРГЕ КЕТКЕНДЕ ЫРДАГАНЫ	553
АСКЕРГЕ КЕТКЕН КУРБУМА	554
ЖООНУ ЖЕҢИП, ЖЕҢИШТҮҮ КЕЛ	555
КОШ СҮЙГӨНҮМ ЭСЕН КАЛ	556
КУЛУНУМА АРНАЙМЫН	557
САГЫҢДЫМ САЛАМ ЖИБЕРЕМ	559
КҮЙӨӨСҮНӨ ЫРДАГАН ЫР	560
КҮЙӨӨСҮ АСКЕРГЕ КЕТКЕН ЖАШ КЕЛИНДИН АРМАНЫ	562
СОЛДАТТЫН ЫРЫ	563
ФРОНТТУК ЫРЛАР	565

Адабий-көркөм басылма

«Эл адабияты» сериясы

**ЖАЛАЛ-АБАД ОБЛАСТЫНАН
ЧОГУЛТУЛГАН
ФОЛЬКЛОРДУК МАТЕРИАЛДАР**

40-том

Түзгөн:

Орозова Г.

Тех.редактору: *Жанышбекова А.*

Корректорлору: *Орозова Г., Сагындык кызы Ж.*

Компьютердик калыпка салган: *Б.Өмүров*

Терүүгө 06.07.2018-ж. берилди.

Басууга 27.06.2017-ж. кол коюлду.

Кагаздын форматы 84х60¹/₁₆.

Көлөмү 36,0 б.т. Нускасы 500. Заказ № ____

«Турар» басмасында басылды.